

TC.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SIYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**“AVRUPA BİRLİĞİ’NİN KIBRIS POLİTİKALARI:
DEĞİŞİM Mİ SÜREKLİLİK Mİ?”**

HAZIRLAYAN

SEDEF ERĐÖR

DANIŐMAN

DOÇ. DR. BİRGÜL DEMİRTAŞ COŞKUN

Ankara-2011

Sedef Ergör tarafından hazırlanan “Avrupa Birliği’nin Kıbrıs Politikaları: Değişim mi Süreklilik mi?” adlı bu tez çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 8 Haziran 2011

İmza

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Birgül Demirtaş Coşkun

.....

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Menderes Çınar

.....

Jüri Üyesi: Dr. Ahmet Zeki Bulunç

.....

ÖZET

Bu tez, AB'nin Kıbrıs politikasının temel parametrelerini saptamak ve AB'nin izlediği siyasetin uyuşmazlığın gidişatına nasıl etki ettiğini ortaya koyabilmek amacıyla yazılmıştır. Bu çalışma konusunun seçilmesinin nedeni, AB'nin Kıbrıs politikasının hangi temeller üzerine inşa edildiğini anlayabilmektir. Tezde esasen GKRY'nin AB üyeliği için uyuşmazlığın çözümünün ön koşul olmaktan çıkarılmasının nedenleri sorgulanmıştır. Bu bağlamda yapılan strateji değişiklikleri araştırılırken, bu şekilde gelişen politikanın adadaki uzlaşma çabalarına etkileri de incelenmiştir. Sonuçta, AB'nin Kıbrıs meselesini adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırıcı politikalar üretmek yerine, uzlaşmazlığı kendi politikaları lehine yönlendirdiği görülmüştür. Dolayısıyla söz konusu politika çerçevesinde, Birliğin çıkarlarını korumaya odaklı süreklilik arz eden politikalar izlediği görülmüştür. Bu bağlamda AB'nin stratejik hedefleri doğrultusunda belirlediği Kıbrıs politikasının, adadaki uzlaşmazlığı daha da derinleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda AB'nin bu çerçevede belirlediği politikanın, Birliğin uluslararası alanda etkin bir aktör olma kapasitesini zedelediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Uyuşmazlık, Avrupa Birliği, Jeostratejik Konum, Süreklilik.

ABSTRACT

This thesis is prepared to determine the basic parameters of EU policies towards the Cyprus conflict and analyze the impact of EU engagement on the state of Cyprus conflict. The main reason for choosing this subject is to put main dynamics behind EU policies. Substantially, why EU undermined its membership conditionality and in this context why the EU did not put forward “solution before accession” criteria as a useful pressure tool during Greek Cypriot government’s pre-accession period are examined. In this framework, causes of changes in EU misguided strategy and its effects on ongoing peace negotiations are examined. In conclusion it is maintained that rather than generating incentives for just and fair solution, EU preferred to follow its own strategic interests. Therefore, EU tried to maintain continuity in policies towards Cyprus conflict. Also it is argued that, this type of EU engagement not only exacerbated the conflict but also undermined its ability to manage the conflict and by the way its capacity to be an influential actor in the global scene.

Key Words: Cyprus, Conflict, European Union, Geo-Strategic Position, Continuity.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ.....	1
I. TARİHSEL ÇERÇEVE: DÜNDEN BUGÜNE KIBRIS UYUŞMAZLIĞI	6
1.1. Kıbrıs Uyuşmazlığını Hazırlayan Siyasal Gelişmeler	6
1.1.1. 1878-1959 Yılları Arasında İngiltere'nin Kıbrıs Politikası	6
1.1.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası.....	15
1.1.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Türk Dış Politikasında Kıbrıs Uyuşmazlığının Yeri	20
1.1.4.Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Kuran Antlaşmalar ve Bağımsızlığın Gerçekleşmesi.....	25
1.1.4.1. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Karakteristik Yapısı ve Kurucu Antlaşmaların Nitelikleri.....	28
1.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yıkılması ve Sonrasında Yaşanan Önemli Siyasi Gelişmeler.....	31
1.2.1. 4 Mart 1964 tarihli BM Kararı ve 1974 Barış Harekâtı'na Kadar Kıbrıs Uyuşmazlığına Etki Eden Olaylar	33
1.2.2.1974 Türkiye'nin Müdahalesinden 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) İlanına Kadar olan Süreçte Müzakereler ve Tarafların Tezleri.....	40
1.2.3. KKTC'nin İlanı ve Yeniden Başlayan Müzakere Süreci	46
II. "AVRUPALILAŞAN" KIBRIS MESELESİ.....	54
2.1. AT/AB ve Kıbrıs İlişkileri.....	54

2.2. GKRY'nin AB'ye Üyelik Süreci ve Bu Sürecin Kıbrıs'taki Müzakere Sürecine Etkileri.....	61
2.2.1. Temmuz 1990-Aralık 1993: Kıbrıs Sarmalında Yeni Aktör: AB	61
2.2.2. Haziran 1994-Ekim 1998: AB'nin Başarısız Katalizör Rolü.....	68
2.2.3. Aralık 1999- Mayıs 2004: Kıbrıs Uyuşmazlığının Şekillendiği Dönem.....	79
2.3. Kıbrıs Uzlaşmazlığının Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri	97
2.3.1. Türkiye-AB İlişkilerinin Barometresi: Kıbrıs Meselesi	98
2.3.2. Türkiye ve GKRY'nin Üyelik Sürecinde AB Komisyonu Tarafından Hazırlanan İlerleme Raporları.....	109
2.4. GKRY'nin AB'ye Üyelik Sürecinde “Patron Devlet” Yunanistan'ın Rolü.....	112
2.5. GKRY'nin AB'ye Üyelik Sürecinde İngiltere'nin Rolü: Küresel Güç Ağlarının Merkezindeki Kıbrıs Adası.....	116
III. KIBRIS'TA YENİ DÖNEMEÇ: GKRY'NİN ÜYELİĞİ SONRASI KIBRIS UYUŞMAZLIĞI.....	123
3.1. GKRY'nin Üyeliği Sonrası AB'nin İzlediği Kıbrıs Politikasının Adadaki Müzakere Sürecine Etkileri	123
3.2. 2004 Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinde Yaşanan Kısırdöngü	133
3.3. 2004 Yılı Sonrası Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası: Yunanistan “Patron Devlet” Misyonundan Vaz mı Geçiyor?.....	144
3.4. GKRY'nin AB Üyeliği Sonrası İngiltere'nin Kıbrıs Anlaşmazlığındaki Rolü.....	147
IV. AB'NİN KIBRIS POLİTİKASININ ANALİZİ	152
4.1. AB Açısından Kıbrıs'ın Stratejik Önemi	152
4.2. AB'nin Derinleşme ve Genişleme Politikalarının Kıbrıs Uyuşmazlığına Etkileri.....	156
4.2.1. ODGP'nin AB'nin Kıbrıs Politikasına Etkileri.....	156
4.2.2. Genişleme Politikası Bağlamında Kıbrıs Uyuşmazlığının Değerlendirilmesi.....	163
4.2.2.1. Tarafların Kıbrıs Uyuşmazlığında AB'nin Rolüne Bakışı	169

4.2.2.1.1. Karşılaştırmalı Olarak KKTC ve GKRY'nin AB'ye Yaklaşımları ..	169
4.2.2.1.2. Karşılaştırmalı Olarak Türkiye ve Yunanistan'ın AB'ye Yaklaşımları.....	174
4.3. AB'nin Akdeniz Politikası Çerçevesinde Kıbrıs Uyuşmazlığı.....	176
SONUÇ.....	182
KAYNAKÇA	192

KISALTMALAR

AB :	Avrupa Birliği
ABD :	Amerika Birleşik Devletleri
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
AP :	Avrupa Parlamentosu
ASİ :	Avrupa Siyasi İşbirliği
AT :	Avrupa Topluluğu
BDH :	Barış ve Demokrasi Hareketi
BM :	Birleşmiş Milletler
BMGK :	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CTP :	Cumhuriyetçi Türk Partisi
DP :	Demokrat Parti
GKRY:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC :	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD :	Kıbrıs Türk Federe Devleti
NATO :	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ODGP :	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
UBP :	Ulusal Birlik Partisi
PASOK :	Panhelenik Sosyalist Hareket
SSCB :	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM :	Türkiye Büyük Millet Meclisi
YDP :	Yeni Demokrasi Partisi

GİRİŞ

Kıbrıs uyuşmazlığını incelerken öncelikle meselenin kendine özgü niteliği dikkate alınarak bir yaklaşım geliştirilmelidir. Dolayısıyla öncelikle “Kıbrıs anlaşmazlığı” nedir sorusunu net bir şekilde tanımlamak için uyuşmazlığın kökenlerini ve nasıl ortaya çıktığını araştırmak gerekir. Uyuşmazlığın tarihsel gelişimi birinci bölüm kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak giriş mahiyetinde taraflar arasındaki anlaşmazlığın temel nedenlerine değinmekte yarar vardır.

Öncelikle Kıbrıs uyuşmazlığının tarihsel kökeninde Yunanistan tarafından ortaya atılan *Megali İdea* (Büyük İdeal) fikri temelinde Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması (*Enosis*)¹ hedefi bulunmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası alanda yaygın olarak tabir edilen “Kıbrıs sorunu” aslında Yunanistan tarafından yaratılan ve yapılandırılan bir “sorun”dur. Bu saptamadan hareketle Kıbrıs anlaşmazlığı; Yunanistan tarafından temelleri atılan; süreç içerisinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) desteğiyle yönlendirilen ve bu bağlamda iki eşit taraf arasındaki bir mesele olarak kabul edilmedikçe çözüm şansının olmadığı bir kısır döngü olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu tezde “sorun” kavramını kullanmak yerine “uyuşmazlık, anlaşmazlık ve anlaşmazlık” gibi kavramların kullanılması daha uygun görülmüştür. İki eşit taraf arasındaki bir meseleyi yansıtır nitelikte olduğundan, bu tez kapsamında “uyuşmazlık,

---

¹ Kelime anlamı olarak ilhak anlamına gelen *Enosis*, Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanmasını ifade etmektedir.

uzlaşmazlık ve anlaşmazlık” gibi kavramların kullanılması daha uygun düşmektedir. Ayrıca “mesele” kavramı da bu kavramlarla eş anlamda kullanılmıştır.

Aslında Kıbrıs uzlaşmazlığının çözüme kavuşturulamamasının en önemli nedeni, GKRY’nin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) 4 Mart 1964 tarihli 186 sayılı kararı ile GKRY’nin uluslararası alanda “Kıbrıs Hükümeti” sıfatıyla adanın tek meşru yönetimi olarak tanınmasıdır.² Dolayısıyla bu karar GKRY’yi çözüme itici motivasyonu ortadan kaldırmış; bu karardan sonra GKRY bu pozisyonunu korumaya yönelik bir siyaset izlemiştir.

Ayrıca Kıbrıs sarmalının çözümlenememesinin diğer bir nedeni de 1960 Antlaşmaları çerçevesinde hukuken sürece dahil olan aktörler dışında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB), NATO (Kuzey Atlantik İttifakı) ve hatta Rusya ve Soğuk Savaş döneminde de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) yoğunlukları farklı olmakla birlikte çok sayıda siyasal aktörün sürece etki eden konumuna gelmeleridir. Bu aktörlerin Kıbrıs uyuşmazlığını yanlış parametrelere dayandırarak okuması, süreci tıkayan belirleyici faktörlerden bir tanesidir. Çünkü uluslararası aktörlerin politikaları; “sorun”un Türkiye’nin 1974 yılındaki müdahalesiyle ortaya çıktığı anlayışında birleşmektedir. Bu bağlamda bu tezde, özellikle GKRY’nin tam üyelik başvurusuyla uyuşmazlığın gidişatını en belirleyici aktör konumuna gelen AB’nin izlediği Kıbrıs siyaseti analiz edilmiştir. Bu çalışmanın amacı; AB’nin Kıbrıs politikasının hangi temellere dayandığını araştırmak ve AB bağlamında uyuşmazlığın

---

² UN, “Security Council Resolutions-1964,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0211/44/IMG/NR021144.pdf?OpenElement>), Erişim: 3 Haziran 2010.

gidişatını olumlu yönde dönüştürecek bir politika değişikliği yapıp yapılmadığını saptamaktır.

GKRY'nin AB'ye tam üyelik başvurusundan sonra Birliğin uyuşmazlık üzerindeki etkisi dinamizm kazanmaya başlamışsa da, GKRY'nin başvurusundan önce de Avrupa Topluluğu (AT), Rum yönetimi ile imzaladığı Ortaklık Anlaşması bağlamında sürece dahil olan bir aktör konumunda idi. Ancak her ne kadar da ilişkilerin sadece ticari boyutta olduğu vurgulansa da, AT'nin sadece dönemsel olarak ön planda olan hedefleri doğrultusunda hareket etmesi ve politikalarını bu zemine dayandırarak belirlemesi, adadaki taraflar arasında hem siyasi hem de ekonomik açıdan bir dengesizlik yaratmıştır. AB'nin Kıbrıs uzlaşmazlığına etkisi esasen GKRY'nin tam üyelik başvurusuyla somutlaşmıştır. AB, katalizör işlevi göreceği iddiasıyla GKRY'nin üyelik başvurusunu işleme almıştır. Bu süreçte, AB'nin GKRY için çözüm koşulunu ciddi bir baskı aracı olarak kullanmaması dikkat çekicidir. 1994 yılında yapılan Korfu Zirvesi'nde çözümün üyelik için gerekli bir şart olduğuna dair herhangi bir vurgu yer almazken, GKRY'nin bir sonraki genişleme sürecine dahil olacağı açıkça belirtilmiştir.³ Bu şekilde gelişen bir gidişatın sonucu olarak, Kıbrıs uzlaşmazlığının çözümünün GKRY'nin üyeliği için bir kıstas olmadığı, 1999 Helsinki Zirvesi'nde ilk kez resmi bir şekilde ifade edilmiştir.⁴ Bu çerçevede bu tez, AB'nin Korfu Zirvesiyle birlikte tutum değiştirmesinin ve Helsinki Zirvesiyle birlikte somutlaştırılan strateji değişikliğinin nedenlerini araştırmayı hedeflemiştir. Ayrıca yardımcı araştırma sorumuz bağlamında,

---

³ European Council "European Council at Corfu 24-25 June 1994 Presidency Conclusions," (<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EUROPEAN%20COUNCIL%20AT%20CORFU%20-%20Presidency%20conclusions.pdf>), Erişim: 13 Temmuz 2010.

⁴ EUROPARL, "Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions," (http://www.europarl.europa.eu/summits/hell_en.htm), Erişim: 25 Temmuz 2010.

AB'nin tutum değişikliğinin GKRY'nin üyeliğinden sonra devam eden uzlaşa sürecine etkileri ve bu bağlamda Birliğin politikasını değiştirme yönünde bir irade değişikliği gösterip göstermediği incelenmiştir.

Çalışmanın gelişim aşamasında öncelikle konuyla ilgili olarak literatür taraması yapılarak, ilgili makalelere, kitaplara ve AB dökümanlarına ulaşılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili gazete haberleri ve yorumları da kullanılmıştır. Tez konumuza zenginlik katması bakımından KKTC eski Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş ve KKTC'nin emekli Türkiye Büyükelçisi Ahmet Zeki Bulunç ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca sürecin doğru anlaşılabilmesine katkı sağlamak adına Prof. Dr. Füsün Arsava ile de mülakat gerçekleştirilmiştir.

Bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Kıbrıs uyuşmazlığının kökleri tarihsel bir çerçevede analiz edilmiştir. İkinci bölümde ise, AB'nin Kıbrıs politikası süreç analizi bağlamında incelenmiştir. Bu bölümde ilk olarak AT/AB'nin Kıbrıs ile ilişkileri incelendikten sonra, GKRY'nin AB'ye katılım sürecinin sürdürülen uzlaşa çabalarına etkileri anlatılmıştır. Ayrıca Türkiye-AB ilişkileri, Yunanistan ve İngiltere'nin Kıbrıs politikalarının AB'nin Kıbrıs siyasetine nasıl etki ettiği de incelenmiştir. İkinci bölüm kapsamında yapılan süreç analizi, AB'nin yaptığı strateji değişikliklerinin nedenlerini anlamamızı kolaylaştırmıştır. Üçüncü bölüm kapsamında GKRY'nin AB üyeliğine kabul edilmesinden KKTC'de 18 Nisan 2010 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar olan süreç ele alınmıştır. Bu bölümde yardımcı araştırma sorumuz dikkate alınarak, AB'nin uyuşmazlığa ilişkin siyasetinde bir değişim yaşanıp yaşanmadığı sorgulanmıştır. Dördüncü bölümde, AB'nin Kıbrıs

siyasetini etkileyen dinamikler incelenmiştir. Bu bölümde Kıbrıs'ın stratejik konumunun AB açısından önemi ve Birliğin Kıbrıs siyasetini hangi boyutta etkilediği incelenmiştir. Ayrıca, AB'nin yaptığı strateji değişikliklerini anlayabilmek adına Birliğin içsel dönüşümlerinin Kıbrıs politikasına nasıl yansıdığı da araştırılmıştır. Bu doğrultuda, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve genişleme politikası bağlamında Kıbrıs uyuşmazlığının nasıl konumlandırıldığı ve bu konumlandırmanın Birliğin Kıbrıs politikasına nasıl yansıdığı sorgulanmıştır. Ayrıca Kıbrıs'ın stratejik konumu merkeze alınarak, AB'nin Akdeniz politikasının Kıbrıs politikasına nasıl etki ettiği de incelenmiştir.

I. TARİHSEL ÇERÇEVE: DÜNDEN BUGÜNE KIBRIS UYUŞMAZLIĞI

Araştırmanın tarihsel çerçevesinin çizildiği birinci bölüm kapsamında, Kıbrıs konusuna müdahil üç önemli aktör olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin 1960 yılına kadar adaya yönelik izlediği siyasetin, Kıbrıs uyuşmazlığının kökenlerini oluşturan siyasal gelişmelere yansımaları ele alınmıştır. Daha sonra 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran Kurucu Antlaşmaların niteliklerine değinilerek, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yıkılmasından GKRY'nin 1990 yılında AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmasına kadar geçen sürede yaşanan önemli politik gelişmelerin uyuşmazlığa nasıl etki ettiği değerlendirilmiştir.

1.1. Kıbrıs Uyuşmazlığını Hazırlayan Siyasal Gelişmeler

Bu bölümde ilk olarak 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik politikaları analiz edilecektir. Kıbrıs uyuşmazlığına zemin hazırlayan siyasal gelişmeler, sürece doğrudan müdahil olan bu üç ülkenin politikalarının ayrı başlıklar altında açıklanmasıyla anlatılmıştır.

1.1.1. 1878-1959 Yılları Arasında İngiltere'nin Kıbrıs Politikası

Tarih boyunca çeşitli uygarlıkların kontrolü altına giren Kıbrıs adası, 1489'dan 1571'e kadar süren Venedik yönetiminden sonra 1571 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına katılmıştır.⁵ Ancak 1878 yılında adanın yönetiminin İngiltere'ye devredilmesi ile başlayan süreç Kıbrıs'ın kaderini değiştiren bir gidişatın oluşmasına sebebiyet vermiştir.

19. yüzyılda denizlerde hakim güç olan İngiltere'nin bu dönemdeki hedefi Hindistan'a giden ticaret yollarının güvenliğini sağlamaktı. Dolayısıyla Akdeniz bölgesi İngiltere'nin söz konusu hedefi açısından çok önemliydi. Özellikle 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla, 19.yüzyılın başlarından itibaren Akdeniz'le ilgilenmeye başlayan İngiltere için Doğu Akdeniz'de çok önemli bir konuma sahip Kıbrıs adası daha dikkat çekici bir hale gelmiştir. Bu anlamda 1800'lü yılların başlarından itibaren adanın stratejik önemini sık sık vurgulamaya başlayan İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşim planları daha da ön plana çıkmaya başlamıştır.⁶

İngiltere'nin Akdeniz ve Asya politikasının hedefine yönelik en önemli rakibi Rusya idi. 19. yüzyılda Avrupa'da güçler dengesi politikasının en ciddi savunucusu olan İngiltere, Osmanlı Devleti ve Rusya arasındaki savaş sonrasında imzalanan Ayastefanos Antlaşmasının şartlarının Rusya'yı daha tehdit edici bir güç konumuna getireceğini düşünerek, izlediği güçler dengesi politikası gereği Doğu Akdeniz'de bir üs edinme ihtiyacı hissetmiştir. Bu üs için Doğu Akdeniz'de bir dayanak noktası olarak

---

⁵ Hüner Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı: Nasıl bir Çözüm?*, (Ankara: Ümit Yayıncılık, Şubat 2005), ss. 49-51.

⁶ Rifat Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1978), ss. 37-38.

nitelendirilen Kıbrıs adası seçilmiştir.⁷ Doğu’da İngiliz çıkarlarını korumak adına Rusya’nın kuvvetlenmesini önlemek için Kıbrıs’a yerleşmeyi uygun gören İngiltere, Osmanlı’ya Rusya’ya karşı bir savunma ittifakı teklifinde bulunmuş;⁸ 4 Mart 1878’de imzalanan ve “Kıbrıs Antlaşması” olarak da bilinen “Büyük Britanya ve Osmanlı Devleti arasında Savunma İttifakı Konvansiyonu” ile adanın yönetimi geçici olarak İngiltere’ye devredilmiştir. Konvansiyon’unun 6. maddesi uyarınca Rus’ların Kars’ta ve Ermenistan’da işgal ettiği toprakları geri vermesi durumunda ada tekrar Osmanlı Devleti’ne geri verilecekti.⁹ Ancak 1914 yılında Osmanlı Devleti’nin Almanya’nın yanında savaşa girmesini fırsat bilen İngiltere, 1878 Antlaşmasını feshederek, 5 Kasım 1914 tarihinde yayınladığı “Krallık Konseyi Emri” (*Order in Council*) ile Kıbrıs adasını “ilhak” ettiğini açıklamıştır. Bu durum 1923 Lozan Antlaşması ile hukuki nitelik kazanmış¹⁰ ve Kıbrıs adası 1925 yılında İngiltere’nin “Taç Koloni”si¹¹ olmuştur.¹²

1878 yılında İngiltere’nin yönetimi devralmasından hemen sonra 1882 yılında Mısır’ın işgal edilmesi ve Süveyş Kanalı’nın güvenliğinde doğrudan elde edilen imkanlar bağlamında Kıbrıs’ın stratejik önemi azalmış;¹³ hatta belirli dönemlerde Kıbrıs’ın Yunanistan’a devredilmesine yönelik tasarılar ortaya atılmıştır. Ancak

---

⁷ Age. ss. 33-34.

⁸ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, s. 53.

⁹ Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977), ss. 11-12.

¹⁰ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, s. 60.

¹¹ Taç koloni terimi yasama yetkisine sahip Temsilciler Meclisi’nin olmadığı, yasama yetkisinin doğrudan Krallığa bağlı olduğu Birleşik Krallık tarafından sömürgeleştirilmiş ülkeler için kullanılmaktadır.

¹² Ahmet Gazioğlu, *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878-1960)*, (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Nisan 1998), s. 60.

¹³ Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika 2*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, (1984), s. 169

özellikle İngiliz askeri bürokratlar Kıbrıs'ın stratejik önemi nedeniyle her zaman elde tutulması gereken bir anahtar olduğu görüşünü savunarak, Hükümetin Kıbrıs'ın Yunanistan'a verilmesine yönelik ciddi bir girişimde bulunmasını engellemiştir.¹⁴

Kıbrıs, Süveyş Kanalı'nın kontrolü açısından eskisi kadar önemli bir değere sahip olmasa da Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki dengeleri muhafaza etmeye yarayacak kadar önemli bir konumda idi.¹⁵ Bu politikanın bir gereği olarak İngiliz Hükümeti adaya ekonomik yatırımlar yapmaktan kaçınmış; ayrıca kendi egemenliğine karşı ortak bir direncin gelişmesini önlemek için ağır vergi yükü altında halkı fakirleştirerek kendine bağımlı hale getirmiştir.¹⁶ 1947 yılında Paris Barış Antlaşması ile On İki Ada'nın Yunanistan'a verilmesiyle birlikte Kıbrıs'a yönelik taleplerini daha açık şekilde dile getirmeye başlayan Yunan Hükümeti ve Kıbrıs Rumlarının bu bağlamda *Enosis* faaliyetlerine de hız kazandırmasını¹⁷ çıkarları açısından uygun bulmayan İngiltere, kendi egemenliğinin devamını sürekli kılabilmek için iki toplum arasında var olan karşıtlıklardan yararlanarak¹⁸ *Enosis* hareketlerine karşı Türklerin direnişini bir denge unsuru olarak kullanmıştır.¹⁹ İngiltere'nin karşıtlıklardan fayda sağlamaya çalışan bu politikası taraflar arasındaki güvensizliği ve görüş ayrılığını derinleştirmiştir. 1934 yılında İngiltere Valisi Palmer'in "Kıbrıs ulusçuluğu"nun ancak halklar arasındaki ayrımın körüklenmesiyle önlenebileceğini ifade eden düşüncesi bu kanıyı

---

¹⁴ *Age*, s. 160.

¹⁵ Mehmet Hasgüler ve Çiğdem Şahin, "İngiltere'nin Kıbrıs'ı Askeri Üs Olarak Yapılandırma Stratejisi," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11, 3, (2007), s. 11.

¹⁶ *Age*, s. 14.

¹⁷ Ahmet Zeki Bulunç, "Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu," *Avrasya Dosyası*, 10, 3, (Sonbahar 2004), s. 150.

¹⁸ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 14.

¹⁹ Halil Erdemir, "The Origin of Cyprus Question: British Policy on the Creation of Cyprus Republic," *Perceptions*, 6, 4, (Aralık 2001- Şubat 2002), s. 111.

doğrular niteliktedir.²⁰ Bu bağlamda İngiltere'nin adadaki mevcut karşılıklardan yararlanma politikasının Kıbrıs uyuşmazlığına zemin hazırlayan en önemli faktörlerden bir tanesi olduğu söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin yapısında yaşanan değişiklikler, İngiltere'nin Kıbrıs politikasını da etkilemiştir. Savaş sonrası ekonomik anlamda ciddi bir darbe alan İngiltere, hem kendi ülkesini hem de sömürgelerini idare edecek olanaklara sahip olmadığı için sömürgelerinin çoğuna bağımsızlıklarını vermek durumunda kalmıştır. Ancak Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgesi İngiltere'nin stratejik çıkarları için hayati önemini korumaktaydı.²¹ Özellikle 1950'li yıllarda Orta Doğu'da artan Arap milliyetçiliği ve Mısır'da Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesine yönelik başlayan Nasır hareketi, diğer sömürgelerden farklı olarak Kıbrıs'ı İngiltere için stratejik önemi yüksek ve mutlaka elde tutulması gereken bir ada konumuna getirmiştir.²² Mısır'da yaşananların da etkisiyle İngiltere'nin Orta Doğu'daki Kara ve Hava Karargâhı'nı Kıbrıs'a taşıyarak adayı önemli bir askeri nokta haline getirmesi de ²³ Kıbrıs'ın bu dönemde İngiltere açısından ne kadar değerli olduğunu göstermektedir.

Kıbrıs'ın İngiltere için öneminin artmasının diğer önemli bir nedeni de İkinci Dünya Savaşı sonrası Orta Doğu'da İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında yaşanan rekabet idi. Batı dünyasında olduğu gibi Orta Doğu'da da tek hakim

---

²⁰ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, ss. 69-70.

²¹ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 31.

²² *Age.* ss. 44- 45.

²³ Ahmet Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959) Enosis'e Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik: Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı(2)*, (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), Nisan 1998), s. 78.

güç olmak isteyen ABD karşısında İngiltere'nin bu bölge üzerindeki bölgesel çıkarlarına öncelik tanıyan yaklaşımı iki devlet arasında karşıtlık yaratmıştır. Bu bağlamda, İngiltere Kıbrıs'ı Orta Doğu'ya yönelik "özel" çıkarları doğrultusunda değerlendirirken, ABD ise genelde Orta Doğu'ya özelde Kıbrıs adasına NATO'nun gereksinimleri ekseninde yaklaşmıştır. Nisan 1955'te iktidara gelen Muhafazakar Parti lideri Anthony Eden, İngiltere'nin Kıbrıs politikasının sadece NATO'nun güvenlik kaygıları ekseninde belirlenmediğini açıkça ortaya koymuştur.²⁴

ABD faktörünün yanı sıra, Yunanistan'ın Kıbrıs uyuşmazlığını bir sömürgecilik sorununa indirgeyerek, "Kıbrıs halkına kendi geleceğini tayin etme (self-determinasyon)" hakkı verilmesi gerekçesiyle uzlaşmazlığı BM'ye taşıması, İngiltere'yi Kıbrıs'a ilişkin daha farklı bir politika izlemeye yönlendirmiştir. Kıbrıs'ın stratejik önemini göz önünde tutarak adada egemenliğini korumaya çalışan İngiltere, *Enosis* faaliyetlerinin artması ve Yunanistan'ın BM'deki girişiminin diğer İngiliz sömürgelerinde domino etkisi yaratacağı düşüncesiyle Kıbrıs politikasına ilişkin yeni bir formülü devreye sokmuştur. Uyuşmazlığın Yunanistan'ın iddia ettiği gibi bir sömürge sorunu olmadığını göstermeyi ve daha da önemlisi Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının kendi geleceğini beyan etme taleplerini geriletmeyi hedefleyen bu politikanın işlevselliği, Türkiye'nin tezlerini destekler bir pozisyon alarak, Türkiye'yi de sürece dahil etmekten geçmekteydi.

İngiltere söz konusu politikasına uygun olarak, "Doğu Akdeniz'deki stratejik durumu görüşmek" adı altında 29 Ağustos 1955 tarihinde Londra'da Türkiye ve

---

²⁴ *Age*, s. 51.

Yunanistan'ın katılımıyla üçlü konferans gerçekleştirilmiştir.²⁵ Bu Konferans İngiltere'nin siyasi bir manevrası olarak değerlendirilebilir. Çünkü İngiltere'nin esas hedefi, iki çatışan tarafı biraraya getirerek uyuşmazlığın Yunanistan'ın savunduğu gibi basit bir sömürge sorunu olmadığını göstermekten öte, İngiltere'nin adadaki varlığını kolaylaştırıcı uygun bir zemin yaratmaktır. Konferansta İngiltere'nin egemenliği esas çerçevesinde adadaki taraflara sınırlı özerklik teklif edilmesi bu amaca yönelik olarak değerlendirilebilir.²⁶ Dolayısıyla bu noktada İngiltere'nin Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin tezlerini desteklemesinin ve Türkiye'yi de sürece dahil etmek istemesinin arkasında yatan nedenler sorgulanmalıdır.

Daha sonra yaşanan gelişmeler, İngiltere'nin politikasına daha da açıklık kazandırmıştır. 19 Aralık 1956 tarihinde İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox-Boyd'un kendi kaderini tayin etme hakkının Kıbrıs'ta uygulanmasını kabul ettiğini ancak adanın bölünme seçeneğinin de göz önünde bulunması gerektiğini açıklamıştır.²⁷ Lennox-Boyd'un açıklamasında adanın taksim edilmesi tezinin açıkça savunulmasının esas amacı aynı gün taraflara sunulan ve adada yaşayan Türk ve Rum toplumuna içişlerinde özerklik hakkı tanıran, İngiltere'nin de ada üzerindeki egemenliğini koruyan Radcliffe Anayasa tasarısını²⁸ kabul ettirmektir.²⁹ Görüldüğü üzere, İngiltere'nin Türkiye'nin

---

²⁵ Faruk Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu Işığında Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye Politikası (1964-1980)*, (İstanbul: Der Yayınevi, 1995), s. 71.

²⁶ Konferans'ın detayları için bkz. Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 28.

²⁷ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 31.

²⁸ Dönemin İngiltere Başbakanı Eden tarafından "anayasa uzmanı" sıfatıyla adaya atanan Lord Radcliffe'in sunduğu Anayasa tasarısı; dış ilişkiler, savunma ve iç güvenlik konularını tamamen valinin yetkisine bırakan; Yasama organının Rumların çoğunluğuna dayanmasını öngören (36 üyesi olması öngörülen Yasama organında Türklere sadece 6 kişilik bir temsil hakkı bırakılmıştır) ve en önemlisi İngiliz egemenliğinin devamının sağlanabilmesi için adanın bir üs olarak kullanılabilmesine olanak veren hükümler içermekteydi. Daha geniş bilgi için bkz. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)*, ss. 230-232.

tezlerini destekleyici politikasının somut anlamı, Yunanistan'a Türkiye'nin de adaya ilişkin hakları olduğunu kabul ettirmek değil kendi egemenliğinin devamını sağlayıcı koşulları yaratmak şeklinde okunmalıdır. İngiltere'nin Kıbrıs'a ilişkin jeopolitik hedeflerinin bir sonucu olarak Türkiye, Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının "self-determinasyon" taleplerine karşılık bir koz olarak kullanılmıştır. Çünkü esasen ne taksim ne de *Enosis* tezleri İngiltere için uygulanabilir bir seçenek değildir. Bu seçeneklerden birinin uygulanması İngiltere'nin Kıbrıs ile hiçbir hukuki bağının kalmaması anlamına gelecektir.³⁰

İngiltere'nin Kıbrıs politikasında dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek en önemli gelişme 1956 yılında yaşanan Süveyş Krizidir. Mısır'daki Nasır yönetiminin Süveyş Kanalı'nı millileştirme girişimi ile başlayan gerginliğin savaşa dönüşmesi sonucu ABD'nin baskılarına direnemeyerek, Süveyş'ten askerlerini çekmeyi kabul eden İngiltere, Orta Doğu'da Batı'nın çıkarlarını koruma görevini ABD'ye devretmiştir.³¹ İngiltere'nin Kıbrıs'a yönelik izlediği siyaset değişikliği özellikle Harold Macmillan Hükümeti'nin iktidara gelmesiyle somutlaşmaya başlamıştır. 1957'den sonra İngiltere, Orta Doğu'daki güç merkezinin ABD'ye kaydığını ve bölgede ABD'den bağımsız hareket etmenin mümkün olmadığını anlamıştır.³² Aynı zamanda bu dönemde Kıbrıs'a özerklik tanımayı öngören tekliflerin sonuncusu 19 Aralık 1958'de taraflara sunulan Macmillan Planı olmuştur. Macmillan Planı ile İngiltere

---

²⁹ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 31.

³⁰ Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu*, s. 75.

³¹ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, s. 81.

³² Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 131.

kendisine üsler bırakılması kaydıyla yedi yıl sürecek bir geçiş döneminden sonra, adanın egemenliğini Yunanistan ve Türkiye ile paylaşmayı teklif etmiştir.³³

Macmillan Planı ile Kıbrıs'taki egemenliğini devretmeye hazır olduğunu işaret eden İngiltere, adanın tümünde egemenlik hakkından vazgeçerek stratejik çıkarlarını karşılamak amaçlı egemenliği altında bulunacak üslerle yetinebileceği tezini savunmaya başlamıştır.³⁴ Ancak İngiltere Kıbrıs'ın tümü üzerindeki egemenliğinden “Adada işleyebilmeleri için gerekli olan haklar ve kolaylıklarla birlikte İngiltere egemenliği altında bulunacak üsleri alıkoymak suretiyle, tartışılmayacak biçimde karşılanması” karşılığında kabul etmeyi öngörmüştür.³⁵ Bu bağlamda 1959-1960 Zürih-Londra Antlaşmaları çerçevesinde çözümü İngiltere açısından kabul edilebilir kılan en etkili dinamik, Kıbrıs politikasının bu temel üzerinden sürdürülmeye başlanmasıdır. Ayrıca artan EOKA³⁶ (*Ellenikos Organismos Kypriakon Agoniston - Kıbrıs Savaşçılarının Ulusal Birliği*) faaliyetleriyle başa çıkmanın maliyetinin günden güne artması da İngiltere'yi 1960 Antlaşmalarına götüren diğer bir faktördür.³⁷

Sonuç olarak, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'e yönelik stratejik hesapları bağlamında Kıbrıs'a ilişkin politikasında yaptığı strateji değişiklikleri tutarlı ve sistematik bir politikanın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Stratejik önemi zaman zaman tartışma konusu olsa da İngiltere jeopolitik kaygılarla Kıbrıs'ta her zaman bir

---

³³ Macmillan Planı'nın detayları için bkz. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)*, ss. 400-408.

³⁴ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 33.

³⁵ *Age*.

³⁶ Yunanistan ve Kıbrıs Rum liderliğinin *Enosis* hedefine ulaşmak amacıyla önce İngiliz yönetimine, kısa süre sonra da *Enosis* önünde esas engel olarak görülen Türk halkına yönelik saldırılarda bulunan tedhiş örgütüdür.

³⁷ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, ss. 171-172.

şekilde varlığını korumak istemiştir. Dolayısıyla İngiltere'nin Kıbrıs siyasetinin temelinde kendi stratejik çıkarlarının sağlanması yatmaktadır. İngiltere'nin günümüzdeki politikası da bu tespite dayanarak değerlendirilmelidir.

1.1.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası

Yunanistan'ın izlediği Kıbrıs politikasının analiz edilebilmesi için Yunan yayımlıcaılığının temelini oluşturan ve “Büyük Fikir” olarak adlandırılan *Megali İdea* düşüncesinin özünün anlatılması gereklidir. Çünkü Kıbrıs uyuşmazlığına zemin hazırlayan en temel etken *Megali İdea* düşüncesidir. *Megali İdea* düşüncesinin hedefi, Yunanlıların geçmişte yaşadıklarını iddia ettikleri toprakları İstanbul “Konstantinopolis” merkez olmak üzere iki kıtayı ve beş denizi birleştirerek büyük Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmektir. *Megali İdea* fikrinin sürdürülmesinin temelini yaratan iki zemin vardır: Rum Ortodoks Kilisesi ve Yunan milliyetçiliği. 19. yüzyılın başlarından itibaren gelişmeye başlayan Yunan milliyetçiliği ve Ortodoks kilisesinin ortak amacı, *Megali İdea* olarak ortaya koyulan hedefi gerçekleştirmektir.³⁸

Yunanistan'ın egemenlik mücadelesini sürdürdüğü en önemli yerlerden bir tanesi olan Kıbrıs adasında *Enosis* hareketlerinin başlangıcı Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti adanın yönetimini devraldıktan sonra orada yaşayan Ortodoks Hıristiyan halkın dini haklarına saygı göstererek, Ortodoks Kilisesine de

---

³⁸ Murat Hatipoğlu, *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk – Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821- 1922)*, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988), ss. 29-31.

geniş özerlik hakkı tanımıştır.³⁹ 1821 yılında Mora isyanıyla birlikte *Enosis* için hazırlanmaya başlayan zemin 1830 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte yeni bir boyuta bürünmüş; Yunanistan'ın desteğiyle adada Rum Kilisesi'nin önderliğinde *Enosis* faaliyetleri hız kazanmıştır.

İngiltere'nin Yunanistan'ın bağımsızlığını desteklemesindeki rolünü göz önünde bulundurarak⁴⁰ Yunanistan, Kıbrıs'ın 1878 yılında İngiltere'ye devredilmesi ile birlikte *Enosis* hedefine daha kolay ulaşılabileceğini varsaymıştır.⁴¹ Özellikle 1954 yılına kadar Yunanistan, Kıbrıs politikasını İngiltere ile ilişkileri çerçevesinde değerlendirmiştir. Dolayısıyla Yunan Hükümeti, *Enosis*'e doğrudan destek verdiğini göstermemeye çalışsa da adaya gönderdiği konsoloslar ve provokatörler aracılığıyla *Enosis* faaliyetlerine üstü kapalı bir şekilde destek vermeyi sürdürmüştür.⁴² 1931 yılındaki isyan da Yunanistan'ın adada kurduğu gizli örgütler aracılığıyla gerçekleşmiştir.⁴³

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Yunanistan'daki Eleutherios Venizelos yönetimi *Enosis* taleplerini İngiltere'ye açıkça bildiren ilk hükümet olmuştur.⁴⁴ Özellikle iki dünya savaşı arası dönemde İtalya'nın Akdeniz'e yönelik yayılcı emellerinin belirginleştiği bir dönemde Yunanistan, İngiltere ve Türkiye ile karşılıklı bir

---

³⁹ Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878- 1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika 1*, (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1984), ss. 12-13.

⁴⁰ Sabahattin İsmail, *Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 2000), s. 17.

⁴¹ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 14.

⁴² Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, ss. 172-173.

⁴³ İsmail, *Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, s. 45.

⁴⁴ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 173.

ihtilafa düşmemeye özen göstermiştir. Ancak Kıbrıs'taki *Enosis* hareketlerine de gizliden gizliye destek vermeyi sürdürmüştür.⁴⁵

Kilise önderliğinde 15 Ocak 1950'de gerçekleştirilen plebisit (halk oylaması) neticesinde Rum halkının yüzde 96'sının *Enosis*'e olumlu yanıt vermesi⁴⁶ Yunanistan'ın sadece Rum halkının iradesini yansıtan halk oylaması sonuçlarını, 'kendi kaderini tayin etme hakkı' sorunu olarak uluslararası alana taşıyabilmesine zemin hazırlamıştır.⁴⁷ Plebisit sonuçlarından sonra Rum Kilisesi Başpiskoposu Makaryos'un⁴⁸ baskılarının artması, Türkiye ve İngiltere ile ilişkilerini korumaya çalışan Yunanistan'ı "ikilem"e düşürmüştür.⁴⁹ Yunan hükümeti, özellikle 1950-1951 yıllarında İngiltere'ye, Kıbrıs'ta ve Yunanistan'da üs verilmesi karşılığında *Enosis*'in gerçekleşmesini öngören bir yaklaşım benimsemiştir.⁵⁰

Kasım 1952'de ABD yanlısı Papagos hükümetinin iktidara gelmesiyle,⁵¹ Yunanistan'ın Kıbrıs politikasında İngiltere'nin belirleyici rolü ortadan kalkmıştır.⁵² Bu faktörün yanı sıra İngiltere'nin bu dönemde izlediği Kıbrıs politikası da Yunanistan'ın tutum değiştirmesinde etkili olmuştur. İngiliz Koloniler Bakanı Lennox-Boyd'un, adanın taksimini de alternatif olarak sunması üzerine,⁵³ İngiltere'ye dayanarak *Enosis*'i gerçekleştiremeyeceğini anlayan Yunanistan, 1954-1959 yılları arasında Kıbrıs'a

---

⁴⁵ Age.

⁴⁶ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I* içinde, derl., Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), s. 596.

⁴⁷ Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)*, s. 3.

⁴⁸ Makaryos'un bu ismi kilisede yükselmesiyle verilen ünvan ismidir. Sivil hayattaki gerçek ismi Mihail Hristodolu Muskos'dur.

⁴⁹ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, s. 73.

⁵⁰ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 597.

⁵¹ Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)*, s. 2.

⁵² Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 173.

⁵³ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 604.

yönelik yeni bir yol haritası belirlemiştir. Bu stratejinin amacı uluslararası platformda kendi kaderini tayin etme hakkı arkasına saklanarak esasta adanın Yunanistan'a bağlanmasını sağlamaktır.⁵⁴ Yunanistan bu politikası gereği ilk kez 16 Ağustos 1954 tarihinde “*Halkların eşit hakları ve ‘self- determinasyon’ prensibinin Birleşmiş Milletler’in himayesi altında Kıbrıs halkına uygulanması*” talebiyle BM’ye başvurmuştur.⁵⁵ Yunanistan kendi kaderini tayin etme hakkını uluslararası alanda meşrulaştırabilmek amacıyla ada halkının Yunanistan ile birleşme iradesini sık sık beyan ettiğini öne sürerek *Enosis*’i gerçekleştirmeyi hedeflemiştir.⁵⁶ Aslında Yunanistan, o dönemde Türk dış politikasının Batı ittifakı ile olan ilişkilerine öncelik vermesinden yararlanarak, bu süreci daha kolay ve sorunsuz sürdürebileceğini varsaymıştır.⁵⁷ Yunanistan başvurusunun tartışıldığı BM Dokuzuncu Genel Kurul toplantısı kararı neticesinde Kıbrıs konusuyla ilgili bir karar almayı uygun bulmadığını ifade ederek Yunanistan’ın başvurusunu gündeme almayı kabul etmemiştir.⁵⁸ BM başvurusundan istedikleri sonucun çıkmaması, Yunanistan ve Rum toplumunu 1954 yılında benimsedikleri stratejinin ikinci ayağını devreye sokmaya itmiştir. Bu yol, EOKA tedhiş hareketlerini hızlandırarak İngiltere’yi çözüme zorlamaktır.⁵⁹ Yunanistan’ın, 1954 yılında sorunu ilk kez BM’nin gündemine taşınmasıyla Kıbrıs uyuşmazlığı uluslararası bir boyut kazanmıştır.⁶⁰

---

⁵⁴ Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)*, s. 9.

⁵⁵ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 55.

⁵⁶ Age. s. 19.

⁵⁷ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 174.

⁵⁸ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 56.

⁵⁹ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 175.

⁶⁰ Age.

1956 yılında “Kıbrıs halkının” kendi kaderini tayin etme hakkının olduğu gerekçesiyle tekrar BM’ye başvuran Yunanistan, sürecin hiç beklemediği bir yöne doğru evrilmesine zemin hazırlamıştır. 1957 yılında karara bağlanan başvuru neticesinde BM, barışçı, demokratik ve adil bir çözümün bulunması yönündeki arzusunu teyit ederek bir an önce görüşmelerin başlamasını talep etmiştir.⁶¹ Bu karar ile birlikte Türkiye resmen uyuşmazlığa taraf olan bir aktör olarak konumlandırılmıştır. Yunanistan ise kendi beklentileri yönünde bir sonuç alamadığı için uyuşmazlığın bir tarafı olmadığı savını öne sürerek, yapılacak görüşmelerin İngiltere ve Kıbrıs Türk toplumu arasında yapılması fikrini ortaya atmıştır.⁶² Bu tutum değişikliğinin en önemli nedeni Türkiye’nin uyuşmazlığa resmen taraf olduğu gerçeğini kabullenmek istememesidir.⁶³

BM’den beklediği sonucu alamayan Yunanistan, hem ABD hem de İngiltere’nin desteklediği Kıbrıs’ta bağımsızlık formülünü savunmaya başlamıştır.⁶⁴ Yunan hükümetinin bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasını kabul etmesinde en temel etken Türkiye’nin uyuşmazlığın bir tarafı haline gelmiş olmasıdır. Türkiye faktörünün yanı sıra ABD’nin de baskısıyla NATO ittifakının korunmasını öncelikli hedefi haline getiren Yunan hükümeti,⁶⁵ “Kıbrıs Türkleri ve Türkiye karşısında bir sonraki aşamada

---

⁶¹ UN, “General Assembly Eleventh Session 1013 (XI). Question of Cyprus,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/340/17/IMG/NR034017.pdf?OpenElement>), Erişim: 27 Haziran 2010.

⁶² Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, ss. 57-61.

⁶³ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” s. 597.

⁶⁴ Nazım Güvenç, *Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye*, (İstanbul: Çağdaş Politika Yayınları, Şubat 1984), s. 124.

⁶⁵ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 175.

Enosis'i gerçekleştirmek üzere çok elverişli bir konuma yerleşmiş”⁶⁶ olduğunu varsayarak Kıbrıs'ta bağımsızlık fikrine ılımlı yaklaşıma başlamıştır.

1.1.3. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Türk Dış Politikasında Kıbrıs Uyuşmazlığının Yeri

Türkiye'nin Kıbrıs politikası iki temel noktaya dayanmaktadır. Birinci önemli unsur adada yaşayan Kıbrıs Türkleri ile Türkiye arasındaki ortak sosyo-kültürel bağlardır. Bu bakımdan Türkiye, adada yaşayan Kıbrıs Türklerinin güvenliğini ve haklarını korumalıdır.⁶⁷ Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik dış politikasının belirlenmesinde etkili olan diğer bir faktör, adanın stratejik konumunun Türkiye'nin güvenliği açısından taşıdığı önemdir. Türkiye'nin savunma stratejilerinde Kıbrıs ayrı bir öneme sahiptir. Davutoğlu'nun ifadesiyle Kıbrıs, Türkiye'nin “hayat damarının kalbinde” yer almaktadır.⁶⁸ Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir unsur, Kıbrıs'ın küresel ve bölgesel çıkar hesaplarının merkezinde yer alan bir ada konumunda olmasının Türkiye'nin güvenlik stratejileri açısından doğurduğu sonuçlardır. Bu bağlamda Kıbrıs adasının Türkiye için stratejik önemi “Hazar-Karadeniz-Boğazlar-Ege Denizi-Doğu Akdeniz-Süveyş-Basra Körfezi hattından oluşan yakın deniz kuşağı ile ilgili genel bir deniz stratejisinin kilit bir unsuru” olarak algılanmaktadır.⁶⁹

---

⁶⁶ Güvenç, *Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye*, s. 124.

⁶⁷ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, ss. 50-51.

⁶⁸ Ahmet Davutoğlu, *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2001), ss. 179-180.

⁶⁹ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, s. 179.

1878 yılında adanın İngiltere'ye devredilmesini izleyen süreç, Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine denk geldiği için Osmanlı, *Enosis* faaliyetlerine karşı Kıbrıs'taki Türk toplumunun haklarını yeterince koruyamamıştır.⁷⁰ 1914 yılında İngiltere adayı ilhak ettiği zaman Osmanlı Devleti bu durumu tanımadığını açıklasa da etkin bir yaptırım uygulayacak güce sahip olmadığı için bu durumu *de facto* olarak kabul etmek zorunda kalmıştır. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 16. maddesi uyarınca Türkiye'nin ada üzerinde yasal bir hakkı kalmamıştır; ancak "...egemenliği işbu Andlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; bu toprakların ve adaların geleceği (kaderi) ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir."⁷¹ ifadeleri uyarınca Yunanistan, Türkiye'nin ada üzerinde hiçbir hakkı olmadığını iddia etse de, Konferans sırasında Türkiye, 16. maddede belirtilen taraflardan biri olarak, diğer adalarla birlikte Kıbrıs'ta da söz sahibi olma hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.⁷² Ayrıca Antlaşmanın 20. maddesi Türkiye'nin, ada üzerinde İngiltere'nin egemenliğini resmen tanıdığını ifade eden maddedir.⁷³ Böylece, Lozan Antlaşması ile birlikte adanın İngiltere'ye ait olduğu yasallık kazanmıştır. Türkiye Lozan Antlaşmasında Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan siyasi dengeyi korumak amacıyla Kıbrıs üzerindeki egemenliğinden "belirli bir devlet lehine, İngiltere lehine vazgeçmiştir."⁷⁴ Dolayısıyla Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye'nin Kıbrıs

---

⁷⁰ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, s. 58.

⁷¹ Seha L. Meray, *Yakın Doğu Sorunları Üzerine Lausanne Konferansı (1922-1923): Konferanstaki Görüşmelerin Tutanakları ve Belgeler Cilt II*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1973), s. 7.

⁷² Daha geniş bilgi için bkz. Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, ss. 36-40.

⁷³ "Türkiye, İngiliz Hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen, Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılımını tanıdığını bildirir." Bkz Seha L. Meray, *Yakın Doğu Sorunları Üzerine Lausanne Konferansı (1922- 1923): Konferanstaki Görüşmelerin Tutanakları ve Belgeler Cilt II*, s. 8.

⁷⁴ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 35.

politikası, Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan bu dengenin sürdürülmesi esasına dayanmıştır.

Bu dönemden sonra adada yaşayan Kıbrıs Türkleri ile ilişkiler kültürel düzeyde sınırlı kalmış olsa da, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra adada yaşayan Rumların Yunanistan'ın desteğiyle *Enosis* faaliyetlerini hızlandırması ile birlikte kamuoyunun Kıbrıs'ta yaşananlara yönelik duyarlılığı artmaya başlamıştır. Ancak 1950'li yılların ortalarına kadar Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik politikasında Soğuk Savaş koşulları belirleyici olmuştur. Özellikle NATO ittifakı çerçevesinde İngiltere ve Yunanistan ile ilişkilerini korumaya öncelik veren Türk dış politikasının Kıbrıs'a yaklaşımı bu eksen üzerinden belirlenmiştir.⁷⁵ Özetle bu dönemde Türkiye'nin Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik politikası; "İngiltere'ninkinden ayrı bir politika saptamadan, adanın statüsünde bir değişiklik yapılmaması gerektiğini savunmak; eğer bir statü değişikliği söz konusu olacaksa, bunda Türkiye'nin de söz sahibi olması gerektiğini açıklamaktan ibarettir."⁷⁶ 1950 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın "Kıbrıs sorunu diye bir sorun yoktur. Ada, bugün, İngiltere'nin hakimiyeti ve idaresi altındadır. İngiltere'nin Kıbrıs'ı bir başka devlete devretmek niyetinde olmadığı da açıktır." şeklindeki açıklaması bu politikanın bir göstergesidir.⁷⁷

1954 yılında Yunanistan'ın uyuşmazlığı BM'ye taşıyarak uluslararasılaştırma çalışmaları, Türkiye'yi Kıbrıs'a ilişkin daha yoğun girişimlerde bulunmaya itmiştir. Yunanistan'ın bu girişimine karşılık Türkiye'nin Atina Büyükelçisi yaptığı açıklamada,

⁷⁵ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," ss. 597-598.

⁷⁶ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 87.

⁷⁷ Melih Esenbel, *Kıbrıs-1 Ayağa Kalkan Adam*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1993), ss. 13-14.

Türkiye'nin adada statükonun korunmasından yana olduğunu ancak Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin herhangi bir durumun söz konusu olması halinde Türkiye'nin de bir taraf olarak hakkı olduğunu savunmuştur.⁷⁸ Ancak Türkiye'nin Kıbrıs politikasında ilk somut girişim, 29 Ağustos 1955 tarihinde yapılan Londra Konferansı'nda Türkiye'yi temsil eden Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Lozan Antlaşması'nı hatırlatarak adanın statüsünün değişmesi durumunda çözüm şekli olarak kendi kaderini belirleme şeklinin en uygun yöntem olacağını vurgulaması sonrasında belirlemiştir.⁷⁹

1956 yılı Türkiye'nin Kıbrıs politikasında en belirgin değişikliğin yaşandığı bir yıldır. Türkiye bu tarihe kadar sürdürdüğü statükonun devamını öngören politikayı terkederek, kendi kaderini belirleme ilkesinin her iki halka da eşit şekilde uygulanması tezine yönelmiştir. Türkiye'nin politika değişikliğinde İngiltere'nin rolüne kısaca değinmekte yarar vardır. İngiltere o dönem taşıdığı jeopolitik kaygıların etkisiyle, Yunanistan ve Kıbrıslı Rumların kendi geleceğini tayin etme taleplerini geriletme ve adadaki egemenliğini garanti altına almak amacıyla Kıbrıslı Türklerin de eşit şekilde kendi geleceğini belirleme hakkı olduğunu savunmuş, hatta 9 Aralık 1956 tarihinde İngiliz Koloniler Bakanı Lennox-Boyd yaptığı açıklamada adanın "taksim"ini uygulanabilir seçenekler arasında göstermiştir.⁸⁰ O dönem Kıbrıs ile ilgili görüşmelere katılan dönemin Dışişleri Bakanı Genel Sekreteri Melih Esenbel adanın taksim edilmesi tezinin Türkiye tarafından benimsenmesine gerekçe olarak, artık şartların adanın Türkiye'ye geri verilmesini zorlaştırdığını, dolayısıyla gerek Türkiye'nin gerekse Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin güvenliğini sağlamak için en ideal yolun taksim

⁷⁸ Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu*, s. 20.

⁷⁹ *Age.* s. 21.

⁸⁰ Esenbel, *Kıbrıs-1 Ayağa Kalkan Adam*, s. 60.

olduğunu savunmuştur.⁸¹ Bu bağlamda Lennox-Boyd'un açıklaması, taksim tezinin Türkiye tarafından resmi bir tez olarak benimsenmesinin önünü açmıştır.⁸² İzleyen dönemde İngiltere'nin taksimi destekleyici söylemlerinde esneklik göstermeye başlamasıyla birlikte, İngiltere'nin adada egemenliğini sağlamak adına Yunanistan ve Rumlarla kendi kaderini tayin etme hususunda anlaşabileceğini göz önünde bulunduran Türkiye, 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarına kadar taksim tezinde ısrarcı bir yaklaşım benimsemiştir.⁸³

1958 yılının Eylül ayında Makaryos'un BM'nin garantisi adı altında Kıbrıs'ta bağımsız bir Kıbrıs devletinin kurulması tezini ortaya atması ve bu tezin giderek uluslararası platformda kabul görmeye başlamasının da etkisiyle Türkiye, orta yolun bulunmasına karar verirken *Enosis*'i önleyici garantilerin olması ve Türkiye'nin adaya ilişkin haklarının korunması kaydını getirmiştir. 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarına zemin hazırlayan zaman zarfında ABD'nin de yadsınamaz bir rolü vardır. Soğuk Savaş koşullarını göz önünde bulunduran ABD, Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanacak bir anlaşmazlığın NATO'nun güney kanadına zarar vermesini ve Sovyetler Birliği'nin bu durumdan istifade etmesini önleyebilmek için tarafları uzlaşmaya zorlamıştır. Özellikle o dönemde Türkiye'ye yapacağı ekonomik yardımı bir koz olarak kullanan ABD, ağırlıklı olarak Türkiye üzerinde baskı yaratmaya çalışmıştır.⁸⁴ Dolayısıyla Türkiye söz konusu faktörlerin etkisiyle 1959 Antlaşmalarına yönelmiştir. Sonuç olarak, gerek taksim tezinin savunulması aşamasında gerekse 1959 yılında Ortaklık

---

⁸¹ *Age*. ss. 53-54.

⁸² *Age*. ss. 65.

⁸³ Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu*, s. 23.

⁸⁴ Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, s. 178.

Devletin kurulması aşamasında Türkiye ve Yunanistan arasında Lozan'da kurulan siyasi ve stratejik dengenin sürdürülmesinin esas alındığı görülmektedir.

1.1.4. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Kuran Antlaşmalar ve Bağımsızlığın Gerçekleşmesi

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin yanı sıra adadaki tarafların da çözüme razı olmaları sonucunda, 5-11 Şubat 1959 tarihlerinde Türkiye ve Yunanistan Başbakanları, Adnan Menderes ve Konstantin Karamanlis'in görüşmeleri neticesinde Zürih Antlaşmaları parafe edilmiştir. Türkiye ve Yunanistan arasında varılan mutabakat sonucunda Zürih'te imzalanan belgeler şunlardır: 1) "Zürih'te imzalanan belgelerin anlamını ve içeriğini açıklayan ve uygulamanın kolaylaştırılması için tanımlara yer veren "Centilmenlik Antlaşması"⁸⁵ 2) "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı"⁸⁶ 3) "Garanti Antlaşması"⁸⁷ 4) "İttifak Antlaşması".⁸⁸ Bu Antlaşmaların İngiltere ve Kıbrıs'taki iki halk tarafından onaylanması için 12 Şubat 1959'da Londra Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans neticesinde bütün taraflar Zürih'te kabul edilen belgeleri onaylamışlardır.⁸⁹ Ayrıca, İngiltere yayınladığı bildiride Zürih'te imzalanan belgeleri

---

⁸⁵ Belgenet, "Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,"

(http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 6 Haziran 2010.

⁸⁶ *Age.*

⁸⁷ *Age.*

⁸⁸ *Age.*

⁸⁹ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, ss. 87-88.

kabul ettiğini ve adadaki 2 üs bölgesi (*Akrotiri ve Dikelia*)⁹⁰ dışında egemenliğini Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devretmeyi kabul ettiğini beyan etmiştir.⁹¹

24 Temmuz 1960 tarihinde İngiliz Parlamentosu'nda onaylanan 1960 Kıbrıs Anayasası'nın 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girmesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti resmen ilan edilmiş; Rum halkının lideri Makarios Cumhurbaşkanı, Türk halkının lideri Dr. Fazıl Küçük de Cumhurbaşkanı yardımcısı olmuştur.⁹² Aynı tarihte imzalanan Lefkoşa Antlaşmaları⁹³ kapsamında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin "Kurucu Antlaşması" imzalanmıştır.⁹⁴ "Kurucu Antlaşma" Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına aracı olan ve bu devletin oluşumu için İngiltere'nin egemenliğini devretmesini ve bununla ilgili bir sürecin başlamasını öngören bir antlaşmadır (madde 1).⁹⁵

Lefkoşa Antlaşmaları ile son şeklini alan Garanti Antlaşması en önemli Antlaşma metnidir. Garanti Antlaşması, Zürih Antlaşması'nda saptanmış olan Anayasa'nın temel maddelerine atıf yapması nedeniyle uluslararası bir antlaşma niteliğindedir.⁹⁶ Garanti Antlaşması'nın 1. maddesi uyarınca "Kıbrıs Cumhuriyeti, kendi bağımsızlığını, toprak

---

⁹⁰ Genel olarak Akrotiri ve Dikelia olarak bilinen askeri üsler Birleşik Krallık Hükümeti'nin bildirisinde Akrotiri-Episkopi-Paramali ve Dhekelia-Pergamos-Ayios Nikolaos-Xylophagou olarak geçmektedir.

⁹¹ İngiltere'nin 17 Şubat 1959 tarihli bildirisini için bkz. Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, ss. 516-518.

⁹² Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları "Annan Planı ve Referandum Süreci"*, (Ankara: BRC Basım ve Matbaacılık, 2005), s. 37.

⁹³ Garanti ve İttifak Antlaşmaları'na son şeklini veren Lefkoşa Antlaşmalarıdır.

⁹⁴ Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2009), s. 32.

⁹⁵ Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Antlaşma'nın 1. maddesi "Kıbrıs Cumhuriyeti ülkesi, bu Antlaşmanın A Eki'nde belirtilen ve Birleşik Krallık egemenliği altında kalacak olan iki bölge hariç olmak üzere, Kıbrıs adası ve bunun kıyılarının ötesinde bulunan diğer adalardan meydana gelecektir. Bu bölgeler, Antlaşmada ve Eklerinde, Akrotiri Egemen Üs Bölgesi ve Dhekelia Egemen Üs Bölgesi olarak anılır." şeklindedir.

⁹⁶ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 78.

bütünlüğünü ve güvenliğini devam ettirmeyi ve anayasaya saygıyı güven altına almayı üstlenir.” Ayrıca bu maddenin ikinci paragrafında yer alan “...herhangi bir devlet ile hiçbir şekilde siyasi ve ekonomik bütünleşmeye girmeyeceğini taahhüt eder.” ifadesi bağlamında son paragrafta da *Enosis* ve taksim tezleri yasaklanmıştır.⁹⁷ Antlaşmanın ikinci maddesinde de garantör devletler; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, 1. maddede belirtilen yükümlülükleri garanti altına aldıklarını taahhüt etmişlerdir.⁹⁸ Böylece hem Kıbrıs Cumhuriyeti hem de garantör devletler birbirlerine karşı sorumluluk yüklenmişlerdir.⁹⁹

Garanti Antlaşmasının en önemli maddesi 4. maddedir.¹⁰⁰ Bu madde uyarınca Antlaşmanın hükümlerinin ihlali durumunda, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere düzeni sağlamak için birbirlerine danışmakla yükümlüdürler. Eğer ortak hareket etmek mümkün değilse, garantör güçlerden herhangi biri tek başına hareket etme hakkını saklı tutar.¹⁰¹ Toluner’in yorumuna göre bu madde, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye’nin ada üzerindeki hak ve statülerinin garanti edildiğini gösteren bir maddedir. Garanti Antlaşmasıyla taraflara tanınan bu statü, “ortak çıkarların” bağdaştırılması sonucu ortaya çıkan bir statüdür.¹⁰²

---

⁹⁷ Belgenet, “Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,”

(http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 3 Haziran 2010.

⁹⁸ *Age*.

⁹⁹ Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukusal İnceleme*, s. 14.

¹⁰⁰ Londra Antlaşmaları sırasında 3. madde olarak geçen bu madde, Lefkoşa Antlaşmaları esnasında İngiltere’nin kendi üslerinin egemenliğini garanti altına almak için Antlaşmaya bir madde daha eklemesiyle 4. madde olarak değiştirilmiştir.

¹⁰¹ Belgenet, “Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,”

(http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 3 Haziran 2010.

¹⁰² Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 93.

Zürih ve Londra Antlaşmaları'nın diğer önemli bir metni olan İttifak Antlaşması, Türkiye ve Yunanistan arasında yapılmış bir Antlaşmadır. Antlaşmanın 1. maddesi uyarınca “her iki tarafın güvenliğini ve barışı sağlamak, ortak savunma için işbirliği yapmak ve Kıbrıs'ın toprak bütünlüğüne saygılı olmak”¹⁰³ ifadeleri bu antlaşmanın amacını açıklar niteliktedir. Ayrıca 3. maddede de sayıları 650 Türk ve 950 Rumdan oluşan bir Ortak Karargâh kurulması kararlaştırılmıştır.¹⁰⁴ İttifak Antlaşması da Anayasanın temel maddelerine eklenerek Anayasanın kapsamına dahil edilmiştir. İttifak Antlaşması, öngördüğü savunma hükmünü garanti etmekle yükümlü olan Garanti Antlaşması'nın bir parçası niteliğindedir.¹⁰⁵ Bu bağlamda Lozan'daki Türk-Yunan dengesinin devamının sağlanması açısından Garanti ve İttifak Antlaşmaları bir bütünün iki parçası niteliğindedir.

1.1.4.1.Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Karakteristik Yapısı ve Kurucu Antlaşmaların Nitelikleri

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet yapısını anlayabilmek için Kurucu Antlaşmaların niteliklerinin açıklanması gereklidir; çünkü bu antlaşmalar kurulan siyasi ve yasal düzenin temelini oluşturmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin *sui generis* (kendine özgü) bir yapısı vardır. Bu bağlamda bu bölümde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ayırt edici kılan nitelikler incelenmiştir.

---

¹⁰³ Belgenet, “Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,” (http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 3 Haziran 2010.

¹⁰⁴ Belgenet, “Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,” (http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 3 Haziran 2010.

¹⁰⁵ Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, s. 25.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin en önemli karakteristik özelliklerinden bir tanesi de 1960 Anayasası'nın uluslararası niteliği olmasıdır. Çünkü Anayasanın Temel Hükümleri çok taraflı bir uluslararası antlaşma çerçevesinde belirlenmiştir.¹⁰⁶ “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı” başlığını taşıyan Antlaşma uyarınca, bu metnin tüm hükümleri Anayasanın temel maddeleri olacaktır.¹⁰⁷ Bu bağlamda, Anayasanın 182. maddesi (1. fıkra), Zürih Antlaşmasından aktarılan Temel Hükümleri hiç bir şekilde değiştirilemez maddeler olarak nitelendirmiştir.¹⁰⁸

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısıyla ilgili Antlaşma metninden Anayasa'ya aktarılan değiştirilemez Temel Hükümler, taraflardan birinin diğeri üzerinde hakimiyet kurmasını engellemek amacıyla iki toplumun siyasi eşitliğine ve kurucu ortaklığına dayanan bir yapıyı öngörmüştür.¹⁰⁹ Tüm devlet kurumlarında azınlık-çoğunluk ilişkisine göre değil, siyasi eşitliğe ve iki toplumluluk esasına göre bir dağılım yapılmıştır. İki toplum arasında eşitliğin gözetildiğini kanıtlayan en iyi unsur, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temel yapısıyla ilgili Antlaşmada Cumhurbaşkanı ve yardımcısının, dışişleri, savunma ve güvenlik konularında bireysel veya ayrı ayrı olmak üzere veto hakkına sahip olmalarıdır (Anayasa'nın 57. madde 3. fıkrası).¹¹⁰ Ayrıca kamu kuruluşlarına katılım oranının %70 Rum, %30 Türk olmasının öngörülmesi (Anayasa'nın 123. maddesi);¹¹¹ Yasama, Yürütme ve Yargı organlarındaki dağılımın da iki halkın eşit katılımına olanak verecek şekilde yapılması ve bu organlarda yaratılan iki mevkiden

---

¹⁰⁶ *Age*, s. 33.

¹⁰⁷ Belgenet, “Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,”

(http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 3 Haziran 2010.

¹⁰⁸ KKTC Mahkemeleri, “1960 Anayasası,” (<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>), Erişim: 3 Haziran 2010.

¹⁰⁹ Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, s. 40.

¹¹⁰ “1960 Anayasası,” (<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>)

¹¹¹ *Age*.

birinin Türk diğzerinin Rum halkından olmasına dikkat edilmiş olması iki “toplumluluğun” esas alındığını işaret etmektedir.¹¹²

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin diğzer önemli bir özelliğı federal ve konfederal özellikleri birlikte barındıran bir yapıya sahip olmasıdır.¹¹³ Kıbrıs Cumhuriyeti fonksiyonel bir federasyon olarak nitelendirilmektedir; çünkü yetkiler coğrafi temele dayalı olarak değil kurumlar bazında bölünmüştür. O dönemde iki toplumun coğrafi anlamda bölünmüşlüğü söz konusu olmadığı için fonksiyonel federatif bir yapı öngörölmüştür.¹¹⁴ Ancak işlevsel olan bu federatif yapı, konfederal yapının da özelliklerini taşımaktaydı. Konfederal unsurların varlığının en iyi göstergesi Cumhurbaşkanı ve yardımcısının ayrı ayrı veto yetkisine sahip olmasıdır. Ayrıca Toplum Meclislerinin de belirli konularda ayrı söz söyleme hakkına sahip olması eşitlik prensibinin esas alındığını göstermesi bakımından konfederal bir yapının özelliklerinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Federe birimlerin de Toplum Meclisleri aracılığıyla din, eğitim ve kültür konularında yalnız kendilerine ait egemenliğe sahip olması da federatif yapının özelliğidir.¹¹⁵

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin özel bir yapı olduğunu gösteren diğzer bir ayırt edici özelliğı ise Kıbrıs Cumhuriyeti’nin hem adada yaşayan iki toplumun ortak çıkarlarını bağdaştıran hem de Türk-Yunan dengesinin korunmasını sağlayan hassas bir denge üzerine kurulu olmasıdır. Bu dengelerin korunması için Kıbrıs Cumhuriyeti “yetkileri kısıtlı devlet”¹¹⁶ statüsünde konumlandırılmıştır. Garanti Antlaşması uyarınca tarafların “Enosis” veya “taksim” gibi adanın statüsünü değıştirecek şekillere başvurmalarını

¹¹² Daha geniş bilgi için bkz. Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, ss. 40-48.

¹¹³ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 84.

¹¹⁴ *Age*, s. 461.

¹¹⁵ *Age*, s. 84.

¹¹⁶ Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, s. 36.

yasaklayan maddeler, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı kısıtlı bir devlet statüsünde olduğunu göstermektedir.¹¹⁷

1.2. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Yıkılması ve Sonrasında Yaşanan Önemli Siyasi Gelişmeler

Kıbrıs Cumhuriyeti ile kurulan düzen, adada yaşayan iki toplumun siyasi eşitliğini sağlarken aynı zamanda garantör devletlerin Kıbrıs'a yönelik çıkarlarının ortak bir paydada tanımlanmasına olanak veren temeller üzerine kurulu idi.¹¹⁸ Ancak bu iki denge üzerine kurulan Cumhuriyet'in ömrü pek uzun olmamıştır. Kıbrıs uyuşmazlığının temelinde yatan, aynı zamanda 1960 Cumhuriyeti'nin yıkılmasına sebebiyet veren en önemli faktör, Rum toplum lideri Makarios'un verdiği bir mülakatta Kurucu Antlaşmalar ile ilgili olarak "...Londra ve Zürih Antlaşmaları Kıbrıs halkının serbest iradesinin bir ifadesi değildir. Bu Antlaşmalar Kıbrıslılara zorla kabul ettirilmiştir. Londra Konferansı'nın zabıtlarında da bu Antlaşmalara olan kuvvetli muhalefetim tespit edilmiştir. BM Anayasasının prensipleriyle çelişme halindedir ve hukuki geçerliliği yoktur."¹¹⁹ ifadeleri Makarios'un Zürih ve Londra Antlaşmalarını *Enosis* için bir *sıçrama tahtası* olarak gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır.¹²⁰

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra yeni hükümet göreve başlar başlamaz, Zürih ve Londra Antlaşmaları'nda öngörülen düzenin uygulanmasına yönelik

---

¹¹⁷ Age, ss. 36-38.

¹¹⁸ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 97.

¹¹⁹ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 42.

¹²⁰ Necati Münir Ertekün, *The Cyprus Dispute and Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, (İngiltere: Oxford University Press, 1981), s. 9.

ilk anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kamu hizmetlerine katılım oranı, vergi yasasını uygulama usulü, ordunun oluşturulması ve ayrı belediyelerin oluşturulması ciddi anlaşmazlıkların yaşandığı konulardır.¹²¹ Makaryos'un ayrı belediyelerin kurulmasının bütçeye fazla yük olduğu gerekçesiyle belediyelerin birleştirilmesi yönünde ısrar etmesi üzerine Kıbrıs Türk liderliği de Rumları bu yasaya uymaya zorlamak için Hükümetin vergilendirme tasarılarına oy kullanmayı reddetmiştir.¹²²

Siyasal yaşamı daha da karmaşık hale getirmeye çalışan Makaryos, bu fırsattan istifade ederek, 1963 yılında hazırlanan "Akritas Planı" adında bir plan ile *Enosis*'i gerçekleştirmeyi hedeflemiştir;¹²³ bu plan doğrultusunda gerçekleştirilecek saldırılar neticesinde de uluslararası alanda, kurulan düzenin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği imajını oluşturmak istemiştir.¹²⁴

Akritas Planı'nın bir parçası olarak Makaryos, 30 Kasım 1963'te Anayasanın 13 maddesinde değişiklik öngören teklifini Kıbrıs Türk liderliğine ve Türkiye'ye sunmuştur. Değişiklik öngörülen başlıca noktalar; Cumhurbaşkanı ve yardımcısının veto haklarının kaldırılması; belediyelerin birleştirilmesi; idari yapı, ordu ve polis güçlerindeki dağılımın nüfusa orantılı olarak yapılması gibi iki toplumun eşitliğine dayanan konuları kapsamaktaydı.¹²⁵ Rum yönetimin esas amacı Türklerin azınlık

---

¹²¹ Daha geniş bilgi için bkz. Melek Fırat, *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, Şubat 1997), ss. 116-118.

¹²² Rauf Raif Denктаş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, Kasım 2004), s. 122.

¹²³ Rauf Raif Denктаş, "The Crux of the Cyprus Problem" *Perceptions*, 4, 3, (Eylül-Kasım 1999), s. 13; Planın detayları için bkz. Rauf Raif Denктаş, *The Cyprus Triangle*, (Londra: George Allen&Unwin Publishers, 1982), ss. 179-191.

¹²⁴ *Age*.

¹²⁵ Değişiklik önerisinin tamamı için bkz. Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, ss. 104-105.

durumunda olduğu bir yapı oluşturarak *Enosis*'in gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak idi.

Türkiye ve Kıbrıs Türk liderliğinin anayasa değişiklik teklifini reddetmesiyle birlikte 21 Aralık 1963'te Akritas Planı yürürlüğe girmiş ve bu plan çerçevesinde Türklere yönelik saldırılar başlamıştır.¹²⁶ Adada çatışmaların günden güne artmasıyla Türkiye'nin yaptığı ihtar uçuşunun da etkisiyle İngiltere'nin önerisi üzerine “Barışı Koruma Gücü” adı altında göreve başlayan üç garantör devletin askerleri, 30 Aralık 1963 tarihinde Lefkoşa'daki Türk ve Rum kesimini ayıran ve saldırıların durduğu tarafsız bir bölge olan “Yeşil Hat”ı belirlemiştir.¹²⁷

1.2.1. 4 Mart 1964 tarihli BM Kararı ve 1974 Barış Harekâtı'na Kadar Kıbrıs Uyuşmazlığına Etki Eden Olaylar

Kıbrıs Türklerine yönelik saldırıların artmasıyla birlikte, Türkiye'nin Garanti Antlaşması'nın tanıdığı haklara dayanarak 25 Aralık'ta ihtar uçuşu yapmasının üzerine Makaryos, 1 Ocak 1964'te Garanti ve İttifak Antlaşmalarını feshettiğini açıklamıştır.¹²⁸ Bu tarihten itibaren Kıbrıs Cumhuriyeti “fiilen” ortadan kalmıştır. Adada yaşayan Türkleri kurucu ortak statüsünde görmek istemeyen Rumlar, Türk milletvekillerinin Meclis oturumlarına katılmasını engelleyerek, Türkleri devlet kurumlarından tasfiye etmişlerdir.¹²⁹ 1963-1974 yılları arasında sürdürülen “sindirme, toplu öldürme, mal ve

---

¹²⁶ Ertekün, *The Cyprus Dispute*, s. 11.

¹²⁷ Sadi Somuncuoğlu, *Arka Kapımıza Dayandılar: Kıbrıs'taki Sirtaki*, (Ankara: Ümit Matbaacılık, 2002), s. 63.

¹²⁸ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 109.

¹²⁹ Sabahattin İsmail, *İtiraflar Cilt 1*, (Lefkoşa, 1993), s. 8.

mülklerine el koyma kampanyası Kıbrıs Türklerinin kolektif bilincinde büyük ölçüde” yerleşmiştir.¹³⁰

Saldırılan artması üzerine düzenin tekrar kurulmasını sağlamak amacıyla İngiltere, 15 Şubat 1964 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin toplanması çağrısında bulunur.¹³¹ BMGK’nin 4 Mart 1964 tarihli ve 186 sayılı kararı, Kıbrıs’ta bir Barış Gücü’nün kurulmasını ve bir arabulucunun atanmasını istemektedir.¹³² BMGK’nin 186 sayılı bu kararı Kıbrıs uyuşmazlığının seyrinde “dönüm noktası” olan çok önemli bir karar niteliğindedir;¹³³ çünkü kararın 4. maddesindeki “BM Barış Gücü’nün Kıbrıs Hükümeti’nin rızasıyla kurulması”¹³⁴ ifadesi uyuşmazlığın günümüze kadar devam etmesine ve taraflar arasındaki “siyasi ve hukuki dengenin bozulmasına” sebebiyet vermiştir.¹³⁵ “Kıbrıs Hükümeti” ifadesi ile Kıbrıs Cumhuriyeti’nin fiilen ortadan kalktığı gerçeğini göz ardı eden bu karar, uluslararası camiada Rum yönetiminin tek meşru devlet olarak tanınması iddialarının da önünü açmış; Türk liderliğinin pazarlık gücünü zayıflamasına yol açmıştır.

BMGK’nin 186 sayılı kararı değerlendirilirken Rum toplumu lideri Makaryos’un Bağlantısızlar Hareketi içerisindeki etkin konumu da dikkate alınmalıdır. Makaryos *Enosis* hedefine ulaşmak ve BMGK’inde Bağlantısız ülkelerin desteğini alarak Rum

---

¹³⁰ Hasan Ünal ve Birgül Demirtaş Coşkun, “Kıbrıs Meselesi: Kısa Tarihçe, Mevcut Durum Analizi ve Muhtemel Senaryolar, *Stratejik Analiz*, 1, 12, (Nisan 2001), s. 42.

¹³¹ Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, s. 111.

¹³² UN, “Security Council Resolutions-1964,”

¹³³ Ahmet Gazioğlu, “Security Council Resolution 186 and United Nations Force in Cyprus (UNFICYP),” *Perceptions*, 6, 1, (Mart-Mayıs 2001), s. 39.

¹³⁴ *Age*.

¹³⁵ Ali L. Karaosmanoğlu, “UNFICYP and the Problem of Consent,” *Cyprus and International Law* içinde, derl., Reşat Arım, (Ankara: Dış Politika Enstitüsü, Temmuz 2002), s. 105.

tezleri lehine kararlar alınmasını sağlamak ayrıca Bağılantısızlar grubundan aldığı bu desteği gerektiğinde Batı ittifakına karşı bir koz olarak kullanmak amacıyla üçüncü dünya ülkelerinin eğilimlerine yakın bir duruş sergilemiştir. Makaryos'un, tam bağımsızlık, kendi kaderini belirleme hakkı ve yabancı üsler ve askeri müdahalelere karşı olma gibi bağılantısız ülkelerin tezleriyle birebir uyuşan söylemler kullanması Bağılantısızlar Hareketi içerisinde Makaryos'u ön plana çıkarmıştır.¹³⁶ Dolayısıyla Makaryos'un Bağılantısızlar Hareketi içerisindeki konumunu Rum tezlerini ilerletmek için etkin bir araç olarak kullanmaya yönelik politikası, BMGK'de 186 sayılı kararın alınması esnasında daha da dikkat çekici bir nitelik kazanmıştır. 186 sayılı karar alınmadan önce BMGK'de İngiltere ve ABD'nin sunduğu karar tasarısında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Rumların ve Türklerin eşit bir zeminde ortaklaşa kurdukları bir hükümet olduğunu vurgulayan ifadeler yer almaktaydı. Ancak Türkiye'nin bu tasarıya Yunanistan ve Kıbrıs Rum liderliğini kınayan ifadelerin de eklenmesi gerektiği konusunda ısrarcı davranması üzerine ABD ve İngiltere devreden çıkmıştır. Dolayısıyla üçüncü dünya ülkelerinin görüşünün ağırlık kazandığı 4 Mart 1964 tarihli karar kabul edilmiştir.¹³⁷ Bu durum, Türkiye'nin fırsatı değerlendiremediği şeklinde yorumlanmıştır.¹³⁸

Aslında Makaryos'un tezlerinin Bağılantısız ülkeler tarafından desteklenmesinin nedenlerinden bir tanesi de Türkiye'nin Bağılantısızlık hareketine ilişkin politikasıyla ilişkilidir. Türkiye'de o dönemdeki dış politika yönelimlerinin NATO ekseninde

---

¹³⁶ Fırat, *1960-71 Arası Türk Dış Politikası*, s. 148.

¹³⁷ Ecmel Barutçu, *Hariciye Koridoru: Hatıralar*, (Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, Ekim 1999), ss. 55-57.

¹³⁸ *Age*. s. 30.

değerlendirilmesinden dolayı, Türkiye Dışişleri Bakanı Bağlantısızlar hareketinin ilk toplantısı olarak kabul edilen 1955 Bandung Konferansı'nda Bağlantısız ülkelerin politikalarını açıkça eleştirmiştir. Dolayısıyla Bağlantısız Hareketi içindeki ülkelerin Türkiye'yi “Batı'nın sözcüsü” olarak görmelerinin sonucu olarak Makaryos'u desteklemişlerdir.¹³⁹

Clement Dodd, BM'nin 186 sayılı bu kararının, “siyasi” olduğunu ve daha çok Batılı devletlerin çıkarına hizmet ettiğini savunmuştur.¹⁴⁰ Özellikle İngiltere, ilk başlarda kurulacak olan Barış Gücü'nün iki toplumun da rızasına dayanılarak kurulması gerektiğini ifade etse de daha sonra adada bulunan üslerinin geleceği açısından Rum yönetimi ile ters düşmenin çıkarlarına uygun olmayacağına kanaat getirerek “Kıbrıs Hükümeti” ifadesinin kullanılmasına itiraz etmemiştir.¹⁴¹ 27 Mart 1964'te göreve başlayan BM Barış Gücü,¹⁴² çatışmaların durdurulmasına yönelik etkin bir rol üstlenememiş; hatta BM'nin bu tutumu Makaryos'un hareket alanını genişletmiştir.¹⁴³

Adada yaşanan olayların daha da gergin bir hal almasıyla birlikte dönemin Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in 5 Haziran 1964 tarihli demecinde “Eğer Rumlar hareketlerine devam ederlerse günün birinde Kıbrıs'a gitmemiz

---

¹³⁹ Faruk Sönmezoğlu, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler: Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*, (İstanbul: Der Yayınları, 2000), ss. 56-60.

¹⁴⁰ Clement Dodd, *Cyprus: The Need For New Perspectives*, (Huntingdon: Eothen Press, 1999), ss. 5-6.

¹⁴¹ Gaziöğlü, “Security Council Resolution 186 and United Nations Force in Cyprus (UNFICYP),” ss. 42-43.

¹⁴² Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, s. 100.

¹⁴³ Gaziöğlü, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951-1959)*, s. 47.

mukadderdir...” ifadelerini kullanması Türkiye’nin müdahale hazırlığı içerisinde olduğunun ilk sinyalinin vermiştir.¹⁴⁴ Rumlara ve Yunanistan’a baskı için ABD’den yardım bekleyen Türk hükümeti beklediği desteği göremeyince, 16 Mart 1964 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) adaya askeri müdahalede bulunma kararı alınmıştır.¹⁴⁵ Müdahale için gerekli hazırlıkların yapıldığı sırada ABD Başkanı Lyndon Johnson’ın Başbakan İsmet İnönü’ye gönderdiği ve “Johnson Mektubu”¹⁴⁶ olarak bilinen mektup, Türk dış politikasında önemli bir “dönüm noktası” olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁷ Bu mektupta Johnson, Türkiye’nin Kıbrıs’a yapacağı bir müdahalede ABD yardımıyla sağlanmış olan savunma amaçlı silahları kullanamayacağı, bu durumda ortaya çıkacak bir Sovyet tehdidi karşısında NATO ittifakının Türkiye’yi korumakla yükümlü olmadığı ve Türk hükümetinin ABD’nin onayı olmadan böyle bir girişimde bulunmaması gerektiği, “ağır ve sert” bir dille bildirilmiştir.¹⁴⁸ Dolayısıyla, Johnson Mektubu Türkiye’nin Kıbrıs’a yönelik kararları üzerinde “olumsuz etki” yaratan önemli bir faktör olmuştur.¹⁴⁹

1965-1967 yılları arasında Türkiye ve Yunanistan’da Kıbrıs uyuşmazlığını etkileyecek önemli siyasi gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye’de 1965 yılı sonunda iktidara gelen Süleyman Demirel Hükümeti’nin ABD yanlısı politikalar izlemesi, aynı şekilde

---

¹⁴⁴ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 60.

¹⁴⁵ Çağrı Erhan, “ABD ve NATO’yla İlişkiler,” *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve Yorumlar Cilt I: 1919-1980* içinde, derl., Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), s. 685.

¹⁴⁶ Johnson Mektubu’nun orijinal metni için bkz. Parker H. Hart, *Two NATO Allies at the Threshold of War Cyprus: A Firsthand Account of Crisis Management, 1965-1968*, (Durham and Londra: Duke University Press, 1990), ss. 163-166.

¹⁴⁷ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 67.

¹⁴⁸ Hart, *Two NATO Allies*, ss. 163-166.

¹⁴⁹ Erdoğan Teziç, Murat Sarıca ve Özer Eskiuyurt, *Kıbrıs Sorunu*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975), s. 73.

21 Nisan 1967'de Yunanistan'da yönetime el koyan Albaylar Cuntası'nın da ABD tarafından desteklenen bir rejim olması iki tarafı görüşme masasında buluşturan ortak nokta olmuştur.¹⁵⁰ 9-10 Eylül 1967 tarihlerinde Keşan ve Dedeoğlu'nda gerçekleştirilen görüşmelerde Yunanistan Başbakanı Kollias'ın Türkiye'nin stratejik çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde *Enosis*'in gerçekleşmesini ve Kıbrıs Türklerine de azınlık hakları verilmesini talep etmesine karşılık Türk Hükümeti “ ... *Enosis*'in ne şekilde olursa olsun müzakere edilmeyeceğini”¹⁵¹ ve adada Lozan ile kurulmuş olan Türk-Yunan dengesinin devamının esas alındığını vurgulamıştır.¹⁵² İki taraf arasında ciddi görüş ayrılıkları olduğunu ortaya çıkaran bu görüşmelerden bir sonuç alınamamış; hatta sonrasında Rum ve Yunan birlikleri Türklere yönelik saldırıların şiddetini artırmıştır. Rum Milli Muhafız Örgütü tarafından önceden planlanan ve Türkiye ve Yunanistan'ı “savaşın eşiğine” getiren Geçitkale-Boğaziçi saldırıları olarak bilinen bu saldırılar, 1967 krizi olarak tarihe geçen bir kriz durumu yaratmıştır.¹⁵³ 1967 krizinin çözülmesinde özellikle ABD'nin bölgeye yönelik çıkarları etkili olmuştur. Türkiye'nin saldırıların devam etmesi durumunda müdahale edebileceği sinyali vermesi üzerine ABD devreye girmiş; arabulucu olarak Cyrus Vance'ı adaya göndermiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın ekonomik ve askeri yardımlara duyduğu ihtiyaçtan yararlanan ABD'nin esas amacı Doğu Akdeniz'deki dengelerin kendi aleyhine bozulmasını engellemek için

---

¹⁵⁰ Cihat Göktepe, “The Cyprus Crisis of 1967 and Its Effects on Turkey's Foreign Relations,” *Middle Eastern Studies*, 41, 3, (2005), s. 435. Melek Fırat'ın yorumuna göre “21 Nisan 1967'de yönetime el koyan Albaylar Cuntası içeride destek alabilmek için bir dış politika başarısına gereksinim duyuyordu. Yönetimdeki Albaylara göre, Kıbrıs sorununun çözümünde atılacak bir adım hem bu gereksinime yanıt verecek hem de kendilerine destek olan ABD'yi tatmin edecekti.” Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler” s. 735.

¹⁵¹ “Türkiye toprak istemiyor, Enosis'e karşı,” *Milliyet*, 12 Eylül 1967. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/7EolmReXg4Dn17dJZ7U4Aw_x3D_x3D_), Erişim: 4 Haziran 2010.

¹⁵² Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler” s. 736.

¹⁵³ Göktepe, “The Cyprus Crisis of 1967...,” ss. 438-439.

iki taraf arasında Kıbrıs konusunda çıkan anlaşmazlıkların müzakereler yoluyla çözülmesini sağlamaktı.¹⁵⁴ 1964 Johnson mektubundan sonra Türkiye'nin çok yönlü bir politika izlemeye başlamasından tedirgin olan ABD, 1967 krizinde Türkiye'ye karşı daha ılımlı yaklaşıma çalışmıştır.¹⁵⁵ Ayrıca Makaryos'un SSCB ile ilişkilerini geliştirmesinin ABD'de yarattığı rahatsızlık da ABD'nin¹⁵⁶ Türkiye'ye daha yakın düşen çözüm önerilerini ortaya koymasında etkili olmuş ve sonuç olarak 1967 krizi Türkiye lehine sonuçlanmıştır.¹⁵⁷ Varılan anlaşma neticesinde; Rum Milli Muhafız Örgütü'nün dağıtılması ve adaya gizlice gelen Yunan birliklerinin geri gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁵⁸ Bu anlaşma sonrasında 1963 yılından beri devam eden ayrı yaşama düzenlerini hukuki bir zemine oturtabilmek amacıyla 28 Aralık 1967 tarihinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi ilan edilmiştir.¹⁵⁹

1967 krizinden sonra Kıbrıs konusuna barışçı bir çözüm bulabilmek amacıyla BM gözetiminde ilk toplumlararası görüşmeler başlamıştır. 3 Haziran 1968'de Beyrut'ta başlatılan ve daha sonra Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla 1972'den 1974'e kadar genişletilmiş toplumlararası müzakereler olarak devam eden görüşmelerde Kıbrıs Türk halkı liderliği "yerel özerklik" ve federal bir yapı önermesine karşılık Rum liderliği, Makaryos'un *Enosis* yolunu açık tutacak şekilde "tam bağımsız, egemen ve üniter" bir devlet yapısının oluşturulmasını teklif ederek Türk halkına "imtiyazlı bir azınlık" statüsü tanınması durumunda genişletilmiş yerel özerklik teklifinin kabul

---

¹⁵⁴ Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu*, ss. 25-26.

¹⁵⁵ *Age*, s. 25.

¹⁵⁶ Sönmezoğlu, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, s. 192.

¹⁵⁷ Göktepe, "The Cyprus Crisis of 1967...", s. 441. Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu Işığında Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye Politikası (1964-1980)*, s. 25.

¹⁵⁸ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," ss. 737-738.

¹⁵⁹ Denктаş, *The Cyprus Triangle*, ss. 34-36.

edilebileceğini savunmuştur. Dolayısıyla altı yıl süren bu görüşmelerden somut bir sonuç elde edilmemiştir.¹⁶⁰

1.2.2. 1974 Türkiye'nin Müdahalesinden 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) İlanına Kadar olan Süreçte Müzakereler ve Tarafların Tezleri

ABD faktörünün de etkisiyle¹⁶¹ Yunanistan'daki Cunta rejimi ile Makaryos arasında var olan görüş ayrılığı özellikle 1968 yılında başlayan toplumlararası görüşmelerden sonra daha da netleşmeye başlamıştır. Makaryos'un *Enosis*'i gerçekleştirmenin yolunun bağımsız bir devlet kurmaktan geçtiğini savunmaya başlaması, Makaryos yönetimi ile Yunanistan arasında zıtlasma yaratmıştır. Yunanistan'daki Cunta rejiminin desteklediği General Georgios Grivas Eylül 1971 tarihinde gizlice adaya girerek Makaryos'u devirip kısa yoldan *Enosis*'e ulaşmak amacıyla EOKA-B örgütünü kurmuştur. Makaryos'un bağımsızlık tezini öne sürmesinden yola çıkarak, *Enosis* hedefinden vazgeçtiğine ilişkin savlar vardır. Ancak Makaryos *Enosis* hedefinden vazgeçmemiştir. Makaryos ve Yunanistan destekli Grivas'ın farklılaştığı nokta *Enosis*'i gerçekleştirme yöntemleri konusunda yaşanan taktik farklılığıdır. Makaryos, Türkiye'nin müdahale edebilme olasılığını göz önünde tutarak, *Enosis*'in uzun vadede ekonomik ve siyasi baskı araçları aracılığıyla gerçekleştirilmesini isterken, Yunanistan'daki Cunta rejimi ise güç kullanarak bir an önce *Enosis* hedefine ulaşılması gerektiğini savunmuştur.¹⁶² Söz konusu görüş ayrılığı temelinde Makaryos'u bir an önce tasfiye etmek isteyen Cunta yönetimi, 15 Temmuz

---

¹⁶⁰ Daha geniş bilgi için bkz. Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, ss. 245-253.

¹⁶¹ Sönmezoğlu, *Kıbrıs Sorunu Işığında Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye Politikası*, s. 27.

¹⁶² Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, ss. 107-108.

1974 tarihinde adada bir darbe girişiminde bulunmuştur. Bu darbe girişimiyle “Kıbrıs Hellen Cumhuriyeti’nin ilan edildiğine”¹⁶³ yönelik yapılan bildiri neticesinde Türkiye, Garanti Antlaşması’nın 4. maddesinin verdiği yetkiye dayanarak 20 Temmuz 1974 tarihinde adaya müdahalede bulunmuştur. Türkiye’nin müdahalesi üzerine BM Genel Kurulu taraflara ateşkes çağrısında bulunan 353 sayılı kararı ile düzenin tekrar sağlanabilmesi için görüşmelere başlanması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁶⁴ BM’nin ateşkes çağrısına Türkiye’nin olumlu yanıt vermesi üzerine 25-30 Temmuz tarihlerinde gerçekleştirilen Birinci Cenevre Konferansı’ndan çıkan en önemli sonuç, Kıbrıs’ta “iki muhtar idarenin” varlığının kabul edilmiş olmasıdır (5. madde).¹⁶⁵ Cenevre Protokolü ile Türkiye’nin adaya müdahalesinin meşru olduğunun teyit edilmiş olması da¹⁶⁶ (1.madde) bu konferans sonucunda Türkiye’nin önemli kazanımlar elde ettiğini göstermektedir.¹⁶⁷

Cenevre Protokolü’nde öngörüldüğü şekilde 8 Ağustos’ta başlayan İkinci Cenevre Konferansı’nda Türkiye’nin “kantonal federasyon” önerisi Rum toplumu tarafından reddedilmiştir.¹⁶⁸ Konferans’ın bir sonuca ulaşmadan dağılması üzerine Türkiye, 14 Ağustos 1974 tarihinde İkinci Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir. Türkiye’nin adaya

---

¹⁶³ “Kıbrıs’ta Darbe”, *Milliyet*, 16 Temmuz 1974.

(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/gfNOi_x2B_daLvVj5ET_x2F_y2fDdQ_x3D_x3D_), Erişim: 4 Haziran 2010.

¹⁶⁴ UN “Resolution 353 (1974) adopted by the Security Council at its 1771st meeting on 20 July 1974,” ([http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/353%20\(1974\)&Lang=E&Area=RESOLUTION_](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/353%20(1974)&Lang=E&Area=RESOLUTION_)), Erişim: 3 Haziran 2010.

¹⁶⁵ “...Bakanlar, Kıbrıs Cumhuriyeti’nde fiiliyatta Türk ve Rum olmak üzere iki muhtar idarenin mevcut bulunduğunu not etmişlerdir...” Cenevre Anlaşmalarının tam metni için bkz. Ertekün, *The Cyprus Dispute*, ss. 248-249.

¹⁶⁶ *Age*.

¹⁶⁷ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” s. 746.

¹⁶⁸ Denктаş, *The Cyprus Triangle*, s. 73.

yaptığı ikinci müdahalenin uluslararası kamuoyunda “işgal¹⁶⁹” olarak nitelendirilmesine karşılık dönemin Türkiye Başbakanı Bülent Ecevit, Cenevre Protokolü hükümlerine aykırı davranıldığı ve Yunanistan ile Rum yönetiminin esas amacının uzlaşma sürecini yokuşa sürerek zaman kazanmak olduğunu ifade ederek İkinci Barış Harekâtı’nın haklı gerekçelerini ortaya koymuştur.¹⁷⁰

İkinci Barış Harekâtı’ndan sonra Rum toplumu lideri Makaryos’un baskıları neticesinde ABD Kongresi’nde Türkiye’ye yönelik ambargo kararının alınması üzerine¹⁷¹ Kıbrıs’taki mevcut duruma yönelik farklı senaryolar ortaya çıkmaya başlamıştır. Uluslararası alanda “yalnızlaşan” Türkiye, 1974 Barış Harekâtı sonrası ortaya çıkan fiili durumu anayasal bir zemine oturtabilmek amacıyla, 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin (KTFD) kurulmasını desteklemiştir.¹⁷² Ancak bu noktada KTFD ilan edilirken arka planda yaşanan olayları kısaca aktarmakta fayda vardır. O dönem sürgünde olan Makaryos’u Kıbrıs Cumhurbaşkanı sıfatıyla geri getirmek isteyen ABD ve İngiltere’nin bu girişimini önlemek amacıyla Rauf R. Denktaş bağımsız bir Kıbrıs Devleti kurmanın doğru bir seçenek olduğunu savunmuştur. Ancak o dönem Türkiye’deki geçici Mahmut Sadi Irmak Hükümeti Türkiye’nin böyle bir sorumluluk üstlenemeyeceğini gerekçe göstererek öncelikle federasyon adı altında bir yapının kurulmasının daha uygun olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla Türkiye’nin verdiği desteğe paralel olarak KTFD ilan edilmiştir.

---

¹⁶⁹ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” s. 748.

¹⁷⁰ “Müdahaleyi zorunlu kıldılar, bari barışçı hedefine ulaşmasına yardım etseler,” *Milliyet*, 15 Ağustos 1974.
([http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/dQhdfi06V75PPHvdgRkU4g_x3D_x3D_](http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/dQhdfi06V75PPHvdgRkU4g_x3D_x3D_=)), Erişim: 5 Haziran 2010.

¹⁷¹ Denktaş, *The Cyprus Triangle*, ss. 78-79.

¹⁷² Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” ss. 763-764.

Denktaş'ın yorumuna göre, o dönemde bağımsızlık ilan edilmiş olsaydı bu girişimin İslam dünyasında tanınma şansı daha yüksekti.¹⁷³

BM, 12 Mart 1975 tarihli ve 367 sayılı kararında, KTFD'nin ileride oluşturulacak iki kesimli federatif bir yapıya zemin olmasını kabul etmediğini ve tarafların BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde görüşmelere başlaması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁷⁴ Bu çerçevede BM'nin çağrısı üzerine Nisan 1975'ten Şubat 1976'ya kadar devam eden ve beş tur halinde gerçekleştirilen Viyana görüşmelerinden çıkan en kayda değer sonuç "Nüfus Mübadelesi Anlaşması"nın imzalanması olmuştur. Bu Anlaşma uyarınca, BM Barış Gücü'nün himayesinde güneyde yaşayan Türklerin kuzeye, kuzeyde yaşayan Rumların ise güneye geçmesine imkan tanınmıştır.¹⁷⁵ Viyana görüşmeleri neticesinde iki kesimlilik ilkesine uygun bir yapı oluşturulmuştur.

Mart 1975'te kurulan Süleyman Demirel Hükümeti'nin önceliği Kıbrıs Harekâtı'nın yol açtığı "uluslararası alandaki yalıtılmışlığı" çok yönlü bir dış politika izleyerek aşmak olmuştur. Özellikle Arap ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye çalışan Demirel Hükümeti, Kıbrıs konusunda Müslüman ülkelerin desteğini alma konusunda başarılı olmuştur.¹⁷⁶ Bu politikanın bir gereği olarak Demirel, Kıbrıs'ta görüşmelerin tekrar canlanması için yeni bir atılım yapılmasını istemiştir. Rauf R. Denktaş'ın

---

¹⁷³ Rauf Raif Denktaş, ile görüşme, Lefkoşa, 25 Ocak 2011.

¹⁷⁴ UN, "Resolutions adopted and Decisions taken by the Security Council in 1975," (<http://www.un.org/documents/sc/res/1975/res367e.pdf>), Erişim: 5 Haziran 2010.

¹⁷⁵ Görüşmelerin detayı için bkz. Ertekün, *The Cyprus Dispute*, ss. 38-44.

¹⁷⁶ Nil Tuncer, "Süleyman Demirel," *Türk Dış Politikasında Liderler* içinde, derl., Ali Faik Demir, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, Mayıs 2007), s. 200.

görüşme talebine Makaryos'un olumlu yanıt vermesi üzerine gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde 12 Şubat 1977 tarihinde "Dört Nokta Anlaşması" imzalanmıştır. Bu Anlaşma'nın en önemli sonucu "bağımsız, bağlantısız, iki toplumlu federal Cumhuriyet'in" kurulması noktasında mutabakata varılmış olmasıdır (1. madde).¹⁷⁷ İki ulusal toplumun varlığına dayalı federal bir yapıyı kabul etmekle iki bölgelilik unsurunun da teyit edilmiş olmasına rağmen Rum yönetimi iki bölgelilik esasını kabul etmeme konusunda ısrarcı davranmıştır.¹⁷⁸

Şubat 1977'deki görüşmelerin tıkanmasından sonra devam eden süreçte, Rum yönetimi kendi söylemlerini meşrulaştırmak ve anlaşmazlığın sorumluluğunu Türk tarafına yüklemek için uluslararası alandaki kulis faaliyetlerini etkili bir şekilde sürdürme yolunu tercih etmiştir. Ertekün'ün yorumuna göre, 1978 yılında Türk tarafının iki toplumlu ve iki kesimli (*bi-zonal*) federal bir devlet yapısını öngören ve Maraş'ın açılmasını da kapsayan çözüm önerilerinin Rum Yönetimi tarafından reddedilmesinde ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosunun kaldırılmasını önleme çabaları da etkili olmuştur.¹⁷⁹ Dolayısıyla ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı ambargo, GKRY ve Yunanistan'ın "agresif diplomalarını" sürdürebilmeleri için etkili baskı aracı olduğu söylenebilir.¹⁸⁰

Makaryos'un ölmesiyle birlikte kesintiye uğrayan uzlaşma çabaları Denktaş ve Markos Kipriyanu arasında devam etmiştir. 18-19 Mayıs 1979 tarihlerinde yapılan

---

¹⁷⁷ Anlaşma metni için bkz. Ertekün, *The Cyprus Dispute*, s. 278.

¹⁷⁸ *Age*, ss. 46-48.

¹⁷⁹ *Age*, ss. 56-58.

¹⁸⁰ Denktaş, *The Cyprus Triangle*, ss. 100- 101.

görüşmeler neticesinde imzalanan “On Nokta Anlaşması”na göre, 1979 yılında tekrar başlanması öngörülen toplumlararası görüşmelerin (1. madde) temelini 1977 yılında imzalanan Denктаş–Makaryos Anlaşması ve Kıbrıs konusuyla ilgili alınan BM kararları oluşturacaktır (2.madde). Ayrıca 1960 Anlaşmalarında öngörüldüğü şekilde “Cumhuriyet’in bağımsızlığı, toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağlantısızlığı, bir başka ülke ile kısmen veya bir bütün olarak birleşmesi veya taksimine karşı garanti altına alınmıştı”(8. madde).¹⁸¹ On Nokta Anlaşması’nın 1. maddesi uyarınca kararlaştırıldığı üzere 15 Haziran 1979’da başlayan ve 22 Haziran’a kadar devam eden toplumlararası görüşmelerde, GKRY’nin “iki toplumluluk” ve “güvenlik” konularının tartışılmasından çok Maraş’ın yeniden yerleşime açılması konusuna odaklanması nedeniyle görüşmelerde somut bir gelişme kaydedilememiştir.¹⁸² Doruk Anlaşmaları olarak da bilinen 1977-1979 yılları arasındaki görüşme süreci, “iki toplumlu, iki kesimli bir federasyon”un tezi savunulurken atıfta bulunulan dayanak noktasıdır.

1980-1983 yılları arasında gerçekleştirilen toplumlararası görüşmeler, tarafların temel tezleri arasındaki farkı daha da belirginleştirmiştir. Türk tarafı, Garanti Anlaşması’nın esas alındığı ve Rum Yönetimi’nin tahakkümünün asla kabul edilmeyeceği, iki ulusal toplumlu ve iki bölgeci federal bir yapının kurulmasını önerirken, Rum Yönetimi Kıbrıs Türk halkını azınlık konumuna indirgeyen üniter bir devlet yapısını kurulmasını savunmuştur.¹⁸³ Spiros Kipriyanu’nun “Makaryos’un rüyaları gerçekleşinceye kadar mücadele devam edecek ve Türk tarafı ile diyalogun

---

¹⁸¹ “On Nokta Anlaşması” metni için bkz. Ertekün, *The Cyprus Dispute*, s. 360.

¹⁸² Necati Münir Ertekün, *In Search of a Negotiated Cyprus Settlement*, (Lefkoşa: Ulus Matbaacılık, 1981), s. 81.

¹⁸³ Zaim M., *The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective*, (Nicosia: Tezel Offset and Printing, 1985), ss. 45-51.

sonuç vermemesi durumunda uluslararası alanda daha yoğun “Haçlı Seferleri”ne çıkılacaktır.” ifadesi Rum yönetiminin gerçek amacını yansıtır niteliktedir.¹⁸⁴

1.2.3. KKTC’nin İlanı ve Yeniden Başlayan Müzakere Süreci

Yunanistan’da 1981 yılında Andreas Papandreou’nun iktidara gelmesiyle birlikte Kıbrıs’a yönelik milliyetçi söylemler de ivme kazanmıştır.¹⁸⁵ Papandreou’dan aldığı destekle Kipriyanu, BM’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti”ni Rum yönetiminin siyasi iradesinden ibaret gören 186 sayılı kararından güç alarak, konuyu BM aracılığıyla uluslararasılaştırma yolunu seçmiştir.¹⁸⁶

Rumların uluslararası alanda yaptığı propaganda faaliyetlerinin bir sonucu olarak BM’nin aldığı 37/253¹⁸⁷ sayılı kararda “Kıbrıs Cumhuriyeti halkı” ifadesinin kullanılması ve adada bulunan Türk askerlerinin “işgalci” olarak nitelendirilmesi üzerine KTFD Meclisi 17 Haziran 1983 tarihinde Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin etme hakkının olduğunu vurgulayan bir karar almıştır.¹⁸⁸ KTFD Meclisi’nin bu kararı, 15 Kasım 1983 tarihinde KKTC’nin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

---

¹⁸⁴ H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, (Ankara: Türk Kültür Derneği, 1988), s. 255.

¹⁸⁵ Papandreou, Kıbrıs’a yaptığı ziyarette “Kıbrıs sorununu uluslararası alana çekmenin, büyük devletlerin görmezlikten geldiği acı bir gerçeği tüm dünya kamuoyunun gözleri önüne sermek anlamına geldiğini” açıklamıştır. “Papandreou: Kıbrıs Sorunu toplumlara görüşmelerle halledilemez,” *Milliyet*, 28 Şubat 1982. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/iyP1KK61rDEsc0E9xt_x2F_fvA_x3D_x3D), Erişim: 17 Haziran 2010.

¹⁸⁶ Necatigil, *The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective*, (Lefkoşa: Tezel Offset, 1985), s. 58.

¹⁸⁷ UN, “Resolution 37/253 (1983),” (<http://www.un.int/cyprus/Res37253GA.htm>), Erişim: 5 Haziran 2010.

¹⁸⁸ TRNCİFO, “Kıbrıs Türk Federe Meclisi’nin Kıbrıs Sorunuyla İlgili Kararları,” (www.trncinfo.com/.../1983.%2006.%2017%20Tarihli%20Self-Determinasyon%20Hakkı%20Kararı.doc), Erişim: 5 Haziran 2010.

KKTC'nin ilan edilmesi Kıbrıs uyuşmazlığı tarihinde yeni şartların ortaya çıkmasına neden olmuş; bu tarihten sonra Kıbrıs konusu biri KKTC diğeri GKRY olmak üzere iki devlet arasında bir mesele haline gelmiştir.¹⁸⁹ Dolayısıyla, Bağımsızlık Bildirgesi'nde, KKTC'nin ilânının, “iki eşit halkın ve onların kurdukları yönetimlerin, gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemeyeceğini”¹⁹⁰ vurgulayan ifadeler, bağımsızlık ilanından sonra Kıbrıs uyuşmazlığının çözümüne yönelik yapılan görüşmelerin iki egemen devlet temeli üzerine yapılandırılması gerekliliğine işaret etmek için kullanılmıştır.¹⁹¹

Kuzey Kıbrıs'ta kendi kaderini tayin etme hakkına dayanarak bağımsız ve egemen bir devletin kurulması, uluslararası kamuoyunda tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle ABD, KKTC'nin tanınmaması için diğer devletlere baskı yapmıştır.¹⁹² Aynı şekilde BM'nin de 541¹⁹³ ve 550¹⁹⁴ sayılı kararları aracılığıyla “KKTC'nin tanınmamasına” yönelik yaptığı çağrı, diğer devletler üzerinde bir “baskı” yaratmış; adada yaşayan Türk halkının

---

¹⁸⁹ Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler,” s. 108.

¹⁹⁰ KKTC Cumhuriyet Meclisi, “Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin 15 Kasım 1983 tarihli Kuruluş Kararı ve Bağımsızlık Bildirgesi,” (<http://www.cm.gov.nc.tr/Bildirge.aspx>), Erişim: 18 Haziran 2010.

¹⁹¹ Gülden İlkman, “KKTC'yi Yok Farzederek bir Anlaşma Yapılabilir mi?,” *Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC* içinde, derl., Gülden İlkman ve Çiler Eminer, (Lefkoşa: Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998), ss. 24-28 ; Sabahattin İsmail, “Talat'a yanıtımdır: KKTC Kuruluş Deklarasyonu'nun Federasyona Açık Olmasını, KKTC'nin Tasfiyesini Öngördüğü şekilde Yorumlayamazsın,” *Volkan Gazetesi*, 18 Mart 2010. (<http://www.volkangazetesi.net/koseyazisi2.asp?id=27304&image.x=10&image.y=5>), Erişim: 10 Haziran 2010.

¹⁹² Pakistan ilk önce KKTC'yi tanıma kararı aldıysa da daha sonra ABD baskısı ile kararını geri çekmiştir. Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler,” s. 108.

¹⁹³ UN, “Resolution 541(1983) Adopted by the Security Council on 18 November 1983,” (<http://www.un.int/cyprus/scr541.htm>), Erişim: 19 Haziran 2010.

¹⁹⁴ UN, “Resolution 550 Adopted by the Security Council on 11 May 1984,” (<http://www.un.int/cyprus/scr550.htm>), Erişim: 19 Haziran 2010.

kendi kaderini belirleme hakkını kısıtladığı gibi aynı zamanda taraflar arasındaki uyumsuzluğun derinleşmesine de sebep olmuştur.¹⁹⁵

KKTC'nin kurulmasını “hiçbir zaman kabul etmeyeceklerini” açıklayan GKRY,¹⁹⁶ aynı zamanda bağımsızlık ilanını geri almadan da hiç bir konunun görüşülmesinin mümkün olmadığını bildirmiştir.¹⁹⁷ BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın yoğun çabalarının sonuç vermesi üzerine 10 Eylül 1984 tarihinde New York'ta “dolaylı” görüşmeler başlamıştır. Kipriyanu, bağımsızlık ilanının geri çekilmesini şart koştuğu için Perez de Cuellar her iki taraf ile ayrı ayrı görüşerek bu süreci sürdürmeye çalışmıştır.¹⁹⁸ Dolaylı görüşmelerin üçüncü turunda BM Genel Sekreteri taraflara bir ön anlaşma taslağı sunmuştur. Bu anlaşma uyarınca bağımsız, bağlantısız, iki kesimli, iki toplumlu ve iki resmi dili (Türkçe ve Rumca) olan federal bir yapı oluşturulacak; Türk Federe Devleti yüzde 29'luk bir alanda toprak sahibi olacak; oluşturulacak olan iki kamaralı yapıda Türkler, Senato'da yüzde 50, Meclis'te ise yüzde 30'luk temsil hakkına sahip olacaktı.¹⁹⁹ Bu taslağı imzalamak üzere Kipriyanu ve Denктаş, 17 Ocak 1985'te New York'ta biraraya gelmişlerdir. Denктаş, Türklere bırakılacak olan toprakların yüzde 30'dan az olmasını; hatta Türkiye'nin garantörlüğü

---

¹⁹⁵ Somuncuoğlu, *Arka Kapımıza Dayandılar*, s. 95.

¹⁹⁶ “Kipriyanu: Bu Girişimi hiç bir zaman Kabul Etmeyeceğiz,” *Milliyet*, 16 Kasım 1983. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/VVziAvE8WVS_x2F_dsgXtGJ9Fw_x3D_x3D_16_11_1983), Erişim: 15 Haziran 2010.

¹⁹⁷ Sami Kohen “Kıbrıs'ta Diplomatik Trafik Hızlandı: Tarafları Masaya Oturtmak için Yeni Formül Aranıyor,” *Milliyet*, 18 Kasım 1983. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/opFm_x2B_B9rQ2gJo7CcaMIWZQ_x3D_x3D_18_11_), Erişim: 15 Haziran 2010.

¹⁹⁸ “BM Gökdeleninde Oda Diplomasisi Başladı,” *Milliyet*, 11 Eylül 1984. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/WUR0Xdy5GfnORb3y2XRzdA_x3D_x3D_11.09.) Erişim: 15 Haziran 2010.

¹⁹⁹ Necatigil, *The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective*, ss. 195-199.

yerine uluslararası garantörlüğü kabul etme noktasına gelmesine rağmen, Kipriyanu'nun uzlaşmaz tavrı nedeniyle görüşmelerden bir sonuç elde edilememiştir.²⁰⁰

KKTC'de 9 Haziran 1985'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Denktaş'ın²⁰¹ bu görüşmelerde daha esnek davranmasında en etkili faktör Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesinden üç yıl sonra yapılan demokratik seçimler ile iktidara gelen Turgut Özal hükümetinin Kıbrıs politikası olmuştur. Özal hükümeti, ekonomi odaklı bir dış politika izlediği için Kıbrıs konusunun Türkiye'nin yapacağı ekonomik girişimleri engellemesini istemiyordu.²⁰² Özal'a göre "Bu (Kıbrıs) krizin 'milli dava' adı altında yıllarca saklanması yanlış." ²⁰³ Özal'ın Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik bu farklı yaklaşımı gerek siyasi kurumlar, gerekse Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından eleştirilmiştir. Denktaş, Özal hükümetinin araya girmesiyle daha büyük tavizler vermek zorunda kalmamak için "dolaylı" görüşmelerde "ödün vermenin son noktasına" gelmiş; ancak Türkiye'de Özal'ı eleştiren kesimden aldığı destekle geleneksel tezlerden ciddi tavizler verilmesini engellemiştir.²⁰⁴

GKRY'de 21 Şubat 1988 tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerini Yorgo Vasiliu kazanmıştır. Vasiliu seçim kampanyası sırasında "taktik" gereği²⁰⁵ Türk tarafı ile görüşmelere başlanabileceğini ifade eden demeçler vererek Kipriyanu'ya göre

---

²⁰⁰ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 119.

²⁰¹ *Age*.

²⁰² *Age*, s. 120.

²⁰³ Nevra Yaraç Laçınok, "Turgut Özal," *Türk Dış Politikasında Liderler* içinde, derl., Ali Faik Demir, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, Mayıs 2007), s. 616.

²⁰⁴ *Age*, ss. 118-119.

²⁰⁵ Anonim, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, (İstanbul: SİSAV, 1990), s. 79.

daha ılıman bir yaklaşıma sahipmiş gibi bir izlenim yaratsa da²⁰⁶ seçim sonrasında yapılan görüşmelerde geleneksel Rum tezlerinden hiçbir ödün vermeden Türk halkının azınlık statüsünde olduğu bir yapının kurulmasını savunmuştur.

BM Genel Sekreteri'nin arabuluculuk girişimi neticesinde Denктаş ve Vasiliu, 15 Eylül 1988 Cenevre'de,²⁰⁷ 22-23 Kasım 1988'te de New York'ta olmak üzere iki kez bir araya gelmişlerdir.²⁰⁸ Bu görüşmelerde Denктаş, dolaşım özgürlüğüne onay vermekle birlikte mülkiyet edinme ve yerleşim özgürlüğü konularına da bazı kısıtlamalar getirilmesi halinde kabul edebileceğini ifade etmiştir. Ancak GKRY lideri Vasiliu'nun, adanın askersizleştirilmesini ve BM Güvenlik Konseyi'nin garantisi altına alınmasını²⁰⁹ ve AT ile ilişkilerin geliştirilmesini önermesi ile birlikte²¹⁰ taraflar arasında var olan görüş ayrılığının ne kadar derin boyutlarda olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Görüşmeleri tekrar canlandırmak amacıyla BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar 25 Temmuz 1989 tarihinde taraflara bir öneri paketi sunmuştur. İki federe devletin oluşturacağı iki toplumlu, iki kesimli bir yapıyı öngören ve "Belge olmayan Belge"

---

²⁰⁶ "Uzlaşmaz Kipriyanu artık yok: Kıbrıs'ta Dönüm Noktası," *Milliyet*, 16 Şubat 1988. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/OST1UZ67dfuHBTb0ocBJMQ_x3D_x3D_), Erişim: 10 Haziran 2010.

²⁰⁷ "Ledra Palace'da Umutlu buluşma: Kıbrıs'ta iyi Günlere Doğru," *Milliyet*, 16 Eylül 1988.

²⁰⁸ "Denктаş Rum Lideri Köşeye Sıkıştırdı: Vasiliu Şaşkın," *Milliyet*, 24 Kasım 1988. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/w1fKGH4KmquQZbsBbqzAeQ_x3D_x3D_), Erişim: 10 Haziran 2010.

²⁰⁹ Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, ss. 129-130. Tarafların bu görüşmelerdeki tezleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Anonim, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, ss. 46-52.

²¹⁰ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 122.

olarak da adlandırılan bu planı ²¹¹ Denктаş, kendi görüşü alınmadan “gizlice” hazırlandığı için kabul etmemiştir.²¹²

BM Genel Sekreteri'nin çağırısı üzerine 26 Şubat 1990 tarihinde yeniden New York'ta bir araya gelen iki lider arasında gerçekleştirilen toplantı, 2 Mart'ta bir sonuca ulaşılamadan sona ermiştir. Görüşme sürecinin tıkanmasının en önemli nedeni liderlerin “toplum” (*community*) kelimesi ile kendi kaderini tayin hakkı konusunda görüş birliğine varamamış olmalarıdır. Türk halkının lideri Denктаş “toplum” (*community*) ve halk (*peoples*) kelimelerinin birlikte kullanılması gerektiğini savunurken, Rum yönetimi lideri Vasiliu, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin “toplum” olduğunu iddia ederek kendi kaderini belirleme haklarının olmadığını savunmuştur. Her iki tarafın da geleneksel tezlerinde ısrarcı olması üzerine görüşmelerde yaşanan kısırdöngü devam etmiştir.²¹³

BM aracılığıyla müzakere süreci canlı tutulmaya çalışılırken, 3 Temmuz 1990 tarihinde GKRY'nin sözde adanın tek meşru hükümeti olarak AT'ye başvurmasıyla birlikte Kıbrıs uyuşmazlığı çok farklı bir boyuta taşınmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

---

²¹¹ 25 Temmuz 1989 tarihli planın detayları için bkz., Anonim, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, ss. 57-67.

²¹² TRNCİFO, “Kıbrıs'ın Tarihçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci,” (<http://www.trncinfo.com/index.asp?page=345>), Erişim: 20 Haziran 2010.

²¹³ Anonim, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, s. 72.

Birinci bölüm kapsamında, Kıbrıs uyuşmazlığının kökeninde yatan önemli gelişmeler aktarılarak, genel bir tarihsel çerçeve çizilmeye çalışılmıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 1959 Zürih ve Londra Antlaşmalarına istinaden kurulmasıyla birlikte Kıbrıs uzlaşmazlığı farklı bir evreye girmiştir. İki halkın kurucu ortaklığına ve siyasi eşitliğine dayanan, aynı zamanda garantör devletlerin ada üzerindeki hak ve statülerinin garanti edidiği bir yapı üzerine konumlandırılan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1963 yılında Makaryos'un anayasayı değiştirerek Cumhuriyeti yıkmaya girişiminde bulunması; Akritas Planı çerçevesinde Türk halkını imha etme planlarının ivme kazanması ve Türk halkı temsilcilerinin devlet kurumlarından tasfiye edilmesi sonucu fiilen ortadan kalkmıştır. Ancak BMGK'nin 186 sayılı kararında "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatının kullanılması, uzlaşmazlığın derinleşmesine ve GKRY'nin uluslararası platformlarda kendini adanın tek meşru hükümeti olarak tanımlamasına olanak sağlarken, Rum yönetiminin Türk halkına daha kolay baskı uygulama konusunda destek bulmasına yardımcı olmuştur. BM'nin bu kararı, Kıbrıs uzlaşmazlığının kökeninin analiz edilebilmesi ve günümüzde uluslararası aktörlerin Kıbrıs konusuna nasıl yaklaştıklarının anlaşılması bakımından üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır.

Yukarıdaki bulgular ışığında, Kıbrıs uyuşmazlığı uluslararası aktörlerin öne sürdüğü gibi 1974 yılında Türkiye'nin garantörlük hakkını kullanarak adaya müdahalede bulunması, yani bu aktörlerin tabiriyle "işgal etmesi" sonucu ortaya çıkmamıştır. Kıbrıs uzlaşmazlığının kökeninde Yunanistan tarafından yaratılan ve Rum yönetimi tarafından da istismar edilen "Megali İdea" fikri temelinde Kıbrıs'ın

Yunanistan'a bağlanması hedefi bulunmaktadır. Dolayısıyla, birinci bölüm kapsamında Kıbrıs konusunun kökeninde yatan önemli tarihsel siyasi gelişmelerin incelenmesi, AB'nin Kıbrıs'a bakış açısının değerlendirilebilmesi açısından değerlidir.

II. “AVRUPALILAŞAN” KIBRIS MESELESİ

“Avrupalılaşıma”, GKRY’nin tam üyelik başvurusunda bulunması sonucu AB’nin Kıbrıs denkleminin önemli bir birleşeni haline gelmesini takip eden süreçte gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirve kararları ile Kıbrıs konusunun Türkiye-AB ilişkilerinin seyrini etkileyen bir faktör haline gelmesini ve bu bağlamda GKRY’nin AB’ye katılım sürecini, uzlaşa sağlanamayan konularda sonuçlara ulaşmak için bir araç olarak kullanmasını ifade eden bir süreçtir.²¹⁴ Bu bölümde öncelikle AT/AB ile Kıbrıs ilişkileri analiz edildikten sonra, GKRY’nin AB’ye üyelik sürecinin Kıbrıs’taki müzakere sürecine ve Türkiye-AB ilişkilerine etkisi anlatılmıştır. Ayrıca GKRY’nin üyelik sürecinde Yunanistan ve İngiltere’nin rolü de ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

2.1. AT/AB ve Kıbrıs İlişkileri

1963 yılında Kıbrıs uyuşmazlığı yeniden gündeme otururken, garantör devlet statüsüne sahip İngiltere’nin 1961 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu’na (AET) tam üyelik başvurusunda bulunması, ayrıca diğer iki garantör devlet olan Yunanistan ve Türkiye’nin de sırasıyla 1962 ve 1963 yıllarında AET ile olan ortaklık süreçlerinin

---

²¹⁴ Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Raporu, Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar: “Çok Bileşenli Adım Modeli,” USAK Yayınları, Şubat 2008, s. 1.

başlamasıyla birlikte AT/AB dolaylı da olsa süreci etkileyen bir aktör konumuna gelmiştir.²¹⁵

Kıbrıs, İngiliz Uluslar Topluluğu'na (*British Commonwealth of Nations*) üyeliği gereği İngiltere ile imzalamış olduğu “tercihli ticaret anlaşması” nedeniyle iki ülke arasında özel bir ekonomik ilişki kurulmuştur. Kıbrıs'tan ihraç edilen mallar için önemli bir pazar konumunda olan İngiltere'nin olası bir AET üyeliği Kıbrıs'ın bu pazarı kaybetmesi anlamına geliyordu.²¹⁶ Dolayısıyla meclisteki Türk ve Rum temsilcilerinin ortak kararı sonucunda Kıbrıs hükümeti²¹⁷ 1962 yılında AET'ye ortaklık başvurusunda bulunmuştur. AET ve Kıbrıs'ı Ortaklık Antlaşması imzalamaya iten farklı sebepler de vardı. Kıbrıs Hükümeti, AET ile ekonomik ilişkilerini geliştirerek²¹⁸ aynı zamanda Avrupa ile yaklaşım garantör devletlerin özellikle Türkiye'nin ada üzerindeki nüfuzunu azaltmayı hedeflerken;²¹⁹ AET de Doğu Akdeniz'e yönelik stratejik hedeflerini şekillendirmeyi amaçlıyordu.²²⁰

---

²¹⁵ Age.

²¹⁶ Soyalp Tamçelik, “Kıbrıs ve Avrupa Birliği ilişkileri-I,” *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 5, (2003), s. 168.

²¹⁷ Hasan Ali Bıçak, “Recent Developments in Cyprus-EU Relations,” *Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies, 20-23 November 1996* içinde, derl., Emel Doğramacı, William Haney ve Güray König (Gazimağusa: Eastern Mediterranean University Press, 1997), s. 245.

²¹⁸ Melek Fırat, “AB-Kıbrıs İlişkileri ve Türkiye'nin Politikaları” *Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar: En Uzun On Yıl* içinde, derl., Gencer Özcan ve Şule Kut, (İstanbul: Boyut Kitapları, Kasım 1998), s. 250.

²¹⁹ Mehmet Haşgüler, *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2000), s. 137.

²²⁰ John Redmond, “From Association towards the Application for Full Membership: Cyprus Relations with the European Union,” *Cyprus and the European Union: New Chances for Solving an Old Conflict*, içinde, derl., Heinz-Jürgen Axt ve Hans Jörg Brey (Münih: Südosteuropa Gesellschaft, 1997), s. 92.

Ortaklık Antlaşması'nın imzalanması için yapılan başvurunun ardından Kıbrıs'ta toplumlararası çatışmaların başlaması ve Türk temsilcilerin devlet kurumlarından bertaraf edilmesinin sonucunda Kıbrıs Hükümeti'nin fiilen ortadan kalkmasına rağmen AT ile ortaklık müzakereleri sürdürülmüştür. Sadece GKRY temsilcileriyle yapılan temaslar neticesinde 19 Aralık 1972 tarihinde imzalanan Ortaklık Antlaşması, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²²¹

Ortaklık Antlaşması, Türkiye ve Yunanistan'ın ortaklık sürecindeki gibi tam üyeliği değil sadece gümrük birliğinin kurulmasını öngörmektedir.²²² Ayrıca çekici diğer önemli bir unsur da Antlaşmanın 5. maddesindeki ifadelerdir. Bu maddeye göre “Taraflar arasında ticareti düzenleyen kurallar, üye devletler arasında veya bu devletlerin vatandaşları veya şirketleri arasında ya da Kıbrıs'ın vatandaşları ve şirketleri arasında herhangi bir ayrımcılığa olanak tanımayacaktır.”²²³ Antlaşmada iki toplum arasında ayrımcılığın önleneyeğine dair kısıtlamalar getirilmiş olmasına rağmen daha sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde anlatılacağı üzere AT/AB bu ilkeye aykırı uygulamaları göz ardı eden bir tutum sergilemiştir.

AT ile GKRY arasında imzalanan Ortaklık Antlaşmasına ilişkin Kıbrıs Türk halkı temsilcilerinin en temel itirazı; GKRY'nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatıyla kabul edilmesi ve Türk halkının müzakerelerde temsil edilmesine olanak tanınmamış

---

²²¹ Bıçak, “Recent Developments in Cyprus- EU Relations,” s. 244.

²²² Daha geniş bilgi için Antlaşma metnine bkz. MFA, “Agreement establishing an Association between the European Economic Community and the Republic of Cyprus,” ([http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/A90A33D23AD7171AC22571E1001FDE11/\\$file/EC_EU.pdf?OpenElement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/A90A33D23AD7171AC22571E1001FDE11/$file/EC_EU.pdf?OpenElement)), Erişim: 5 Temmuz 2010.

²²³ *Age*.

olmasıydı. Ayrıca Ortaklık Antlaşması'nın 13. maddesinde, kurulacak olan Ortaklık Konseyi ve Komisyonu'nda sadece "Kıbrıs Hükümeti" temsilcilerinin bulunacağını ifade edilmesi de²²⁴ Türk temsilcilerinin itirazlarını doğrular niteliktedir. Ortaklık Antlaşması çerçevesinde AT'den gelen mali yardımlar konusu da AT'nin "ayrımcılık gözetmeyen" tutumuna gölge düşüren diğer bir konudur. İmzalanan Mali Protokoller çerçevesinde "her iki tarafın da yararlandırılacağı"²²⁵ maskesi altında yapılan yardımlar GKRY'nin denetimi altında Türk tarafına verilmekte ve gelen mali yardımlardan daha çok GKRY yararlanmaktaydı. Ortaklık Antlaşması'na istinaden 1979 yılından itibaren imzalanan Dört Mali Protokol çerçevesinde verilen maddi yardımlar dikkate alındığı zaman, Kıbrıs'a yapılan toplam 210 milyon ECU'luk yardımdan, Kıbrıs Türk halkı yaklaşık olarak yüzde 8 ECU'luk bir pay almıştır.²²⁶ Bu bağlamda AT'nin çelişkili bir politika izlediği söylenebilir. AT, Kıbrıs ile başlatılan ortaklık sürecinin, adadaki çözüm çabalarına katkı koyacağını iddia etse de, aksine bu süreç iki halk arasındaki siyasi ve ekonomik ayrışmayı daha da derinleştirmekle²²⁷ beraber ileride alınacak olan kararları da GKRY'nin "vizesine" endekslemiştir.²²⁸

Kıbrıs konusu Avrupa Siyasi İşbirliği'nin²²⁹ (ASİ) işlevselliğini ispat edebileceği ilk uluslararası ihtilaf olmuştur. Yunanistan'daki cunta rejiminin Makaryos'a

---

²²⁴ "Agreement establishing an Association between the European Economic Community and the Republic of Cyprus,"

²²⁵ Çiler Eminer ve Gülden İlkman, derl., "Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC," (Lefkoşa: KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı, 1998), s. 3.

²²⁶ Age. Daha geniş bilgi için bkz. Bıçak, "Recent Developments in Cyprus- EU Relations," s. 256.

²²⁷ Meltem Müftüler Baç ve Aylin Güney, "The European Union and the Cyprus Problem 1961- 2003," *Middle Eastern Studies*, 41, 2, (Mart 2005), s. 284.

²²⁸ Fırat, "AB-Kıbrıs İlişkileri ...," s. 256.

²²⁹ 1970 yılında ilk kez üye ülkeler arasında siyasi işbirliğini öngören Davignon Raporu ile ortaya atılan ancak 1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile resmi hale gelen ASİ'nin kuruluş amacı

düzenlendiği darbenin ertesinde ASİ tarafından 16 Temmuz 1974 tarihinde yapılan açıklamada, Kıbrıs'taki gelişmelerin Doğu Akdeniz'deki hassas dengeleri etkileyici rolü vurgulanarak, Kıbrıs'ın bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün desteklendiği ve bunu zedeleyecek herhangi bir müdahaleye karşı olunduğu bildirilmiştir.²³⁰ Ancak ASİ'nin ortak bir politika belirlemedeki ilk deneyimi “diplomatik başarısızlık” olarak nitelendirilebilir. Çünkü AT'nin vurguladığı gibi Kıbrıs uyuşmazlığı 1974 yılında Türkiye'nin adaya müdahalesi ile değil, esasen 1963 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin fonksiyonel olarak işleyemez hale gelmesinden itibaren başlamaktadır. Ayrıca AT, 1973 yılında üyeliğe kabul edilen İngiltere'ye 1974 yılındaki olaylara aktif müdahalede bulunması için hiçbir baskı uygulamamıştır.

AT'nin Kıbrıs'a yönelik izlediği siyaseti ortaya koyan diğer bir açıklama da KKTC'nin ilanı üzerine 17 Kasım 1983 tarihinde Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından yapılmıştır. AP, KKTC'nin ilanının tek yanlı ve kabul edilemez bir karar olduğunu ifade ederek, Kıbrıs'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü savunduğunu tekrar bildirmiştir.²³¹ AP'nin 10 Temmuz 1986 tarihli kararında da Kuzey Kıbrıs, ilk kez “işgal altındaki bölge” olarak tanımlanmıştır.²³² Dolayısıyla, yukarıdaki bulgulardan da

---

üye ülkelerin dış politika konularında ortak bir politika belirlemelerini sağlamaktır. AT'nin uluslararası alandaki sözcüsü konumunda olan ASİ'nin yerini, Maastricht Antlaşmasıyla birlikte Ortak Dış ve Güvenlik Politikası almıştır.

²³⁰ Anonim, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, (İstanbul: SİSAV Yayınları, Eylül 1990), s.75.

²³¹ MOİ, “Resolution 17.11.1983 on the declaration of the independence by the Turkish Cypriot Sector of Cyprus,” (<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/D1941B95EED9D560C2256D6E002B7FDD?OpenDocument>), Erişim: 7 Temmuz 2010.

²³² MOİ, “Resolution 10.7.1986 on the escalation of tensions in Cyprus,” (<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/D1941B95EED9D560C2256D6E002B7FDD?OpenDocument>), Erişim: 7 Temmuz 2010. Ayrıca AP'nin 9 Temmuz 1987, 10 Mart 1988, 15 Aralık 1988 tarihli kararlarına bkz. *Age*.

yola çıkarak, Topluluğun Kıbrıs politikasının temelini GKRY'nin AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmadan önce belirlenmiş olduğu söylenebilir.

Bu dönemde AT'nin sürece aktif olarak katılmaktan çok, BM kararları doğrultusunda iki toplum arasında görüşmeler yoluyla bulunacak bir çözümü destekleyerek daha düşük düzeyli bir tutum sergilemesinin esas nedeni Topluluğun adadaki taraflar arasındaki hassas dengeden çok dönemsel olarak ön planda olan ticari ve stratejik çıkarlarına odaklanmış olmasıdır.²³³

Kıbrıs'taki siyasi gelişmelere dahil olma konusuna “temkinli” yaklaşan AT, Yunanistan'ın 1981 yılında tam üye olmasının ardından bu tutumunu belirgin bir şekilde değiştirmeye başlamıştır. Yunanistan'ın amacı karar alma mekanizmalarında söz hakkına sahip olma avantajını kullanarak hem uyuşmazlığın kendi çıkarlarına uygun olarak çözülmesini sağlamak hem de Türkiye'nin AT ile ilişkilerini Kıbrıs ipoteğine bağlayarak iki avantajı da birlikte sağlamaktı; çünkü konunun “Avrupalılaştırılması” için en etkili yol uyuşmazlığın AT platformuna taşınmasıydı.²³⁴ Bu iki hatlı stratejinin mimarı Yunanistan'da 1981 yılında iktidara gelen ve Kıbrıs konusunda aşırı milliyetçi bir söyleme sahip olan Andreas Papandreou idi. 1988 yılında Papandreou, stratejisini devreye sokabilmek amacıyla GKRY'ye AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunması konusunda baskı yapmıştır. Ayrıca, Yunanistan'ın dönem başkanlığını üstlendiği 1988 yılında GKRY ile AT arasında siyasi diyalogun başlaması

---

²³³ Müftüler Baç ve Güney, “The European Union and the Cyprus Problem...,” s. 285.

²³⁴ Birgül Demirtaş Coşkun, “Reconsidering Cyprus Issue: An Anatomy of Failure of European Catalyst (1995-2002),” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 5, 18, (2009), s. 119.

da, AT'nin Kıbrıs konusunda daha ileri bir tutum almaya başlayacağını ilk sinyali olmuştur.²³⁵

1989 sonrasında Doğu Avrupa'da yaşanan değişimler, iki kutuplu sistemin çöküşü ve bloklar arası rekabetin sona ermesi ile birlikte AT, Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'ya ilişkin stratejik hedefleri doğrultusunda ABD kaşısında daha etkin bir konuma gelebilmek için Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik daha aktif bir rol üstlenmesine olanak veren bir formülü devreye sokmuştur. O dönemde Turgut Özal'ın Kıbrıs'ı Türkiye'nin yeni açılımlar yapması önünde bir engel olarak gören politikası ve Türkiye'nin AT üyeliği konusunda aşırı istekli bir izlenim yaratması,²³⁶ AT'nin Kıbrıs konusunda Türkiye'yi daha kolay yönlendirerek Kıbrıs meselesini AT'nin hedefleri doğrultusunda yönlendirilmesini öngören stratejiyi devreye sokmasını daha "işlevsel" kılmaktaydı.²³⁷ 26 Haziran 1990 tarihinde yapılan Dublin Zirvesi'nde Kıbrıs meselesinin Türkiye'nin AT ile olan ilişkilerini etkilediği yönünde alınan karar,²³⁸ AT'nin hem Kıbrıs hem de Türkiye ile olan ilişkilerine yönelik belirlediği bu yeni politikasının ilk somut örneği olmuştur. Dublin Zirvesi'nden çıkan bu karar, GKRY'nin 3 Temmuz 1990 tarihinde AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmasının da önünü açmıştır.²³⁹

---

²³⁵ Nathalie Tocci, *EU Accession Dynamics and Conflict Resolution: Catalysing Peace or Consolidating Partition in Cyprus*, (Hampshire: Ashgate Publishing, 2004), ss. 121-122.

²³⁶ Sönmezoğlu, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri*, s. 285.

²³⁷ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve Yorumlar Cilt II: 1980-2001* içinde, derl., Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), s. 453.

²³⁸ EUROPARL, "European Council in Dublin," (http://www.europarl.europa.eu/summits/dublin/du2_en.pdf), Erişim: 7 Temmuz 2010.

²³⁹ Şakir Alemdar, "International Aspects of Cyprus Problem," *The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus* içinde, derl., Clement Dodd (Huntingdon: The Eothen Press, 1993), s. 95.

2.2. GKRY'nin AB'ye Üyelik Süreci ve Bu Sürecin Kıbrıs'taki Müzakere Sürecine Etkileri

Araştırma sorumuz bağlamında GKRY'nin üyeliği için çözüm koşulunun etkin bir baskı aracı olarak kullanılmamasının nedenlerini ortaya koyabilmek adına bu bölüm kapsamında GKRY'nin tam üyelik başvurusunda bulunduğu 1990 yılından tam üye olduğu 2004 yılına kadar geçen süreç analiz edilirken, ayrıca bu sürecin o dönemde Kıbrıs'ta sürdürülmekte olan görüşme sürecine yansımaları da incelenmiştir.

2.2.1. Temmuz 1990-Aralık 1993: Kıbrıs Sarmalında Yeni Aktör: AB

BM nezdinde Kıbrıs'ta siyasi bir çözüm bulmaya yönelik girişimler devam ederken GKRY'nin sözde tüm adanın tek meşru hükümeti olarak, 3 Temmuz 1990 tarihinde AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunması Kıbrıs uyuşmazlığı ile ilgili bütün dinamikleri değiştirmiştir.

GKRY'nin AT'ye tam üyelik başvurusu ekonomik olmaktan çok siyasi hedefler güden bir başvuruydu. GKRY, AT/AB üyeliği ile "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatını uluslararası alanda pekiştirirken, Yunanistan'ın desteği ile birlikte Türkiye'yi "işgalci" olarak nitelendiren söylemlerini de meşrulaştırmayı amaçlamıştı.²⁴⁰ Dönemin GKRY Cumhurbaşkanı Vasiliu'nun, adadaki Türk askerlerinden kurtulmanın en iyi yolunun

---

²⁴⁰ Sabahattin İsmail, "Kıbrıs'ın AB Üyeliği ve Uluslararası Hukuk," *Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC* içinde, derl., Çiler Eminer ve Gülden İlkman (Lefkoşa: KKTC Dışişleri Bakanlığı ve Tanıtma Dairesi, 1998), s. 31.

AB üyesi olmaktan geçtiğini vurgulayan ifadeleri,²⁴¹ Kıbrıs uyuşmazlığının BM'den AT/AB zeminine kaydırılarak,²⁴² Garanti ve İttifak Antlaşmalarının fiilen geçersiz hale getirilmesinin hedeflendiğini göstermektedir.²⁴³

Başvurunun hemen ardından KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş 12 Temmuz 1990 tarihinde GKRY'nin üyelik başvurusuna ilişkin, AT Konseyi'ne yönelik olmak üzere Türk tarafının itirazlarını içeren memorandumu göndermiş;²⁴⁴ 3 Eylül 1990 tarihinde de bu memorandumu tamamlayıcı notu göndermiştir.²⁴⁵ Rauf Denktaş, AT Konseyi'ne gönderdiği memorandumda, GKRY'nin tüm Kıbrıs adına başvuruda bulunma yetkisi olmadığını, bu bağlamda en doğru davranışın Konsey'in bu başvuruyu işleme almaması olduğunu, eğer Komisyon'dan görüş istenecekse başvurunun yasallığının dikkate alınması gerektiğini belirtirken, kendilerinin AT üyeliğine karşı olmadığını ancak siyasi bir çözüme varıldıktan sonra üyelik konusunun söz konusu olabileceğini vurgulamıştır.²⁴⁶

GKRY'nin AT'ye tam üyelik başvurusuna yönelik KKTC'nin hukuki itirazları İngiliz hukukçu Maurice Mendelson'ın konu ile ilgili olarak verdiği “mütalâada” da

---

²⁴¹ International Crisis Group Report, *Cyprus, Reversing the Drift to Partition, Europe*, Report no: 190, 10 Ocak 2008, s. 20.
(http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/190_cyprus_reversing_the_drift_to_partition.ashx), 8 Temmuz 2010.

²⁴² Pierre Oberling, *The Double Representation Conspiracy: How the Greek and Greek Cypriot Governments are Precipitating a New Crisis in Cyprus by Using The European Union*, (Cyprus Research and Publishing Center, 2001), s. 18.

²⁴³ İsmail, “Kıbrıs'ın AB Üyeliği...,” s. 31.

²⁴⁴ Muhtıra metni için bkz. Necati Münir Ertekün, *The Status of Two Peoples in Cyprus*, (Lefkoşa: Turkish Republic of Northern Cyprus Ministry of Foreign Affairs and Defense Public Relations Department, 1997), ss. 39- 49.

²⁴⁵ *Age*.

²⁴⁶ *Age*. ss. 39- 49.

teyit edilmiştir. Bu nedenle, KKTC'nin itirazlarının Mendelson'ın hukuki mütalâası bağlamında ele alınması yararlı olacaktır. Mendelson, Garanti Antlaşması'nın 1. maddesinin 2. paragrafının Kıbrıs'ın bölünmesini veya başka bir devlet ile birleşmesini doğrudan veya dolaylı olarak yasakladığını, bu durumda Kıbrıs'ın Türkiye'nin üye olmadığı bir Birliğe katılmasının uluslararası niteliği olan 1960 Antlaşmalarına aykırı olduğunu ortaya koymuş; garantör devletlerin bu yükümlülüğü üstlenmeyi taahhüt etmelerine rağmen İngiltere ve Yunanistan'ın GKRY'nin üyeliğini engellemek için veto haklarını kullanmadıklarını da vurgulamıştır.²⁴⁷ Ayrıca Mendelson raporunda GKRY'nin tam üyelik başvurusunun 1960 Anayasasına da aykırı olduğunu belirtmiştir. 1960 Anayasası'nın 50. maddesinde Kıbrıs'ın uluslararası bir örgüte üyeliği ile ilgili konular, Cumhurbaşkanı ve yardımcısının ayrı ayrı veya müştereken veto hakkı kapsamına dahil edilmiştir.²⁴⁸ Mendelson bu maddenin Türkiye ve Yunanistan'ın üye olmadığı bir kuruluşa Kıbrıs'ın katılmasını engellemek amacıyla konulmuş bir madde olduğunu belirtmiş dolayısıyla Türk tarafının rızası olmadan üyeliğin gerçekleşmesinin Antlaşmaların ruhuna aykırı olduğu gerçeğini saptamıştır.²⁴⁹ Mendelson'un üzerinde durduğu diğer önemli bir unsur ise 1960 Anayasası'nın 170. maddesiydi. Bu madde uyarınca Türkiye, Yunanistan ve İngiltere “en fazla müsadaye mazhar ülke” olarak konumlandırılmıştı.²⁵⁰ Bu maddeye dayanarak Mendelson, GKRY'nin tüm Kıbrıs adına AB'ye katılmasının Yunanistan ve İngiltere'yi Türkiye karşısında daha avantajlı konuma getireceğini ifade etmiştir.²⁵¹

---

²⁴⁷ Maurice Mendelson, *Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacaktır: Hukuki Mütalaa*, (Ankara: KKTC Büyükelçiliği, Ekim 2001), ss. 69-70.

²⁴⁸ Anonim, *Kıbrıs Anlaşmaları ve Son Gelişmeler*, s. 18.

²⁴⁹ Mendelson, *Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Girişi...*, ss. 71-72.

²⁵⁰ Anonim, *Kıbrıs Anlaşmaları ve Son Gelişmeler*, s. 34.

²⁵¹ Mendelson, *Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Girişi...*, s. 70.

GKRY'nin AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunmasına Türkiye de sert bir tepki göstermiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Ali Bozer başvurunun “BM kararlarıyla çeliştiğini ve toplumlararası görüşmeleri güçleştirdiğini” ifade ederken,²⁵² diğer yandan da “fiili tepkisini” ortaya koyabilmek amacıyla KKTC ile Türkiye arasındaki ekonomik ve sosyal ilişkileri derinleştirecek mutabakat metnini imzalamıştır.²⁵³ Ancak yapılan bütün itirazlara rağmen AT Bakanlar Konseyi, Türk tarafının hukuki itirazlarını dikkate almayarak 17 Eylül 1990 tarihinde alınan karar doğrultusunda GKRY'nin müracaatının normal süreç içerisinde değerlendirilmesine karar vermiştir.²⁵⁴

AB kapsamında gelişmeler bu şekilde devam ederken, Cuellar'dan sonra BM Genel Sekreterliği'ne atanan Butros-Butros Gali'nin girişimiyle Türk ve Rum liderler arasında Fikirler Dizisi'nin ilk tur görüşmeleri 18 Haziran 1992 tarihinde New York'ta başlamıştır. Görüşmelerde Butros Gali, 100 paragraftan oluşan ve toprak düzenlemeleri ve anayasal konuların tümünü kapsayan “Kıbrıs'ta Bütünlüklü Bir Anlaşma Çerçevesine İlişkin Fikirler Dizisi”ni taraflara sunmuştur. Gali'nin taraflara sunduğu Fikirler Dizisi, siyasi eşitlik ilkesinin esas alındığı, tek egemenliği ve tek uluslararası kimliği olan, iki toplumlu ve iki bölgeyi federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını öngörmekteydi. Ayrıca Garanti ve İttifak Antlaşmaları'na sadık kalınarak kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir başka ülkeyle kısmen ya da tümüyle birleşmesi veya

---

²⁵² BYEGM, “Temmuz 1990”, (<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/1990/temmuz1990.htm>), Erişim: 10 Temmuz 2010.

²⁵³ Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler,” s. 453.

²⁵⁴ Fırat, “AB-Kıbrıs İlişkileri ...,” s. 260.

taksimi yasaklanmış, AB üyeliğinin de ancak nihai bir çözümden sonra iki eşit halkın ayrı ayrı referandumlarıyla onaylandıktan sonra gerçekleşebileceği belirtilmiştir.²⁵⁵

Görüşmelerde BM Genel Sekreteri Gali kendi adıyla anılan bir haritayı taraflara sunmuştur. Gali haritası, Türk tarafına yüzde 28,2 oranında bir alan bırakılmasını, 37 Türk köyünün Rum tarafına verilmesini, Karpaz'da bir Rum kanton bölgesinin oluşturulmasını ve Güneye göç eden Rumların Kuzey'e geri dönmesini öngörmektedir.²⁵⁶ Rauf Denктаş, 1977 Doruk Antlaşmalarında esas alınan ekonomik yeterlilik, güvenlik ilkeleri ve mülkiyet konularını göz ardı ederek Kıbrıs'ın en verimli topraklarından bir tanesi olan Güzeyurt bölgesini Rum tarafına vermeyi öngören bu haritayı görüşme zemini olarak kabul etmeyi reddetmiştir. Vasiliu ise, Garanti Antlaşması'nın esas alınmasını kabul etmesine rağmen bu Antlaşmanın Türkiye'ye müdahale hakkı vermesini kabul etmemiştir.²⁵⁷ Tarafların arasında giderilemeyen "güven bunalımı" nedeniyle²⁵⁸ birinci tur görüşmelere 14 Ağustos'ta ara verilmiştir.²⁵⁹

26 Ekim'de tekrar başlayan görüşmelerde Denктаş, Fikirler Dizisi'nin 100 paragrafının 91'ini kabul ederek Türklere bırakılması öngörülen yüzde 28.2'lik oranın yüzde 29 ve fazlası olmasını önermiştir.²⁶⁰ Denктаş'ın bu tutumuna rağmen, BM'nin

---

²⁵⁵ Fikirler Dizisi metni için bkz. Zaim M., *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, (Londra: Oxford Univesity Press, 1993), ss. 476- 491.

²⁵⁶ TRNCINFO, "Kıbrıs Tarihi," (<http://www.trncinfo.com/tanitma/tr/index.asp?sayfa=cms&dmid=0&cmsid=223&ssid=174744325>), Erişim: 10 Temmuz 2010.

²⁵⁷ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 456.

²⁵⁸ Ahmet Sözen, "The Cyprus Negotiations and the Basic Parameters: An Overview of the Inter-communal Negotiations," *The Cyprus Conflict: Looking Ahead* içinde, derl., Ahmet Sözen (Gazimagusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2008), s. 84.

²⁵⁹ Necatigil, *The Cyprus Question*, s. 393

²⁶⁰ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 456.

789 sayılı kararında Gali haritası resmileştirilerek görüşmelerden bir sonuç elde edilememesinin sorumluluğu Türk tarafına yüklenmiştir.²⁶¹ Aynı şekilde Avrupa Parlamentosu da görüşme sürecinin tıkanmasının sorumluluğunun Türk tarafına ait olduğunu vurgulayarak BM'nin 789 sayılı kararını desteklediklerini bildirmişlerdir.²⁶²

GKRY'de Şubat 1993'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Glafkos Klerides, Vasiliu'dan farklı olarak, Gali Fikirler Dizisinin görüşmelerde temel alınmasını kabul etmeyeceğini açıklayarak,²⁶³ Kıbrıs konusunun AT/AB çerçevesinde çözülmesi gerektiğini vurgulayan söylemler üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır.²⁶⁴

Klerides'in tutumu nedeniyle Fikirler Dizisinin esas alınması şartı olmadan 24 Mayıs 1993'te New York'ta tekrar başlayan görüşmelerde BM Genel Sekreteri Gali taraflara "mini paket" adı altında Güven Artırıcı Önlemler paketi sunmuştur. Sunulan öneriler paketinde Lefkoşa havaalanının uluslararası trafiğe açılması ve Maraş'ın BM denetiminde tarafların ortak kullanımına olanak verilmesi önerilmiştir.²⁶⁵ Ancak güven artırıcı önlemler paketi de taraflar arasındaki güven bunalımının giderilmesine yardımcı

---

²⁶¹ UN, "Resolution 774(1992) Adopted by the Security Council on 26 August 1992," (www.un.int/cyprus/scr774.htm), Erişim: 10 Temmuz 2010.

²⁶² MOİ, "Resolution 21.1.1993," (<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/D1941B95EED9D560C2256D6E002B7FDD?OpenDokument>), Erişim: 12 Temmuz 2010.

²⁶³ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 457.

²⁶⁴ Necatigil, *The Cyprus Question*, s. 407. Glafkos Klerides verdiği bir demeçte "Bulunacak olan çözüm için yeni ve daha sağlam garantilere ihtiyaç vardır. Bence daha sağlam tek garanti Avrupa Topluluğuna (Birliğine) katılmamızdır." ifadelerini kullanmıştır. Anonim, *AB konusunda Türk ve Rum Görüşleri: 1994- 1995*, (Lefkoşa: KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Aralık 1996), s. 71.

²⁶⁵ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 457. Güven Artırıcı Önlemler ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998), ss. 264-270.

olamamıştır.²⁶⁶ Ayrıca, Kasım 1993'te Yunanistan ve GKRY arasında imzalanan "Ortak Savunma Doktrini" uyarınca GKRY'nin Yunanistan'ın savunma sistemine dahil edilmesi var olan gerilimi daha da artırmıştır.²⁶⁷

BM nezdinde taraflar arasında ortak bir zemin bulmaya yönelik çabalar devam ederken, diğer yandan da, 26-27 Haziran 1992 tarihlerinde Lizbon'da gerçekleştirilen AT Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde GKRY'nin tam üyelik başvurusunun işleme konulacağı²⁶⁸ vurgulanması, AT'nin 1993 yılında GKRY'nin başvurusuna yönelik nasıl bir tutum sergileyeceğinin ilk habercisi olmuş; AT Komisyonu GKRY'nin üyelik müracaatını olumlu değerlendiren görüşünü 30 Haziran 1993 tarihinde sunmuştur.²⁶⁹ Komisyon'un görüşü daha sonra Avrupa Parlamentosu²⁷⁰ ve Konseyi²⁷¹ tarafından da onaylanmıştır. Komisyon, "Kıbrıs'ın üyelik için ehil olduğunu ve çözüm olasılığına yaklaşıldığı zaman Topluluğun Kıbrıs'ın tam üyeliğine yönelik işlemlere başlayabileceğini" vurgulamıştır. AT'ye katılımın her iki topluma da daha fazla refah ve güvenlik getireceğine ve çözüme yönelik çabaları kolaylaştıracağına yönelik inancını ifade eden Komisyon, toplumlararası görüşmelerden bir netice elde edilmemesi

---

²⁶⁶ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 241.

²⁶⁷ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 459.

²⁶⁸ EUROPARL, "Lisbon, 26- 27 June 1992 Presidency Conclusions," (http://www.europarl.europa.eu/summits/lisbon/li1_en.pdf), Erişim: 15 Temmuz 2010.

²⁶⁹ European Commission, "Commission opinion about the application by the Republic of Cyprus for membership," (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/cyprus/com93-313_en.pdf), Erişim: 15 Temmuz 2010.

²⁷⁰ EUROPARL, "Resolution on Cyprus application for membership of the European Union," (<http://www.europarl.europa.eu/calendar/calendar?APP=PDF&TYPE=PV2&FILE=19950712EN.pdf&LANGUE=EN>), Erişim: 12 Temmuz 2010.

²⁷¹ MOİ, "Luxemburg Council Conclusions on Commission's Opinion on Cyprus' request for Accession, (10.4.1993)" (<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/2BCFA3F22608A77AC2256D6E002B678A?OpenDocument>), Erişim: 12 Temmuz 2010.

durumunda tarafların tutumunu göz önünde bulundurarak, durumu Ocak 1995'te yeniden değerlendirme kararı almıştır.²⁷²

KKTC'nin hukuki itirazlarına rağmen AB'nin Dış İlişkilerden Sorumlu Komiseri Hans van den Broek'in Denктаş ile yaptığı görüşmede “Biz Kıbrıs konusunda hukuki argümanlara dayanarak bir değerlendirme yapmıyoruz. Bu siyasi bir hadisedir. Biz olaya öyle bakıyoruz.”²⁷³ ifadelerini kullanması AB'nin Kıbrıs politikasını hangi temellere dayanarak şekillendirdiğini gösterir niteliktedir.

Sonuç olarak, söz konusu dönem itibariyle Kıbrıs denkleminin önemli bir bileşeni haline gelen AB, GKRY'nin katılım sürecinin çözüm çabalarına ivme kazandıracığı söylemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak AB'nin Kıbrıs politikasının özü itibariyle yanlış temeller üzerine şekillenmesi, izleyen dönemde AB'nin başarısız bir katalizör rolü oynamasına sebep olmuştur.

2.2.2. Haziran 1994-Ekim 1998: AB'nin Başarısız Katalizör Rolü

Yunanistan'ın dönem başkanlığını üstlendiği dönemde, 24-25 Haziran 1994 tarihlerinde, gerçekleştirilen Korfu Zirvesi, Dublin Zirvesi'nden sonra AB'nin Kıbrıs politikalarının saptanmasında belirleyici rol oynayan en önemli zirvelerden bir

---

²⁷² European Commission, “Commission opinion about the application by the Republic of Cyprus for membership,”

²⁷³ Rauf Raif Denктаş, ile görüşme, Lefkoşa, 16 Temmuz 2010.

tanesisidir. Korfu Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde "bir sonraki genişleme sürecinin Kıbrıs ve Malta'yı kapsayacağı" belirtilmiş; ancak 1993 Komisyon görüşüne benzer şekilde çözümün bir ön şart olduğunu vurgulayan herhangi bir ifade yer almamıştır.²⁷⁴ Aynı şekilde 9-10 Aralık 1994'teki Essen Zirvesi'nde de "AB'nin ilk genişleme sürecinin Kıbrıs'ı da içereceği" teyit edilerek, GKRY'nin üyeliği için çözüm bir ön koşul olarak sunulmamıştır.²⁷⁵

GKRY'nin AB'ye katılım sürecinde Korfu Zirvesi'nin önemli bir kilometre taşı olduğu söylenebilir. Ancak AB'nin bu dönemde Kıbrıs'a yaklaşımındaki rolünün analiz edilebilmesi bakımından Korfu Zirvesi'nden önce yukarıda ele alınan 1990 Dublin Zirvesi kararlarını tekrar hatırlamakta fayda vardır. Dublin Zirvesi'nde Kıbrıs konusunun Türkiye'nin AT ile ilişkilerini etkileyen önemli bir etken olduğunun vurgulanması, AB'ye üyelik başvurusunda bulunması için GKRY'ye verilen bir güvence niteliğindedir. Bu açıdan değerlendirme yapıldığı zaman, Korfu Zirvesi'nde alınan kararın da GKRY'nin üyelik sürecini sorunsuz ilerletebileceği konusunda verilmiş ikinci bir güvence olduğunun altı çizilmesi gereklidir.

AB'nin Kıbrıs politikasının hangi yönde ilerleyeceğinin Korfu Zirvesiyle birlikte giderek daha da somutlaşmaya başlaması, uyuşmazlığın "Avrupalılaşması"nın olumsuz etkilerini de yavaş yavaş ortaya çıkarmaya başlamıştır. Avrupa Topluluğu Adalet

---

²⁷⁴ European Council "European Council at Corfu 24-25 June 1994 Presidency Conclusions,"

²⁷⁵ European Council, "European Council Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen Presidency Conclusions,"
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-1.EN4.htm,
 Erişim: 15 Temmuz 2010.

Divanı'nın (ATAD) 5 Temmuz 1994 tarihinde aldığı karar bunun en iyi örneğidir. ATAD'nın bahsi geçen kararı uyarınca “Kuzey Kıbrıs bölgesinden bir üye devlete yapılan patates ve diğer tarımsal ürün ihracatında tercihli rejimden yararlanabilmek için gerekli olan serbest dolaşım belgeleri ile tarımsal ürünler ile ilgili sağlık belgelerinin “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yetkili mercileri” dışında”²⁷⁶ başka yetkili merciler tarafından kabul edilmemesi kararını alması her ne kadar da ticari içerikli bir karar gibi görünse de aslında “siyasal yönde bir yargı oyunu” olarak nitelendirilebilir.²⁷⁷ AB'nin yanlı tutumunu pekiştiren bu karar, GKRY'nin de adanın tek meşru hükümeti olduğuna yönelik iddialarını güçlendirmesine yardımcı olmuştur.

ATAD kararını ve Korfu Zirvesinde çıkan sonucu dikkate alarak, KKTC Cumhuriyet Meclisi 29 Ağustos 1994 tarihli 47 sayılı kararı ile müzakerelerde federasyonun artık tek çözüm şekli olarak kabul edilmeyeceği; GKRY ve Yunanistan arasında askeri ve savunma konularında yapılacak olan her türlü işbirliğine denk olarak Türkiye ve KKTC arasında ekonomi, dışişleri ve savunma konularında yapılacak anlaşmalarla aynı derecede önlemlerin alınacağı ifade edilmiştir.²⁷⁸ GKRY, müzakere süreciyle AB'ye katılım sürecini paralel götüren bir yaklaşım benimserken, KKTC Cumhuriyet Meclisinin de böyle bir karar alması; AB'nin Kıbrıs'a yönelik izlediği “yanlı” politikanın tarafların siyasi çözüm parametrelerine olumsuz yansımalarının bir göstergesidir.

---

²⁷⁶ EUR-LEX, “Judgment of the Court of 5 July 1994,” (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61992J0432&lg=en), Erişim: 15 Temmuz 2010.

²⁷⁷ Soyalp Tamçelik, “Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri-II,” *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 6, (2003), s. 203.

²⁷⁸ Kararın orijinal metni için bkz. Eminer ve İlkman derl., *Kıbrıs, Avrupa Birliği ve Egemenlik*, ss. 64-65.

AB'nin Kıbrıs'a yönelik izlediği "tutarsız" politikanın diğer önemli bir işareti de adadaki siyasi süreci takip etmek amacıyla Komisyon tarafından atanan AB Gözlemcisi'nin 23 Ocak 1995 tarihli raporunda yer alan ifadelerinde ortaya çıkmaktadır. AB Gözlemcisi, Türkiye'nin adadaki askeri varlığını güçlendirmesine karşılık "Kıbrıs Milli Muhafız Örgütü"nü de savunma kapasitesini artırdığını savunarak, "Denktaş'ın her zaman Klerides'in önerilerini ya reddettiği ya da bu önerilere cevap vermediğini" vurgulamış²⁷⁹ ve tamamen GKRY'den gelen bilgileri göz önünde tutan "ön yargılara"²⁸⁰ dayalı bir rapor sunmuştur.

1995 yılı, AB'nin Kıbrıs stratejisinde kilit rol oynayan önemli bir yıl olmuştur. Çünkü Kıbrıs uyuşmazlığının "Avrupalılaşması" ve AB'nin sürece doğrudan müdahil bir aktör konumuna gelmesi, aynı yıl Türkiye ve AB arasında gerçekleştirilen Gümrük Birliği müzakereleri sırasında olmuştur.²⁸¹ 19 Aralık 1994 tarihinde yapılan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında,²⁸² Yunanistan'ın GKRY'ye müzakere tarihi verilmemesi durumunda Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılmasını veto edeceğini açıklaması üzerine,²⁸³ hem AB-Türkiye hem de AB-Kıbrıs ilişkilerini etkileyecek olan 24 Şubat 1995 tarihli "Başkanlık Önerisi" hazırlanmıştır.²⁸⁴ Başkanlık Önerisi'nde; Korfu ve Essen Zirvesi'nde alınan kararlar teyit edilerek, "Kıbrıs" ile üyelik müzakerelerinin 1996 yılında gerçekleştirilecek Hükümetlerarası Konferanstan altı ay

²⁷⁹ Raporun metni için bkz. Clement Dodd, *The Cyprus Imbroglio*, (Huntington: Eothen Press, 1998), ss. 172- 180

²⁸⁰ Meltem Müftüler Baç, "The Cyprus Debacle: What the Future Holds," *Futures*, 31, 6, (1999), s. 570.

²⁸¹ Ünal ve Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs Meselesi...", s. 47.

²⁸² DPT, "Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları," (www.dpt.gov.tr/DocObjects/.../TATOKK%20_Cilt1_1964-2000.pdf), Erişim: 20 Temmuz 2010.

²⁸³ Bahar Rumelili, "Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4, 15, (Kış 2007-2008), s. 63.

²⁸⁴ 24 Şubat 1995 tarihli Başkanlık Önerisi metnine erişimimde yardımcı olan AB Konseyi Genel Sekreterliği'ne teşekkürlerimi sunarım.

sonra başlamasına karar verilmiştir. Ayrıca GKRY ile “yapısal diyalog” adı altında müzakerelere hazırlık amacıyla bir diyalog mekanizmasının kurulması kararlaştırılmıştır.²⁸⁵ Ayrıca bu önerinin kabul edilmesiyle birlikte 6 Mart 1995 tarihinde gerçekleştirilecek Türkiye–AB Ortaklık Konseyi toplantısında alınan bütün kararlar kabul edilmiş sayılacaktır. Başkanlık Önerisi’nin kabul edilmesiyle birlikte hem Türkiye’nin Gümrük Birliğine katılımı hem de “Kıbrıs”ın müzakere takvimine dahil edilmesi konuları “paket” şeklinde ele alınmıştır.²⁸⁶ “

11 Ağustos 1996’da Rumların Yeşil Hattı delmeye yönelik girişimleri sonucu sınırda yaşanan gerginlikler, GKRY’nin propaganda faaliyetlerinin de etkisiyle, uluslararası kamuoyundan gelen tepkilerin Türk tarafına yönlendirilmesine neden olmuştur.²⁸⁷ Yaşanan gerginlikler ile ilgili olarak AP’nin 19 Eylül 1996 tarihinde aldığı kararda KKTC, “Denktaş’ın hukuka uygun olmayan rejimi” olarak tasvir edilirken, adada bulunan Türk ordusu için de “işgalci güçler” ifadesi kullanılmış ve olayların tek sorumlusunun Türk tarafı olduğu vurgulanmıştır.²⁸⁸ Kıbrıs uyuşmazlığında yaşanan bu kritik dönemde 5 Ocak 1997 tarihinde GKRY ile Rusya arasında S-300 füzelerinin Kıbrıs’a yerleştirilmesi konusunda bir anlaşmanın imzalanması taraflar arasındaki gerilimi ve güvensizliği daha da artırmıştır.²⁸⁹ Bu anlaşmanın “Türklerden gelebilecek

---

²⁸⁵ 24 Şubat 1995 tarihli Başkanlık önerisi metnine erişimimde yardımcı olan AB Konseyi Genel Sekreterliğine teşekkürlerimi sunarım.

²⁸⁶ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları*, (İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2004), s. 203

²⁸⁷ Dodd, *The Cyprus Imbroglia*, s. 95.

²⁸⁸ EUROPARL, “Resolution on the Political Situation in Turkey,” (<http://www.europarl.europa.eu/calendar/calendar?APP=PDF&TYPE=PV2&FILE=19960919EN.pdf&LANGUE=EN>), Erişim: 20 Temmuz 2010.

²⁸⁹ Bkz. Celestine Bohlen, “On Divided Isle of Cyprus, Missile Deal Widens Rift,” *New York Times*, 18 Ocak 1997. (<http://www.nytimes.com/1997/01/18/world/on-divided-isle-of-cyprus-missile-deal-widens-rift.html>), Erişim: 20 Temmuz 2010.

saldırlara caydırıcı olması”²⁹⁰ amacıyla imzalandığını savunan GKRY’nin tutumu karşısında Türkiye hükümeti, gerektiği durumda “1974’ün tekrarından kaçınılmayacağını” vurgulamıştır.²⁹¹ Türkiye ve Yunanistan arasındaki dengeleri de olumsuz etkileyen bu durum karşısında İngiltere ve ABD devreye girmiş ve füzeler 1999 yılında Girit’e yerleştirilmiştir.²⁹² Böylece kriz sona ermiştir.

Bu gelişmelerin etkisiyle Türkiye ve KKTC arasında 20 Ocak 1997’de yayınlanan ortak deklarasyon ile savunma, güvenlik, dış politika ve ekonomi alanlarının yanı sıra, GKRY ile AB arasında yapılacak her türlü yapısal işbirliğinin Türkiye ve KKTC arasında da yapılacağı vurgulanmıştır.²⁹³

KKTC ve Türkiye arasında gerekli durumlarda her alanda bütünleşmenin gerçekleşebileceğinin sık sık deklare edilmesi ve Türkiye’nin giderek daha da sert bir tutum benimsemesinin de etkisiyle 24 Şubat 1997’de yapılan AB Dışişleri Bakanları Toplantısında Kıbrıs’ta nihai bir çözüme ulaşmadan AB üyeliğinin gerçekleşmeyeceği ve AB ile üyelik müzakerelerine Türk tarafının da katılması gerektiği bildirilmiştir.²⁹⁴ AB’den gelen bu açıklama karşısında Yunanistan Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos, “Kıbrıs’ın AB’ye girmesinde Yunanistan’ın rolünün belirleyici olduğunu” vurgulayarak, GKRY’nin müzakerelere diğer aday devletlerle eşit statüde başlamaması durumunda hem Amsterdam Antlaşması’nı hem de AB’nin Doğu ülkelerini kapsayan

---

²⁹⁰ Müftüler Baç, “The Cyprus Debacle...,” s. 566.

²⁹¹ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” ss. 471

²⁹² *Age*, ss. 471- 472.

²⁹³ Eminer ve İlkman, derl., *Kıbrıs, Avrupa Birliği ve Egemenlik*, ss. 70-71.

²⁹⁴ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” s. 474.

genişleme sürecini veto edeceklerini açıklamıştır.²⁹⁵ AB'nin Kıbrıs politikasındaki bu "geçici yumuşama",²⁹⁶ izleyen sürece olumlu yönde katkı sağlayabilecek nitelikte bir karar olamamıştır.

Kıbrıs'ta birbiri ardına yaşanan gerginlikler, İngiltere ve özellikle ABD'nin girişimleriyle başlayan çözüm arayışlarını hızlandırmıştır. En son Ekim 1994'te Klerides'in GKRY'nin AB'ye üyelik başvurusunun Türk tarafınca kabul edilmesini Güven Artırıcı Önlemler paketini kabul için bir ön koşul olarak sunması üzerine sonuçsuz kalan görüşmeler,²⁹⁷ üç yıl aradan sonra Denктаş ve Klerides'in, 9-13 Temmuz 1997 tarihlerinde New York, Troutbeck'de bir araya gelmesiyle tekrar başlamıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde BM, taraflara siyasi açıdan eşit iki federe devletin, iki toplumdun kaynaklanan tek egemenliği ve tek uluslararası kişiliğinin olması esasına dayalı bir belge sunmuştur.²⁹⁸ Klerides'in BM'nin sunduğu belgede yer alan egemenliğin iki taraftan kaynaklanması konusuna tepki göstererek,²⁹⁹ müzakerelere başlamak için KKTC'nin tanınması ve GKRY'nin AB'ye katılım başvurusunu geri alması konularını ön koşul olarak kabul etmeyeceğini deklare etmesi üzerine görüşmeler kesintiye uğramıştır.³⁰⁰

---

²⁹⁵ Tocci, *EU Accession Dynamics*, s. 125. Ayrıca bkz. Yunanistan Dışişleri Bakanı Theodoros Pangalos'un 21 Kasım 1996 tarihli açıklaması: "Kıbrıs eğer AB'ye kabul edilmezse, Birliğin genişlemesi de söz konusu olamaz ve eğer genişleme olmazsa Birlik sonu belirsiz bir krize girer." Cyprus News Agency, "Cyprus to be included to the next EU Enlargement," 22 Kasım 1996. (<http://www.hri.org/news/cyprus/cna/1996/96-11-22.cna.html#01>), Erişim: 21 Temmuz 2010.

²⁹⁶ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 263.

²⁹⁷ *Age*, s. 250.

²⁹⁸ BM'nin sunduğu plan için bkz. Clement Dodd, *The Cyprus Imbroglia*, ss. 199-203.

²⁹⁹ *Age*, s. 102.

³⁰⁰ Glafkos Klerides, *Bir Dönemin Anıları 1993-2003*, Çev. Ali Çakıroğlu, (Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları, 2008), s. 124.

Troutbeck görüşmelerinin bitmesinden iki gün sonra 15 Temmuz 1997 tarihinde AB Komisyonu tarafından yayınlanan “Gündem 2000” başlıklı Raporda 10 Doğu ve Orta Avrupa ülkesiyle³⁰¹ birlikte Kıbrıs da genişleme sürecine dahil edilerek, GKRY’nin katılım müzakerelerine başlayabilecek altı ülkeden birisi³⁰² olduğuna salık verilmiştir.³⁰³ Ayrıca ekonomik ve siyasi kriterler bağlamında GKRY’nin en iyi durumda olan aday konumunda bulunduğu, ancak tek sorunun adanın bölünmüşlüğü olduğundan söz edilerek, adada nihai bir çözüme ulaşılmaya bile GKRY ile üyelik müzakerelerine başlanabileceği belirtilmiştir.³⁰⁴

“Gündem 2000” Raporu, hem Kıbrıs hem de Türkiye’ye yönelik benimsediği tutumla Türkiye ve KKTC’nin her alanda var olan işbirliğini daha da derinleştirme ve geliştirme çabalarını hızlandırmıştır. Türkiye ve KKTC Cumhurbaşkanlarının 20 Temmuz 1997’de yayınladıkları deklarasyonda, savunma, güvenlik ve dış politika alanlarındaki işbirliğinin daha da artırılması ve bu amaca yönelik olarak işbirliğinin sürdürülebilmesi amacıyla bir Ortaklık Konseyi’nin kurulmasının kararlaştırıldığı bildirilmiştir.³⁰⁵ Bu deklarasyon uyarınca KKTC ve Türkiye Cumhuriyeti (TC) Hükümeti arasında 6 Ağustos’ta Ortaklık Konseyi kurulmuştur.³⁰⁶

---

³⁰¹ Bu ülkeler: Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Slovakya, Romanya ve Malta’dır.

³⁰² 1998 yılında müzakerelere başlamasına salık verilen ülkeler; “Kıbrıs”, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya’dır.

³⁰³ European Commission “Agenda 2000 (15.7.1997),” (http://ec.europa.eu/agenda2000/public_en.pdf), Erişim: 22 Temmuz 2010.

³⁰⁴ Age. Ayrıca bkz. European Commission, “2001 Regular Report on Cyprus Towards Accession,” (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/cy_en.pdf), Erişim: 22 Temmuz 2010.

³⁰⁵ Eminer ve İlkman, derl., *Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC*, ss. 77- 78.

³⁰⁶ Age. ss. 79- 80.

Gündem 2000 Raporu, müzakerelerin seyrini olumsuz etkilediyse de süreç kesintiye uğramamıştır. 11-15 Ağustos'ta İsviçre'nin Glion kentinde devam eden ikinci tur görüşmelerde Türk tarafının itirazlarına rağmen BM, tek ve bölünmez egemenliği olan “Federal bir Kıbrıs Cumhuriyeti” kurulmasını öngören bir belge dayatmıştır.³⁰⁷ Denктаş, egemenliğin ortak paylaşıldığı bir yapının kurulmasını ve GKRY ile AB'nin müzakerelere başlamamasını talep ederken;³⁰⁸ GKRY lideri Klerides, “Rum yönetiminin doğrudan görüşmelere katılma kararı ‘Cumhuriyet’in’ AB üyeliği hedefi doğrultusunda alınmış tamamen kozmetik bir adımdır” ifadeleri ile esas amacın çözümsüzlüğün sorumluluğunu Türk tarafına yüklemek olduğunu açıkça ortaya koymuştur.³⁰⁹ AB'nin uluslararası hukuku ve Türk tarafının itirazlarını göz ardı ederek aldığı kararların GKRY'nin daha da uzlaşmaz bir tutum sergilemesine sebep olduğu için görüşme süreci kesintiye uğramıştır.

AB'nin Gündem 2000 Raporu ile ortaya koyduğu strateji, 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi ile aynen benimsenmiş, GKRY genişleme sürecine dahil edilerek, 31 Mart 1998'den itibaren müzakerelere başlaması öngörülen altı aday ülke arasında yer almıştır. Ayrıca Lüksemburg Zirve kararlarında AB ile yapılacak üyelik müzakerelerinin uzlaşma sürecine ivme kazandıracığı iddia edilirken, yapılacak olan tam üyelik müzakerelerine “Kıbrıs Türk toplumu

---

³⁰⁷ Glion'da yapılan görüşmelerde taraflara sunulan belge için bkz. Clement Dodd, *The Cyprus Imbroglia*, ss. 204-208.

³⁰⁸ *Age*, s. 106.

³⁰⁹ TRNCPIO, “Kıbrıs Siyasi Tarihi,” (<http://www.trncpio.org/trncpio/tr/index.asp?sayfa=cms&dmid=0&cmsid=165&ssid=88057656>), Erişim: 24 Temmuz 2010.

temsilcilerinin” de katılması önerilmiştir.³¹⁰ Denктаş, Türk tarafının da müzakerelere katılması çağrısı ile ilgili olarak yaptığı açıklamada, Kıbrıs Türk tarafının “Kıbrıs delegasyonu” içinde AB ile tam üyelik müzakerelerine katılmasının GKRY’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak tanınması anlamına geldiğini, dolayısıyla böyle bir durumun asla kabul edilemez olduğu vurgulamıştır.³¹¹

AB ile GKRY arasında 31 Mart 1998’de tam üyelik müzakerelerinin başlaması üzerine aynı gün ilk toplantısını yapmak üzere toplanan Ortaklık Konseyinde alınan karar doğrultusunda, iki devletin varlığı kabul edilmedikçe görüşmelerden bir sonuç çıkmasının mümkün olmadığını açıklamışlardır.³¹² Bu bağlamda, Lüksemburg Zirve kararlarının olumsuz yansımalarının da etkisiyle,³¹³ 31 Ağustos’ta Denктаş, Kıbrıs’ta kalıcı bir uzlaşa sağlayabilmek amacıyla bir “Kıbrıs Konfederasyonu” kurulmasını önermiştir.³¹⁴ Dolayısıyla Türk tarafının izleyen süreçte yapılacak olan görüşmelerdeki müzakere pozisyonu, konfederal bir yapının özelliklerinin esas alındığı ve KKTC’nin de ayrı bir devlet olarak tanındığı eşitlik temeline dayalı anlaşmalarla desteklenen bir yapının kurulması üzerine şekillenmiştir. KKTC’nin konfederasyon önerisine tepki olarak AP’nin 15 Nisan 1998 tarihli kararında, “Denктаş’ın bu adımının BM kararlarına

---

³¹⁰ European Council, “Luxembourg Summit Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a0008.htm), Erişim: 22 Temmuz 2010.

³¹¹ MFA, “Statement by President Denктаş in Response to the Call Made by Greek Cypriot Leader Clerides for Turkish Cypriot in Participation EU Membership Talks 14 March 1998,” (<http://www.mfa.gov.tr/statement-by-president-denktas-in-response-to-the-call-made-by-greek-cypriot-leader-clerides-for-turkish-cypriot-participation.en.mfa>), Erişim: 22 Temmuz 2010.

³¹² MFA, “Declaration by the Association Council Between Turkey and TRNC March 31, 1998,” (http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-the-association-council-between-turkey-and-the-trnc_br_march-31_-1998-.en.mfa), Erişim: 24 Temmuz 2010.

³¹³ Toluner, *Milletlerarası Hukuk*, s. 207.

³¹⁴ MFA, “Call for Peace from the Turkish side Rauf Denктаş Proposes Confederation In Cyprus 31 August 1998,” (http://www.mfa.gov.tr/p_call-for-peace-from-the-turkish-side_br_rauf-denktas-proposes-confederation-in-cyprus_br_31-august-1998_p_.en.mfa), Erişim: 24 Temmuz 2010.

aykırı olduğunu, Türklerin saldırganlığını ve Türkiye'nin işgalini pekiştirici nitelikte olduğu" ifade edilmiştir.³¹⁵

Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin genişleme sürecine katılacak olan ülkeler grubuna dahil edilmemesi nedeniyle Türkiye'nin AB ile siyasi diyalogunu kesmesi ve bu dönemin aynı zamanda Türk-Yunan ilişkilerinin çok gergin olduğu bir döneme rast gelmesi nedeniyle bazı AB ülkeleri GKRY'nin üyeliğine temkinli yaklaşıma başlamıştır. Almanya, Fransa, Hollanda ve İtalya, 9 Ekim 1998'de yayınladıkları ortak bildiriye adadaki çözümsüzlüğün devam etmesi durumunda GKRY'nin üyeliğini kabul etmeyeceklerini vurgulamışlardır.³¹⁶ AB içerisinde "çatlak sesler" in oluşmasında etkili olan en önemli faktör, Yunanistan'ın Türkiye aleyhine sürdürdüğü siyasetin tam tersine bazı AB ülkelerinin Türkiye'nin Birlik ile bağlarını tamamen koparma noktasına gelmesini engellemek istemesiydi. Ancak Yunanistan ve İngiltere'nin destekleriyle bu ülkelerin tutumu AB'nin resmi politikası haline gelmemiştir.³¹⁷

Yukarıda saptanan bulgular, AB'nin Kıbrıs'a yönelik siyasetinin ironik unsurlar içerdiğini göstermiştir. AB, GKRY için koşulsuz "havuç" lar sunarak çözümü kabul etmeleri yönünde hiçbir baskı uygulamazken, Kıbrıs Türk halkının ve Türkiye'nin de güvenini kazanmak için somut girişimlerde bulunmamıştır. Dolayısıyla, AB politikaları tarafların politika tercihlerinin zıt yöne doğru evrilmesine sebep olmuştur. Bu

---

³¹⁵ EUROPARL, "Resolution on the Regular Report from the Commission on Cyprus' Towards Accession (COM (98)0710-C4-0108/99)," (http://www.europarl.europa.eu/enlargement/positionep/resolutions/a4015999_en.htm), Erişim: 24 Temmuz 2010.

³¹⁶ MFA, "Joint Statement made by Italy, France, Germany, and the Netherland on the Greek Cypriot –EU Membership Process During the EU General Affairs Council November 9, 1998," (http://www.mfa.gov.tr/joint-statement-made-by-italy_-france_-germany-and-the-netharlands-on-the-greek-cypriot-eu-membership-process-during-the-eu-general-affairs-council-br-november-9-1998.en.mfa), Erişim: 30 Temmuz 2010.

³¹⁷ Ünal ve Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs Meselesi..." s. 49.

bağlamda, AB'nin bu süreçte izlediği siyaset, tarafların ortak çıkarlarını bağdaştırabileceği teşvik uyumlu bir aktör olmasını imkansız kılmıştır.

2.2.3. Aralık 1999- Mayıs 2004: Kıbrıs Uyuşmazlığının Yeniden Şekillendiği Dönem

Müzakerelerde yaşanan iki yıllık bir durgunluk sürecinin ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın temasları sonucunda hiçbir koşul öne sürmeden iki eşit taraf olarak dolaylı görüşmelere başlama kararı alınmış ve görüşmelerin ilk turu 3-14 Aralık 1999 tarihleri arasında New York'ta başlamıştır. Dolaylı görüşmeler devam ederken, 10-11 Aralık tarihlerinde Kıbrıs uyuşmazlığının gidişatında çok önemli bir rolü olan Helsinki Zirvesi yapılmıştır.

Helsinki Zirve kararlarınının 9. maddesi AB'nin Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik izlediği siyaseti açıkça ortaya koyan en önemli maddedir. Bu madde uyarınca:

“9-(b) Avrupa Birliği Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılammış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır.”³¹⁸

Söz konusu maddedeki en önemli vurgu GKRY'nin AB'ye tam üyeliği için siyasi bir çözümün ön koşul olmaktan çıkarıldığıının ilk kez resmi olarak ifade edilmiş olmasıdır. Bu maddenin ilk cümlesinde çözümün GKRY'nin üyeliğini kolaylaştıracağı ifade edilirken daha sonra çözüm olmasa dahi üyeliğin

---

³¹⁸ EUROPARL, “Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions,”

gerçekleşebileceğinin belirtilmesi madde içerisinde bile bir “irade değişikliği” olduğunu göstermektedir.³¹⁹

Helsinki Zirvesi, AB’nin Kıbrıs politikasında yaptığı en önemli strateji değişikliği olması bakımından, dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek derecede önemli bir Zirvedir. Çünkü bu Zirve ile AB, Dublin ve Korfu Zirvelerinde GKRY’ye verdiği güvenceleri pekiştirerek, GKRY’nin katılım ortaklığı sürecini sorunsuz bir şekilde sürdürebilmesinin önünü açmıştır. Bu bağlamda, AB üyelik perspektifinin netleşmesi ve çözüme yönelik en önemli teşvik unsurunu ortadan kalkmasıyla birlikte Türk tarafı karşısında müzakere pozisyonunu güçlendiren GKRY, izleyen süreçte daha uzlaşmaz bir tutum sergileyerek sadece AB üyelik sürecine odaklanmıştır.

Helsinki Zirvesi’nde alınan kararların gölgesinde dolaylı görüşmeler devam ederken Türk tarafının siyasi eşitliğini daha önce kabul eden BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın,³²⁰ 8 Kasım 2000 tarihinde yaptığı açıklamada “tek egemenliğe ve tek uluslararası kişiliğe sahip ayrılmaz bir ortaklık devleti” kurulmasını öngören ve eşitlik temelinde kurulacak bir ortaklık devletinden çok üniter bir yapının kurulmasını vurgulaması sonrasında Denктаş, “görüşmelerin öldüğünü” ifade ederek, dolaylı görüşmelerden çekilme kararı almıştır.³²¹

Görüşmelerin kesintiye uğramasıyla birlikte Helsinki Zirvesi’nin görüşme sürecine olumsuz yansımaları daha da belirginleşmeye başlamıştır. AB’nin

³¹⁹ Füsun Arsava ile görüşme, Ankara, 12 Haziran 2010.

³²⁰ Klerides, *Bir Dönemin Anıları*, s. 131.

³²¹ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 286.

Genişlemeden Sorumlu Komiseri Günter Verheugen'in "Genişleme sürecinin Kıbrıs olmadan gerçekleşmeyeceğini" vurgulaması,³²² ayrıca AP'nin 5 Eylül 2001 tarihli kararında da "çözüm olmasa dahi Kıbrıs'ın üyeliğinin gerçekleşmesinin desteklendiğinin"³²³ altının çizilmesi, AB'nin Helsinki Zirve kararlarını daha yerleşik temellere oturtmaya çalıştığını göstermektedir.

AB ile GKRY arasındaki müzakere süreci hızlı ve sorunsuz bir şekilde devam ederken,³²⁴ Türkiye, ABD'nin Afganistan operasyonuna verdiği destekten sağladığı avantajı da arkasına alarak, AB ile ilişkileri geliştirebilmek adına Kıbrıs'ta çözüme yönelik daha aktif bir tutum sergilediğini göstermek istemiştir.³²⁵ Bu doğrultuda Denktaş'ın, Klerides'i yüzyüze görüşmeye davet etmesi üzerine yüzyüze görüşmelere zemin hazırlamak amacıyla ilk görüşme 4 Aralık 2001 tarihinde gerçekleşmiştir.³²⁶ Bu bağlamda AB'nin Türkiye'nin adaylığını üzerinde daha kolay baskı kurabilmek için bir araç olarak gören politikası işlevsellik kazanmaya başlarken, AB içerisinde GKRY'nin çözüme yönelik gerekli sorumluluğu üstlendiğine yönelik var olan kanı devam etmiş ve 14-15 Aralık 2001 tarihlerinde yapılan Laeken Zirvesi Sonuç Bildirgesinde "aday

---

³²² "EU Enlargement with Cyprus or "not at all," *Kathimerini*, 22 Ekim 2001.

(http://www.ekathimerini.com/4dcgi/w_articles_politics_2_22/10/2001_10348), Erişim: 24 Temmuz 2010.

³²³ EUROPART, "European Parliament Resolution on Cyprus' Membership application to the European Union and state of Negotiations (COM(2000) 702- C50602/2000 -1997/2171(COS)),", (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2001-0438+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>), Erişim: 24 Temmuz 2010.

³²⁴ GKRY için Komisyon tarafından sunulan 2001 İlerleme Raporunda "Kıbrıs" AB ile tam üyeliğe yönelik müzakerelerde en hızlı ilerleyen aday ülke olduğu belirtilmiştir. Bkz. European Commission "2001 Regular Report on Cyprus' Towards Accession,"

³²⁵ Birgül Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs'ta Yeni Süreç: "Dostlar Masa Başında Görsün" Taktiği mi Çözüm için Yeni bir Strateji mi?," *Stratejik Analiz*, 2, 21, (Ocak 2002), s. 50.

³²⁶ Demirtaş Coşkun, "Reconsidering Cyprus Issue ...," s. 127.

ülkelerin reform sürecindeki mevcut ivmeyi devam ettirmeleri durumunda üyeliğe hazır hale gelecekleri” vurgulanmıştır.³²⁷

16 Ocak 2002’de başlayan doğrudan görüşmeler belirli aralıklarla sürerken,³²⁸ Sevilla’da 21-22 Haziran tarihlerinde gerçekleştirilen AB Zirvesi Sonuç Bildirgesinde, birleşmiş bir adanın üyeliğinin tercih edilir olduğu; ancak Helsinki Zirvesinde alınan kararların AB’nin Kıbrıs’a yönelik pozisyonunun temelini oluşturduğu vurgulanmıştır.³²⁹ Ayrıca bu Zirvede AB Konseyi, adanın “kuzeyi”nin kalkınması için mali yardımda bulunma taahhüdünde de bulunmuştur.³³⁰ Aynı şekilde AB Komisyonu’nun 2002 Genişleme Strateji Raporu’nda da Helsinki Zirve kararlarının esas alındığı vurgulanarak, müzakereleri sürdürülen ilk aday grup ülkeler ile birlikte “Kıbrıs”ın da 2004 yılının başlarında tam üye olarak kabul edilebileceği ifade edilmiştir.³³¹

Dolayısıyla yukarıda söz konusu olan Zirve kararları ve Rapor ışığında, her ne kadar da birleşmiş bir “Kıbrıs”ın tercih edildiği açıklansa da, AB’nin GKRY’yi “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatıyla muhatap alma iradesinin en başından beri var olduğu ve bu

---

³²⁷ European Commission, “Presidency Conclusions European Council Meeting in Laeken 14-15 December 2001,” (http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf), Erişim: 24 Temmuz 2010.

³²⁸ Daha geniş bilgi için bkz. UN, “Report of the Secretary General on his Good Mission in Cyprus 1 April 2003,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/305/59/PDF/N0330559.pdf?OpenElement>), Erişim: 28 Temmuz 2010.

³²⁹ European Council, “Seville European Council 21 and 22 June 2002 Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf), Erişim: 30 Temmuz 2010.

³³⁰ *Age*.

³³¹ EUR-LEX, “Towards the Enlarged Union Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries,” (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0700:FIN:EN:PDF>), Erişim: 30 Temmuz 2010.

politikanın Helsinki Zirvesiyle somutlaştırıldığı dikkate alındığı zaman, Helsinki Zirvesinden sonraki sürecin bu gidişatı perçinleyen bir nitelik taşıdığı ortaya çıkmaktadır.

Doğrudan görüşmeler devam ederken, Türkiye Hükümeti sürece olumlu yönde katkı koyan bir aktör konumunda görünmek ve AB ile ilişkileri geliştirmek adına Denктаş'ı çeşitli tavizler vermeye zorlamıştır. 29 Nisan 2002 ve 12 Eylül 2002 tarihlerinde arasında Denктаş tarafından sunulan iki öneri paketinde, Konfederasyon tezinden ve KKTC'nin tanınması koşulundan vazgeçilmiş, ayrıca Türkiye ile eş zamanlı üye olunması yaklaşımından da uzaklaşmıştır. Ancak bu öneri paketleri GKRY tarafından reddedilmiştir.³³² KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş'ın sağlık sorunu nedeniyle kesintiye uğrayan doğrudan görüşmelere yeniden ivme kazandırmak amacıyla BM Genel Sekreteri Kofi Annan Türk ve Rum taraflarına bugüne kadar sunulmuş en kapsamlı çözüm planını gündeme getirmiştir. 11 Kasım 2002 tarihinde Kıbrıs'taki taraflara ve üç garantör ülkeye sunulan “Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü için Anlaşma Temeli” olarak da adlandırılan Annan Belgesi, Kıbrıs'taki taraflara ve garantör devletlere sunulmuştur.³³³

Annan Belgesi genel olarak, “Kıbrıs Türk parça devleti” ve “Kıbrıs Rum parça devleti” olmak üzere iki kurucu devletten ve Federal Hükümetten oluşan, tek egemenliği ve tek uluslararası kişiliği olan “Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti”nin

---

³³² Daha geniş bilgi için bkz. Bulunç, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri...,” ss. 186- 189.

³³³ Annan Belgesi'nin orijinal metni için bkz. UN, “Basis for an Agreement on a Comprehensive Settlement of the Cyprus Problem,” (http://www.unannanplan.agnino.org/1revised_un_plan.pdf), Erişim: 3 Ağustos 2010.

oluşturulmasını öngörmüştür.³³⁴ Ancak Annan Belgesi, tarafların bağdaştırılamayan tezleri arasındaki uçurumu daha net bir şekilde ortaya çıkarmıştır. Hukuki ve siyasi anlamda teknik ayrıntıya girmeden tarafların Annan Belgesi'ne yönelik temel itirazlarını kısaca değerlendirmek gerekmektedir.

Türk tarafı, savunduğu tezlerin temel referans noktası olan ayrı egemenlik hakkının tanınmasını, Kıbrıs uyuşmazlığının “özel bir statü sorunu” olduğunu dikkate alarak Kıbrıs Türklerinin kurucu halk statüsünde kabul edilmesini ve iki taraflılık ve iki kesimlilik ilkelerinin esas alındığı bir anlaşmanın yapılmasını önermiştir.³³⁵ Ancak söylemlerini “statükonun değişmesi gerektiği” üzerine oturtan muhalif görüşlerin bu süreç üzerindeki etkileri de üzerinde durulması gereken bir noktadır. Annan Belgesi çerçevesinde bir çözüm bulunmasına ılımlı yaklaşan bu görüşlerin, dış faktörlerin de etkisiyle etkinliğini artırma olanağı bulması, KKTC'nin Annan Belgesi referandumuna olumlu yanıt vermesinde etkili olmuştur. Rum tarafı ise Türklerin eşit ortak konumunda olmadığı, yerleşim, dolaşım ve özellikle mülkiyet edinme özgürlüğünün sağlandığı, Garanti ve İttifak Antlaşmalarının tasfiye edilerek adanın askersizleştirildiği bir yapının gerçekleştirilmesini savunmaktadır.³³⁶ KKTC de yaşanan kutuplaşmanın aksine, GKRY, müzakereler boyunca hiçbir esneklik göstermeyerek belirlediği temel

---

³³⁴ Belgenin daha geniş değerlendirmesi için bkz. Ahmet Sözen ve Kudret Özersay “A Model of Power-Sharing in Cyprus: From the 1959 Londra-Zurich Agreements to the Annan Plan,” *Turkish Studies*, 5, 1, (2004), ss. 61-77; Clement Dodd, “Constitutional Features of the UN Plan for Cyprus and its Antecedents,” *Turkish Studies*, 6, 1, (Mart 2005), ss.39-51.

³³⁵ Ahmet Zeki Buluç, “Kıbrıs Politikasının Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları,” *Gazi Akademik Bakış*, 1, 1, (Kış 2007), ss. 84-86.

³³⁶ International Crisis Group Report, *The Cyprus Stalemate: What Next?*, Europe Report no: 171, 8 Mart 2006, ss. 6-7.

(http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next.ashx), Erişim: 3 Ağustos 2010.

parametrelerin dışına çıkmamıştır.³³⁷ Annan Belgesi'nin referandumuna gidilen süreçte Rum halkının görüşlerinin şekillenmesinde siyasi olarak önemli bir güce sahip olan Rum Ortodoks Kilisesi'nin yadsınamaz bir rolü vardır. Rum Ortodoks Kilisesi'nin "Annan Planı'na evet oyu verecek olanlarının cehenneme gideceği" şeklinde uç boyutlara varan açıklamalar yapması bu gerçeği göstermektedir.³³⁸ Ayrıca Rum halkı Türk halkına ilişkin yerleşmiş ön yargıları da GKRY'de Annan Belgesi'ne ilişkin görüşlerin şekillenmesinde etkilidir. Bu doğrultuda, Rum halkının çoğu Annan Belgesi'ni Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin haklarını savunan ve Amerika ve İngiltere tarafından dikte ettirilen bir Plan olarak değerlendirmiştir.³³⁹ Dolayısıyla Annan Belgesi müzakere edilmeye başlandığından beri GKRY'de Belge'ye ilişkin olumsuz görüşlerin ağırlıklı olması, söz konusu faktörlerin etkisinden kaynaklanmaktadır.

GKRY'de kamuoyunda çoğunluk olarak olumsuz görüşler hakimken, Şubat 2003 seçimlerine kadar Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan Klerides, Annan Belgesi'ne olumlu yaklaşmıştı. Ancak Klerides, Kıbrıs'ta kalacak yerleşimcilerin sayısını azaltılabileceğini, Türkiye'nin askerlerini daha kısa zamanda adadan gönderilebileceğini ve mülkiyet konusunda GKRY lehine düzeltmeler yapabileceğini gerekçe göstererek Annan Belgesi'ne olumlu yaklaşmıştı.³⁴⁰ Bu bağlamda, GKRY'de

---

³³⁷ *Age*, s. 6.

³³⁸ Jon Gorvett, "Vote on Annan Plan Results in Reversal of Fortune for Turkish, Greek Cypriots," Washington Report on Middle East Affairs, June 2004, (<http://www.wrmea.org/component/content/article/262/5273-vote-on-annan-plan-results-in-reversal-of-fortune-for-turkish-greek-cypriots.html>), Erişim: 1 Mayıs 2011.

³³⁹ International Crisis Group Report, *The Cyprus Stalemate: What Next?*, Europe Report no: 171, 8 Mart 2006, ss. 6-7. (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/171_the_cyprus_stalemate_what_next.ashx), Erişim: 3 Ağustos 2010.

³⁴⁰ Klerides, *Bir Dönemin Anıları*, s. 291.

Annan Belgesi'ne ilişkin olumlu yaklaşımların bile belirlenen temel parametrelerin dışına çıkmadığı görülmektedir.

AB, Annan Belgesi'ni “memnuniyetle” karşılarken, bu Belge'yi tarafların pozisyonlarını daha yapıcı hale getirmeleri için bir fırsat olarak değerlendirmiştir.³⁴¹ Annan Belgesi'nin bu kadar dar bir zaman dilimi içerisinde onaylanmasının istenmesinin en önemli sebebi, Belge'nin AB genişleme sürecine endekslenmiş olmasıdır. Çünkü Annan Belgesi, AB'nin GKRY'nin üyeliğini meşru bir zemine oturtabilmesi için çok önemli bir fırsat idi. Böylece AB, GKRY'nin üyeliğinin sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak, aynı zamanda da Türkiye'nin garantörlük sıfatının tasfiye edilmesini olanaklı kılacaktı.³⁴²

Aynı dönemde Türkiye'de 3 Kasım 2002'deki Milletvekilliği Genel Seçimleri ile tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), Türkiye Hükümeti'nin o güne kadar benimsediği geleneksel Kıbrıs politikasında köklü değişiklikler yapmıştır. Türkiye'nin Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik benimsediği geleneksel ve yerleşmiş tezleri, Kıbrıs konusunun Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle bağdaştırılmadan, iki ayrı konu olarak değerlendirilmesi üzerine şekillenirken, AK Parti Hükümeti'nin politikaları Kıbrıs uyuşmazlığını Türkiye'nin AB'ye üyelik süreciyle bağlantılı hale getirerek,³⁴³ o güne dek savunulmuş tezlerin zemin kaybetmesine sebep olmuştur. Özellikle 12-13

---

³⁴¹ European Union at United Nations, “EU HR Solana’s Statement on Cyprus,” (http://eu-un.europa.eu/articles/en/article_1762_en.htm), Erişim: 3 Ağustos 2010.

³⁴² Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Panel: Kıbrıs'ın Yarını, 8 Nisan 2005, s. 10. AB'nin Genişlemeden Sorumlu Komiseri Günter Verheugen, AB hukukun etkin bir şekilde sağlanması için Kıbrıs'ta güçlü bir merkezi yapının olduğu federal bir sistemin oluşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Clement Dodd, *Disaccord on Cyprus: The UN Plan and After*, (İngiltere: Eothen Press), s.16.

³⁴³ AK Parti Lideri Tayyip Erdoğan “Kıbrıs, AGSP ve AB'den müzakere tarihinin paketi olarak ele alınabileceğini” söylemiştir. Aktaran Bilal N. Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs*, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2004), s. 103.

Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilecek Kopenhag Zirvesini göz önünde tutan Hükümetin en öncelikli hedefi Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine momentum kazandırmak ve müzakere tarihi almak olduğu için,³⁴⁴ Türkiye'deki muhalefetin ve KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş'ın itirazlarına rağmen³⁴⁵ Kıbrıs'ta Annan Planı çerçevesinde bir çözümün sağlanmasına yönelik bir inisiyatif alınmıştır.³⁴⁶ Bu doğrultuda, Kopenhag Zirvesi yaklaşırken AK Parti Hükümeti Denktaş üzerindeki baskıyı artımasına rağmen Zirve'den önce iki lider arasında mutabakata varıldığına dair bir uzlaşma metni imzalanmamıştır.

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde diğer aday ülkelerle birlikte³⁴⁷ "Kıbrıs"ın da 1 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla AB'ye tam üye olacağı açıklanmıştır. Ayrıca AB Konseyi, birleşmiş bir Kıbrıs'ın AB'ye katılımını tercih ettiğini belirterek, bu kapsamda 28 Şubat 2003 tarihine kadar görüşmelerin devam etmesine yönelik girişimleri memnuniyetle karşılandığını vurgularken, çözüm sağlanamadığı takdirde, AB müktesebatının adanın "kuzey"inde askıya alınacağını belirtmiştir.³⁴⁸

---

³⁴⁴ Ayşe Aslıhan Çelenk, "The Restructuring of Turkey's Policy towards Cyprus: The Justice and Development Party's Struggle for Power," *Turkish Studies*, 8, 3, (Eylül 2007), s. 354.

³⁴⁵ "Denktaş Direniyor," *Milliyet*, 16 Kasım 2002.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/on2B9zHWSI4tNCxzbV2ccA_x3D_x3D_), Erişim: 15 Ağustos 2010.

³⁴⁶ Ahmet Zeki Bulunç, "AB Sürecinde Değiştirilen Ulusal Kıbrıs Politikası ve Sonuçları," *Stratejik Araştırmalar Dergisi Kıbrıs Özel Sayısı*, Temmuz 2006, s. 37. Ayrıca bkz. Fikret Bila, "Erdoğan Kıbrıs Planı'na Sıcak," *Milliyet*, 17 Kasım 2002.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/TpnqWkCh1wjc1pVLd5sK8g_x3D_x3D_), Erişim: 20 Ağustos 2010.

³⁴⁷ 1 Mayıs 2004 tarihinde üye olarak kabul edilecek diğer ülkeler Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenyadır.

³⁴⁸ European Council, "Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002," (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/73842.pdf), Erişim:22 Ağustos 2010.

Kopenhag Zirvesi'nde adada uzlaşuya varılması için 28 Şubat'ın son tarih olarak belirlenmesi üzerine AK Parti Hükümetinin KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş üzerindeki baskısı artarken,³⁴⁹ taraflar arasında 28 Şubat'a kadar anlaşmaya varmak ve 30 Mart'ta da varılacak olan anlaşmayı referanduma sunma konusunu görüşmek amacıyla yüz yüze görüşmeler 15 Ocak 2003'te tekrar başlamıştır.³⁵⁰ Ancak 16 Şubat'ta GKRY'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Annan Belgesi'ne karşıtlığı ile bilinen Tasos Papadopoulos'un kazanması, devam eden müzakere sürecini farklı bir boyuta taşımıştır.³⁵¹ Çünkü Klerides'ten farklı olarak Papadopoulos Annan Belgesi'ne ilişkin daha sert bir tutum benimsemiştir. Dolayısıyla, bu durum Rum halkının söz konusu önyargılarını daha da derinleştirmiştir.

10 Mart'ta BM Genel Sekreteri, Papadopoulos ve Denktaş'ı, Belgede üçüncü kez yapılan değişiklikleri ve 30 Mart'ta anlaşmanın referanduma sunulmasını kabul edip etmediklerini görüşmek üzere Lahey'e davet etmiştir. Lahey'de yapılan görüşmelerde Denktaş, Annan Belgesi'nin Türk tarafının temel tezleriyle çelişen yönlerinin olduğu dile getirerek, Belge'nin referanduma sunulmasını reddetmiştir. Türk tarafının itirazlarından istifade eden Papadopoulos, çözümsüzlüğün sorumluluğunu Türk tarafına

---

³⁴⁹ Müge Kınacıoğlu ve Emel Oktay, "Domestic Dynamics of Turkey's Cyprus Policy," *Turkish Studies*, 7, 2, (Haziran 2006), s. 264.

³⁵⁰ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, s. 303.

³⁵¹ Dodd, *Disaccord on Cyprus*, s. 25.

yükleme “taktiği” uygulayarak³⁵² sadece GKRY’nin AB’ye üyelik sürecine odaklı bir politika izlemiştir.³⁵³

Lahey Zirvesi’nde GKRY’nin izlediği politikanın sonucu olarak, AB ve BM kararlarında Kıbrıs’ta sürdürülen çözüm çabalarının sonuçsuz kalmasından Türk tarafını sorumlu tutan ifadeler yoğunlaşmıştır. 20-21 Mart tarihlerinde yapılan AB Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi’nde özellikle Türk tarafının “pozisyonunu yeniden gözden geçirmesi” gerektiğine vurgu yapılmıştır.³⁵⁴ Aynı şekilde BM Genel Sekreteri’nin 1 Nisan tarihli Kıbrıs’a ilişkin sunduğu iyi niyet misyonu raporunda da çözüme yönelik girişimlerin Türk tarafının tutumu nedeniyle sonuçsuz kaldığı ifade edilmiştir.³⁵⁵

Helsinki Zirvesinde GKRY’ye verdiği koşulsuz üyelik fırsatıyla, Kıbrıs meselesinin çözümünü zora sokan AB, 2002 Kopenhag Zirvesi’nde GKRY ile üyelik müzakerelerini tamamlamıştır. Bu sürecin akabinde, GKRY’nin 16 Nisan 2003 tarihinde Atina’da gerçekleştirilen AB Zirvesi’nde imzalanan Katılım Antlaşması ile “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatıyla 1 Mayıs 2004 tarihinde AB’ye tam üye olarak kabul

---

³⁵² GKRY eski lideri Papadopoulos, 23 Kasım 2003’te yaptığı açıklamada, “Denktaş, Annan Planı’nı imzalamaya bile ben imzalamayacaktım.” diyerek Türk tarafının itirazlarını bir “kılıf” olarak kullandıklarını açıklamıştır. “Rumlar Hiç Değişmiyor,” *Diplomatik Gözlem*, (http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=4004), Erişim: 14 Ağustos 2010.

³⁵³ GKRY’nin eski lideri Klerides, 30 Kasım 2003’te Rum basınına verdiği demeçte “Müzakerelerde hiç bir şey kabul etmeyerek, sorumluluğu Türk tarafına yükleme taktiği uyguladıklarını ve bu taktiğin kendilerini AB üyeliğine taşıdığını” ifade ederek aynı politikayı izlediğini ortaya koymuştur. “2003 Kıbrıs ve İlişkiler,” *Hürriyet*, (http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2003/news_detail.asp?nid=179&sid=5), Erişim: 14 Ağustos 2010.

³⁵⁴ European Council, “Brussels European Council 20 and 21 March 2003 Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/75136.pdf), Erişim: 14 Ağustos 2010.

³⁵⁵ UN, “Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus 1 April 2003,”

edileceği açıklanmıştır. Ancak Katılım Antlaşması'na eklenen 10. Protokol uyarınca, KKTC “Kıbrıs Cumhuriyeti hükümetinin etkin kontrolünün olmadığı bölge olarak” ifade edilerek “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrolü olmadığı bölgelerde AB müktesebatının askıya alınmasına” karar verilmiştir.³⁵⁶

Söz konusu Protokol, GKRY'nin adanın sözde tek meşru hükümeti olduğu savlarını destekler niteliktedir.³⁵⁷ Daha önceki Zirve kararlarından farklı olarak KKTC'nin ilk kez³⁵⁸ Katılım Antlaşması'nda “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrolünün olmadığı bölge” olarak tanımlanmasının³⁵⁹ nedeni, AB'nin GKRY'yi bütün Kıbrıs adına muhatap olarak başlattığı müzakerelerde KKTC'nin ayrı egemen bir devlet olarak var olduğu gerçeğini göz ardı eden tutumundan kaynaklanmaktadır. AB, GKRY'yi tüm Kıbrıs'ı temsil eden tek devlet olarak üyeliğe kabul etmenin yarattığı paradoksla karşı karşıya kaldığı için yeni bir ilişki biçimi geliştirerek, egemenliğini kabul etmediği KKTC'yi hukuki açıdan bu zemine dayanarak tanımlamıştır.

Katılım Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye tam üye olmayı garantileyen GKRY, devam eden süreçte daha uzlaşmaz bir tutum

---

³⁵⁶ EUROPARL, “Treaty of Accession: Final Act Declarations and Exchange of Letters,” (http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/treaty/default_en.htm), Erişim: 14 Ağustos 2010.

³⁵⁷ Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, GKRY'nin Katılım Antlaşması'nı imzalaması ile ilgili olarak “Enosis”i başardık” ifadesini kullanmıştır. “Türk Tarafına Baskı Artacak,” *Milliyet*, 20 Nisan 2003. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/vSgwcA05pkIKceGnvosFCQ_x3D_x3D), Erişim: 14 Ağustos 2010.

³⁵⁸ European Council, “Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/73842.pdf), Erişim: 14 Ağustos 2010.

³⁵⁹ EUROPARL, “Treaty of Accession: Final Act Declarations and Exchange of Letters,”

sergilerken, KKTC ise dış baskıların etkisiyle³⁶⁰ aksi yönde bir ivme ile Annan Belgesi'ne daha ılımlı yaklaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda KKTC'de 14 Aralık 2003'te gerçekleştirilen parlamento seçimlerinde Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin (CTP) %35,17 oy ile 19, Ulusal Birlik Partisi'nin (UBP) %32,91 oy ile 18, Barış ve Demokrasi Hareketi Partisi'nin (BDH) %13,19 oy ile 6, Demokrat Parti'nin (DP) ile %12,94 oy oranı ile 7 milletvekiliyle Parlamento'da temsil edilmeye hak kazanması,³⁶¹ seçimlerde geleneksel politikaları savunan partilerle Annan Belgesi'ni ve AB'ye katılım sürecini destekleyen partilerin yakın oranda oy aldığını göstermektedir.³⁶² Dolayısıyla KKTC'de Annan Belgesi'ne yönelik olumlu yaklaşımların ağırlık kazanmaya başlaması, AK Parti hükümetinin izlediği politikanın KKTC'deki siyasi hayata yansımalarıdır.

CTP-DP koalisyon hükümetinin 13 Ocak 2004'te kurulmasıyla³⁶³ birlikte KKTC'nin siyasi coğrafyasında yaşanan değişiklik, AK Parti hükümetinin daha fazla girişimde bulunması için hareket alanını genişletmiştir. Türkiye'nin girişimleriyle 10-13 Şubat 2004 tarihlerinde Kofi Annan'ın arabuluculuğuyla New York'ta bir araya gelen Denktaş ve Papadopoulos arasında başlayan ön görüşmeler neticesinde

---

³⁶⁰ AB'nin Genişlemeden sorumlu Komiseri Günter Verheugen, Aralık 2003'te KKTC'de gerçekleştirilecek olan seçimlerle ilgili olarak "Eğer muhalefet kazanırsa bu seçimler bir potansiyel ve değer kazanır. Muhalefet çözüm ve AB'ye girmek istiyor." ifadelerini kullanmıştır. Oktay Ekşi, "İşte Bay Verheugen Bu," *Hürriyet*, 4 Aralık 2003. (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=187431>), Erişim: 15 Ağustos 2010.

³⁶¹ Dodd, *Disaccord on Cyprus*, s. 35.

³⁶² CTP ve BDH partileri sol tabandan gelen ve Annan Belgesi'ne ve AB'ye katılım sürecine ılımlı yaklaşan partiler olup, DP ve UBP ise geleneksel tezlerin korunmasına ağırlık veren sağ tabanlı partilerdir.

³⁶³ "Yeni Hükümet, CTP-DP'nin 4'üncü, ülkenin 11'inci koalisyon hükümeti," *Kıbrıs*, 14 Ocak 2004. (http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/3955/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 15 Ağustos 2010.

kararlaştırıldığı üzere müzakereler 19 Şubat 2004'te başlamıştır.³⁶⁴ 22 Mart'a kadar devam eden görüşmeler 15 oturum halinde sürse de tarafların anlaşmazlık yaşadıkları temel konularda önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. Türk tarafı siyasi eşitliğin sürdürülebilir olmasını ve iki kesimliliğin sağlanmasını isterken, Rum tarafı ise yapılacak anlaşmanın yaşayabilir ve "Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti"ni işleyebilir kılmasının sağlanmasını talep etmiştir.³⁶⁵ Görüşmelerin sonunda Denктаş, Kıbrıs Türklerinin temel tezleriyle ilgili olarak hiçbir ilerlemenin sağlanamaması nedeniyle Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla 24 Mart'ta İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında yapılması planlanan dördü konferansa katılmayacağını açıklamıştır.³⁶⁶

Bürgenstock'ta 24 Mart 2004'te başlayan dördü görüşme sürecinde, Denктаş'ın tam yetki vererek gönderdiği KKTC hükümeti temsilcileri, Kıbrıs Türklerine AB'ye üyelik durumunda tanınacak olan ayrıcalıkların (derogasyonların) güvence altına alınması ve iki kesimlilik ilkesinden ödün verilmeden mülkiyet ve toprak konularının düzenlenmesi konularına yoğunlaşırken, GKRY'nin itirazları ise Türk tarafının AB'den talep ettiği kalıcı ayrıcalıklar konusuna ve Annan Belgesi'nde Kuzey'de yaşaması öngörülen Rum halkının oranının artırılması noktalarına odaklanmıştı.³⁶⁷ Yapılan görüşmeler neticesinde iki taraf ve Türkiye ile Yunanistan arasında derin görüş

---

³⁶⁴ "Simitis Uyuyor diye herkes uykusuz kaldı," *Milliyet*, 20 Şubat 2004.

(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/FWwARnTJoe_x2B_zM0ds_x2B_rjpDg_x3D__x3D), Erişim: 17 Ağustos 2010.

³⁶⁵ UN, "Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus 28 May 2004," (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/361/53/PDF/N0436153.pdf?OpenElement>), Erişim: 22 Ağustos 2010.

³⁶⁶ "Denктаş İsviçre'ye Gitmiyor," *Kıbrıs*, 18 Mart 2004. (http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/6800/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 20 Ağustos 2010.

³⁶⁷ "Mülkiyet ve Derogasyonlar," *Kıbrıs*, 31 Mart 2004. (http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/7378/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 20 Ağustos 2010.

ayrılıklarının giderilememesi üzerine, Annan Belgesi üzerinde anlaşmaya varılamayan noktaların BM Genel Sekreteri tarafından tamamlanmasına karar verilmiş ve Kofi Annan, Belge'nin en son revize edilmiş halini taraflara sunmuştur.³⁶⁸ Özellikle GKRY'nin, Belge'nin "kabul edilemez"³⁶⁹ olduğu konusunda ısrarcı davranması üzerine Annan Belgesi imzalanmamıştır. Dolayısıyla görüşmeler, Belge'nin eksikliklerinin BM tarafından doldurulması ve 24 Nisan 2004 tarihinde tarafların ayrı ayrı referandumuna sunulması uzlaşısı ile 31 Mart'ta sona ermiştir.³⁷⁰

AB, Annan Belgesi'nin referandumuna gidilen süreçte tarafların uzlaşmasını sağlamak için aktif bir rol üstlenmiştir. AK Parti Hükümeti'nin Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde Kıbrıs'ı bir pazarlık unsuru olarak gören politikası, AB'nin Türkiye ve Kıbrıs Türklerini çözüme yönelik daha kolay yönlendirmesine olanak vermiştir.³⁷¹ Böylece AB'nin bu süreçteki Kıbrıs politikası, KKTC'ye ve Türkiye'ye yönelik siyasi baskıları artırmaya odaklı bir çizgide devam etmiştir.³⁷²

AB, Türkiye üzerindeki baskılarına devam ederken diğer taraftan da çözüm olması durumunda AB Komisyonu'nun "adanın kuzeyine" gerekli mali yardımı yapacağına yönelik Türk tarafına telkinlerde bulunurken,³⁷³ aynı zamanda AB'nin

---

³⁶⁸ TRNCİFO, "Kıbrıs'ın Tarihçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci,"

(<http://www.trncinfo.com/index.asp?page=345>), Erişim: 23 Ağustos 2010.

³⁶⁹ "Planının son şekli Güneyde huzursuzluk yarattı," *Kıbrıs*, 31 Mart 2004.

(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/7345/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 22 Ağustos 2010.

³⁷⁰ TRNCİFO, "Kıbrıs'ın Tarihçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci,"

³⁷¹ Rauf Raif Denктаş, ile görüşme, Lefkoşa, 16 Temmuz 2010.

³⁷² Emel Osmañavuşođlu Oktay, "Atina Zirvesi'nin Ardından Türkiye'nin AB ve Kıbrıs Politikası," *Stradigma Dergisi*, 5, 5, (Haziran 2003),

(http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/print_08.html), Erişim: 11 Ağustos 2010.

³⁷³ Bkz. European Council, "Brussels European Council 12 and 13 December 2003 Presidency Conclusions," (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/78364.pdf), Erişim: 22 Ağustos 2010.

Genişlemeden Sorumlu Komiseri Verheugen'in de Kıbrıs Türklerinin referandumda olumlu yanıt vermesi durumunda ambargoların kaldırılabilceğini ifade etmesi, Türk tarafı için özellikle ekonomik kazanımların teşvik unsuru olarak sunulduğunu ortaya koymaktadır.³⁷⁴

Müzakereler sonucunda nihai hale gelen Annan Belgesi, 24 Nisan 2004 tarihinde GKRY ve KKTC'de ayrı ayrı fakat eşzamanlı olarak referanduma sunulmuştur. KKTC, %64,96 çoğunlukla Annan Belgesi'ne "evet" derken, GKRY de ise halkın %75,83'ü Belge'yi reddetmiştir.³⁷⁵ Papadopoulos, "AB üyeliği ile siyasi ağırlığını pekiştirmişken, uluslararası tanınmış bir devletin bertaraf edilemeyeceğini" vurgulamıştır.³⁷⁶

Bu doğrultuda, AB'ye katılım sürecinin GKRY için teşvik edici bir unsur olmaktan çok müzakere pozisyonunu olumsuz etkileyen bir faktör olduğu savunulabilir. Çünkü GKRY Annan Belgesi'nin taraflara sunulduğu tarihten itibaren Belge'ye yönelik olumsuz bir yaklaşım benimsemiştir. Özellikle Papadopoulos'un iktidara gelmesi, Rum yönetiminde hakim olan bu tutumu pekiştirmiştir. KKTC de ise özellikle dış faktörlerin de etkisiyle halk arasında bir kutuplaşma süreci yaşanmış ve ekonomik menfaatler daha çekici kılınmıştır. Bu nedenle Belge'nin doğru değerlendirilebilmesi açısından Türk halkı arasında bir eşgüdüm sağlanamamıştır.

GKRY'nin, referandumda olumsuz irade beyanında bulunmasına rağmen, 1 Mayıs 2004 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla tüm adayı temsilen AB'ye tam üye

---

³⁷⁴ "Verheugen Mesajı Verdi: Ambargo Kalkar," *Hürriyet*, 16 Nisan 2004.

(<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=218060>), Erişim: 23 Ağustos 2010.

³⁷⁵ Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, ss. 455-461.

³⁷⁶ UN, "Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus 28 May 2004,"

olarak kabul edilmesiyle birlikte Kıbrıs uyuşmazlığının temel parametrelerinin kökten değiştiği bir süreç başlamıştır.

AB, GKRY'yi tam üyeliğe kabul ederek Kıbrıs meselesine çözüm bulma olasılığını çıkmaza sokarak, bu tarihten itibaren AB'nin Kıbrıs politikasında Yunanistan'nın yanı sıra GKRY'nin de iradesinin hakim olmasına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle referandum süresinde Kıbrıs Türk tarafına ambargoların kaldırılmasına yönelik verilen taahhütlere dayanarak yapılan açılımlar gerektiği şekilde yerine getirilmemiştir. AB tarafından atılması planlanan söz konusu adımların günümüzde de AB'nin Kıbrıs'a yaklaşımında etkili olduğu için değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda, özellikle referandum öncesi Türk tarafına verilen taahhütlerin ne derece yerine getirilip getirilmediğini araştırmak, GKRY'nin üyeliği sonrası AB politikalarında ne derece bir değişimin yaşandığını analiz eden üçüncü bölümdeki argümanlarımızı daha net bir şekilde ortaya koymamıza yardımcı olacaktır. 1 Mayıs'ta gerçekleştirilecek GKRY'nin üyeliğinden hemen önce AB Konseyi, Kıbrıs Türk tarafına yönelik 29 Nisan 2004 tarihinde KKTC toprakları ile AB tarafından "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak nitelendirilen GKRY arasında malların, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımını düzenleyen Yeşil Hat Tüzüğü'nü kabul etmiştir.³⁷⁷ Yeşil Hat Tüzüğü'nün hukuki dayanağını Katılım Antlaşması'nın 2(1) maddesinde yer alan "AB Konseyi, Komisyondan gelecek öneri doğrultusunda, oy birliğiyle alınacak karar doğrultusunda AB hukukunun "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin etkin kontrolü olan ve

---

³⁷⁷ Yeşil Hat Tüzüğü metni için bkz. EUR-LEX, "Corrigendum to Council Regulation (EC) no 866/2004 of 29 April 2004 on a regime under Article 2 of Protocol 10 to the Act of Accession," (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=304R0866R%2801%29), Erişim: 26 Ağustos 2010.

olmayan bölgeler arasındaki hatta uygulanmasına ilişkin kuralları belirlemekle yükümlüdür” ifadelerine dayanarak oluşturulmuştur.³⁷⁸

Yeşil Hat Tüzüğü’nün uygulanması ile ilgili yetki sözde “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak tanımlanan GKRY’ye verilirken, Tüzükte kuzeydeki yetkili mercilere herhangi bir misyon veya görev verilmemiştir.³⁷⁹ Dolayısıyla Tüzük kapsamında KKTC’nin sadece GKRY zemininde AB ile hukuki boyutta bir ilişki kurabilmesine imkan tanınmıştır. Ayrıca Tüzüğün, KKTC’yi “Kıbrıs Cumhuriyeti’nin etkin kontrolü altında olmayan bölge” olarak tanımlayan Katılım Antlaşmasına dayanarak düzenlenmesi, AB ve KKTC arasında doğrudan bir hukuki bağın oluşması olasılığını ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla Yeşil Hat Tüzüğü ile AB, sadece siyasi olarak değil hukuki olarak da önemli bir “kural koyucu” rolünü üstlenmiştir.³⁸⁰

Katılım Antlaşması uyarınca Komisyon tarafından hazırlanan ve Konsey’e gönderilmiş olan bir diğer taslak 7 Temmuz 2004 tarihinde AB Komisyonu tarafından Konsey’e önerilen ve AB ile KKTC arasında doğrudan ticaretin yapılmasını öngören Doğrudan Ticaret Tüzüğü’dür.³⁸¹ Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün de hukuki dayanağı Katılım Antlaşmasının 3(1). maddesidir. Bu madde uyarınca Katılım Antlaşması’nda “bölgeler” olarak adlandırılan yerlerde ekonominin gelişmesine imkan verecek

---

³⁷⁸ EUROPARL, “Treaty of Accession: Final Act Declarations and Exchange of Letters,”

³⁷⁹ *Age*.

³⁸⁰ Hacer Soykan Adaoğlu, “AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5, 1, (Güz 2005), s. 28.

³⁸¹ Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile Komisyon önerisi için bkz. European Commission, “Proposal for a Council regulation on special conditions for trade with those areas of the Republic of Cyprus in which the Government of the Republic of Cyprus does not exercise effective control,” (http://ec.europa.eu/cyprus/documents/turkish_community/com2004_0466en01.pdf), Erişim: 28 Ağustos 2010.

gelişmelerin önlenemeyeceği belirtilmiştir.³⁸² Komisyon ayrıca Doğrudan Ticaret Tüzüğü kapsamında Kıbrıs Türklerine finansal yardım yapmak adına 2004-2006 yıllarını kapsayacak şekilde 259 milyon Euro'luk yardım taahhüdünde bulunmuştur.³⁸³ GKRY'nin vetosu nedeniyle birbirinden ayrılan Doğrudan Ticaret Tüzüğü ile Mali Yardım Tüzüğü ancak 27 Şubat 2006 tarihinde onaylandığı³⁸⁴ için yardımın 120 milyon Euro'luk kısmı geçersiz olmuştur.³⁸⁵

Türk tarafının Annan Belgesi'nin referandumuna olumlu yanıt vermesinin ardından AB Konseyi tarafından kabul edilen söz konusu Tüzüklerin ortak amacının çözüme yönelik dinamizmi artırmak olduğu ifade edilmiştir. Ancak söz konusu Tüzüklerin Katılım Antlaşması'nın 10. Protokolüne dayanarak düzenlenmiş olması, Kıbrıs Türklerine uygulanan fiili ambargoların devam ettiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, AB tarafından yapılan açılımların taraflar arasında kalıcı barışı sağlamaya yönelik önemli girdiler sunduğunu söylemek mümkün değildir.

2.3. Kıbrıs Uzlaşmazlığının Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri

---

³⁸² EUROPARL, "Treaty of Accession: Final Act Declarations and Exchange of Letters,"

³⁸³ EUROPA, "Commission proposes comprehensive measures to end isolation of Turkish Cypriot Community," (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/857&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>), Erişim: 28 Ağustos 2010.

³⁸⁴ EUR-LEX, "Council Regulation (EC) no 389/2006 of 26 February 2006 establishing an instrument of financial support for encouraging the economic development of the Turkish Cypriot Community and amending Council Regulation (EC) No 2667/2000 on the European Agency for Reconstruction," (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:065:0005:0008:EN:PDF>), Erişim: 28 Ağustos 2010.

³⁸⁵ Daniel Dombey, "EU Shelves aid for Cyprus," *Financial Times*, 28 Aralık 2005. (<http://www.ft.com/cms/s/0/49aa28aa-763c-11da-a8a9-0000779e2340.html>), Erişim: 28 Ağustos 2010.

Bu bölümde GKRY'nin üyelik sürecinde AB'nin izlediği Kıbrıs politikasının Türkiye-AB ilişkilerinin seyrine etkileri anlatılacaktır. Ayrıca ayrı bir başlık altında, Türkiye ve GKRY'nin adaylık sürecinde AB Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporları doğrultusunda Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki rolünün AB tarafından nasıl algılandığı analiz edilecektir.

2.3.1. Türkiye-AB İlişkilerinin Barometresi: Kıbrıs Meselesi

Türkiye'nin 1959 yılında AET'ye ortaklık başvurusunda bulunması sonucunda imzalanan Ankara Antlaşması'nın 1963 yılında yürürlüğe girmesiyle başlayan ortaklık sürecinde, Kıbrıs uyuşmazlığı Türkiye-AT ilişkilerine etki eden bir faktör olarak konumlandırılmamıştır. Ancak Yunanistan'ın 1981 yılında AT'ye tam üye olmasıyla birlikte, AT'yi hem Türkiye-AT/AB ilişkilerini hem de Kıbrıs uyuşmazlığını kendi politikaları çerçevesinde etkileyeceği bir platform olarak gören politikalar izlemeye başlamasıyla birlikte Kıbrıs konusu Türkiye-AB ilişkilerinin gidişatında önemli rolü olan bir etken haline gelmeye başlamıştır. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı uyguladığı politikaların, Türkiye'yi “farklı” ve “tehditkâr” olarak gören AB ülkeleri tarafından desteklenmesi de Yunanistan'ın bu tür politikalarını meşru bir zemine oturtturarak pekiştirmesine yardımcı olmuştur.³⁸⁶

---

³⁸⁶ Rumelili, “Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü,” s. 63.

Yunanistan'ın AT içerisinde Türkiye'nin aleyhine sürdürdüğü faaliyetlerin de etkisiyle,³⁸⁷ Türkiye'nin 1987 yılında AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunması ile ilgili olarak 1989 yılında sunulan AT Komisyonu'nun görüşünde, Türkiye'nin AT ile ilişkilerinde Kıbrıs uyuşmazlığı konusunun önemli bir mesele olduğu vurgulanmış ve “Birleşmiş Milletler'in ilgili kararlarına uygun olarak Kıbrıs'ın birliği, bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü” nün esas alınması gerektiği ifade edilmiştir.³⁸⁸

AT Komisyonu'nun Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ile ilgili görüşünde Kıbrıs konusunun ilişkileri etkileyici bir unsur olarak sunulmasının ardından, 26 Haziran 1990 tarihinde yapılan Dublin Zirvesi'nde alınan karar doğrultusunda “Kıbrıs sorunu Türkiye-AT ilişkilerini etkiler” ifadeleri açıkça kullanılmıştır.³⁸⁹ Dublin Zirvesi ile birlikte Kıbrıs konusunu Türkiye ile olan ilişkilerinde bir pazarlık unsuru olarak kullanan AB, hem Kıbrıs hem de Türkiye'ye yönelik önemli bir politika değişikliğine gidildiğinin de ilk sinyalini vermiştir.

Dublin Zirvesi ile birlikte Kıbrıs konusunu Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde göz önünde tutulması gereken önemli bir unsur haline getiren yaklaşım, özellikle GKRY'nin AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunması ile birlikte daha net bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. GKRY'nin üyelik başvurusundan önce AT, Soğuk Savaş koşullarını göz önünde bulundurarak, Kıbrıs meselesi yüzünden Türkiye ile ilişkilerin

---

³⁸⁷ Tocci, *EU Accession Dynamics*, s. 124.

³⁸⁸ MFA, “Türkiye'nin Topluluğa Katılım Talebiyle İlgili Olarak Komisyon Tarafından Verilen Görüş (20 Aralık 1989),” (http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-topluluga-katilim-talebiyle-ilgili-olarak-komisyon-tarafindan-verilen-gorus-_20-aralik-1989_.tr.mfa), Erişim: 1 Eylül 2010.

³⁸⁹ EUROPARL, “European Council in Dublin,”

tamamen kopma noktasına gelmesini tercih etmezken,³⁹⁰ iki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi ile birlikte AT'nin sadece ekonomik anlamda değil, siyasi anlamda da bir Birlik olmaya yönelik belirlediği hedefler, Türkiye'nin AT/AB içerisindeki yerinin tekrardan sorgulanması ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca Türkiye'nin de bu dönemde AB konusunda aşırı istekli davranması,³⁹¹ AB'nin, Atina'nın istediği şekilde bir Kıbrıs politikası izlemenin "istenilen" sonuçları verebileceğine dair görüşler üzerinde yoğunlaşmaya başlamasına neden olmuştur.³⁹² Dolayısıyla izleyen süreç, Dublin Zirvesi ile başlayan gidişatın şekillendiği ve AB'nin Kıbrıs politikası ile Türkiye'ye yönelik benimsediği politikanın bağlantılı hale geldiği bir sürecin başlangıcı olmuştur.

Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde Kıbrıs konusunun bir koşul olarak dayatılması, en somut şekilde Türkiye'nin Gümrük Birliği müzakereleri esnasında olmuştur. Türkiye ve AET arasında imzalanan Ankara Antlaşması uyarınca 22 yıllık geçiş süresinin tamamlanması ve son aşama olan Gümrük Birliğine katılımını düzenleyecek olan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin 1995 yılında toplanması öngörülmüştür. Ancak Yunanistan, 19 Aralık 1994'te yapılan Türkiye-AT Ortaklık Konseyi toplantısında GKRY ile tam üyelik müzakerelerinin başlaması koşulunu sunarak Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılımını veto etmiştir.³⁹³ Türkiye'nin Gümrük Birliğine dahil olmasını kendi çıkarları açısından uygun bulan AB üyesi diğer ülkeler, Gümrük Birliğine geçişin reddedilmesinin Türkiye'deki "marjinal" kesimin söylemlerini pekiştireceğini, dolayısıyla Türkiye'nin ekonomik olduğu kadar siyasi açıdan daha

---

³⁹⁰ Ünal ve Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs Meselesi...", s. 46.

³⁹¹ *Age.*

³⁹² Ünal ve Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs Meselesi...", s. 47.

³⁹³ DPT, "Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları,"

istikrarsız hale geleceğini vurgulayarak,³⁹⁴ Yunanistan'ın vetosunu ortadan kaldırmak için yeni bir formülü devreye sokmuştur. 24 Şubat 1995 tarihinde “Başkanlık Önerisi” adı altında sunulan belgenin kabul edilmesi durumunda, 6 Mart 1995 tarihinde yapılacak olan Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nde alınacak kararların da onaylanmasına karar verilmiştir. Böylece hem Yunanistan'ın istekleri doğrultusunda GKRY'nin müzakere takvimine dahil edilmesi kararlaştırılmış, hem de Türkiye'nin Gümrük Birliğine geçişi konusunda AB içerisinde ortak bir tutum belirlenerek iki ayrı konunun aynı anda ele alınması sağlanmıştır.³⁹⁵

Yunanistan, GKRY için müzakere tarihi konusunda güvence aldığı zaman Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılmasını veto etmemeye ikna olduğu için 6 Mart 1995 tarihinde gerçekleştirilen Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılma kararı imzalanmıştır. Dolayısıyla Türkiye, Gümrük Birliği Antlaşmasını imzaladığı zaman daha önce Başkanlık Önerisini onaylarken verdiği taahhüde uygun olarak, GKRY'nin tüm adayı temsil eden tek hükümet olarak müzakerelere başlayabileceğini de kabul etmiştir. Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği Antlaşmasını imzalaması hükümet tarafından büyük bir başarı olarak gösterilirken, özellikle askeri kanat ve Dışişleri bürokratlarından gelen eleştiriler, Gümrük Birliğine katılma pahasına “Kıbrıs'ın satıldığı” iddiaları üzerine yoğunlaşmaktaydı.³⁹⁶ Dönemin Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın, AB'nin tutumunun adada çözüm bulunmasına

---

³⁹⁴ Fransa'nın Dışişleri Bakanı Alain Juppe, Türkiye'nin Gümrük Birliği ile ilgili müzakereleri sırasında “kapıların tamamen Türkiye'ye kapatılması, AB için önemli bir politik ve stratejik hata olur.” ifadelerini kullanmıştır. Şaban H. Çalış, *Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, Ocak 2008), ss. 297-298.

³⁹⁵ 24 Şubat 1995 tarihli başkanlık önerisi metnine ulaşmamda yardımcı olan AB Konseyi Genel Sekreterliği'ne teşekkürlerimi sunarım.

³⁹⁶ Fırat, “Yunanistan'la İlişkiler,” s. 461.

yönelik girişimleri engellediği ve GKRY ile üyelik görüşmelerinin başlaması halinde Türkiye'nin KKTC ile entegre olmak için gerekli adımların atılacağını³⁹⁷ vurgulasa da bu açıklamanın uygulamada etkisi çok zayıf kalmıştır. AB bürokratları'nın “Ankara neden kızıyor, tepki gösteriyor? Biz Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile 6 Mart 1995 öncesi Türkiye hükümeti ile sağlanan mutabakat sonucu görüşmelere başladık”³⁹⁸ ifadelerini kullanması bütün itirazlara rağmen Türkiye'nin “Başkanlık Önerisini” onaylayarak vermiş olduğu taahhüdün esas alındığı vurgulamıştır. Türkiye'nin bu dönemde böyle bir yükümlülük üstlenmesinin nedeni: Hükümet'in Gümrük Birliğine girmeyi AB'ye girmek şeklinde sunması³⁹⁹ ve Türkiye'nin Kıbrıs ile aynı zamanda AB'ye girme umudunun hala daha canlı olduğu bir dönemin olmasıdır.⁴⁰⁰

Türkiye'nin AB'ye üyelik konusunda “aşırı istekli” davranması AB'nin Kıbrıs stratejisini daha ileri bir boyuta taşımasına yardımcı olmuştur. AB, Gümrük Birliği Antlaşması ile Türkiye'yi tek taraflı olarak bağlayıp Kıbrıs uyuşmazlığının kendi parametreleri doğrultusunda evrilmesini sağlarken,⁴⁰¹ Yunanistan'ın talepleri doğrultusunda GKRY ile müzakere sürecini başlatarak “iki avantajı da birlikte sağlamıştır.”⁴⁰² Böylece bundan sonraki süreçte AB, Kıbrıs politikası ile Türkiye'ye

---

³⁹⁷ Eminer ve İlkman, derl., *Kıbrıs, Avrupa Birliği ve Egemenlik*, s. 68.

³⁹⁸ Somuncuoğlu, *Arka Kapımıza Dayandılar...*, s. 158.

³⁹⁹ Çalış, *Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri*, s. 306.

⁴⁰⁰ Toluner, *Milletlerarası Hukuk*, s. 205.

⁴⁰¹ AB Komisyonu üyesi Sir Leon Britton “Türkiye, Gümrük Birliği'ne sokulunca, Kıbrıs uyuşmazlığı Brüksel'in yaklaşımı doğrultusunda çözülebilecektir.” demiştir. Somuncuoğlu, *Arka Kapımıza Dayandılar*, ss. 158-159.

⁴⁰² Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002), s. 133.

yönelik izlediği siyaseti paralel götürerek,⁴⁰³ birbirleriyle etkileşim halinde olan iki süreç yaratmıştır.

13-14 Aralık 1996'da yapılan Dublin Zirvesi'nde AB Konseyi, Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesinin önemine dikkat çekse de, Zirvede daha önce temelleri atılan stratejiyi tescil eder nitelikte “Kıbrıs'ta BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda çözüm bulunmasının desteklenmesi gerektiğinin” altı çizilmiştir.⁴⁰⁴ Ayrıca aynı yılın Ekim ayında AP'nin aldığı kararda Türkiye-AB ilişkilerinin seyrinin Türkiye Hükümeti'nin Kıbrıs'a yönelik politikalarına bağlı olarak gelişeceği de açıkça dile getirilmiştir.⁴⁰⁵ Dolayısıyla Kıbrıs uyuşmazlığı, gerek Konsey ve Komisyon kararları gerekse de AP'nin aldığı kararlar ile adım adım Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde bir ön koşul haline getirilmeye başlanmıştır.

AB'nin Türkiye'ye yönelik politikasında belirlediği genel çerçeve, esasen Komisyon'un Gündem 2000 Raporu ve bu Raporun akabinde gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararlarla pekiştirilmiştir. AB Komisyonu'nun 15 Temmuz 1997 tarihinde yayınladığı Gündem 2000 Raporunda açıklanan genişleme stratejisinde GKRY'nin de yer alacağı teyit edilirken, Türkiye bu sürecin dışında bırakılmıştır.⁴⁰⁶

---

⁴⁰³ *Age*, s. 155.

⁴⁰⁴ European Council, “13 and 14 December 1996 Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/032a0003.htm), Erişim: 17 Eylül 2010.

⁴⁰⁵ EUROPARL, “Resolution on the murder of Greek Cypriots in Cyprus,” (<http://www.europarl.europa.eu/calendar/calendar?APP=PDF&TYPE=PV2&FILE=19961024EN.pdf&LANGUE=EN>), Erişim: 17 Eylül 2010.

⁴⁰⁶ “Agenda 2000 (15.7.1997),”

AB'nin Gündem 2000 Raporu ile ortaya koyduğu doğrultuda genişleme stratejisi 12-13 Aralık 1997 tarihinde gerçekleştirilen Lüksemburg Zirvesi ile kabul edilmiştir. AB Konseyi'nin aday ülkeleri üyeliğe hazırlanma durumlarına göre ayırdığı iki grupta da Türkiye yer almazken, GKRY tüm Kıbrıs adına müzakerelere başlamaya yetkili kılınmıştır. Türkiye'nin AB ile ilişkilerini geliştirmesi için insan haklarının AB normları ile uyumlu hale getirilmesi, azınlık haklarına saygı gösterilmesi, Türkiye-Yunanistan arasında tatmin edici ilişkilerin geliştirilmesi ve Kıbrıs konusunda siyasi bir çözüme ulaşılması konularının bir koşul olarak sunulması nedeniyle Türkiye, izleyen dönemde AB ile siyasi konuların ele alınmayacağını, ilişkilerin sadece Gümrük Birliği temelinde devam edeceğini deklare etmiştir.⁴⁰⁷

Lüksemburg Zirvesi'nin akabinde gerçekleştirilen Cardiff⁴⁰⁸ ve Viyana⁴⁰⁹ Zirvelerinde de Lüksemburg Zirvesi kararları uyarınca Türkiye'nin AB ile yaklaşmasını öngören "Avrupa Stratejisi"nin geliştirilmesi gerekliliğine vurgu yapılarak, dolaylı olarak da olsa Kıbrıs uyuşmazlığının çözümünün AB ile ilişkilerin geliştirilmesinde bir koşul olduğunun altı çizilmiştir.

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi, Kıbrıs uyuşmazlığının Türkiye-AB ilişkilerine etkisinde kilit rolü olan bir Zirve idi. Helsinki

---

⁴⁰⁷ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," s. 347.

⁴⁰⁸ Cardiff Zirve sonuç bildirgesi için bkz. European Council, "Cardiff European Council 15 and 16 June 1998," (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/54315.pdf), Erişim: 18 Eylül 2010.

⁴⁰⁹ Viyana Zirve Sonuç Bildirgesi için bkz. European Council, "Vienna European Council 11 and 12 December 1998, Presidency Conclusions," (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-R1.EN8.htm), Erişim: 18 Eylül 2010.

Zirve Sonuç Bildirgesinin 12. maddesinde “... Türkiye, diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş aday bir devlettir.”⁴¹⁰ ifadeleri doğrultusunda Türkiye aday devlet statüsüne getirilmiştir. Ancak Helsinki Zirvesi’nin 9. maddesi uyarınca; Türkiye’nin Kıbrıs konusunda çözüme yönelik olumlu adımlar atmaması durumunda, siyasi bir çözüme ulaşılmasa dahi GKRY’nin tam üyeliğe kabul edileceğini ve Konsey’in GKRY’nin üyeliği ile ilgili karar alırken “ilgili tüm faktörleri” göz önünde bulunduracak olmasının vurgulanması,⁴¹¹ Manisalı’nın yorumuna göre Türkiye’nin adaylığının, “Ankara üzerine baskı kurmanın bir aracı” olarak algıladığını göstermektedir.⁴¹² Bu bağlamda 9. maddede yer alan “ilgili tüm faktörler” ifadesi de KKTC’nin eski Türkiye Büyükelçisi Ahmet Zeki Bulunç’un yorumuna göre, Türkiye’nin Kıbrıs uyuşmazlığı konusunda daha esnek bir tutum göstermesini sağlamak amacıyla Türkiye Hükümetine “verilmiş bir yem”di.⁴¹³

AB bürokratları, Kıbrıs konusunun her ne kadar da Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde bir koşul olmadığı ve “siyasi diyalog” kapsamında ele alınacağını deklare etse de,⁴¹⁴ diğer aday ülkeler gibi Türkiye için de ilk kez hazırlanıp 4 Aralık 2000 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanan Katılım Ortaklığı Belgesi’nde (KOB), Kıbrıs uyuşmazlığının çözümü Türkiye’nin yerine getirmesi gereken kısa vadeli

---

⁴¹⁰ EUROPARL, “Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions,”

⁴¹¹ *Age*.

⁴¹² Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, s. 98

⁴¹³ Ahmet Zeki Bulunç, ile görüşme, Ankara, 10 Haziran 2010.

⁴¹⁴ Fırat, “Yunanistan’la İlişkiler,” s. 354.

öncelikler başlığı altına alınarak somut bir şekilde Türkiye–AB ilişkilerinde siyasi bir kriter haline getirilmiştir.⁴¹⁵

Helsinki Zirvesi kararları sonrasında Türkiye’de AB perspektifinde ilerleme kaydetmek adına reform süreci hızlanırken,⁴¹⁶ Hükümet Kıbrıs politikasında izlenen geleneksel çizgiyi koruyarak, Türkiye’nin AB’ye adaylık süreciyle Kıbrıs konusunun birbiriyle bağlantılı hale getirilmesinin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceğini vurgulayan açıklamalar yapma ihtiyacı hissetmiştir.⁴¹⁷ Ancak 3 Kasım 2002 tarihinde Türkiye’de yapılan genel seçimlerde iktidara gelen yeni hükümet, Kıbrıs konusunu ulusal politika çerçevesinde değerlendiren çizgide köklü değişiklikler yapmaya yönelmiştir.⁴¹⁸ AK Parti Hükümeti’nin AB ile ilişkileri öncelikli dış politika hedefleri haline getiren yaklaşımı,⁴¹⁹ özellikle Kıbrıs’a yönelik geleneksel tezlerde radikal sapmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁴²⁰ Bu bağlamda AK Parti Hükümeti, Türkiye-AB ilişkilerinin gidişatı açısından önem taşıyan Kopenhag Zirvesi yaklaşırken Kıbrıs konusunda inisiyatif alabilmek için aynı dönemde Kıbrıs’taki taraflara ve üç garantör devlete sunulan ve takvimi AB genişleme sürecine endekslenmiş olan Annan Belgesi’ne ılımlı yaklaşarak savunulan tezlerde “esneklik” gösterilmesini sağlayıcı bir

---

⁴¹⁵ Belgenet, “Katılım Ortaklığı Belgesi, 4 Aralık 2000,”

(http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob_2000.html), Erişim: 16 Aralık 2010.

⁴¹⁶ Kıvanç Ulusoy, “The Europeanization of Turkey and its Impact on the Cyprus Problem,” *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 10, 3, (Aralık 2008), s. 314.

⁴¹⁷ Fırat, “Helsinki Zirvesinden Günümüze...,” s. 60.

⁴¹⁸ Bulunç, “AB Sürecinde Değiştirilen Ulusal Kıbrıs Politikası...,” s. 37.

⁴¹⁹ “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Tarafından TBMM’ne Sunulan 59. Hükümet Programı 18 Mart 2003,” (www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/59hukümet%20programi.doc), Erişim: 16 Eylül 2010.

⁴²⁰ Bulunç, “AB Sürecinde Değiştirilen Ulusal Kıbrıs Politikası...,” s. 37.

siyaset izlemiş,⁴²¹ “statükonun yanında değiliz”⁴²² söylemleri ile bu yöndeki değişim sürecini başlatmışlardır.

Hem Türkiye-AB ilişkileri hem de Kıbrıs uyuşmazlığının gelecekteki rotasında etkili olan Kopenhag Zirvesi’nde, Aralık 2004’te yapılacak Zirve’de Konsey’in Türkiye’nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini karşıladığına karar vermesi durumunda müzakerelere ‘gecikmeksizin’ başlayabileceği ifade edilirken, GKRY de 16 Nisan 2003’te tam üye olmak üzere Katılım Antlaşması imzalayacak ülkeler arasında sayılmıştır.⁴²³

Hükümet’in Kopenhag Zirvesini ön planda tutarak Kıbrıs uzlaşmazlığına yönelik benimsediği yeni yaklaşım da aslında tam tersine sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bir noktada bu politikalar AB’nin Kıbrıs meselesini Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde siyasi bir kriter haline getiren politikasının daha kolay işlemesine yardımcı olmuştur.⁴²⁴ Haziran 2003’te yapılan Selanik Zirvesi’nde “Helsinki Zirvesi’nde alınan kararlar uyarınca Katılım Ortaklığı Belgesi’nde belirtilen önceliklerin yerine getirilmesinin 2004 Aralık ayında AB Konseyi’nin alacağı kararda belirleyici olacağına altının çizilmesi,⁴²⁵ ayrıca Aralık 2003’te yapılan Brüksel Zirvesinde de Kıbrıs’taki siyasi soruna çözüm bulunmasının Türkiye’nin AB’ye

---

⁴²¹ *Age*, s.37.

⁴²² “Statükonun Yanında Değiliz,” *Radikal*, 10 Aralık 2002.

(<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=692913&Date=12.09.2010&CategoryID=100>), Erişim: 16 Eylül 2010.

⁴²³ European Council, “Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002,”

⁴²⁴ Kınacıoğlu ve Oktay, “Domestic Dynamics of Turkey’s...,” ss. 270-271.

⁴²⁵ European Council, “Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003,”

(http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf), Erişim: 17 Eylül 2010.

üyeliğini kolaylaştıracağıının vurgulanması,⁴²⁶ Zirve kararlarının daha bariz bir şekilde “baskı aracı” olarak kullanılmaya başlandığının bir göstergesidir.

1 Mayıs 2004’te GKRY’nin AB’ye tam üye olmasıyla birlikte Yunanistan ile birlikte GKRY’nin de Türkiye-AB ilişkilerini etkileyecek bir pozisyon elde etmesi Kıbrıs meselesinin Türkiye’nin AB ile ilişkilerindeki etkisini daha da pekiştirmiştir. Özellikle 16-17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi Kıbrıs uzlaşmazlığının Türkiye-AB ilişkilerinde etkili bir faktör olduğunu resmi bir şekilde ortaya koyan “dönüm noktası” niteliğinde bir Zirvedir.

Brüksel Zirvesi’nde Türkiye ile ilgili olarak alınan kararlar incelendiği zaman, 22. paragrafta Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini “tatmin edici bir şekilde” yerine getirdiği belirtilerek, Türkiye’nin 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlayabileceğine salık verilmiştir.⁴²⁷ Zirvede en çok tartışma yaratan konu Türkiye’nin 3 Ekim 2005’te müzakerelere başlamasının Türkiye ve AET arasında ortaklık sürecini başlatan Ankara Antlaşması’nın AB’ye katılan 10 ülkeyi kapsayacak şekilde genişletilmesini öngören Ek Protokol’ün imzalanması şartına bağlanmış olmasıdır. Türkiye ise “Zirve bitmeden Protokol’ü parafe etme şartını” kabul etmemiş ancak fiili müzakereler başlayıncaya kadar Protokol’ü imzalayacağını teyit etmiştir.⁴²⁸

Dolayısıyla, Brüksel Zirvesi’nde Türkiye’nin Ek Protokol’ü imzalama yükümlülüğü altına girmesiyle birlikte AB, hem Kıbrıs uzlaşmazlığı konusunda hem de Türkiye ile ilişkilerinde izlediği stratejiyi, GKRY’nin Türkiye tarafından “Kıbrıs

---

⁴²⁶ European Council, “Brussels European Council 12 and 13 December 2003,”

⁴²⁷ Belgenet, “AB Brüksel Zirvesi Zirve Sonuç Bildiri Metni 16- 17 Aralık 2004,” (http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html), Erişim: 17 Eylül 2010.

⁴²⁸ *Age*.

Cumhuriyeti” olarak tanınması koşulu üzerinden devam ettirerek daha etkili bir baskı aracını devreye sokmuştur. Bu doğrultuda 2004 Brüksel Zirvesini izleyen süreç, AB’nin Kıbrıs politikasının Türkiye-AB müzakere süreci ekseninde belirlendiği yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

2.3.2. Türkiye ve GKRY’nin Üyelik Sürecinde AB Komisyonu Tarafından Hazırlanan İlerleme Raporları

Bu bölümde Kıbrıs konusunun Türkiye-AB ilişkilerine etkisini incelemek amacıyla hem Türkiye hem de GKRY için AB Komisyonu tarafından hazırlanan İlerleme Raporlarında Türkiye’nin konumunun nasıl ele alındığı karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. İkinci bölüm 2004 yılına kadar olan süreci kapsadığından Türkiye için 2004 yılına kadar sunulan İlerleme Raporları dikkate alınacaktır.

Türkiye ve GKRY için hazırlanan İlerleme Raporları incelendiği zaman özellikle Türkiye’nin “işgalci” olarak konumlandırılması dikkat çekmektedir. 1998 yılında GKRY için hazırlanan İlerleme Raporunda “Ağustos 1974’te (*sic*) yaşanan krizin ve Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarının Türk ordusu tarafından işgal edilmesinin sonucu olarak ada *de facto* olarak ikiye bölünmüştür.” ifadeleri yer almakta,⁴²⁹ 1998 yılı Türkiye İlerleme Raporunda da aynı şekilde Türkiye’nin 1974’ten beri adayı “işgal” altında tuttuğu ve adada yaklaşık olarak 35.000 askerinin var olduğu

---

⁴²⁹ European Commission, “Regular Report From the Commission on Cyprus’ Towards Accession,” (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/cyprus_en.pdf), Erişim: 15 Eylül 2010.

vurgulanmaktadır.⁴³⁰ Ayrıca bu bağlamda Türkiye'nin 1974 yılında adayı "işgal" ettiği iddialarına dayanarak Rum vatandaşlarının Türkiye yüzünden Kuzey'deki mallarına erişimlerinin engellendiği konusu da İlerleme Raporlarında üzerinde durulan diğer bir noktadır.⁴³¹

İlerleme Raporlarının diğer bir ortak noktası ise siyasi bir çözüm bulunmasının sorumluluğunun daha çok Türkiye'ye yüklenmeye çalışılmasıdır. AB Komisyonu'nun GKRY için hazırladığı İlerleme Raporlarında, GKRY'nin AB'ye tam üyeliği için Kıbrıs uyuşmazlığına siyasi bir çözüm bulunmasının ön şart olmadığına altını çizen Helsinki Zirve kararlarına sadık kalındığı; AB'nin nihayetinde birleşmiş bir Kıbrıs'ın üyeliğini tercih ettiği vurgulanarak, Türkiye'nin Kıbrıs Türklerini çözüme yönelik teşvik edici girişimlerde bulunması gerektiği belirtilmiştir.⁴³² Komisyon'un Türkiye ile ilgili olarak sunduğu İlerleme Raporlarında ise Türkiye'nin çözümü kolaylaştırıcı gerekli somut girişimlerde bulunmadığı, "Kıbrıslı Türklerin" AB'ye katılım konusundaki endişelerinin giderilmesi ve katılım müzakerelerine katılma konusunda cesaretlendirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.⁴³³ 2004 yılı İlerleme Raporunda ise

---

⁴³⁰ European Commission, "Regular Report From the Commission on Turkey's Towards Accession," (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf), Erişim: 15 Eylül 2010.

⁴³¹ 1999 yılında GKRY için hazırlanan İlerleme Raporunda, Kuzey'de kalan mülklerini 1974 sonrası Türkiye'nin müdahalesinden dolayı terk etmek zorunda kalan ve mülkten yararlanma hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvuran Rum vatandaşı Titiana Loizidou'dan bahsedilmektedir. (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/cyprus_en.pdf.) Ayrıca bkz. Regular Report on Cyprus towards Accession 2000, Turkey's Progress Report 2000 ve 2001 Regular Report about on Cyprus.

⁴³² European Commission, "2001 Regular Report on Cyprus' Progress Towards Accession," Ayrıca bkz. European Commission, "2002 Regular Report on Cyprus' Toward Accession," (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/cy_en.pdf), Erişim: 16 Eylül 2010.

⁴³³ European Commission, "2001 Regular Report about Turkey's Progress Towards Accession," (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/tu_en.pdf),

Türkiye'nin Annan Belgesi'nin müzakere edildiği dönemlerde sürece aktif olarak katıldığına altı çizilirken, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi kararları doğrultusunda Ankara Antlaşması'nın Ek Protokolü'nün GKRY'yi de kapsayacak şekilde imzalanması gerektiği ifade edilmiştir.⁴³⁴

AB Komisyonu'nun Türkiye ve GKRY'nin adaylık sürecinde hazırladığı İlerleme Raporlarında vurgulanan diğer bir husus, KKTC ve Türkiye arasındaki ilişkilere yöneliktir. Türkiye'nin 1998 tarihli İlerleme Raporu'nda 1997 yılında Türkiye ve KKTC arasında bütünleşme sürecini hızlandırmaya yönelik imzalanan Ortaklık Antlaşmasının BM kararlarında ifadesini bulan uluslararası hukuk kuralları ile bağdaşmadığının altı çizilirken,⁴³⁵ 2003 İlerleme Raporunda da “8 Ağustos tarihinde Türkiye ve Kıbrıs'ın Kuzey kesimi arasında gümrük birliği tesis eden bir anlaşma imzalanmıştır. Uluslararası hukukta geçerli olmayan böyle bir anlaşma, Türkiye'nin AT ile olan gümrük birliği yükümlülüklerine de aykırıdır.” ifadeleri doğrultusunda Türkiye'nin KKTC ile kurduğu ilişkilerin Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin ilerlemesinde bir engel teşkil ettiği vurgulanmıştır.⁴³⁶

Erişim: 16 Eylül 2010. Ayrıca bkz. European Commission, “2002 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession,”

(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/tu_en.pdf), Erişim: 16 Eylül 2010

⁴³⁴ European Commission, “2004 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession,” (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf), Erişim: 16 Eylül 2010.

⁴³⁵ European Commission, “Regular Report From the Commission on Turkey's Progress Towards Accession,” (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf), Erişim: 17 Eylül 2010.

⁴³⁶ European Commission, “2003 Regular Report from the Commission on Turkey's Progress Towards Accession,” (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2003/rr_tk_final_en.pdf), Erişim: 17 Eylül 2010.

Türkiye ve GKRY için hazırlanan İlerleme Raporları üzerinden genel anlamda bir değerlendirme yapıldığı zaman, Kıbrıs uzlaşmazlığında Türkiye'nin rolüne yapılan vurgularda bir paralellik olduğu saptanmakla birlikte, AB Konseyi'nin Zirvelerde aldığı kararların yanı sıra yukarıda ele alınan İlerleme Raporlarının da Türkiye'den Kıbrıs konusunda inisiyatif alabilmek için bir baskı aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

2.4. GKRY'nin AB'ye Üyelik Sürecinde “Patron Devlet” Yunanistan'ın Rolü

Yunanistan'ın Birlik içerisinde GKRY'nin “patron devlet”i⁴³⁷ rolünü üstlenmesi, GKRY'nin AB'ye üyelik müzakerelerini sorunsuz bir şekilde sürdürmesinde etkili olan önemli faktörlerden bir tanesidir.

1981 yılında AT'ye tam üye olarak kabul edilen Yunanistan, karar alma mekanizmalarına dahil olmanın avantajlarından en iyi şekilde istifade ederek, GKRY'nin AB üyeliğini sağlamayı hedeflerken, aynı zamanda bu avantajını Türkiye-AB ilişkilerinin zaman zaman gelişmesini engellemek zaman zaman da gelişmeyi kendi çıkarları çerçevesinde yönlendirmek için araçsal olarak kullanmaya yönelik bir politika izlemiştir. Söz konusu politika bağlamında, Kıbrıs uyuşmazlığının Yunanistan'ın lehine çözümlenmesi için Kıbrıs konusu Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde bir koz olarak kullanılmıştır. 1987 yılında Türkiye'nin AB'ye tam üyelik başvurusuna olumsuz yanıt gelmesi ve AB içerisinde Türkiye'yi dışlayıcı söylemlerin yoğunluk kazanması,

---

⁴³⁷ Bu kavram Meltem Müftüler Baç ve Lauren M. McLaren'in makalesinde kullanılmıştır. Bkz. “Enlargement Preferences and Policy-Making in the European Union: Impacts on Turkey,” *European Integration*, 25, 1, (2003), ss. 17-30.

Yunanistan'ın bu politikasını daha yerleşik bir zemine oturtabilmesine yardımcı olmuştur.⁴³⁸

Yunanistan'ın GKRY'nin üyelik süreciyle Türkiye'nin AB üyeliği arasında "koşulluluk" yaratma politikası Türkiye'nin Gümrük Birliği müzakereleri esnasında somutlaşmıştır. Yukarıdaki bölümlerde de anlatıldığı üzere Yunanistan, GKRY'nin müzakere takvimine dahil edilmesi karşılığında 6 Mart 1995 tarihinde Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılımını veto etmemeyi kabul etmiştir. Daha sonra 1996 yılında Kostas Simitis'in Başbakan olmasıyla birlikte Yunanistan'ın özellikle Andreas Papandreou Başbakanlığında sürdürülen aşırı milliyetçi çizgiden farklı olarak Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen komşu ülke olma yönünde bir siyaset izlemeye yönelmiştir. Bu stratejinin mantığına göre, Türkiye'nin AB üyesi olması ve iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların AB platformuna çekilmesi, Yunanistan'ın çıkarları lehine Türkiye'yi daha kolay yönlendirme imkanı verecektir.⁴³⁹ Özellikle 1999 yılında belirginleşmeye başlayan bu politika,⁴⁴⁰ Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde sonuç vermiştir. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday ülke konumuna getirilmesine Yunanistan'ın destek vermesi bu amaca yöneliktir. Yunanistan Başbakanı'nın verdiği bir demeçte Türkiye'nin Helsinki Zirvesi'nde aday konumuna getirilmesinin esas amacının bu süreçte Türkiye'ye baskı yapmak olduğunu açıklaması da yukarıdaki

---

⁴³⁸ Rumelili, "Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü," s. 63.

⁴³⁹ Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler," ss. 458-463.

⁴⁴⁰ Aşırı milliyetçi söylemleri olan Theo Pangalos'un yerine 1999 yılında Yorgo Papandreou'nun gelmesinden sonra esas anlamda Türk-Yunan ilişkilerinde "yumuşama" döneminin başladığı anılmaktadır.

yargıyı doğrulamaktadır.⁴⁴¹ Bu bağlamda, Yunanistan, Türkiye-AB üyeliği sürecini kullanarak Kıbrıs uyuşmazlığının kendi lehine kazanımlar doğuracak şekilde çözülmesini sağlamayı hedeflemiştir.

Yunanistan'ın GKRY'nin üyelik sürecinde izlediği diğer önemli bir strateji, AB'nin genişleme sürecinde sahip olduğu veto yetkisini GKRY'nin katılım sürecini ilerletmek için kullanmasıdır. Yunanistan'ın dönem başkanlığı sırasında gerçekleştirilen Korfu Zirvesi'nde Yunanistan, bir sonraki genişleme sürecinin GKRY'yi de kapsayacağı garantisini almadığı sürece, İskandinav ülkeleri ve Avusturya'nın üyeliğini veto edeceğini açıklamış ve sonuç olarak bu Zirvede üyelik için çözümün şart olduğu vurgusu olmaksızın beşinci genişleme dalgasının GKRY'yi de kapsayacağı garantisini almıştır. 1997 Lüksemburg Zirvesi'nden önce de GKRY'ye müzakere tarihi verilmemesi durumunda Amsterdam Antlaşması'nın onaylanmasında ve beşinci genişleme sürecinde veto yetkisini kullanacağını belirterek aynı taktiği uygulamıştır.⁴⁴² Yunanistan'ın GKRY'nin üyelik sürecini hızlı bir şekilde ilerletmeye yönelik çabaları sonuç vermiş ve GKRY 1998 yılında tam üyelik müzakerelerine başlamıştır. Böylece bir yandan Türkiye ve Yunanistan arasında önemli bir uyuşmazlık konusu olan Kıbrıs konusu AB platformuna çekilirken, diğer yandan da hedeflenen şekilde GKRY'nin üyelik süreci sorunsuz bir şekilde ilerlemiştir.

---

⁴⁴¹ Birgül Demirtaş Coşkun, "Ankara-Atina İlişkilerinde Son Dönem: Değişenler ve Değişmeyenler," *Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar* içinde, derl., Birgül Demirtaş Coşkun (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, 2002), ss. 204-206.

⁴⁴² Tocci, *EU Accession Dynamics*, s. 125.

Yukarıdaki saptamalardan da anlaşılacağı üzere, AB'nin Kıbrıs politikasında Yunanistan'ın etkisi özellikle 1996 yılından sonra daha bariz bir şekilde görülmektedir; çünkü 1990'lı yılların ortalarına kadar Yunanistan'ın yerleşmiş "uzlaşmacı olmayan" siyasi kültürü, AB içinde tepkiyle karşılanmış ve Yunanistan Birlik içerisinde gittikçe marjinalleşen bir konuma gelmiştir. İktidardaki PASOK (Panhelenik Sosyalist Hareket) Hükümeti'nin Başbakanı Papandreou'nun yerine geçen Simitis, Yunanistan'ın bu imajını değiştirmek adına AB ile siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda daha uyumlu politikalar izlemeye yönelmiştir. 1999 yılında Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde "yumuşama" döneminin başlaması da bu politikanın bir gereğidir. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, bu politika değişikliğinin esas hedefinin, AB ile paralel düzeyde bir politika izleyerek, AB mekanizmalarında kendi çıkarlarına aykırı kararlar alınmasını önlemek olduğudur.⁴⁴³ Dolayısıyla Yunanistan, dış politika uygulamalarını AB politikaları ile uyumlaştırarak Birlik içinde GKRY'nin üyeliğine temkinli yaklaşan ülkeleri daha kolay etkileme imkanı elde etmiştir. Ancak AB'nin Kıbrıs politikasında Yunanistan'ın etkili bir rolü olduğu yadsınmamakla birlikte bunun tek belirleyici faktör olduğunu söylemek doğru bir yargı değildir. Sonraki bölümlerde analiz edileceği üzere Yunanistan ve İngiltere gibi Birlik üyesi devletlerin izlediği politikaların yanı sıra AB'nin konjoktürel gelişmelere verdiği reflekslere uygun olarak geliştirdiği politikalar da Birliğin Kıbrıs uyuşmazlığına yaklaşımını etkilemiştir. Dolayısıyla AB'nin Kıbrıs'a yönelik politikası incelenirken, Yunanistan'ın Birlik

---

⁴⁴³ Demirtaş-Coşkun, "Ankara-Atina İlişkilerinde Son Dönem...", ss. 209-210.

içindeki engelleyici faaliyetlerini “bilinçli bir tercih”⁴⁴⁴ olarak kullandığı yönündeki öngörü sorgulanmalıdır.

2.5. GKRY’nin AB’ye Üyelik Sürecinde İngiltere’nin Rolü: Küresel Güç Ağlarının Merkezindeki Kıbrıs Adası

İngiltere, 1959 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs’taki egemenliğinin iki üsle (*Akrotiri ve Dikelia*) sınırlı kalmasını kabul etmesiyle birlikte adaya yönelik dönem dönem farklı boyutlarda politikalar izlese de genel anlamda izlediği çizgide radikal sapmalar olmamıştır. 1960 yılından sonra İngiltere’nin Kıbrıs siyasetinin ana eksenini, adadaki üslerinin korunması noktası üzerinden devam etmiştir. Bu nedenle İngiliz Hükümeti sahip olduğu askeri üslerin korunmasına yönelik bir çözümün üretilmesinden yana olmuştur.

İngiltere’nin adadaki üslerini teminat altında tutmak istemesinin altında yatan en önemli sebep, üslerde konuşlandırılmış olan askeri ve diplomatik istihbarat takip cihazlarının Orta Doğu’daki dengeleri kontrol edebilme imkanı vermesidir. İngiltere, GKRY’nin AB’ye Katılım Antlaşması ile adada hukuken egemenliği altında bulunan üslerini AB’nin yetki alanı dışı bırakması,⁴⁴⁵ bu üslerin ABD ile ortak kullanılmasını da olanaklı kılmıştır.⁴⁴⁶ Dolayısıyla Anglo-Amerikan işbirliği kapsamında Kıbrıs’taki

---

⁴⁴⁴ Fuat Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliğinin Tutumu,” *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, 3, (Şubat 2004), s. 117.

⁴⁴⁵ EUROPARL, “Protocol no 3 on the Sovereign Base Areas of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in Cyprus,” (http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/treaty/default_en.htm), Erişim: 1 Ekim 2010.

⁴⁴⁶ Steven Katsineris, “Washington seeks Military Bases in Cyprus,” *Green Left Weekly*, 9 Haziran 2004. (<http://www.greenleft.org.au/node/29885>), Erişim: 1 Ekim 2010.

İngiliz üslerinin “Ortadoğu’nun kulağı” işlevini gördüğü yorumları sıkça yapılmaktadır.⁴⁴⁷ ABD’nin Kıbrıs adasını Orta Doğu’ya egemen olmak için bir “karakol” olarak görmesi, İngiltere ve ABD’nin Kıbrıs politikasındaki ortak noktanın Doğu Akdeniz ve Orta Doğu’daki petrol ve enerji kaynaklarına erişim düşüncesi olduğunu göstermektedir.

ABD’nin yanı sıra Fransa’nın politikasına da değinmekte yarar vardır. Özellikle François Mitterrand’ın Cumhurbaşkanlığı döneminde GKRY’nin AB’ye üyelik başvurusunun incelenmeye alınmasına destek verilmiştir. Fransa her ne kadar 1998 yılında yayınlanan deklarasyonda çözüm olmadan GKRY’nin üyeliğine temkinli yaklaşılmasını vurgulayan ülkeler arasında yer alsa da daha sonra 2002 yılında Fransız Parlamentosu’nun yayınladığı bir raporda, GKRY’nin çözüm olmadan da üyeliğe kabul edilebileceği vurgulanmıştır.⁴⁴⁸ Fransa’nın politikasında dikkat çeken en önemli nokta, 2007 yılında GKRY ile imzalanan askeri işbirliği anlaşmasıdır.⁴⁴⁹ Bu anlaşma ile Fransa da adada “stratejik ayak”⁴⁵⁰ elde etmiştir. Bu bağlamda Kıbrıs adasının küresel ölçekte etkin olan güçlerin ilgi odağında olmasını göz önünde bulunduran İngiltere, bugüne kadar ortaya konulan bütün çözüm planlarında özellikle de Annan Belgesi’nin hazırlanması sürecinde aktif rol üstlenerek adanın belirli oranda

---

⁴⁴⁷ *Age*.

⁴⁴⁸ Stelios Stavridis, “The Cyprus Problem and Cyprus’ Accession to the EU: The Role of the Cypriot House Representative (Vouli),” ELIAMEP Occasional Paper, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy, August 2002, (http://www.eliamep.gr/old-site/eliamep-old/eliamep/www.eliamep.gr/eliamep/content/home/publications/occasional_papers/en/index.html), Erişim: 23 Şubat 2011.

⁴⁴⁹ “Rumlar Fransa’ya Kıbrıs’ta Üs Veriyor,” *ABHABER*, 8 Ağustos 2006. (<http://www.abhaber.com/haber.php?id=12871>), Erişim: 2 Ekim 2010.

⁴⁵⁰ Tugay Uluçevik, “Orams Kararı Hukukun Kötiye Kullanılmasıdır,” Avrasya İncelemeleri Merkezi, 4 Şubat 2010. (<http://www.avim.org.tr/degerlendirmetekli.php?makaleid=344>), Erişim: 2 Ekim 2010.

askersizleştirilmesini öngörürken, İngiliz üslerinin pazarlık unsuru olarak müzakere masasında tartışılmasını önlemiştir.⁴⁵¹

İngiltere'nin özellikle GKRY'nin AB'ye tam üyelik sürecindeki rolü, AB'nin Kıbrıs politikasının analiz edilebilmesi açısından sorgulanması gereken önemli bir konudur. İngiliz Hükümeti, GKRY'nin AB'ye tam üyelik sürecinin desteklenmesi karşılığında adadaki üslerinin devamlılığını sağlayabilme teminatı aldığı için GKRY'nin AB ile müzakere sürecinin hızlı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunmuştur.⁴⁵²

Yunanistan tarafından ortaya atılan ve İngiltere tarafından da desteklenen plana göre, Türkiye ikna edilerek, Kıbrıs konusunda bir çözüme ulaşmadan GKRY AB'ye tam üye olarak kabul edilecek; böylece Türkiye ve KKTC'nin GKRY'nin AB'ye üyeliğini engellemesinin önü kesilmiş olacaktı.⁴⁵³ 1998 yılının ilk altı ayında AB dönem başkanlığını üstlenen İngiltere'nin dönem başkanlığı süresince ele alacağı konularla ilgili olarak yaptığı açıklamada, Türkiye ve Kıbrıs ile ilgili olarak vurguladığı noktalar dikkat çekicidir: Bölgesel konumu gereği Türkiye'nin AB'nin önemli bir müttefiki olduğu ifade edilirken, "Kıbrıs"ın genişleme sürecine dâhil olan adaylar arasında olmak için gerekli gayreti gösterdiği vurgulanmıştır.⁴⁵⁴ Ayrıca yine aynı dönemde Edinburgh da gerçekleştirilen Kıbrıs gündemli AB Dışişleri Bakanlığı gayri resmi toplantısında İngiltere Dışişleri Bakanı Robin Cook'un "Türk kesiminin de

---

⁴⁵¹ Age.

⁴⁵² Tucci, *EU Accession Dynamics*, s. 36.

⁴⁵³ Ünal ve Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs Meselesi...", s. 47.

⁴⁵⁴ George Christou, *The European Union and Enlargement: The Case of Cyprus*, (Londra: Palgrave Macmillan, 2004), s. 80.

bulunmasını isteriz, ancak gelmezlerse Lüksemburg’da öngörüldüğü gibi görüşmeler 31 Mart’ta başlayacak.” açıklamasının yanı sıra “Klerides’in gerçekçi ve cömert teklifinin Türk tarafınca kabul edilmemesi halinde doğacak sonuçtan, Rumların sorumlu tutulmayacağı”nın da altı çizilmiştir.⁴⁵⁵ Böylece İngiltere GKRY’nin katılım sürecine verdiği güçlü destek nedeniyle Fransa ve İtalya gibi çözüm olmadan GKRY’nin AB’ye katılmasına temkinli yaklaşan ülkeleri de daha kolay yönlendirme imkanı elde etmiştir. Diğer yandan da Türkiye’nin “Avrupa ailesi” içinde yer aldığı mesajı verilerek AB ile olan bağlarının kopması engellenmeye çalışılmıştır.⁴⁵⁶ Ayrıca 15-16 Haziran 1998 tarihinde gerçekleştirilen Cardiff Zirvesinde de diğer aday ülkeler gibi Türkiye için de İlerleme Raporu hazırlanması öngörülürken,⁴⁵⁷ Zirve sonrasında İngiltere Başbakanı Tony Blair’in GKRY’nin üyeliği ile ilgili olarak “hiçbir ön koşulun olmadığını” vurgulaması⁴⁵⁸ da İngiltere’nin politikasını özetler niteliktedir.

Yunanistan ve İngiltere’nin stratejik hesaplarıyla şekillenen bu plan Helsinki Zirvesi’yle uygulamaya konulmuştur. Helsinki Zirve kararlarının 9. maddesinde yer alan “ilgili tüm faktörler” ifadesiyle Türkiye-AB ilişkilerinde ilerleme kaydetme beklentisi yaratılarak, Türkiye’yi daha kolay yönlendirme imkanının sağlanması hedeflenmiştir. Aynı zamanda GKRY, Kıbrıs uzlaşmazlığına siyasi bir çözüm bulunmasını bekleme koşulu olmaksızın AB’ye üye olmayı garantilemiştir.

---

⁴⁵⁵ Somuncuoğlu, *Arka Kapımıza Dayandılar*, ss. 170-171.

⁴⁵⁶ Christou, *The European Union and Enlargement*, ss. 81-82.

⁴⁵⁷ European Council “Cardiff European Council 15 and 16 June Presidency Conclusions,”

⁴⁵⁸ *Age.*, s. 85

Ayrıca İngiltere bir yandan GKRY'nin üyelik müzakerelerinin hızlı bir şekilde ilerlemesine yardımcı olurken diğer taraftan da Türkiye'nin talepleri ile paralel olarak Kıbrıs ve Ege konularının AB nezdinde oluşturulacak olan Acil Müdahale Gücü'nün (AMG) yetki alanı dışında bırakılmasının kabul edilmesinde öncü rol oynamıştır.⁴⁵⁹ İngiltere'nin bu konuda Türkiye'yi "desteklemesinin" nedeni, GKRY'nin AMG operasyonlarına dahil olması durumunda İngiliz üslerinin sorgulanması olasılığının ortaya çıkabilecek olmasıdır.⁴⁶⁰

Yukarıda anlatılardan yola çıkarak, İngiltere'nin hem Türkiye hem de GKRY için de güvenilir bir müteffik olmadığı yorumu yapılabilir. Çünkü İngiltere'nin Kıbrıs politikası bağlamında tek hedefi adadaki egemen üslerini muhafaza etmektir. Dolayısıyla İngiltere'nin kendi çıkarlarına zarar verecek bir durum söz konusu olduğunda saf değiştirmesi muhtemeldir. Ancak genel olarak İngiltere için stratejik hedeflerin korunması, GKRY ile işbirliği yapmaktan geçmektedir.

Sonuç olarak, İngiltere adadaki üslerinin varlığını garanti altına almak adına GKRY'nin Kıbrıs'ın meşru hükümeti olduğunu beyan ederek,⁴⁶¹ bu bağlamda da GKRY'nin AB'ye tam üyelik sürecinde veto yetkisini kullanmayarak, İngiltere'nin eski

---

⁴⁵⁹ William Mallinson, *Cyprus: A Modern History*, (Londra: I.B.Tauris, 2005), s. 94.

⁴⁶⁰ *Age.*, s. 144.

⁴⁶¹ British Foreign and Commonwealth Office, (<http://www.fco.gov.uk/en/travel-and-living-abroad/travel-advice-by-country/country-profile/europe/cyprus?profile=today>), Erişim: 4 Ekim 2010.

Dışişleri Bakanı Jack Straw'un "Biz olmasaydık AB üyesi olamadınız"⁴⁶² ifadelerini doğrular nitelikte GKRY adına ciddi bir "sponsorluk" görevi üstlenmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Araştırmanın ikinci bölümünde, AB'nin genel anlamda Kıbrıs'a bakış açısı bir süreç analizi bağlamında incelenmiştir. Ayrıca GKRY'nin üyelik sürecinde AB'nin izlediği Kıbrıs siyasetinin, adada sürdürülen çözüm sürecine ve tarafların müzakerelerdeki pozisyonlarına hangi yönde etki ettiği analiz edilmiştir.

AT/AB, her ne kadar da GKRY'nin 1990 yılında yaptığı tam üyelik başvurusundan üye olduğu 2004 yılları arasında, Kıbrıs konusunda daha etkili bir politika saptayıcı rolü üstlense de, AT/AB'nin Kıbrıs'a yaklaşımının temel parametreleri bahsi geçen zaman aralığından önce belirlenmiştir. AT/AB Kıbrıs'a bakış açısı; GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla adanın tek meşru hükümeti olduğu temeline dayanmaktadır. Bu nokta, AB'nin Kıbrıs konusuna problemlili yaklaşımının özünü oluşturmaktadır.

AB'nin Kıbrıs politikası genel olarak aynı parametreler üzerinden sürdürülmüştür; ancak AB, GKRY'nin katılım başvurusu neticesinde Kıbrıs konusuna doğrudan müdahil bir aktör konumuna gelmesiyle birlikte yaptığı bazı strateji değişiklikleri bu

---

⁴⁶² Rauf Raif Denktaş, "Dostlarımızı Bilelim," *Kıbrıs Postası*, 14 Mart 2008. (<http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/18/col/95/art/1944/PageIndex/banner.html>), Erişim: 4 Ekim 2010.

politikasını daha yerleşik bir zemine oturtmasına yardımcı olmuştur. Özetlemek gerekirse, GKRY'nin tam üyelik başvurusu ile ilgili AB Komisyonu'nun görüşünde üyelik için Kıbrıs'ta siyasi bir çözüm bulunması bir koşul olarak sunulurken, AB, Korfu Zirvesi'nden başlayarak bir irade değişikliğine doğru yönelmiş ve 1999 Helsinki Zirvesiyle birlikte GKRY'nin üyeliği için çözümün bir koşul olmadığı ilk kez resmi bir şekilde ifade edilmiştir. Helsinki Zirvesi, AB'nin Kıbrıs politikasında yaptığı en önemli pozisyon değişikliğidir. İzlenen bu strateji, AB'nin bu süreçte başarısız bir katalizör rolü oynadığını göstermiştir.

Bu bölümün diğer bir argümanı ise AB'nin Kıbrıs politikasını Türkiye'ye yönelik politikasıyla bağlantılı şekilde sürdürdüğüdür. 1990 Dublin Zirvesi'nin uzantısı olan bu strateji, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi kararlarıyla birlikte somutlaştırılmıştır. AB'nin böyle bir stratejiye yönelmesindeki temel amacı, Kıbrıs meselesinin çözümüyle ilgili Türkiye'den daha kolay inisiyatif alabilmek, aynı zamanda Türkiye-AB ilişkilerinin de istenilen yöne doğru evrilmesini sağlamaktır.

Bu bölümde, AB'nin GKRY'nin üyelik sürecinde izlediği Kıbrıs siyaseti üzerine yoğunlaşılması, GKRY'nin üyeliği sonrasında AB'nin duruşunu daha iyi inceleyebilmeyi kolaylaştıracağı gibi, AB'nin Kıbrıs politikasının analiz edildiği dördüncü bölümün de akışkanlık kazanmasına yardımcı olacaktır.

III. KIBRIS'TA YENİ DÖNEMEÇ: GKRY'NİN ÜYELİĞİ SONRASI KIBRIS UYUŞMAZLIĞI

Bu bölümde, GKRY'nin AB üyeliğinden sonra dönemin Genişlemeden Sorumlu AB Komisyonu üyesi Günter Verheugen'in "Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum"⁴⁶³ ifadelerini kullanması ve bu sürecin "aldatılmadan" ibaret olduğunu vurgulayan AB bürokratlarının söylemleri dikkate alınarak,⁴⁶⁴ AB'nin Kıbrıs politikasını değiştirme yönünde irade gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu bağlamda AB'nin bu dönemde izlediği Kıbrıs politikasının adada sürdürülen müzakerelere ve Türkiye-AB ilişkilerine yansımaları incelenmiştir. Ayrıca İngiltere ve Yunanistan'ın da 2004 yılından sonra AB'nin izlediği Kıbrıs siyasetine etkileri ele alınmıştır. Bu bölüm KKTC'de 18 Nisan 2010 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar olan süreci kapsamaktadır.

3.1. GKRY'nin Üyeliği Sonrası AB'nin İzlediği Kıbrıs Politikasının Adadaki Müzakere Sürecine Etkileri

GKRY'yi 1 Mayıs 2004'te tam üyeliğe kabul eden AB, Kıbrıs uyuşmazlığında uzlaştırıcı bir rol oynamak bir yana süreci daha fazla çözümsüzlüğe iten gelişmelerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Çünkü bu tarihten sonra GKRY'nin, hem Kıbrıs meselesinin geleceği üzerinde hem de Türkiye-AB ilişkilerinin seyrinde önemli bir

---

⁴⁶³ Gerald Butt, "Analysis: Cyprus result adds to EU woes," 24 Nisan 2004. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3656553.stm>), BBC News, Erişim: 24 Kasım 2010.

⁴⁶⁴ Türkiye-AB Karma Parlamento Eşbaşkanı Joost Lagendijk "Rumları AB üyesi yapmak hataydı" ifadelerini kullanmıştır. USAK Raporu, Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar, s. 9.

pazarlık gücü elde etmesi, sürdürülen çözüm arayışlarının GKRY lehine sonuçlanmadıkça kabul görme şansının olmadığı bir kısır döngü süreci başlatmıştır.

2004 yılından sonra GKRY, tek taraflı AB üyeliğinden kaynaklanan siyasi avantajını kullanarak Kıbrıs uzlaşmazlığının kendi ulusal çıkarları doğrultusunda çözümlenmesine yönelik politikalar izlemiştir. Bu doğrultuda, GKRY eski Cumhurbaşkanı Papadopoulos Kıbrıs'ta Rum tarafının lehine çözüme ulaşmanın yolununun, tek egemenliği ve tek uluslararası kimliği olan üniter bir devlet yapısının kurulmasından geçtiğini açıkça beyan ederek, özellikle Türk halkının Rum çoğunluğu içerisinde asimile olmasını öngören "osmosis"⁴⁶⁵ çözümü" formülünün istenilen hedefe ulaşmada etkili olacağını savunmuştur.⁴⁶⁶ Papadopoulos söz konusu stratejiyi devreye sokabilmek amacıyla 17 Nisan 2005'te KKTC Cumhurbaşkanı seçilen Mehmet Ali Talat'ın yaptığı görüşme çağrılarını "muhatabının Türkiye olduğu" gerekçesiyle reddetmiştir.⁴⁶⁷ Ancak dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan ve Papadopoulos arasında 28 Şubat 2006 tarihinde Paris'te gerçekleştirilen toplantı sonrasında Maraş ve adanın askersizleştirilmesi gibi özlü konuların, kurulacak olan teknik komiteler aracılığıyla çözülmesi gerektiği konusunda mutabakata varıldığının açıklanması,⁴⁶⁸ Rum lideri Papadopoulos'un niyetine açıklık kazandırmıştır. Türk tarafının görüşleri

---

⁴⁶⁵ "Yabancı kökenli osmosis (osmoz) sulu bir maddenin daha koyu bir maye geçişi anlamına gelmektedir. Papadopoulos'un "osmosis çözümü"nden kastı, azınlık olan Türk halkının çoğunluk içinde erimesi, çoğunluğun içinde kaybolmasıdır." Bulunç, "Kıbrıs Politikasının...", s.106.

⁴⁶⁶ Bulunç, "Kıbrıs Politikasının...", s.106.

⁴⁶⁷ Sema Sezer, "Kıbrıs'ta 5 Eylül ve Sonrası," *Stratejik Analiz*, 8, 90, (Ekim 2007), s. 84.

⁴⁶⁸ "Papadopoulos Annan ile Paris'te görüşti," *ABHABER*, 28 Şubat 2006.

(<http://www.abhaber.com/haber.php?id=10332>), Erişim: 15 Kasım 2010.

alınmadan tek taraflı olarak Annan ile vardığı mutabakat neticesinde Papadopoulos, istediği görüşme zeminini yarattığı için Talat ile görüşmeyi kabul etmiştir.⁴⁶⁹

Annan ve Papadopoulos'un Paris görüşmesinde vardıkları tek taraflı mutabakat, BM Genel Sekreteri'nin Siyasi İşlerden Sorumlu Yardımcısı İbrahim Gambari'nin Talat ve Papadopoulos ile 8 Temmuz 2006 tarihinde gerçekleştirdiği üçlü görüşme esnasında işlerlik kazanmıştır. "Gambari Süreci" olarak da adlandırılan bu görüşmede, "Kararlar" ve 5 maddelik "İlkeler Dizisi"⁴⁷⁰ olmak üzere imzalanan ortak mutabakat metninin içeriği, Paris toplantısında karara varılan noktaların bütünsel olarak hayata geçirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda İlkeler Dizisi'nin özellikle 4. maddesinde; günlük hayatı ilgilendiren konuların yanı sıra özlü konuların da Teknik Komiteler aracılığıyla görüşülmesi konusunda mutabık kalınması bu yargıyı doğrular niteliktedir.⁴⁷¹ Böylece tamamen Papadopoulos'un inisiyatifiyle şekillenen "Gambari Anlaşması"nda, Maraş ve mülkiyet gibi öze ilişkin konuların Teknik Komiteler aracılığıyla çözümlenmesinin KKTC tarafından da kabul edilmesi, GKRY'nin müzakerelerdeki hareket alanını genişletmesini de olanaklı kılmıştır.

BM cephesindeki pozisyonunu sağlamlaştıran GKRY, Türkiye-AB ilişkilerinde belirleyici bir pozisyon elde etmenin imkanlarını da kullanarak, müzakere sürecinin

---

⁴⁶⁹ Bulunç, "Kıbrıs Politikasının...", s. 95.

⁴⁷⁰ "Talat-Papadopoulos Mutabakat Belgesi" olarak da bilinen Gambari Anlaşması," "Kararlar" ve beş maddenin yer aldığı "İlkeler Dizisi" metni için bkz. TRNCINFO, "Talat-Papadopoulos Meeting,"

(<http://www.trncinfo.com/tanitmadairesi/ARSIV2006/ENGLISHarcive/JULY/100706.htm>),

Erişim: 24 Kasım 2010.

⁴⁷¹ Gambari Anlaşması metni için bkz. "Kıbrıs'ta Anlaşma umudu belirdi," 9 Temmuz 2006 (<http://www.abhaber.com/haber.php?id=12565>), ABHABER, Erişim: 2 Aralık 2010.

hem BM hem de AB ekseninde belirlendiği bir süreç yaratmıştır. Aslında GKRY, Türkiye-AB müzakerelerinde Türkiye için yükümlülük olarak sunulan Ek Protokol'ün imzalanması koşulunu baskı aracı olarak kullanarak, anlaşmaya varılmamış konularda çözüme ulaşmak için AB'yi BM'den daha etkili bir platform olarak görmüştür.⁴⁷² Özetle AB üyeliği sonrası GKRY, bir yandan BM nezdinde Teknik Komiteler aracılığıyla özlü konuların çözülmesini sağlamaya çalışırken, diğer yandan da Türkiye-AB müzakere sürecini uzlaşa sağlanamayan konularda avantaj elde etmek için kullanmıştır.

2004'ten sonra AB'nin GKRY'yi çözüme teşvik etme konusunda pasif bir politika izlemeye devam etmesi, GKRY'nin kendi lehine sonuçlara ulaşma siyasetinin önünün açılmasına yardımcı olmuştur. 2004 yılında AB Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB Konseyine gönderilen Doğrudan Ticaret Tüzüğü kapsamında yer alan Mali Yardım Tüzüğü, GKRY'nin vetosu nedeniyle birbirinden ayrılarak yapılması öngörülen mali yardım ancak 27 Şubat 2006 tarihinde onaylanmıştır.⁴⁷³ Tüzük 2005 yılı sonuna kadar onaylanmadığı için 259 milyon Euro'luk yardımın 120 milyon Euro'luk kısmı geçersiz sayılmıştır.⁴⁷⁴ Bu bağlamda, AB'nin 2004 yılı ertesinde de Kıbrıs uyuşmazlığının çözümüne yönelik GKRY'nin iradesi ekseninde politikalar belirlendiği savunulabilir.

---

⁴⁷² Sema Sezer, "KKTC'de Neler Oluyor?," *Stratejik Analiz*, 85, 8, (Mayıs 2007), s.63.

⁴⁷³ EUR-LEX, "Council Regulation (EC) no 389/2006 of 26 February 2006 establishing an instrument of financial support for encouraging the economic development of the Turkish Cypriot Community and amending Council Regulation (EC) No 2667/2000 on the European Agency for Reconstruction," (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:065:0005:0008:EN:PDF>), Erişim: 28 Ağustos 2010.

⁴⁷⁴ Daniel Dombey, "EU Shelves aid for Cyprus," *Financial Times*, 28 Aralık 2005. (<http://www.ft.com/cms/s/0/49aa28aa-763c-11da-a8a9-0000779e2340.html>), Erişim: 28 Ağustos 2010.

Dolayısıyla, AB referandum öncesi verdiği taahhütleri yerine getirme konusunda başarısız olmuş; AB Dönem Başkanlığını üstlenen ülkeler de bu açılımların hayata geçirilmesiyle ilgili ciddi bir girişimde bulunmamıştır.

Referandum sonrasında ilk girişim, 2006 yılının ilk yarısında AB dönem başkanlığını üstlenen Finlandiya tarafından gerçekleştirilmiştir. Finlandiya, Türkiye'nin üstlendiği yükümlülükleri (GKRY ile ilişkilerin normalleşmesi, Ek Protokol'ün imzalanması) yerine getirmemesinden dolayı o dönem AB bürokratları tarafından sıkça dile getirilen “tren kazası”nı önlemek ve Kıbrıs Türklerine uygulanan “izolasyonlar”ın ortadan kalkmasını sağlamak olarak açıkladığı bir girişim başlatmıştır. “Fin Önerisi” adıyla sunulan bu sözlü önerilerde “2 yıllığına Gazimağusa limanının AB denetiminde, Maraş'ın ise BM gözetiminde açılması; ayrıca Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün uygulanması karşılığında Türkiye'nin sınırlandırılmış bir süre için limanlarını Kıbrıs Cumhuriyeti'nin gemi ve uçaklarına açması” teklif edilmiştir.⁴⁷⁵ Sözlü olarak sunulan bu önerilerde kapalı Maraş bölgesinin ve Gazimağusa limanının BM ve AB denetiminde kullanıma açılması, açıkça KKTC'nin egemenliğinin kısmi olarak devredilmesi anlamına gelmekteydi. Ayrıca Maraş gibi kapsamlı bir çözümün parçası olan bir konunun, GKRY'nin tezlerine paralel olarak parça çözüm önerileriyle çözülmesinin önerilmesi, bu önerilerin KKTC tarafından kabul edilmemesinin gerekçesini oluşturmaktadır. GKRY ise Kıbrıs Türklerine uygulanan ambargolar ile Türkiye'nin üyelik müzakereleri sürecinde üstlendiği yükümlülüklerin bağlantılandırılmaması gerektiği; diğer bir deyişle Türkiye yükümlülüklerini yerine

---

⁴⁷⁵ Bulunç, “Kıbrıs Politikasının...,” ss. 98-99.

getirse dahi Kıbrıs Türklerine uygulanan ambargoların kaldırılmaması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla Finlandiya tarafından ortaya konan bu öneriler hayata geçirilmemiştir.⁴⁷⁶

Daha sonra, 2007 yılının ilk yarısında AB Dönem Başkanlığını üstlenen Almanya'nın "GKRY'nin onayı olmadan Kıbrıslı Türklere yönelik doğrudan ticaret tüzüğüne hazırlanmayacağını" deklare etmesi,⁴⁷⁷ ayrıca 28 Şubat 2007'de Fransa ve GKRY arasında savunma anlaşması imzalanması da ⁴⁷⁸ Kıbrıs uzlaşmazlığının çözümüne yönelik AB içerisinde gerçek bir siyasi irade olmamasından kaynaklanmaktadır.

Üzerinde durulması gereken diğer önemli bir husus ise GKRY'nin petrol ve doğal gaz arama iddiasıyla egemenlik alanını genişletme çabalarıdır. GKRY, "Kıbrıs Hükümeti" adı altında hareket etme yetkisi olduğunu iddiasıyla, Kıbrıs adası çevresinde diğer ülkelerle de sınırlandırma anlaşması yapma veya doğal kaynak arama izni verme yetkisi olduğunu savunarak, 17 Şubat 2003'te Mısır, 17 Ocak 2007'de de Lübnan ile "münhasır ekonomik bölge" sınırlarını belirleyici anlaşmalar imzalamıştır. Bu bağlamda GKRY, 26 Ocak 2007'de çıkardığı petrol yasası ile 13 ruhsat alanı belirlemiştir; bu bölgelerde doğal gaz ve petrol aramak için uluslararası şirketlere ihaleye girme olanağı

---

⁴⁷⁶ Sema Sezer, "Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeninde "Şizofrenik İlişkiler," *Stratejik Analiz*, 81, 8, (Ocak 2007), s. 38.

⁴⁷⁷ USAK Raporu, Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar, s.13.

⁴⁷⁸ "Rum Yönetimi ve Fransa arasında Savunma Anlaşması," *ABHABER*, 1 Mart 2007, (<http://www.abhaber.com/haber.php?id=16209>), Erişim: 25 Kasım 2010.

tanımıştır.⁴⁷⁹ Türkiye'nin ve KKTC'nin de söz konusu alanlardaki deniz haklarına tecavüz eden bu faaliyetlerin⁴⁸⁰ AB tarafından GKRY'nin "egemenlik hakkı olduğu" şeklinde yorumlanması da⁴⁸¹ AB'nin politikasının aynı çizgi üzerinden devam ettiğini ortaya koymaktadır.

GKRY'de 17-24 Şubat 2008 tarihlerinde iki tur halinde gerçekleştirilen seçimlerde AKEL lideri Dimitris Hristofyas'ın seçimleri kazanması, izleyen dönemin gidişatını etkilemiştir. Hristofyas'ın diğer Rum liderlerinden daha ılımlı bir pozisyona sahip olacağına yönelik bir imaj yaratması, Kıbrıs'ta çözüm şansı olarak lanse edilmiştir. Ancak Hristofyas'ın uzlaşma yanlısı söylemler üzerine yoğunlaşmasının esas nedeni, çözüm yönünde atılmış gibi görünen adımlarla deyim yerinde ise zaman kazanma taktiği uygulamaktır. Çünkü GKRY bu süreç içerisinde AB'yi daha etkili bir baskı aracı olarak gören stratejisine uygun olarak, Türkiye-AB müzakere sürecinin kendi beklentileri yönünde sürdürülmesini sağlamayı hedeflemiştir.⁴⁸²

GKRY'de Hristofyas'ın seçilmesiyle birlikte Talat ve Hristofyas arasındaki görüşmeler 21 Mart 2008 tarihinde başlamıştır. Bu görüşmede alınan kararlar doğrultusunda Kıbrıs uzlaşmazlığının özüne ilişkin konuların görüşüleceği 6 tane "Çalışma Grubu" ve günlük meseleleri görüşmek üzere 7 tane "Teknik Komite"

---

⁴⁷⁹ Celalettin Yavuz, "Petrol Sahaları Sebebiyle Kıbrıs'ın Artan Stratejik Önemi," *TÜRKSAM*, 11 Mart 2010. (<http://www.turksam.org/tr/yazdir1943.html>), Erişim: 25 Kasım 2010.

⁴⁸⁰ Yücel Acer, "Rum Kesimi'nin Doğu Akdeniz'deki Girişimleri: Türkiye için Yeni bir Hukuki Mücadele Alanı," *Usak Stratejik Gündem*, 1 Şubat 2007, (<http://www.usakgundem.com/yazar/594/rum-kesimi%E2%80%99nin-dogu-akdeniz%E2%80%99deki-girisimleri-t%C3%BCrkiye-i%C3%A7in-yeni-bir-hukuki-m%C3%BCcadele-alani.html>), Erişim: 25 Kasım 2010.

⁴⁸¹ Sezer, "Kıbrıs'ta 5 Eylül ve Sonrası," s. 88.

⁴⁸² USAK Raporu, Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar, ss. 20-22.

oluşturulması kararlaştırılmıştır.⁴⁸³ Dolayısıyla bu görüşmede alınan kararlar, 8 Temmuz “Gambari Süreci”ne bağlılığın esas alındığını göstermektedir.

Bir sonraki aşama, 23 Mayıs 2008 tarihinde Talat ve Hristofyas arasında varılan ön mutabakattır. BM Genel Sekreteri'nin o dönemdeki Kıbrıs Özel Temsilcisi Taye-Brook Zerihoun'un yaptığı açıklamada “BM Güvenlik Konseyi kararlarında tanımlandığı şekilde siyasi eşitliğin esasına dayalı bir federasyona bağlı oldukları teyit edilmiştir. Bu ortaklığın tek uluslararası kimliği olan Federal Hükümeti yanı sıra eşit statüde olan bir Kıbrıs Türk Kurucu Devleti ve Kıbrıs Rum Kurucu Devleti olacaktır” ifadelerini kullanmıştır.⁴⁸⁴ Zerihoun'un yaptığı açıklama saklı tutularak, 23 Mayıs tarihli görüşmeden sonra yaşanan önemli bir gelişme, 1 Temmuz 2008 tarihinde Talat ve Hristofyas arasındaki ön anlaşmadır. Bu görüşmede “iki liderin tek egemenlik ve tek uluslararası kimlik konuları üzerinde prensipte anlaşmaya vardıkları” açıklanmıştır.⁴⁸⁵ Dolayısıyla izleyen dönemdeki görüşmelerin anlaşmaya varılan bu prensipler üzerinden devam etmesi Türk tezleri açısından ciddi bir zemin kaybıdır. Bu zemine dayanarak 3 Eylül 2008'de başlayan ve günümüzde de devam eden kapsamlı müzakerelerde 6 ana başlık olarak 1)Yönetim ve Güç Paylaşımı 2)AB konuları 3)Güvenlik ve Garantiler 4)Toprak 5)Mülkiyet ve 6)Ekonomik konular ele alınmaktadır.⁴⁸⁶

---

⁴⁸³ UN, “Joint Statement by Leaders, 21 March 2008,”

(http://www.uncyprustalks.org/nqcontent.cfm?a_id=2828), Erişim: 29 Kasım 2010.

⁴⁸⁴ UN, “Joint Statement by Leaders 23 May 2008,”

(http://www.uncyprustalks.org/nqcontent.cfm?a_id=2831), Erişim: 29 Kasım 2010.

⁴⁸⁵ UN, “Joint Statement Greek Cypriot leader Demetris Christofias and Mehmet Ali Talat,” 1 July 2008. (http://www.uncyprustalks.org/nqcontent.cfm?a_id=2575&tt=graphic&lang=11), Erişim: 2 Aralık 2010.

⁴⁸⁶ TRNCINFO, “Kıbrıs'ın Tarihçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci,”

KKTC’de 18 Nisan 2010 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar geçen iki yıl zarfında görüşmelerde önemli bir ilerleme kaydedilmemiştir. Söz konusu görüşme sürecinde GKRY’nin KKTC’ye uygulanan ambargoların devamı ve Türkiye’nin “işgal”i sona erdirmesi gibi söylemler üzerine yoğunlaşarak müzakere gücü sağlamaya çalışması,⁴⁸⁷ GKRY’nin çözüme yönelik bir tutum içerisinde olmadığını ve anlaşma olasılığının ne kadar zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda aktarıldığı üzere Hristofyas’ın seçilmesinden itibaren başlayan görüşmeler zinciri dikkate alındığı zaman, yapılan her görüşmede iki devletin egemenliği esasına dayalı bir çözümü öngörmeyen 8 Temmuz “Gambari Süreci”ni pekiştiren bir sürecin yaşandığı gözlemlenmiştir. Oluşturulan Teknik Komiteler ve Çalışma Grupları aracılığıyla Kıbrıs uyuşmazlığının özüne ilişkin konuların bu çerçevede çözümlenmesi öngörüldürken, esas olarak başka bir strateji de devreye girmiştir. AB’nin Hristofyas’ın seçilmesiyle birlikte uygulamaya koyduğu bu stratejiye göre; adanın “iç dinamikler”ini kullanarak, iki halkın liderlerinin inisiyatifine dayalı bir çözüm gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.⁴⁸⁸ Özellikle Hristofyas’ın çözüme yönelik iyi niyet taşıdığı yönünde söylemler üzerine yoğunlaşılmasının nedeni söz konusu iç dinamikleri yaratmak amaçlıdır. Dolayısıyla “Kıbrıslılarca”⁴⁸⁹ çözüm kavramının ön planda tutulması, Türkiye’nin ada üzerindeki hak ve çıkarlarının bertaraf edilmeye

---

⁴⁸⁷ Hristofyas “müzakerelerin başarısızlığa uğraması durumunda sorumluluğun Türkiye’ye yüklenmesi amacıyla planlarının bulunduğunu” ifade etmiştir. “Rum liderin Türkiye ile ilgili planları” *Hürriyet*, 24 Mart 2009, (http://www.hurriyet.com.tr/dunya/11270706_p.asp), Erişim: 30 Kasım 2010.

⁴⁸⁸ Füsun Arsava ile görüşme, Ankara, 12 Haziran 2010.

⁴⁸⁹ Çözümün “Kıbrıslılar” tarafından bulunması gerektiğine ilişkin açıklamalar, GKRY Cumhurbaşkanı Hristofyas ve Rum bürokratların yanı sıra AB ve BM yetkilileri tarafından da sıkça yapılmaktadır.

çalışılması hedefine ilişkin önemli bir adımdır. Bu formül, Kıbrıs uyuşmazlığının çözümünün Türkiye-AB müzakere sürecinde bir kriter olarak sunulmasını öngören stratejiyle paralel bir şekilde devam ettirilmiştir. Böylece eş zamanlı olarak sürdürülen bu iki stratejinin ortak amacı, Türkiye'nin GKRY'yi "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanınması ve bu bağlamda da KKTC'nin fiilen ortadan kalkmasını sağlamaktır.⁴⁹⁰

AB'nin Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin politikasını söz konusu iki strateji üzerinden devam ettirmesi, Birliğin 2004 yılından sonraki Kıbrıs siyasetini aynı temeller üzerinden devam ettirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla GKRY de Birliğin benimsediği tek taraflı politikanın sağladığı avantajlarla doğru orantılı bir müzakere pozisyonu belirlemiştir. Ancak tek egemenliği ve tek uluslararası kimliği olan bir yapının kabul edilmesinin geleneksel tezlerde yaratacağı olumsuz etkinin Türk tarafı ve Türkiye tarafından gerektiği şekilde sorgulanmaması da AB'nin izlediği stratejinin işlerlik kazanmasını olanaklı kılmıştır. Özellikle bu noktada 28 Nisan 2009 tarihinde ATAD'ın Orams davasına⁴⁹¹ ilişkin kararı dikkat çekicidir. ATAD'ın kararında Rum mahkemeleri, Katılım Anlaşmasının 10. Protokolü kapsamında "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrolü olmayan bölge" olarak tanımladığı KKTC'de meydana gelen tüm sivil ve ticari meselelerde karar vermeye yetkili kılınmış ve Rum mahkemelerinin alacağı

---

⁴⁹⁰ *Age*.

⁴⁹¹ 2004 yılında Kıbrıslı Rum Meletis Apostolides'in Kuzey Kıbrıs'ta 1974 öncesi kendine ait olduğunu iddia ettiği arazi üzerine David-Linda Orams çiftinin ev inşa ettiği gerekçesiyle İngiliz ailesine Rum mahkemesinde dava açmıştır. Rum mahkemesi söz konusu arazinin Apostolides'e ait olduğunu hükmetmiştir. Bu kararın İngiltere'de de geçerlilik kazanması ve Oramsların İngiltere'deki mallarına el konulması talebiyle Apostolides İngiliz Yüksek Mahkemesine başvuruda bulunmuştur. Ancak Mahkemedен ret kararı çıkması nedeniyle Apostolides İngiliz İstinaf Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme de AB'nin 10. Protokolünün yorumlanması için ATAD'a başvurmuştur. Nurgül Bostan, "Adalet Divanı Orams Davası ile ilgili kararını açıkladı," *TÜRKSAM*, 29 Nisan 2009, (<http://www.turksam.org/tr/a1645.html>), Erişim: 3 Aralık 2010.

kararların diğere AB üyesi ülkelerde tanınmasına karar vermiştir.⁴⁹² ATAD'ın bu kararı, AB'nin Kıbrıs'a yönelik yanlı bir politika izlemeye devam ettiği sürece, uyuşmazlığın daha da derinleştidiği ve karmaşık bir hal aldığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak, AB'nin 2004 sonrası dönemde Kıbrıs'a ilişkin politikasını sadece Kıbrıs Türklerine ve Türkiye'ye baskı uygulayarak sürdürmeye çalıştığı yargısına ulaşılmıştır.

3.2. 2004 Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinde Yaşanan Kısırdöngü

GKRY'nin 2004 yılında AB'ye tam üye olmasını izleyen süreç Türkiye-AB ilişkilerinde yeni açmazların yaşandığı bir dönemin de başlangıcı olmuştur. 2004'ten sonra Yunanistan'ın yanı sıra GKRY'nin de AB karar alma organlarını Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini engellemek için bir araç olarak kullanması, Türkiye-AB ilişkilerinde günümüze kadar uzanan bir kısırdöngü yaratmıştır.

İkinci bölüm kapsamında ele alınan 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nden sonra Kıbrıs uyuşmazlığı, Türkiye-AB ilişkilerinde engelleyici ve belirleyici bir faktör olarak sunulmuştur. Türkiye'nin 3 Ekim 2005'te müzakereler başlamadan önce Ek Protokol'ü imzalama taahhüdü altına girmesi de AB'nin Kıbrıs konusunda belirleyici bir etmen olarak konumlandırılmasına yardımcı olmuştur. Türkiye, üstlendiği yükümlülük gereği müzakere tarihinden önce 29 Temmuz 2005'te Ek Protokol'ü imzalamış ancak Protokol'ü imzalarken bereberinde yayınladığı deklarasyonda Protokol'ü imzalamanın

---

⁴⁹² European Court of Justice, "28 April 2009 Judgement of the Court of Justice in Case C-420/07 Meletis Apostolides v. David Charles Orams & Linda Elizabeth Orams ," (<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-04/cp090039en.pdf>), Erişim: 3 Aralık 2010.

GKRY'yi "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla tanıma anlamına gelmediğini açıklamıştır.⁴⁹³ AB Konseyi ise Türkiye'nin deklarasyonuna karşılık 21 Eylül 2005 tarihinde karşı deklarasyon yayınlamıştır. Bu deklarasyonda yer alan⁴⁹⁴ "Tüm üye ülkelerin tanınması, müzakerelerin önemli bir parçasıdır" şeklindeki ifadelerde verilmek istenen mesaj, Türkiye'nin üyeliğinin en temel şartının GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla tanınması gerektiğidir. Bu bağlamda deklarasyonda vurgulandığı üzere, müzakerelerin olumlu bir gidişat izlemesinin ölçütü olarak en kısa sürede GKRY ile ilişkilerin normalleştirilmesi ve hava ve deniz limanlarının açılması istenmiştir.⁴⁹⁵ Ayrıca söz konusu Deklarasyonda, Türkiye'nin Rum uçak ve gemilerine limanlarına erişim izni vermeyerek, malların serbest dolaşımını engellediğinin vurgulanması yeni bir ek koşulun getirildiğini göstermektedir.⁴⁹⁶

Türkiye ve AB arasında üyelik müzakereleri, müzakerelerin nasıl bir seyir izleyeceğini gösteren Müzakere Çerçeve Belgesi'nin Avrupa Konseyi tarafından 3 Ekim 2005 tarihinde onaylanmasıyla başlamıştır.⁴⁹⁷ Müzakere Çerçeve Belgesi'nin

---

⁴⁹³ MFA, "Ek Protokol ve Deklarasyon Metni," (<http://www.mfa.gov.tr/ek-protokol-ve-deklarasyon-metni.tr.mfa>.) Erişim: 2 Aralık 2010.

⁴⁹⁴ AB Konseyi tarafından yayınlanan karşı deklarasyon metni için bkz. European Council, "Enlargement: Turkey: Declaration by the European Community and its member States," (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/86300.pdf), Erişim: 2 Aralık 2010.

⁴⁹⁵ *Age*.

⁴⁹⁶ Rıdvan Karluk, "Güney Kıbrıs'ın Gümrük Birliği'ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar," *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5, 2, (Kış 2006), s. 69.

⁴⁹⁷ GKRY lideri Papadopoulos'a Türkiye'nin Müzakere Çerçeve Belgesi'ne onay verip vermeyeceğine dair görüşü sorulduğu zaman verdiği yanıtta "nasıl olsa müzakere sürecinde 70 kez veto hakkımı saklı tutuyoruz." şeklinde yanıt vermesi, bu sürecin Türkiye'ye baskı yapılmak için kullanılacağını işaret etmektedir. Füsün Arsava ile görüşme, Ankara, 12 Haziran 2010.

içeriğinin⁴⁹⁸ incelenmesi, AB'nin hem Türkiye hem de Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik nasıl bir politika izlediğini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Özellikle “Müzakerelerin yürütülmesindeki İlkeler” başlığı altında yer alan 6. paragrafta Kıbrıs konusu ile ilgili ifadeler dikkat çekicidir. Söz konusu paragrafta:

“Türkiye'nin Kıbrıs sorununu BM çerçevesinde ve Birliğin kurucu ilkelerine uygun olarak kapsamlı çözümünün sağlanmasına yönelik sürekli desteğinin, kapsamlı bir çözüm için uygun ortamın yaratılmasında katkıda bulunacak adımların atılması da dahil olmak üzere, devam etmesi ve Kıbrıs Cumhuriyeti de dâhil olmak üzere Türkiye ile AB üyesi devletler arasındaki ikili ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilmesi.”⁴⁹⁹

ifadelerinden anlaşılacağı üzere BM çerçevesinin yanı sıra AB ilkelerine dayalı çözüm formülü getirilmiş ve çözüm platformu AB'ye kaydırılmıştır. Böylece Kıbrıs uyuşmazlığı “AB ilkelerine dayalı çözüm” adı altında Türkiye-AB müzakere sürecinde çözülecek ve bu bağlamda söz konusu dönem baskı unsuru olarak kullanılacaktır. Kıbrıs uyuşmazlığının çözüm platformunda AB ilkelerinin ağırlık kazanması gerektiğine ilişkin söylemler bu amaca yöneliktir. Ayrıca 6. paragrafta Türkiye'nin Ek Protokol'den doğan yükümlülükleri yerine getirmesi; yani GKRY ile ilişkilerini normalleştirilmesi ve deniz ve hava limanlarını açmasının bir kriter olarak değerlendirilmesi,⁵⁰⁰ Kıbrıs politikasının Türkiye-AB müzakere süreci ekseninde belirlenmesini öngören AB stratejisinin resmiyet kazandığını göstermektedir. Bu anlamda, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde Ek Protokol'ün imzalanması müzakerelere başlayabilmek için bir koşul

---

⁴⁹⁸ Müzakere Çerçeve Belgesi metni için bkz. European Council, “Negotiating Framework Luxembourg 3 October 2005,”

(http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf), Erişim: 6 Aralık 2010.

⁴⁹⁹ *Age.*

⁵⁰⁰ *Age.*

olarak sunulurken, Müzakere Çerçeve Belgesi ile daha ileri bir aşamaya geçilerek, Ek Protokol'ün parafe edilmesi müzakerelerin ilerleyişinde koşul olarak sunulmuştur.⁵⁰¹

AB Konseyi tarafından yayınlanan karşı deklarasyonda, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki yükümlülüklerini ne derece yerine getirip getirmediğinin 2006 yılı boyunca izleneceği ve yıl sonunda Konsey tarafından hazırlanacak raporda gelişmelerin değerlendirileceği vurgulanmıştır.⁵⁰² Dolayısıyla 2006 yılı Türkiye-AB ilişkilerinde kritik bir yıl olmuştur. Bu bağlamda dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, 24 Ocak 2006 tarihinde sunduğu 10 maddelik bir Eylem Planı'nda Türkiye'nin hava ve deniz limanlarını açması karşılığında, KKTC'ye uygulanan "izolasyonlar"ın kaldırılmasını teklif ederek, Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzalamamasından doğacak sorunları ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.⁵⁰³ Türkiye tarafından ortaya atılan Eylem Planı'nda KKTC'ye uygulanan "izolasyonlar"ın kaldırılması karşılığında GKRY'ye deniz ve hava limanlarının açılmasının teklif edilmesi, yani zımni olarak GKRY'nin "Kıbrıs Hükümeti" sıfatıyla tanınması, tek taraflı verilmiş bir ödün olarak nitelendirilebilir.⁵⁰⁴

"Kıbrıs'ta Kısıtlamaların Kaldırılmasına Yönelik Eylem Planı" adıyla sunulan Planda KKTC'nin ayrı egemenliğini tanıtmaya yönelik bir irade eksikliğinin var olduğu izleniminin ortaya çıkması, GKRY'nin daha önce gündeme getirdiği önerileri bir ileri

---

⁵⁰¹ Füsün Arsava ile görüşme, Ankara, 12 Haziran 2010.

⁵⁰² European Council, "Enlargement: Turkey: Declaration by the European Community and its member States,"

⁵⁰³ Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Eylem Planı ile ilgili açıklaması için bkz. MFA, "Kıbrıs Konusunda Türkiye'nin Yeni Açılımı," (<http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusunda-turkiye-nin-yeni-acilimi-tr.mfa>), Erişim: 3 Aralık 2010.

⁵⁰⁴ Bulunç, "Kıbrıs Politikasının...", s. 89.

noktaya taşıyan⁵⁰⁵ “Fin önerileri”nin gündeme gelmesini olanaklı kılmıştır. Finlandiya’nın girişiminde GKRY’nin daha önceki önerilerine ek olarak Türkiye’nin limanlarını açması konusu da Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün uygulamasına koşul olarak gündeme getirilmiştir. Söz konusu önerilerin hedefi, ambargoların kaldırılması adı altında Türkiye-AB müzakere sürecinde Türkiye’nin GKRY’yi tanımasını sağlayıcı baskı ortamı yaratmaktır.

Finlandiya’nın girişiminin başarısızlığa uğramasının ardından 8 Kasım 2006’da AB Komisyonu tarafından yayınlanan İlerleme Raporunda Kıbrıs ile ilgili kullanılan ifadeler, izleyen süreçte Türkiye-AB ilişkilerinin nasıl bir seyir izleyeceğini işaret etmiştir. 2005 yılı İlerleme Raporu⁵⁰⁶ ve Katılım Ortaklığı Belgesi’nde,⁵⁰⁷ AB Konseyi’nin 21 Eylül tarihli karşı deklarasyonunda vurgulanan noktaların tekrar altı çizilerek, Türkiye’nin Kıbrıs’taki çözüm çabalarına destek vermeye devam etmesi gerektiği ifade edilirken,⁵⁰⁸ 2006 İlerleme Raporu’nda Kıbrıs konusuna daha fazla yer verilmiş ve daha sert ifadeler kullanılmıştır. Söz konusu raporda, tüm AB üyesi ülkelerle ilişkilerin normalleştirilmesinin AB’ye katılım için gerekli bir unsur olduğuna ve uygulama durumunun 2006 sonuna kadar değerlendirileceğine dikkat çekilirken, Ek Protokol’ün GKRY’yi de kapsayacak şekilde uygulanmasının “yasal bir zorunluluk

---

⁵⁰⁵ Avusturya dönem başkanlığı döneminde GKRY “Doğrudan Ticaret Tüzüğü’nün uygulanması karşılığında Maraş’ın iadesi ve Gazimağusa limanının AB yönetiminde Rum-Türk ortak kullanımına açılması” şeklinde benzer öneriler sunmuştur. Sabahattin İsmail, “Maraş’ı ve Gazimağusa Limanı’nı talep eden Rum yönetiminin cüretkarlığı, teslimiyetçi önerilerden kaynaklanıyor. Bu kez dik durulmalı “ *Volkan Gazetesi*, 18 Mayıs 2010, (<http://www.volkangazetesi.net/yazici.asp?id=27874>), Erişim: 6 Aralık 2010.

⁵⁰⁶ MFA, “Türkiye 2005 İlerleme Raporu,” (http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf), Erişim: 4 Aralık 2010.

⁵⁰⁷ MFA, “Türkiye ile Katılım Ortaklığı’nın Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara dair bir Konsey kararı için öneri,” (<http://www.mfa.gov.tr/data/AB/KOB.pdf>), Erişim: 4 Aralık 2010.

⁵⁰⁸ MFA, “Türkiye 2005 İlerleme Raporu,”

olduğu ve Kıbrıs Türk toplumunun durumu ile ilişkilendirilemeyeceği” vurgulanmıştır.⁵⁰⁹ Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere GKRY’nin taleplerine haklılık getirecek şekilde, Türkiye’nin yükümlülüklerini yerine getirse dahi Kıbrıs Türklerine uygulanan ambargoların kaldırılmayacağına işaret edilmiştir. Bu noktada AB’nin Kıbrıs’a yönelik özgün bir siyasi iradesi olmadığı; diğer bir deyişle Birliğin Kıbrıs siyasetinin GKRY’nin tezlerine endeksli olarak belirlendiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

2006 yılı İlerleme Raporundan sonra AB Komisyonu, 29 Kasım 2006’da yayınladığı tavsiye raporunda “Türkiye’nin Ankara Anlaşması’na Ek Protokol’ü tam olarak yerine getirmediği ve ulaştırma araçlarına getirilen kısıtlamalar da dâhil olmak üzere malların serbest dolaşımının önündeki engellerin yürürlükte olduğu” ifade edilerek, Ek Protokol’ün yükümlülüklerini yerine getirene kadar Türkiye’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti”ne yönelik kısıtlamalarını ilgilendiren 8 müzakere faslının⁵¹⁰ askıya alınmasını ve diğer başlıkların da açılrsa bile kapatılmaması tavsiye edilmiştir.⁵¹¹ Komisyon’un tavsiyesi üzerine Aralık’ta yapılacak Zirvede alınacak kararları etkilemek adına, 7 Aralık’ta Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından açıklanan sözlü önerilerde, Türkiye’nin 12 aylık bir süre için “bir limanını ve havaalanını GKRY’ye açması karşılığında Ercan havaalanının uluslararası trafiğe ve Gazimağusa limanının AB ile

---

⁵⁰⁹ MFA, “Türkiye ile Katılım Ortaklığı’nın Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara dair bir Konsey kararı için öneri,”

⁵¹⁰ Bu fasıllar: Malların Serbest Dolaşımı, Yerleşim Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler başlıklarıdır.

⁵¹¹ EUROPA, “Commission presents its recommendation about on the continuation of Turkey’s accession negotiations,” (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1652>.), Erişim: 6 Aralık 2010.

doğrudan ticarete açılmasını” teklif etmiştir.⁵¹² Bu bağlamda “diplomatik bir manevra” olarak değerlendirilebilecek söz konusu öneriler, 24 Ocak 2006 Eylem Planı’nın “daraltılmış bir örneği” olarak nitelendirilebilir.⁵¹³

Ancak 11 Aralık 2006’da toplanan AB Konseyi’ne bağlı Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi, Türkiye’nin önerilerini sadece not etmekle yetinerek, Komisyon’un tavsiyesinin esas alınması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu bağlamda Konsey, Komisyon’un Türkiye’nin Ek Protokol’e ilişkin yükümlülüklerini yerine getirdiğini doğrulayana kadar üye devletlerin Hükümetlerarası Konferans’ta, Türkiye’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti”ne kısıtlamalarını içeren başlıkların açılmasına onay vermeyeceği vurgulamıştır. Ayrıca Komisyon’un 2007, 2008 ve 2009 yıllarında Ek Protokol’ün uygulanmasıyla ilgili gelişmeleri izlemesi tavsiye edilmiştir.⁵¹⁴ Konsey kararının akabinde 14-15 Aralık 2006 tarihlerinde Brüksel’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde Türkiye ile ilgili olarak 11 Aralık 2006’da AB Konseyi tarafından alınan kararın esas alındığı vurgulanmıştır.⁵¹⁵ Böylece müzakerelerin geleceği 2009 yılına kadar Kıbrıs konusunda yaşanacak gelişmelere bağlanmıştır.

Özellikle 2006 İlerleme Raporunun yayınlanmasından Aralık 2006 Brüksel Zirvesine kadar geçen süre dikkate alındığı zaman, söz konusu süreçte sadece

---

⁵¹² “Ankara’dan AB’ye Sürpriz Öneri: Ercan açılınsın, bir Limanımızı Rumlara Açalım,” *ABHABER*, 7 Aralık 2006, (<http://www.abhaber.com/haber.php?id=14963>), Erişim: 6 Aralık 2010.

⁵¹³ Sezer, “Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeninde...,” ss. 38-39.

⁵¹⁴ European Council, “General Affairs and External Relations General Affairs 11 December 2006,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/gena/92122.pdf), Erişim: 7 Aralık 2010.

⁵¹⁵ European Council, “Brussels European Council 14/15 December 2006,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/92202.pdf), Erişim: 7 Aralık 2010.

Türkiye'nin üstlenmesi gereken yükümlülüklerin üzerinde durulması; bu yükümlülüklerin hukuki bağlayıcılığının olduğunun ve Kıbrıs Türklerine uygulanan ambargolar ile ilişkilendirilmemesi gerektiğinin vurgulanması, sürecin sadece Türkiye'ye baskı uygulayarak sürdürüldüğünü ve 2009 yılına kadar da bu gidişatın devam etmesinin öngörüldüğünü göstermektedir.

AB Konseyi ve Komisyonu tarafından alınan kararların yanı sıra heterojen bir yapıya sahip AP'de alınan ve daha sert ifadeler içeren kararlar, AP'nin Türkiye'ye bakış açısını ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Türkiye'nin müzakerelere başlamasının onaylandığı 28 Eylül 2005 tarihli AP kararında, Türkiye'nin Ek Protokol'ü imzaladığı gün GKRY'yi tanımadığına dair yayınladığı deklarasyonunun hukuki bir bağlayıcılığı olmadığını ve limanların Rum uçak ve gemilerine açılmamasının Ankara Anlaşması'nın ihlali anlamına geldiğinin altı çizilmiştir.⁵¹⁶ 28 Eylül 2006 tarihli kararda da aynı şekilde Ek Protokol'den doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda üyelik müzakerelerinde ciddi açmazların yaşanacağı vurgulanmıştır.⁵¹⁷

Devam eden mevcut durumdan sadece Türkiye'nin sorumlu olduğu bir ortam yaratılmaya çalışılması, Kıbrıs uyuşmazlığının, Türkiye'nin 1974 yılında adaya müdahalesi ile başladığı yanlıgısına dayanmaktadır. Uluslararası kuruluşlarda hakim olan bu yanlıgıdan aldığı cesaretle, GKRY'nin bütünlüklü bir çözümün bir parçası olan

---

⁵¹⁶ EUROPARL, "Parliament Resolution on the opening of negotiations with Turkey," (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>)European), Erişim: 7 Aralık 2010.

⁵¹⁷ EUROPARL, "European Parliament Resolution on Turkey's progress towards accession," (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0381+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>), Erişim: 7 Aralık 2010.

mülkiyet konusunu, AİHM’de Türkiye aleyhine açılan davalar aracılığıyla bireysel haklar düzeyine indirgeyerek çözmek istemesi de aynı amaca yöneliktir. Bu bağlamda AB ile müzakere sürecinde Türkiye’nin AİHM ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne (AİHS) uyması gerektiğinin vurgulanması,⁵¹⁸ GKRY’nin izlediği diğer müzakere taktikleri ile eşzamanlı başka bir baskı unsuru yaratmaya çalıştığını göstermektedir. GKRY’nin bu formülü işleme koymasında Türkiye’de Kasım 2002’de iktidara gelen AK Parti Hükümetinin izlediği Kıbrıs siyasetinin geleneksel tezlerde ortaya çıkardığı sapmalar da yardımcı olmuştur.⁵¹⁹ Özellikle AİHM’in Loizidou davasında Türkiye’yi sorumlu tutarak 23 Mart 1995’te verdiği kararda, KKTC’nin Türkiye’nin “bir alt otoritesi” olduğunu ve Ankara’nın “adanın kuzeyinde büyük bir askeri güçle etkin bir güce” sahip olduğunu açıklamıştır.⁵²⁰ Ancak 2002’den önceki hükümetler bu kararın siyasi içerikli olduğunu savunarak tazminat vermeyi kabul etmezken,⁵²¹ AK Parti Hükümeti 2 Aralık 2003 tarihinde 1.1 milyon Euro’luk tazminatın ödenmesini kabul etmiştir.⁵²² Ayrıca KKTC’de 19 Aralık 2005’te çıkarılan “Mal Tazmin, Takas ve İade Yasası” ile KKTC’de bir “iç hukuk yaratma” yoluna gidilmiştir. Ancak kurulan Mal Tazmin Komisyonu’nun geçerliliği AİHM tarafından kabul edilse bile, bu Komisyon KKTC’nin değil Türkiye’nin iç hukuk yolunu oluşturacaktır. Çünkü söz konusu Komisyon’unun işlerliğinin kabul edilmesi, KKTC’nin tanınması anlamına

---

⁵¹⁸ 2005, 2006, 2007, 2008 ve 2009 yıllarına ilişkin İlerleme Raporlarının hepsinde de Türkiye’nin AİHM kararlarına uyma zorunluluğunun altı çizilmiştir. Söz konusu yıllar için hazırlanan İlerleme Raporları metni için bkz. MFA, “Türkiye ve Avrupa Birliği,” (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ve-avrupa-birligi.tr.mfa>), Erişim: 7 Aralık 2010.

⁵¹⁹ Bulunç, “AB Sürecinde Değiştirilen Ulusal Kıbrıs Politikası...,” s. 45.

⁵²⁰ UNHCR, “*Loizidou v. Turkey*, 40/1993/435/514,”

(<http://www.unhcr.org/refworld/country,,ECHR,,CYP,,402a07c94,0.html>), Erişim: 8 Aralık 2010.

⁵²¹ Bulunç, “AB Sürecinde Değiştirilen Kıbrıs Politikası...,” s. 45.

⁵²² Sema Sezer, “Kıbrıs’ta Saatli Bomba: Mülkiyet Sorunu,” *Stratejik Analiz*, 27, 6, (Şubat 2006), s. 34.

gelmemektedir.⁵²³ Üzerinde durulması gereken diğer bir nokta ise, Komisyon'un kurulmasıyla "Güney'deki Türk mülkleri ile Kuzey'deki Rum mülklerinin toplu olarak takas edilmesi ve aradaki fark için tazminat ödenmesini öngören Global Takas ve Tazminat" tezleri aşındırılmıştır.⁵²⁴ Bu durum mülklerin geri iadesinin öngörülmesi 1977-1979 Doruk Antlaşmalarında kabul edilen "iki kesimlilik" ilkesine aykırı olmakla birlikte aynı zamanda "Rumların zorla Güney'e gönderildikleri ve kuzeyde kalan mülklerinin Türkiye'nin işgali nedeniyle gasp edildiği" yönündeki iddiaların da işlerlik kazanmasına sebebiyet vermiştir.⁵²⁵ Dolayısıyla AB'nin tek taraflı tutumunun etkisiyle geleneksel tezlerde yaşanan çözümlerin GKRY'nin çözüme ihtiyaç duymaz tutumunu pekiştirmesine olanak vermesi, AB'nin her iki tarafın çözüm doğrultusundaki performanslarını teşvik edici girişimlerde bulunmamasının bir sonucudur.

Türkiye-AB müzakere süreci, GKRY'nin tanınması sonucunu verecek şekilde bir zamanlama baskısına dayandırılarak sürdürülürken, Hristofyas'ın cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle bu stratejiyle eş zamanlı olarak sürdürülecek farklı bir strateji de devreye girmiştir. Kıbrıs uyuşmazlığının Türkiye'nin müzakere sürecinde çözümlenmesi formülü yavaş ilerleyen bir formül olduğundan anlaşmazlığının iki liderin "ortak vizyon" geliştirmesiyle çözümlenmesi; yani "Kıbrıslılarca çözüm" stratejisi AB açısından daha etkili bir strateji olarak görülmektedir. Türkiye-AB müzakere sürecinde yaşanan durgunluğu⁵²⁶ aşmak adına Kıbrıs uzlaşmazlığının çözümü için bu formülün

---

⁵²³ *Age*, s. 38.

⁵²⁴ Gözde Kılıç Yaşın, "Müzakere Sürecinde KKTC'de Mülkiyet Davaları," *TÜRKSAM*, 1 Ağustos 2009. (<http://www.turksam.org/tr/yazdir1740.html>), Erişim: 8 Aralık 2010.

⁵²⁵ Bulunç, "AB Sürecinde Değiştirilen Kıbrıs Politikası...", ss. 44- 45.

⁵²⁶ Aralık 2010 itibarıyla müzakerelerde sadece 35 müzakere başlığından sadece 13 başlık müzakereye açılmıştır. ABGS, "Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum,"

uygulanması AK Parti Hükümeti tarafından da daha işlevsel görülmektedir; çünkü “Kıbrıslılarca çözüm” formülü ile iki liderin anlaşarak ortak bulduğu bir çözüm sonucunda Türkiye’nin KKTC’yi tanıma iradesini geri alma gibi bir durumu söz konusu olamayacak, bu formülün uygulama alanı bulmasıyla KKTC “kendi iradesiyle” “Kıbrıs Cumhuriyeti”ne entegre olacaktır.⁵²⁷

2009 yılı İlerleme Raporu⁵²⁸ ve akabinde gerçekleştirilen Aralık 2009 Brüksel Zirve kararlarında da Türkiye’nin Ek Protokol’ü ayırım gözetmeksizin uygulaması konularına vurgu yapılması; ayrıca AP Dış İlişkiler Komitesi Türkiye raportörü Ria Oomen Ruijten tarafından hazırlanan ve 10 Şubat 2010 tarihinde kabul edilen kararın Kıbrıs ile ilgili bölümünde, Kıbrıs’taki çözüm müzakerelerine katkı sağlanması için Türkiye’den “adadaki askerlerini derhal çekmeye başlaması, KKTC’ye yerleşen Türk vatandaşları sorunlarını çözmesi ve kapalı Maraş bölgesini Rumlara açması”nın talep edilmesi de,⁵²⁹ iki hatlı stratejinin eş zamanlı olarak uygulanmaya devam edildiğini göstermektedir. Sonuç olarak, söz konusu iki stratejinin ortak hedefi, Türkiye’nin bertaraf edildiği bir süreç oluşturarak, Kıbrıs uyuşmazlığının AB’nin GKRY’nin “ipoteğine” endeksli iradesi çerçevesinde çözülmesini sağlamaktır.

(<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=65&l=1>.), Erişim: 8 Aralık 2010. GKRY’nin 6, Fransa’nın ise 4 başlığı tek atarflı olarak müzakereye açılmasını engellediği için geriye müzakere edilebilecek sadece 5 başlık kalmıştır.

⁵²⁷ Füsün Arsava ile görüşme, Ankara, 12 Haziran 2010.

⁵²⁸ MFA, “Türkiye 2009 İlerleme Raporu,”

(http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2009_Ilerleme_Raporu_Gayiresmi_Turkce_Tercume.pdf), Erişim: 8 Aralık 2010.

⁵²⁹ EUROPARL, “European Parliament Resolution of 10 February 2010 on Turkey’s progress report 2009,” (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>), Erişim: 11 Aralık 2010.

3.3. 2004 Yılı Sonrası Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası: Yunanistan "Patron Devlet" Misyonundan Vaz mı Geçiyor?

GKRY'nin AB'ye tam üye olmasına iki ay kala 7 Mart 2004'te Yunanistan'da yaşanan iktidar değişikliği sonucu Konstantin Karamanlis Başbakanlığında Yeni Demokrasi Partisi (YDP) Hükümeti kurulmuştur. Karamanlis Hükümeti de PASOK Hükümeti'nin çizgisinden devam ederek, Türkiye-Yunanistan ilişkilerini iyileştirmeye yönelik politikaların izleneceği mesajını vermiştir.⁵³⁰ Bu bağlamda Türk-Yunan ilişkilerinde mevcut durumun korunması adına Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin daha mesafeli bir siyaset izleneceği⁵³¹ "imajı" yaratılmak istenmiştir. Söz konusu politikayla bağlantılı olarak, Annan Belgesi ile ilgili yoğun müzakerelerin sürdüğü bir dönemde Başbakanlık görevini devralan Karamanlis, bir taraftan Atina'nın Annan Belgesi çerçevesinde bir çözümün bulunmasını desteklediğini belirtirken,⁵³² diğer taraftan da Papadopoulos'un Annan Belgesi'ne yönelik olumsuz tutumu bilinmesine rağmen "Kıbrıs Rum halkının kararı ne olursa olsun sonuna kadar destek verecekleri" şeklinde açıklama yapması,⁵³³ Yunanistan'ın tutarsız bir politika izlediği izlenimi verse de aslında kavramsallaştırıldığı zaman Yunanistan'ın siyasetinin ne kadar tutarlı bir çizgide devam ettiği ortaya çıkmaktadır; çünkü ne PASOK ne de halefi YDP Hükümeti'nin Kıbrıs'a yaklaşımında bir değişiklik söz konusu değildir. Esas hedef; Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini destekleyen komşu ülke olma politikasını devam ettirerek, iki ülke arasındaki

---

⁵³⁰ James-Ker Lindsay, "Greek-Turkish Rapprochement Under New Democracy," *International Spectator*, 42, 2, (2007), s. 237.

⁵³¹ International Crisis Group Report, *The Cyprus Stalemate: What Next?*, s. 18.

⁵³² Lindsay, "Greek-Turkish Rapprochement" s. 240.

⁵³³ "Karamanlis'ten beklenen açıklama: Rumların arkasındayız," *Zaman*, 15 Nisan 2004. (<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=37451>), Erişim: 13 Aralık 2010.

uyuşmazlık konularını AB platformuna çekip izleyen süreci GKRY ile birlikte devam ettirmektedir.

YDP Hükümeti'nin Şubat 2006'da yaptığı kabine değişikliği sonucu Dışişleri Bakanlığı görevini Dora Bakoyanni'nin üstlenmesiyle birlikte Yunanistan, önceki Dışişleri Bakanı Petros Molivyatis dönemine kıyasla⁵³⁴ Kıbrıs'a yönelik daha aktif ve sert bir tutum benimsemiştir.⁵³⁵ Bakoyanni'nin Nisan 2006'da Kıbrıs'a ziyaretinde yaptığı açıklamada, Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin çözüm isteğinin altında yatan sebebin, "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin AB'ye katılımından kaynaklanan ekonomik ve diğer avantajlardan yararlanmak olduğunu savunması,⁵³⁶ ayrıca Mart 2006'da Bakoyanni'nin Abdullah Gül ile yaptığı görüşmede Papadopoulos'un daha önce sunduğu önerilere paralel olarak "Maraş'ı Rumlara iade edin, Magosa Limanı AB kontrolünde ortak kullanılsın, Rumlar da KKTC'nin doğrudan ticareti üzerindeki vetoyu kaldırsın" önerisinde bulunması,⁵³⁷ Bakoyanni'nin açıkça Papadopoulos'un politikasını sürdürdüğünü göstermektedir. Hristofyas'ın seçilmesiyle birlikte ortaya koyulan "Kıbrıslılarca çözüm" formülünün Bakoyanni'nin Kıbrıs konusuyla ilgili görüşlerinde de referans olarak kullanılması,⁵³⁸ Yunanistan'ın politikasının iktidara gelen partilere

---

⁵³⁴ Lindsay, "Greek-Turkish Rapprochement" s. 245.

⁵³⁵ Sema Sezer, "Kıbrıs'ta Çözüm Kaf Dağı'nın Ardında," *Stratejik Analiz*, 75, 7, (Temmuz 2006), s. 27.

⁵³⁶ "Annan Planı Tarih Oldu," *Kıbrıs*, 3 Nisan 2006.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/27532/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 14 Aralık 2010.

⁵³⁷ "Dora'nın Valizinde Maraş ve Magosa var," *Hürriyet*, 10 Mart 2006.
(<http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4054255&tarih=2006-03-10>), Erişim: 14 Aralık 2010.

⁵³⁸ "Bakoyanni'nin Çalışma ziyareti güçlü mesaj," *Kıbrıs*, 13 Haziran 2008.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/3/news/55152/PageName/Guney_Kibris), Erişim: 11 Aralık 2010.

bağlı olarak değil, bir uzlaşma çerçevesinde şekillenmiş belirli parametrelere dayanarak belirlendiğini göstermektedir.

Dolayısıyla Karamanlis döneminde her ne kadar da Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin daha temkinli ve gerginlik yaratıcı girişimlerden uzak politikaların benimsendiği izlenimi yaratılsa da Yunanistan ve GKRY'nin arasında ortak politika belirleme girişimleri yoğunluğunu devam ettirmiştir.⁵³⁹ 4 Ekim 2009 tarihinde yapılan genel seçimlerde Yorgo Papandreou Başbakanlığında kurulan PASOK Hükümeti de Yunanistan'ın yerleşmiş tezlerine sadık kalmıştır. Papandreou'nun açıkça Türkiye'nin üyelik müzakereleri ile Kıbrıs uyuşmazlığının çözüm sürecinin paralel sürdürüleceği bir formülün öngörüldüğünü beyan etmesi,⁵⁴⁰ Papandreou döneminde, Kıbrıs uyuşmazlığının çözülmemesinin sorumluluğunu Türkiye'ye yükleyen söylemlerin daha net bir şekilde dile getirileceğine ilişkin öngörüü doğrulamaktadır.⁵⁴¹

Sonuç olarak, incelenen dönemde Yunanistan'da iktidara gelen hükümetlerin, Türkiye-Yunanistan arasındaki yakınlaşma sürecinin korunmasını ve bu çerçevede iki ülke arasındaki ilişkilerin zedelenmesini engellemek adına Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik temkinli bir politika izlendiği görünümünü yaratması, Yunanistan'ın kemikleşmiş tezlerinden vazgeçtiğini göstermemektedir. Çünkü bazı sembolik

---

⁵³⁹ Yunanistan ve GKRY arasında Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Türkiye-AB ilişkilerini değerlendirecek özel komitelerin kurulacağı açıklanmıştır. "Türkiye'ye Yunan-Rum Markajı," *ABHABER*, 6 Nisan 2006. (<http://www.abhaber.com/haber.php?id=10966>), Erişim: 14 Aralık 2010.

⁵⁴⁰ "Yunanistan ve Rumlar: Türkiye için Yeni bir Yol Haritası Sunmaya Hazırlanıyorlar," *ABANALİZ*, 22 Ekim 2010. (<http://www.abanaliz.com/haberdetay.asp?ID=16>), Erişim: 14 Aralık 2010.

⁵⁴¹ Celalettin Yavuz, "Yunanistan Genel Seçim Sonuçları: Bir İyi Bir Kötü Gelişme," 5 Ekim 2009, *TÜRKSAM*, (<http://www.turksam.org/tr/a1817.html>), Erişim: 15 Aralık 2010.

girişimler yapılsa da Yunanistan'ın Kıbrıs politikasında geleneksel politikalar hâlâ merkezdedir. Bu bağlamda, Yunanistan'ın “patron devlet” rolünden vazgeçtiğine ilişkin yargı kendi içinde bir paradoksu barındırmaktadır. Çünkü 2004 yılından sonra Yunanistan'ın “patron devlet” rolünü üstlenmemesinin esas nedeni; Türkiye ile iyi ilişkilerini koruma politikası değil, GKRY'ye AB üyeliğini kazandırmasıyla bu misyonunu tamamlamış olması ve izleyen dönemdeki politikalarını AB üyeliği sayesinde aynı avantajlara sahip olan GKRY ile işbirliği içerisinde sürdürme imkanına sahip olmasıdır.

3.4. GKRY'nin AB Üyeliği Sonrası İngiltere'nin Kıbrıs Anlaşmazlığındaki Rolü

GKRY'nin üyelik sürecinin hızlı bir şekilde ilerlemesinde önemli rol oynayan İngiltere, GKRY'nin AB'ye tam üyeliği sonrasında da Kıbrıs'a ilişkin politikasını aynı parametreler üzerinden devam ettirmiş ve adadaki üslerinin korunmasını merkeze alan siyasetini sürdürmüştür.

İngiltere devam ettirdiği “ikircikli” politikanın bir gereği olarak üslerinin varlığının sorgulanmasını engellemek için GKRY'nin politikalarını desteklemeyi sürdürmektedir. Örneğin, İngiltere Başbakanı Tony Blair'in Ercan Havaalanının uluslararası ulaşımına açılmasını desteklediğini açıklamasına karşılık Papadopoulos'un bu durumun gerçekleşmesi halinde “İngiliz üslerini söküp atmak için mücadele

başlatacağını” vurgulaması⁵⁴² ve Blair’in sözlerini hiçbir zaman ciddi bir inisiyatife dönüştürme yönünde çaba göstermemesi söz konusu savı doğrulamaktadır.

İngiltere’nin GKRY’nin katılım sürecindeki rolünü analiz eden bölümde de vurgulandığı üzere, İngiltere’nin Kıbrıs politikası bağlamındaki çıkarlarının GKRY ile aynı eksende politikalar izlemekten geçmektedir. Dolayısıyla GKRY’nin AB üyeliği sonrası dönemde de İngiltere, Türkiye’nin Kıbrıs politikasında esneklik göstermeye ikna edici bir siyaset izlemeye devam etmiştir. İngiltere eski Dışişleri Bakanı Jack Straw’un Türkiye ile ilgili olarak “Bir ayının kürkünü almak istiyorsanız, önce o ayıyı kafese almalısınız”⁵⁴³ sözünden söz konusu yargıyı doğrulamaktadır. Bu bağlamda izlenen siyasetle ilintili olarak Straw, Türkiye’nin 2006 Eylem Planı’nı Türkiye’yi desteklemek için değil, AB çıkarları ile uyumlu olduğu için desteklediğini vurgulayarak,⁵⁴⁴ KKTC’nin tanınması şartı olmadan Türkiye’nin tek taraflı limanlarını açma girişiminde bulunmasını öngören bu Plan’ın GKRY için bir fırsat olduğu mesajını vermiştir.⁵⁴⁵

İngiltere adadaki üslerinin varlığını korumak ve olası bir barışta bunları kaybetmemek için benimsediği politikaya uygun olarak 5 Haziran 2008 tarihinde GKRY ile Ortak Mutabakat Muhtırası imzalamıştır. Fakat bu mutabakatın imzalanması öncesinde İngiltere ve Türkiye arasında 2007 yılında imzalanan Stratejik İşbirliği

---

⁵⁴² Taner Erginel, “Ercan’a Doğrudan hava ulaşım davası,” *Kıbrıs*, 19 Mayıs 2010. (http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/93785/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 15 Aralık 2010.

⁵⁴³ Ahmet Zeki Bulunç, Tez izleme jürisi, 22 Kasım 2010.

⁵⁴⁴ “Gül: Başka Adım Atmayız,” *Radikal*, 27 Ocak 2006. (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=176847>), Erişim: 15 Aralık 2010.

⁵⁴⁵ Rauf Raif Denктаş, ile görüşme, Lefkoşa, 12 Temmuz 2010.

Anlaşması'nda, İngiltere'nin "Kıbrıslı Türklere uygulanan izolasyonların ortadan kaldırılmasına yardımcı olacağını ve bu doğrultuda hareket etmeleri için diğer ülkeleri de teşvik edeceğini" vurgulamasına⁵⁴⁶ karşılık, dönemin GKRY lideri Papadopoulos İngiliz üslerinin kapanması konusunu gündeme getirmiştir.⁵⁴⁷ Dolayısıyla üslerdeki egemenliği tartışmalı hale geldiğinden İngiltere, GKRY ile güvence niteliğinde bir mutabakat imzalama yoluna girmiştir. Söz konusu Belgede, İngiltere "KKTC'yi tanımayacağını ve Kıbrıs'ta ayrı bir devlet veya siyasi otoriteyi kabul etmeyeceğini" teyit etmiştir. Ayrıca 21 Mart ve 23 Mayıs mutabakatlarına atıf yapılarak "çözümün tek egemenlik, tek uluslararası kimlik ve tek vatandaşlık ilkelerinin esas alındığı iki toplumlu, iki bölgeli bir federasyon temelinde" olması gerektiği ifade edilmiştir.⁵⁴⁸ Dolayısıyla 23 Mayıs mutabakatında yer almayan ve GKRY'nin savunduğu "tek egemenlik" tezinin mutabakat kapsamına dahil edilmesi, müzakere sürecine dıştan yapılan bir müdahale olarak nitelendirilebilir. Nitekim İngiltere-GKRY ortak memorandumu, 1 Temmuz 2008 tarihli görüşmede "tek egemenlik, tek uluslararası kimlik ve tek vatandaşlık" ilkelerinde mutabakata varılmasının önünü açmıştır.

Sonuç olarak, garantör devlet olarak adadaki taraflara yönelik dengeli bir tutum sergilemek yerine, üslerinin varlığını koruma adına taraflı bir siyaseti izleyen

---

⁵⁴⁶ British Foreign and Commonwealth Office, "Turkey UK Strategic Partnership 2007/08 (24/10/2007)," (http://www.fco.gov.uk/resources/en/news/2007/10/fco_not_251007_turkukstratpart), Erişim: 12 Aralık 2010.

⁵⁴⁷ "Greek Cypriots threaten British Bases Closures," *Washington Times*, 27 Ekim 2007. (<http://www.washingtontimes.com/news/2007/oct/26/greek-cypriots-threaten-british-base-closures/>), Erişim: 12 Aralık 2010.

⁵⁴⁸ İngiltere ve GKRY arasında imzalanan Ortak Mutabakat metni için bkz. MFA, "Memorandum of Understanding between Republic of Cyprus and United Kingdom," (www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/MOU%20METNİ.doc), Erişim: 19 Aralık 2010.

İngiltere'nin GKRY ile imzaladığı ortak memorandum sayesinde izlediği politikayı bir ileri aşamaya taşımasında, 8 Temmuz “Gambari Anlaşması”ndan itibaren başlayan süreçte KKTC ve Türkiye'nin “iki ayrı egemen devlet” tezini aşındırarak “tek devlet, tek uluslararası kimlik ve tek vatandaşlık” ilkelerini kabul etmesi yardımcı olmuştur. Bu bağlamda müzakere sürecine tek taraflı yapılan müdahalelerin sorgulanmaması, “Kıbrıslılarca çözüm” adı altında formüle edilen ve Türkiye'nin çözüm sürecinden bertaraf edilmesini öngören stratejinin önünü açmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Üçüncü bölüm kapsamında, AB'nin GKRY'nin üyeliği sonrası Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin siyasetinde ne derece bir değişimin yaşandığı analiz edilmiştir. Saptanan bulgular, AB'nin her ne kadar da yanlı bir tutum benimsemediği ve taahhüt edilen açılımlarla Kıbrıs Türklerinin de desteklediği görüntüsünü yaratsa da, pratikteki uygulamalar AB'nin Kıbrıs siyasetini değişkenleri eşit ağırlıklı olmayan bir denklem üzerinden sürdürmeye devam ettiğini göstermiştir.

2004 yılından sonraki müzakere sürecinde, GKRY'nin “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatı altında AB üyesi olmanın verdiği avantajı kullanması taraflar arasındaki asimetriyi GKRY lehine pekiştirmiştir. Ancak bu noktada vurgulanması gereken en önemli husus, AB'nin somut bir siyasi irade ortaya koymayı denemek yerine GKRY'nin tezlerini bir ileri aşmaya taşımasına yardımcı olduğu gerçeğidir. Dolayısıyla AB'nin uyuşmazlığın

çözümüne yönelik özgün bir perspektif geliştirememesi, GKRY'nin AB'yi daha etkili bir baskı aracı olarak kullanmasını olanaklı kılmıştır.

Bu bölümün diğer bir argümanı ise, GKRY'nin AB üyeliğini izleyen dönemde Türkiye-AB müzakere sürecinin seyri ile Kıbrıs uyuşmazlığının çözüm olasılığının birebir bağlantılı hale getirilmesidir. Kıbrıs uzlaşmazlığını Türkiye-AB müzakere sürecinde yaratılan “yapay” krizler ve baskı ortamı ile çözmeyi öngören bu stratejinin yanı sıra, çözümün iki liderin geliştirdiği “ortak vizyon”un bir ürünü olması gerektiği söylemi üzerine şekillenen diğer formülün ortak hedefi, Türkiye'nin söz sahibi olmadığı bir ortam yaratarak, sürecin AB ve dolayısıyla İngiltere, Yunanistan ve GKRY'nin politikaları ekseninde devam etmesini sağlamaktır.

Aslında AB'nin kuruluş felsefesine uygun olarak uyuşmazlığın çözümünde tarafsız ve etkili bir rol üstlenememesinin sebebi sadece GKRY'nin ve Yunanistan'ın Birlik içindeki engelleyici faaliyetleri değil, AB'nin kapsamlı bir stratejik çıkar uğruna söz konusu engellemeleri bir “kılıf” olarak kullanılmasıdır. Kıbrıs'ın stratejik konumunun AB'nin Kıbrıs uyuşmazlığının çözümündeki rolüne etkisi bir sonraki bölümün konusudur.

IV. AB’NİN KIBRIS POLİTİKASININ ANALİZİ

Bu bölüm kapsamında öncelikle AB’nin Kıbrıs politikasını etkileyen önemli bir dinamik olması bakımından Kıbrıs’ın stratejik konumunun Birliğin Kıbrıs siyasetini hangi boyutta etkilediği incelenmiştir. Daha sonraki bölümde ise AB’nin derinleşme ve genişleme politikasının Birliğin Kıbrıs uyuşmazlığına yaklaşımına etkileri değerlendirilmiştir. Ayrıca Kıbrıs’ın jeostratejik ve jeopolitik önemi dikkate alınarak, Birliğin Akdeniz politikası kapsamında uyuşmazlığın nasıl konumlandırıldığı araştırılmıştır.

4.1. AB Açısından Kıbrıs’ın Stratejik Önemi

Kıbrıs, Akdeniz’in Sicilya ve Sardunya’dan sonra üçüncü büyük adası aynı zamanda da Doğu Akdeniz’in en büyük adası konumundadır.⁵⁴⁹ Doğu Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birleştiği bütün ticari ve deniz ulaşım yollarının keşişiminde yer alan bir coğrafyayı; Kıbrıs adası da bu coğrafyanın merkezini temsil etmektedir.⁵⁵⁰ Dolayısıyla Doğu Akdeniz’e ilişkin dengeler, sabit bir parametre niteliğindeki Kıbrıs adasından bağımsız değerlendirilemez. Kıbrıs’ın Karadeniz’den başlayarak İstanbul, Çanakkale ve Marmara Boğazları ve Ege denizinden geçerek Akdeniz’e gelen, Akdeniz’den de Süveyş Kanalı ve Kızıl Deniz aracılığıyla Hint

---

⁵⁴⁹ Osman Metin Öztürk, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, (Ankara: Altinküre Yayınları, 2003), s. 51.

⁵⁵⁰ *Age*. ss. 126-127.

Okyanusu'na ulaşan, ayrıca Doğu Akdenizden de Fırat ve Dicle nehirlerinin vadilerini takiben Basra Körfezi'ne ulaşan hatlar üzerinde yer alması, adanın ne kadar önemli bir jeopolitik konumda olduğunu göstermektedir.⁵⁵¹ Kıbrıs Doğu Akdeniz'de kilit bir stratejik role sahip olmasından ötürü, tarihin her döneminde bölgesel ve küresel güçlerin ilgi odağında olmuştur. Kıbrıs adasının jeopolitik ve jeostratejik öneminin AB'nin Kıbrıs uzlaşmazlığına yaklaşımına etkisi bağlamında incelenmesi, Birliğin Kıbrıs politikasında yaptığı strateji değişikliklerini anlayabilmemiz açısından gereklidir.

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni pazar alanları ve enerji merkezleri, Doğu Akdeniz'in kontrol merkezinde yer alan Kıbrıs adasının jeostratejik önemini daha da artırmıştır. Soğuk Savaş sonrası yaşanan gelişmelere paralel olarak ekonomik açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da güçlü bir Birlik olmaya yönelik politikalar geliştiren AB açısından da Kıbrıs'ın stratejik önemi daha dikkat çekici bir hale gelmiştir.⁵⁵² Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki tartışılmaz öneme sahip konumu, sadece AB açısından değer kazanmamıştır. ABD ve Rusya Federasyonu açısından da adanın stratejik değeri ön plana çıkmıştır.⁵⁵³ Bu bağlamda AB'nin "global bir aktör" konumuna gelmeye ilişkin belirlediği hedeflerin sonucu olarak, AB ile ABD arasında Doğu Akdeniz'de nüfuz sahibi olma ve Orta Doğu'daki enerji kaynaklarına erişim konularında rekabet ortaya çıkmıştır.⁵⁵⁴ Dolayısıyla AB ve ABD arasında Orta Doğu üzerinde etkinlik kurma rekabeti, AB açısından Kıbrıs'ın önemini artıran faktörlerden bir tanesidir.

---

⁵⁵¹ Yavuz, "Petrol Sahaları Sebebiyle Kıbrıs'ın Artan Stratejik Önemi,"

⁵⁵² Öztürk, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 120.

⁵⁵³ *Age*, s. 76.

⁵⁵⁴ Eyüp Özveren, "Geo-strategic Importance Significance of Cyprus: Long-Term Trends and Prospects," *Perceptions*, 7, 4, (Aralık 2002-Şubat 2003), s. 47.

Enerji kaynaklarına ulaşımın küresel rekabette belirleyici bir parametre olduğu gerçeğinden hareketle AB ve ABD arasında Orta Doğu üzerinde etkinlik kurma mücadelesinin bölgedeki zengin petrol kaynaklarına sahip olma konusunda yaşandığı söylenebilir. Çünkü petrol, arzı kısıtlı ancak talebi yüksek bir enerji kaynağıdır ve petrolün arz güvenliğinin sağlanması bölgesel ve küresel bir güç olmak için bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, petrol kaynaklarına güvenli erişimin sağlanması, AB'nin konjonktürdeki pozisyonunu belirleyici bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğu Akdeniz'in Hazar Bölgesi ve Orta Doğu'daki petrol ve doğal gaz kaynaklarına ulaşımında kilit bir konumda olması, AB'nin söz konusu kaynaklara erişim hedefi açısından Kıbrıs'ın jeostratejik önemini giderek daha da ön plana çıkaran diğer önemli bir noktadır.⁵⁵⁵ Diğer bir deyişle, Kıbrıs AB tarafından Orta Doğu'ya giriş "anahtarı" olarak görülmektedir.

Kıbrıs'ın stratejik önemine ek olarak, adanın Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Kerkük-Yumurtalık gibi bölgede inşa edilen petrol yollarının geçiş güzergâhı üzerinde yer alması, AB açısından Kıbrıs'ın jeopolitik konumuna değer kazandıran diğer önemli bir etmendir.⁵⁵⁶ Ayrıca Hazar Denizi'nden petrol ve doğal gaz taşınmasında önemli bir rolü olan ve Türkiye'nin güney sahillerinin güvenliği açısından hayati önem taşıyan İskenderun Körfezinde de⁵⁵⁷ denetimi sağlanabilecek bir konuma olması bakımından Kıbrıs, önemli bir yerdedir. Dolayısıyla güney hattı üzerinde ABD karşısında etkinliği

---

⁵⁵⁵ Öztürk, *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. 121.

⁵⁵⁶ Yavuz, "Petrol Sahaları Sebebiyle Kıbrıs'ın Artan Stratejik Önemi,"

⁵⁵⁷ Alemdar, "International Aspects of Cyprus Problem," s. 99

zayıf kalan AB, Kıbrıs üzerinden İskenderun Körfezi ve Doğu Akdeniz’de etkinliğini artırabilecektir.⁵⁵⁸

Kıbrıs sadece ekonomik ve siyasi açıdan değil, güvenlik ve askeri boyutuyla da önemli ve değerli bir adadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, kitle imha silahlarını bulunduran devletlerin çoğalması ve buna bağlı olarak terörizmin ciddi bir güvensizlik unsuru olarak gündeme gelmesi, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ı AB açısından değerli kılan diğer önemli bir etmendir. Çünkü Doğu Akdeniz söz konusu tehditleri barındıran bir bölgedir.⁵⁵⁹ Dolayısıyla, Kıbrıs’ın özellikle Orta Doğu’daki sıcak çatışma bölgelerine ulaşım imkanı sağlayabilecek bir konumda olması ve bu doğrultuda adanın Orta Doğu’da etkin olabilmek açısından değerli bir “üs” ve Süveyş Kanalı’nın ağzında “batmayan bir uçak gemisi” olarak nitelendirilmesi,⁵⁶⁰ Kıbrıs’ın AB’ye sağlayacağı askeri ve güvenlik avantajlarının önemini göstermektedir.

Sonuç olarak, hem küresel hem de bölgesel politikalarda etkin olmak isteyen bir güç için çok yönlü bir stratejik boyuta sahip Kıbrıs adası oldukça önemli bir konumdadır.⁵⁶¹ Bu bağlamda Kıbrıs, AB için küresel bir aktör olmak adına vazgeçilmezlik noktasında büyük bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla AB’nin Kıbrıs’ın jeopolitiğinden yarar sağlayarak uluslararası sistemde etkin bir güç haline gelme hedefinin, GKRY’nin adanın tümünü temsil eder şekilde AB’ye tam üye olarak kabul edilmesinde belirleyici bir dinamik olduğu savunulabilir.

---

⁵⁵⁸ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, s. 176.

⁵⁵⁹ Öztürk, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, s. III.

⁵⁶⁰ Bulunç, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri...,” s. 146.

⁵⁶¹ Davutoğlu, *Stratejik Derinlik*, s. 176.

4.2. AB'nin Derinleşme ve Genişleme Politikalarının Kıbrıs Uyuşmazlığına Etkileri

GKRY'nin 1990 yılında tam üyelik başvurusunda bulunması sonucu AB'nin Kıbrıs denkleminin önemli bir bileşeni haline gelmesi, Birliğin derinleşme ve genişleme hareketlerinde önemli dönüşümlerin yaşandığı döneme rast gelmiştir. Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrasında AB'nin derinleşme ve genişleme hareketlerinin Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin politikasına yansımaları, üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu bölümde, ilk olarak ODGP'nin AB'nin Kıbrıs politikasına nasıl etki ettiği araştırılmış; daha sonraki bölümde ise Kıbrıs'ın genişleme hareketi içerisinde nasıl konumlandırıldığı incelenmiştir.

4.2.1. ODGP'nin AB'nin Kıbrıs Politikasına Etkileri

Derinleşmeye ilişkin en radikal gelişme olarak kabul edilebilecek ODGP'nin gelişimi ile AB'nin GKRY'nin tam üyelik başvurusu sonucu Kıbrıs uyuşmazlığında aktif bir rol üstlenmesinin kesişmesi, ODGP'nin AB'nin Kıbrıs politikasını hangi açıdan etkilediğini araştırmayı gerekli kılmıştır.

Dış politika, devletlerin sisteme yönelik iradelerinin dışa vurumu olarak tanımlanabilir. Uluslararası sistemde geleneksel dış politika yönetiminin ulus devlete ait

olduğu görüşü var olmuştur.⁵⁶² Ancak Soğuk Savaş sonrası dönemde ulus devlet dışında, uluslararası örgütler, hükümetlerarası kuruluşlar ve birtakım bölgesel bütünleşmelerin de etkin bir varlık göstermeye başlamasının yanı sıra çok farklı siyasal ve kültürel kimlikleri barındıran sivil toplum örgütleri, uluslararası şirketler de uluslararası sistemin yapılanmasında etkili role sahip olmuşlardır. Bu bağlamda özellikle iki kutuplu sistemin sona ermesini izleyen dönemde nevi şahsına münhasır (*sui generis*) bir entegrasyon modeli olan ve hem ulusüstü hem de uluslararası yapıların özelliklerini birlikte barındırdığı için aktörlük statüsü net bir biçimde tanımlanamayan⁵⁶³ AB de uluslararası sistemdeki ilişkileri ve politikaları etkileyen aynı zamanda da dönüştüren önemli bir aktör konumuna gelmiştir. Dolayısıyla sadece ekonomik olarak değil siyasi anlamda da kimlik kazanma adına ortak bir Avrupa dış politikasının geliştirilmesi, AB'nin “global bir aktör” olma hedefine ulaşabilmesinde etkili olan kıstaslardan bir tanesidir.

Aslında dış ilişkiler bağlamında politikalar geliştirilmesi, AB entegrasyon sürecinin her zaman gündeminde yer alan bir konu olmuş; ortak bir dış ve savunma politikası oluşturma girişimleri AB entegrasyon süreci ile paralel bir şekilde ilerlemiştir. Bu süreç içerisinde üye ülkeler arasında işbirliğinin ve ortak bir hareket geliştirebilmenin ilk adımı olarak ASİ oluşturulmuştur. Ancak 1980'li yıllardan itibaren güvenlik risklerinin artması, ASİ'nin mekanizmalarının bu krizlere cevap verebilecek kapasiteye sahip olmadığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla dış politika ve

---

⁵⁶² Charlotte Bretherton ve John Vogler, *European Union as a Global Actor*, (Londra: Routledge, 2006), s. 14.

⁵⁶³ Zeynep Yücel, “Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu,” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 4, 13, (2008), s. 42.

savunma konularında etkin bir aktör olmanın koşulu olarak “kriz yönetimi” kapasitesine sahip olmanın ön plana çıkması, gerçek anlamda “tek sesli” bir dış politika geliştirilmesini zorunlu kılmıştır.⁵⁶⁴

Soğuk Savaşın sona ermesi ve 1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması sonucunda Almanya'nın yeniden birleşmesini izleyen dönem, AB'nin entegrasyon sürecini bambaşka bir boyuta taşımıştır. Oluşan yeni koşullar altında SSCB'den gelebilecek bir saldırı tehdidi ortadan kalkmış ancak, Varşova İttifakının yıkılması sonrasında Orta ve Doğu Avrupa bölgeleri olmak üzere potansiyel istikrarsızlıkların artması, etnik çatışmalar, kaçak göç hareketleri ve ekonomik ve sosyal sorunlar, AB'nin güvenlik ajandasına eklenen “yeni tehditler” olarak gündeme gelmiştir.⁵⁶⁵ Dolayısıyla Soğuk Savaş döneminde ABD ile ortak tehdit olarak algılanan SSCB'nin dağılmasıyla birlikte AT, söz konusu tehditlere kolektif bir şekilde cevap verebilmek adına ABD'den bağımsız özerk bir yapılanmaya gitmiştir. Ayrı bir güvenlik politikası oluşturma girişimi 1992 yılında imzalanan ve AT'yi AB'ye dönüştüren Maastricht (AB) Antlaşması ile birlikte ilk kez somutlaştırılmış; ODGP, AB'nin temel yapısını oluşturan üç ana sütundan biri haline gelmiştir.⁵⁶⁶

AB'nin ortak bir dış ve savunma politikası geliştirebilme kapasitesinin uluslararası politikadaki etkinliğinin artması ile doğru orantılı olduğuna ilişkin yargı

---

⁵⁶⁴ Sevilay Kahraman, “Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası,” *Avrupa Birliği Politikaları* içinde, derl., Çağrı Erhan ve Deniz Senemoğlu (Ankara: İmaj Yayınevi, 2007), ss. 190-193.

⁵⁶⁵ Marit Sjøvaag, “Single European Act,” *Foreign and Security Policy in the European Union* içinde, derl., Kjell A. Eliassen (Londra: Sage Publications, 1998), s. 25.

⁵⁶⁶ EUR-LEX, “Treaty on European Union,” (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>), Erişim: 11 Ocak 2011.

ODGP'nin AB entegrasyon süreci bakımından önemini ortaya koymaktadır. ODGP, AB'nin Kıbrıs'a yönelik daha aktif bir politika izlemesinde de etkili olmuştur.⁵⁶⁷ Çünkü Kıbrıs, ODGP'nin işlevselliğini ispat edebileceği ilk uyuşmazlık konularından bir tanesi olmuştur.⁵⁶⁸ Kıbrıs'ın ODGP açısından önemli olduğu hususunu saklı tutarak, Kıbrıs uzlaşmazlığının AB ülkelerinin bütünleşik ve hiç bir "çatlak ses" olmadan geliştirdiği tek ortak dış politika konusu olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Çünkü GKRY'nin adanın tek meşru hükümeti olduğu ve bütün "sorun"un Türkiye'nin "işgal"inden kaynaklandığı söyleminden hiç bir zaman bir sapma olmamış; Kıbrıs bağlamında AB'nin dış politikası bu parametreler üzerinden devam etmiştir. Kıbrıs uzlaşmazlığı, AB'nin kolektif bir dış politika geliştirebildiği bir örneklem olmasına rağmen, Birliğin eylemlerinin süreç üzerinde tam ters etki yaratması, bir paradoksun var olduğunu göstermektedir. Bu paradoksun ortaya çıkmasının nedenleri, Kıbrıs uyuşmazlığının genişleme politikası ekseninde nasıl ele alındığını inceleyen bölümde ele alınmıştır. AB'nin genişleme hareketini uyuşmazlığın çözümünde bir dış politika aracı olarak kullanmasından⁵⁶⁹ yola , Birliğin Kıbrıs bağlamında dış politika etkinliğinin ölçütü, uzlaşmazlığın genişleme hareketi içerisinde nasıl konumlandırıldığıyla bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, bu bölüm kapsamında ODGP'nin Kıbrıs uzlaşmazlığına etkisi daha çok güvenlik boyutuyla incelenmiştir.

Kıbrıs uyuşmazlığının, AB'nin geliştirmeye ve derinlik kazandırmaya çalıştığı ortak güvenlik politikası açısından taşıdığı önem NATO-AB ilişkileri bağlamında

---

⁵⁶⁷ Demirtaş Coşkun, "Reconsidering Cyprus Issue...", s. 120.

⁵⁶⁸ Demirtaş Coşkun, "Kıbrıs'ta Yeni Süreç...", s. 52.

⁵⁶⁹ Daha geniş bilgi için bkz. Doğa Ulaş Eralp ve Nimet Beriker, "Assesing the the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations," *Security Dialogue*, 36, 175, (2005), ss. 175-192.

ortaya çıkmaktadır. Ancak Kıbrıs uzlaşmazlığının NATO-AB ilişkilerine nasıl etki ettiğinin anlaşılabilmesi bakımından öncelikle güvenlik bağlamında Birliğin NATO ile ilişkilerinin hangi boyutta geliştiğine kısaca değinmek gerekmektedir.

AB'nin Maastricht Antlaşması ile birlikte ortak savunmayı hedefleyen ayrı bir güvenlik yapılanması içerisine girmesi, Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa'nın güvenliğini üstlenen NATO'nun Avrupa güvenliği üzerindeki rolünü sorgulanır hale getirmiştir. Ortak bir savunma politikasının geliştirilmesi ilişkin tartışmalar, Avrupa'nın özerkliği ve NATO'nun Avrupa güvenliğindeki önceliği ikilemi üzerinden devam etmiştir.⁵⁷⁰ Soğuk Savaş sonrası NATO, Avrupa'daki gelişmelere paralel olarak kendi misyonunu yenilemeye çalışırken; AB ise kriz yönetimi, uyuşmazlıkların çözülmesi ve barışı sağlama konularında özerk ve etkin bir kapasiteye sahip bir Birlik haline gelmek adına önce Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), daha sonra da Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) oluşturma yoluna gitmiştir.⁵⁷¹ Ancak savunma konusunda kolektif bir politika geliştirme hedefi olsa da AB, savunma girişiminde bulunurken NATO'nun imkan ve yeteneklerinden yararlanmayı istemiştir. Bu noktada, NATO üyesi olup AB üyesi olmayan Türkiye gibi ülkelerin AGSP kapsamında gerçekleştirilecek operasyonlardaki konumu gündeme gelmiştir. AB, üye olmayan NATO ülkelerini karar alma sürecinin dışında tutarak özerk bir yapılanma geliştirmek isterken, Türkiye ise güvenliğini etkileyecek alanlarda gerçekleştirilecek özerk AB askeri operasyonlarının karar alma sürecinde söz sahibi olmadığı sürece AB'nin

---

⁵⁷⁰ Kahraman, "Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası," s. 209.

⁵⁷¹ Armağan Kuloğlu, "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye," *Stratejik Analiz*, 15, 2, (Temmuz 2001), s. 75.

NATO'nun imkanlarına erişimini veto edeceğini açıklamıştır.⁵⁷² İngiltere, ABD ve Türkiye arasında Aralık 2001'de varılan mutabakat çerçevesinde hiç bir koşulda AGSP'nin bir NATO müteffikine karşı kullanılmayacağı şartına karşılık Türkiye, NATO'da kullanacağı vetosunu geri çekmeyi kabul etmiştir.⁵⁷³ Bu mutabakata karşı çıkan Yunanistan, NATO askeri kriz operasyonlarının AGSP'ye karşı kullanılmayacağını garantisini almadığı süreci veto edeceğini açıklamıştır. Yunanistan'ın taleplerini karşılamak amacıyla 24-25 Ekim 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde varılan mutabakat uyarınca Yunanistan, NATO askeri kriz operasyonlarının AGSP'ye karşı kullanılmayacağını garantisini alırken, Türkiye ise GKRY'nin Birliğe katılımının kesinleşeceği Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'ni dikkate alarak, NATO ile Barış için Ortaklık Anlaşması imzalamamış ülkelerin NATO-AB işbirliği kapsamında gerçekleştirilecek operasyonlara katılmamasını önermiştir.⁵⁷⁴ İşte bu noktada AGSP bağlamında hem Kıbrıs hem de Türkiye açısından önemli sonuçları olan ve Brüksel mutabakatının resmileştiği Kopenhag Zirvesi kararlarının incelenmesi, NATO-AB ilişkileri bağlamında Kıbrıs uyuşmazlığının nasıl bir önem arz ettiğinin anlaşılması bakımından değerlidir.

Kopenhag Zirvesi'nin konumuz bağlamında en önemli sonucu, AB'nin NATO imkan ve kabiliyetlerini kullanarak gerçekleştireceği operasyonlara GKRY'nin ve Malta'nın katılmayacağı kararının alınmış olmasıydı.⁵⁷⁵ Bu uzlaşma doğrultusunda, Kıbrıs uyuşmazlığı bir çözüme ulaşmış olsa dahi, Kıbrıs, AB-NATO işbirliği kapsamı

---

⁵⁷² *Age*, s. 216.

⁵⁷³ Özlem Terzi, "New Capabilities, Old Relationships: Emergent ESDP and EU-Turkey Relations," *Southeast European Politics*, 3, 1, (Haziran 2002), s. 56.

⁵⁷⁴ Kahraman, "Avrupa Birliği'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası," s. 219.

⁵⁷⁵ European Council, "Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002,"

dışında kalacaktır.⁵⁷⁶ Her ne kadar da Kopenhag Zirvesi sonuçlarından Türkiye'nin kazanımlar elde ettiğine yönelik yorumlar yapılmış olsa da, Yunanistan GKRY'nin üyeliği sonrası bu konuyu gündeme getirmeyi planlamıştır.⁵⁷⁷

Nitekim yaşanan gelişmeler Yunanistan'ın, GKRY'nin üyeliğinden sonra NATO-AB stratejik işbirliğine katılım konusunu gündeme getireceğine ilişkin öngörüyü doğrulamış; Mayıs 2004'ten sonra GKRY ile birlikte Yunanistan, Kıbrıs uzlaşmazlığını Türkiye-AB müzakere sürecinde çözmeye ilişkin stratejinin bir parçası olarak, NATO-AB stratejik işbirliğinin Türkiye tarafından engellendiği söylemi üzerine yoğunlaşmıştır. Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 7. maddesinde, AB üyeliği gerçekleşene kadar Türkiye'nin üçüncü ülkelere yönelik politikalarını ve uluslararası örgütlerdeki tutumlarını Birlik ile uyumlu hale getirmesi gerektiğini vurgulayan ifadeler,⁵⁷⁸ Türkiye'ye baskı yaparak, GKRY'nin AGSP-NATO stratejik işbirliği kapsamında gerçekleştirilecek operasyonlara katılım engelini aşmaya yöneliktir.

GKRY'nin AB üyeliği avantajını kullanmasına karşılık Türkiye ise NATO üyeliği avantajını kullanarak "asimetrik ilişkiyi"⁵⁷⁹ dengelemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, NATO üyesi olmayan aynı zamanda Barış için Ortaklık Anlaşmasını

---

⁵⁷⁶ Mahmut Bali Aykan, "Turkey and European Security and Defense Identity/Policy (ESDI/P), *Journal of Contemporary European Studies*, 13, 3, (2005), s. 350.

⁵⁷⁷ Özgür Ekşi, "Analysts Says ESDP Not Solved Yet," *Turkish Daily News*, 20 Aralık 2002. (<http://www.hurriyetdailynews.com/h.php?news=analyst-says-esdp-not-solved-yet-2002-12-20>), Erişim: 13 Ocak 2011.

⁵⁷⁸ Müzakere Çerçeve Belgesi metni için bkz. Council of EU, "Negotiating Framework Luxembourg 3 October 2005,"

⁵⁷⁹ Sinan Ülgen, "The Evolving EU, NATO and Turkey Relationship: Implications for Transatlantic Security," Centre for Economics and Foreign Policy Studies, Discussion paper series 2008/02, (<http://www.edam.org.tr/images/PDF/yayinlar/makaleler/edam-discussion%20paper2%202008.pdf>), Erişim: 15 Ocak 2011.

imzalamayan GKRY'nin, AGSP kapsamında NATO ve AB arasında yapılan stratejik hareket planlarına ve işbirliği görüşmelerine katılımını engellemektedir. Buna karşılık GKRY de Türkiye'nin Birliğin savunma kapasitesini kontrol etmek amacıyla 2004 yılında kurulan Avrupa Savunma Ajansı'na katılımını veto etmeye devam etmektedir. AB ise GKRY'nin NATO-AB stratejik işbirliği kapsamına dahil edilmeden, NATO ile AB arasında gerçek anlamda bir diyalog kurulamayacağını savunmaktadır.⁵⁸⁰ Dolayısıyla NATO-AB ilişkilerinin istenilen seviyede olamamasının sorumluluğu Türkiye'ye yüklenmektedir.

Sonuç olarak, NATO ile AB arasında kurumsal işbirliğinin bu bağlamda çıkmaza girmesinin sebebi, Türkiye'nin tutumu değil, AB'nin yanlış temellere dayanan Kıbrıs politikasının sürece yansımalarıdır. AB GKRY'yi tam üyeliğe kabul ederek, Birliğin savunma politikasının gelişiminde önemli bir rolü olan NATO ile daha sıkı bir işbirliği geliştirilebilmesinin önünü tıkamıştır. Dolayısıyla Türkiye, AB'nin kendi sorununu aşmak için talep ettiği tavizleri, Kıbrıs'ın Türkiye açısından ulusal güvenlik ve jeostratejik göz önünde bulundurarak değerlendirmelidir.

4.2.2. Genişleme Politikası Bağlamında Kıbrıs Uyuşmazlığının Değerlendirilmesi

Genişleme, Roma Antlaşması'ndan beri Avrupa entegrasyonunun temelini oluşturan bir politikadır. Genişleme politikası demokrasi, insan hakları ve hukukun

---

⁵⁸⁰ Ülgen, "The Evolving EU, NATO and Turkey Relationship...",

üstünlüğü gibi AB'nin dayandığı temel değerleri yayarak Birliğin bölgeye ilişkin stratejik çıkarlarını korumayı aynı zamanda da güvenliği, istikrarı sağlamayı ve dolayısıyla siyasi ve ekonomik dönüşümü sağlayarak çatışmaları önlemeyi hedefleyen önemli bir dış politika aracı olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca enerji kaynaklarına güvenli erişimin sağlanması hedefini de barındırması açısından genişlemenin güvenlik kaygılarını giderici bir boyutunun da olduğu vurgulanmalıdır.⁵⁸¹ Bu bölümde, genişleme politikasının önemli bir dış politika aracı olduğu noktası anahtar kabul edilerek; AB'nin genişleme politikasını kullanarak, Kıbrıs uyuşmazlığına yönelik ne kadar etkili bir dış politika geliştirebildiği sorusuna cevap aranmıştır.

Uyuşmazlık yaşayan ilgili ülkelere üyelik perspektifi vermek, AB'nin anlaşmazlıkların çözümünde kullandığı bir dış politika aracıdır. AB'nin uyuşmazlık yaşayan tarafları genişleme sürecine dahil ederek Birliğin kurucu felsefesinin temelinde yer alan, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi temel değerleri yaymayı hedeflemesi ve bu doğrultuda üyelik sürecinin sivil bir araç olarak kullanılması, AB'yi “yumuşak ya da sivil bir güç” olarak konumlandıran kanıyla da paralellik arz etmektedir.⁵⁸² Bu bağlamda “koşulluluk” ilkesi, AB değerlerini yayan ve söz konusu normların referans alınmasıyla tarafların ihtilafa yönelik politikalarında dönüştürücü

---

⁵⁸¹ European Council, “Communication from the Commission to the Council and European Parliament Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009,” (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/strategy_paper_incl_country_conclu_en.pdf), Erişim: 12 Ocak 2011.

⁵⁸² Ian Manners ve Richard G. Whitman, “The “difference Engine”: Constructing and Representing the International Identity of the European Union,” *Journal of European Public Policy*, 10, 3, (Haziran 2003), ss. 389-390.

etki yaratan bir araç olarak uygulanmaktadır.⁵⁸³ Kısaca tanımını yapmak gerekirse, “koşulluluk”; “koşulu ileri süren tarafın diğer taraf üzerindeki amaçlarını gerçekleştirmesini sağlayan bir ilke olması, taraflar arasında güç asimetrisini yansıtması ve ödül-ceza veya havuç-sopa taktikleri ile pozitif/negatif bir biçimde uygulanabilmesi”⁵⁸⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Smith, “koşulluluk “ilkesinin adil ve tutarlı bir şekilde kullanıldığı zaman etkili sonuçlar verdiğini savunmuştur.⁵⁸⁵ AB’nin genişleme politikasının Kıbrıs uyuşmazlığına etkisi işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. AB, GKRY’nin “koşulluluk” esasına dayalı sürdüreceği üyelik müzakerelerinin uzlaşma sürecinde “katalizör” etkisi yaratacağını iddia ederek, bu bağlamda genişleme politikasını uyuşmazlığın çözümünde bir araç olarak kullanmıştır.⁵⁸⁶ Dolayısıyla yumuşak bir güç olarak uyuşmazlık yaşayan tarafların kimliksel dönüşümlerini sağlamak adına üyelik perspektifi vermeyi bir araç olarak kullanan AB’nin genişleme politikasını kullanarak Kıbrıs uzlaşmazlığına ilişkin ne derece etkili bir dış politika geliştirebildiği sorgulanmalıdır.

1960 Antlaşmalarına aykırı olmasına rağmen GKRY’nin AB’ye tam üyelik başvurusunun normal süreç içerisinde değerlendirmeye alınması bir yana, katılım süreci AB’nin genişlemeye ilişkin belirlediği temel kriterlerle de bağdaşmayacak şekilde sürdürülmüştür. Bu bağlamda, “koşulluluk” politikasının Kıbrıs uyuşmazlığı

---

⁵⁸³ Karen E. Smith, “The Evolution and Application of EU Membership Conditionality,” *The Enlargement of the European Union* içinde, derl., Marise Cremona (Londra: Oxford University Press, 2003), ss. 106-109.

⁵⁸⁴ Sinem Akgül Açıkmeşe, “Avrupa Birliği’nde “Koşullu” Genişleme,” *Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler* içinde, derl., Sevilya Kahraman, Sanem Baykal ve Belgin Akçay (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), s. 421.

⁵⁸⁵ *Age*, ss. 137- 139.

⁵⁸⁶ Eralp ve Beriker, “Assesing the the Conflict Resolution Potential...,” s. 177.

örnekleminde tutarlı ve etkili bir şekilde kullanılmadığı ve daha çok GKRY'nin görüş ve çıkar beklentilerine öncülük tanıyan bir yaklaşımla uygulandığı, aşağıda saptanan bulgularda açıkça ortaya çıkmaktadır.

AB üyesi olmak isteyen ülkelerin yerine getirmesi gereken siyasi ve ekonomik koşulları en üst düzeyde tanımlayan Kopenhag kriterlerinin⁵⁸⁷ yanı sıra “iyi komşuluk ilişkileri” koşulu da önemli bir üyelik kriteri olarak saptanmıştır. AB'nin genişleme politikasının en temel metni olan Gündem 2000 Raporunda, aday ülkelerin katılımdan önce kendi aralarında veya üçüncü ülkelerle olan sınır uyuşmazlıklarını çözmeleri gerektiğine ilişkin ifadeler yer almaktadır.⁵⁸⁸ Ancak AB'nin GKRY'nin tam üyelik başvurusunu işleme alması ve Korfu Zirvesiyle başlayan bir gidişatın sonucu olarak Helsinki Zirvesiyle birlikte uyuşmazlığın çözümünün tam üyelik için bir engel teşkil etmediğini kabul etmesi, Birliğin kendi kriterleriyle çeliştiğini göstermektedir. Dolayısıyla uyuşmazlığın çözümü GKRY'ye hiçbir zaman bir baskı unsuru olarak sunulmamıştır. Hatta, 2003 yılında imzalanan Katılım Anlaşması'nda KKTC'nin “Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin kontrolü olmayan bölge” olarak tanımlanmasıyla, AB'nin yanlış temeller üzerine şekillenen yaklaşımına resmiyet kazandırılmıştır. Ayrıca Kıbrıs anlaşmazlığının çözümünün Türkiye'nin üyeliği için bir “kriter” haline

---

⁵⁸⁷ Kopenhag kriterleri; 22 Haziran 1993 tarihli Kopenhag Zirvesi'nde saptanan ve siyasi, ekonomik ve Topluluk müktesebatını kabulü adı altında 3 ana başlık altında toplanan ve aday ülkelerin üyelik müzakerelerine başlayabilmesi için yerine getirmesi gereken kriterlerdir. Siyasi kriterler: Aday ülke; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunduğu bir kurumsal yapıya sahip olmalıdır. Ekonomik kriterler: Aday ülke işleyen bir pazar ekonomisine ve Birlik içerisinde rekabet baskısına ve piyasa güçlerine karşı koyabilecek bir ekonomik yapıya sahip olmalıdır. Topluluk Müktesebatının kabulü: Aday ülke, Birliğin siyasi, iktisadi ve parasal birlik hedefine uygun olarak hareket edebilecek yeteneğe sahip olması bir yana, AB müktesebatını üstlenebilme ve uygulayabilme kapasitesine de sahip olmalıdır.

⁵⁸⁸ European Commission “Agenda 2000 (15.7.1997),”
http://ec.europa.eu/agenda2000/public_en.pdf, Erişim: 22 Temmuz 2010.

getirilmesi ve çözümsüzlüğün sorumluluğunun Türkiye'ye yüklenmeye çalışılması, AB'nin genişleme politikası çerçevesinde saptadığı ölçütlerle çelişen diğer bir durumdur. Çünkü iddia edildiği üzere Kıbrıs "sorunu"nun çıkış noktası Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 tarihindeki müdahalesi değildir. Dolayısıyla Türkiye-AB ilişkilerinin GKRY'nin katılım müzakereleriyle bağlantılı bir şekilde sürdürülmesi, AB'nin kendi genişleme kriterleriyle ters düştüğünü gösteren diğer bir örnektir.

Yukarıda vurgulanan noktalar ışığında, AB'nin söz konusu yaklaşımının temelinde, GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" sıfatıyla adanın tek meşru devleti olduğu ve Türkiye'nin adada "işgalci" olduğuna ilişkin anlayışının hakim olduğu söylenebilir. AB, genişleme politikası bağlamında GKRY'nin katılım sürecini bu söyleme dayanarak meşrulaştırmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, Komisyon'un GKRY'nin tam üyelik başvurusuyla ilgili görüşünde "Kıbrıs'ın Avrupalı kimlik ve standartlara sahip olduğunu" vurgulamasından hareketle Susannah Verney, AB'nin temel değerlerinin yayılmasında aracı olan genişleme sürecini "manevi bir misyon" olarak algılamasının GKRY'nin üyeliğe kabul edilmesinde etkili bir faktör olduğunu savunmuştur. Verney'in vurguladığı üzere kendi kimliğini korumaya ve sağlamlaştırmaya çalışan bir Avrupa için, İlerleme Raporları doğrultusunda üyelik kriterlerini eksiksiz yerine getirdiği saptanan ve Avrupa kimliğinin karakteristik tüm özelliklerine sahip olduğu vurgulanan GKRY'ye üyelik perspektifi vermemek AB'nin kendi değerleriyle ters düşmesi anlamına gelmekteydi. Bu doğrultuda Verney, GKRY'nin üyeliğine ilişkin

baskın tutumun bu olduğunu savunmuştur.⁵⁸⁹ GKRY'nin katılım sürecinde hakim olan ve AB'nin Genişlemeden Sorumlu eski Komiseri Verheugen tarafından da açıkça dile getirilen diğer bir yaklaşım, çözümün GKRY'nin üyeliği için koşul olarak kaldığı sürece Türkiye'den beklenen tavizlerin elde edilmeyeceği ve bu bağlamda Türkiye'ye baskı uygulayacak hareket alanının daraldığı anlayışıydı.⁵⁹⁰ Diğer bir deyişle, çözümün GKRY'nin üyeliğine koşut olmaması, Türkiye'yi Kıbrıs'ta çözüme ilişkin esneklik göstermeye itici bir etmen olarak algılanmıştır. Bu bağlamda GKRY'nin üyelik sürecinde çözüm şartının hiç bir zaman ciddi bir baskı unsuru olarak kullanılmamasının ve Helsinki Zirvesiyle birlikte koşul olmaktan resmen çıkartılmasının en önemli nedenlerinden bir tanesinin de söz konusu anlayış olduğu savunulabilir. Ayrıca GKRY'nin katılım sürecinin AB üyesi olmayan bir ülke-Türkiye-tarafından engellenmemesi gerektiğine ilişkin görüşler de AB ülkeleri tarafından sıklıkla dile getirilen görüşler arasında yer almaktaydı.⁵⁹¹

Dolayısıyla yukarıdaki bölümlerde de değinildiği üzere bazı ülkeler Kıbrıs'ta uzlaşa sağlanmadan GKRY'nin üyeliğine temkinli yaklaşılması gerektiğini vurgulasalar da, genel olarak AB'nin inisiyatifi GKRY'nin üyeliğini destekleyici söylemlerden yana olmuş; GKRY'nin uzlaşmaz tutumunu değiştirmeye yönelik hiç bir ciddi girişimde bulunulmamıştır. Bu bağlamda AB, GKRY için koşulsuz “havaçlar” sunarken, “sopa” politikası vasıtasıyla sadece Türkiye'ye baskı uygulamıştır. Kıbrıs Türk halkına

---

⁵⁸⁹ Susannah Verney, “Debating Cyprus Accession in the European Parliament,” Paper prepared for presentation at the 3rd Paneuropean Conference of the ECPR Standing Group on European Union Politics, Bilgi University, İstanbul, (2006), ss. 1-13. (<http://www.jhubc.it/ecpr-istanbul/virtualpaperroom/058.pdf>), s.18.

⁵⁹⁰ *Age*, s. 16.

⁵⁹¹ Neill Nugent, “EU Enlargement and ‘the Cyprus Problem’,” *Journal of Common Market Studies*, 38, 1, (Mart 2000), s. 134.

ekonomik yardımlar şeklinde sunulan “havuç” politikası ise, AB’nin genişleme sürecine endeksli Annan Belgesi’nin kabul edilmesini sağlamaya yöneliktir. GKRY’nin üyeliğinden sonra taahhüt edilen açılımların gerektiği şekilde yerine getirilmemesi bu kanıyı doğrulamaktadır.

Bu bağlamda, genişleme politikasının etkili bir dış politika aracı olan “koşulluluk” ilkesinin asimetrik kullanımı, AB’nin Kıbrıs uyuşmazlığı üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi pekiştirmiştir. Sonuç olarak, GKRY’nin üyelik müzakerelerinin sadece Birliğin stratejik ve siyasi çıkarlarının ağırlıklı olduğu bir süreç olarak yürütülmesi ve AB’nin Kıbrıs anlaşmazlığının temel parametrelerini göz ardı eden bir yaklaşım benimsemesi, Birliğin bütünleşik bir dış politika geliştirebilmesine rağmen uyuşmazlığın çözümünde neden anti-katalizör etkisi yarattığı sorusuna yanıt verir niteliktedir.

4.2.2.1. Tarafların Kıbrıs Uyuşmazlığında AB’nin Rolüne Bakışı

GKRY’nin üyelik sürecinin uyuşmazlığın çözümüne katalizör etkisi yaratacağına ilişkin savı sorgulamak adına, hem adadaki tarafların hem de sürece birincil derecede etki eden Türkiye ve Yunanistan’ın AB’nin genişleme sürecinde izlediği Kıbrıs politikasına bakış açısı analiz edilmiştir. Tarafların AB’nin rolüne bakış açısının incelenmesi, Birliğin ne kadar etkili bir dış politika geliştirebildiğinin de analiz edilmesi bakımından gereklidir.

4.2.2.1.1. Karşılaştırmalı Olarak KKTC ve GKRY’nin AB’ye Yaklaşımları

GKRY, BMGK'nin Kıbrıs ile ilgili 186 sayılı kararına dayanarak kendi tezlerini ileri sürmek için BM'yi bir zemin olarak kullanmıştır. Ancak özellikle Yunanistan'ın 1981 yılında tam üyeliğe kabul edilmesinin de etkisiyle bu tarihten itibaren GKRY kendi tezlerini meşrulaştırmak için BM'den ziyade AB'yi daha etkili bir platform olarak görmüştür.

GKRY'nin AB'ye bakış açısının temelinde, adanın tek meşru devletinin “Kıbrıs Cumhuriyeti” olduğuna ilişkin söylemini meşrulaştırma güdüsü yatmaktadır. Bu bağlamda GKRY, KKTC'nin “meşru bir devlet olmadığına” ilişkin propagandasını AB zemininde pekiştirmeyi hedeflemiştir.⁵⁹² Nitekim GKRY'nin 2004 yılında “Kıbrıs Cumhuriyeti” sıfatıyla tam üyeliğe kabul edilmesi, AB'nin izlediği Kıbrıs siyasetinin GKRY'nin politikasıyla örtüştüğünü göstermektedir.

GKRY'nin AB'ye yaklaşımını şekillendiren diğer bir faktör, AB üyeliği avantajının GKRY'nin Türk tarafı ve Türkiye karşısındaki müzakere pozisyonunu güçlendireceği inancıdır.⁵⁹³ Bu doğrultuda GKRY, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde Kıbrıs uyuşmazlığının çözümünü baskı unsuru olarak kullanarak, Türkiye'nin garantörlük statüsünü sorgulanır hale getirmeyi hedeflemiştir.

---

⁵⁹² Ertan Efeğil ve Özgen Görgüner, “A Survey on the Public Opinion's Concerns About the Proposals of TRNC, South Cyprus, the UN and the EU,” *Avrupa Birliği Kısacında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)* içinde, derl., İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil, (Ankara: HD Yayıncılık, 2001), s. 126.

⁵⁹³ Christalla Yakinthou, “The EU's Role in the Cyprus Conflict: System Failure or Structural Metamorphosis,” *Ethnopolitics*, 8, 3-4, (Eylül-Kasım 2009), s. 313.

Söz konusu hedeflerin yanı sıra, GKRY, AB üyeliğinin kendi tezlerine uygun bir şekilde serbest yerleşim ve mülk edinme özgürlüğünü getireceğini göz önünde tutarak, Kıbrıs uzlaşmazlığına ilişkin müzakerelerde AB müktesebatına uyulması gerektiğini vurgulamıştır.⁵⁹⁴ Dolayısıyla GKRY müzakere sürecini BM zemininden AB'ye kaydırarak, “Türkiye'nin işgalinden kaynaklanan adaletsiz durumu düzeltebileceğini” savunmuştur.⁵⁹⁵

GKRY bağlamında AB'ye üyelik avantajları bu şekilde değerlendirilirken, Helsinki Zirvesiyle birlikte çözümün üyelik için ön koşul olmaktan çıkması, GKRY'nin daha da uzlaşmaz bir tutum sergilmesine yol açmıştır. AB'ye katılım aşamasında olan bir aday olarak uzlaşma istemeyen taraf görüntüsü vermemek⁵⁹⁶ ve çözümsüzlüğün sorumluluğunu Türk tarafına yüklemek amacıyla sürdürülen görüşmelere “taktik” icabı katılmıştır. GKRY her ne kadar da, iki toplumlu, iki bölge, tek vatandaşlık ve tek uluslararası kimliğe sahip bir yapının kurulması gerektiğini savunsa da ulaşmak istediği ideal pozisyon; iki tarafın siyasi eşitliğine dayalı yeni bir ortaklık devleti kurmak değil, “Kıbrıs Cumhuriyeti” çatısı altında yapılan bir iç düzenleme ile eski ortaklığın yenilenmesidir.⁵⁹⁷

Özetle GKRY, AB'yi kendi pozisyonlarına avantaj sağlayan bir aktör olarak algılamak, Birliğin GKRY'yi genişleme sürecine dahil ederek Kıbrıs uzlaşmazlığının çözümünü kolaylaştıracağını savunan politika, KKTC tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

---

⁵⁹⁴ Nathalie Tocci, “Cyprus and the European Union Accession Process: Inspiration for Peace or Incentive for Crisis,” *Turkish Studies*, 3, 2, (Kış 2002), s. 118.

⁵⁹⁵ Yakinthou, “The EU's Role in the Cyprus Conflict...,” ss. 313.

⁵⁹⁶ Tocci, *EU Accession Dynamics*, s. 102.

⁵⁹⁷ Efeğil ve Görgüner, “A Survey on the Public Opinion's...,” s. 127.

AB'nin GKRY'nin katılım sürecinde izlediği ikircikli siyaset ve bu ekseninde GKRY'nin adanın tümünde tek taraflı egemenlik iddiasının kabul edilmesi, Türk tarafında AB'ye karşı oluşan olumsuz fikirlerin temelinde yer almaktadır. Ayrıca, AB'nin GKRY'yi çözüme zorlama yönünde ciddi bir inisiyatif üstlenmezken, Kıbrıs uzlaşmazlığını gündeme getirerek Türkiye'nin pazarlık gücünü zayıflatmaya çalışması, AB'nin inandırıcılığını zayıflatan diğer önemli bir faktördür.

AB'nin GKRY'nin katılım sürecinde izlediği siyaset doğrultusunda, Türk tarafına AB üyeliğinin getireceği avantajların sadece ekonomik kazanımlardan ibaret olduğu bir durum yaratılmıştır. Türk tarafının güvenlik ihtiyaçlarını giderici girişimlerden ziyade AB'nin mali kaynak ve refah sağlayıcı bir aktör olarak sunulması, KKTC'de Birliğin uyuşmazlığın çözümüne olumlu katkı sağlayabilecek pozisyonda bir aktör olduğuna ilişkin yargıların sorgulanmasına yol açmıştır. 1994 yılında ATAD'ın aldığı karar doğrultusunda KKTC'ye uygulanan ticari ambargolar devam ederken, AB'nin ekonomik anlamda bu tarz girişimlerde bulunması gerçekçi bir adım olarak değerlendirilmemiştir.⁵⁹⁸

AB'nin GKRY'nin katılım sürecindeki Kıbrıs siyasetinde göz ardı edilen en önemli unsur, yukarıda da vurgulandığı üzere Türk tarafının güvenlik çıkarlarını dikkate almamak olmuştur. Özellikle bu dönemde sürdürülen uzlaş müzakerelerinin AB müktesebatıyla uyumlu olması gerektiğinin vurgulanması ve bu bağlamda GKRY'nin tezlerine uygun olarak serbest yerleşim ve mülk edinme özgürlüğünün

---

⁵⁹⁸ Tocci, *EU Accession Dynamics*, ss. 104-105.

gerçekleşebileceği olasılığı, iki kesimlilik ilkesinin göz ardı edildiği endişesi yaratmıştır. Bu da KKTC’de AB’ye yönelik olumsuz görüşleri pekiştiren diğer önemli bir noktadır.⁵⁹⁹

Yukarıda çıkarımlar doğrultusunda genel olarak 1990’lı yıllarda KKTC’de AB’ye yönelik olumsuz fikirler ön planda olmuştur. Ancak durum böyle olmasına rağmen, GKRY’nin savunduğu gibi Türk tarafı AB’ye üyelik konusunda sert bir tutuma sahip olmamıştır. Bu dönemde KKTC, GKRY’nin tek taraflı üyelik başvurusunun kaldırılması ve adada bir uzlaşa sağlandıktan sonra AB üyeliğinin gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur.⁶⁰⁰

1990’lı yıllarda durum böyleyken, özellikle Annan Belgesi’nin müzakere edildiği dönemde AB, GKRY’nin üyeliğinin yaratacağı sorunları dikkate alarak, Türk tarafını çözüme ikna etmek için AB üyeliğini ekonomik yarar sağlayıcı bir araç olarak niteleyen söylemlere yoğunlaşarak halkı mobilize etmeye yönelik girişimleri artırmıştır. Bu politikadan ötürü, GKRY’ye kıyasla KKTC’de büyük bir çoğunluk Annan Belgesi çerçevesinde çözüme ilişkin olumlu yanıt vermiştir. Ancak uzlaşa sağlamaya yönelik hiç bir ciddi girişimde bulunmayan GKRY’nin 1 Mayıs 2004’te AB’ye tam üye olarak kabul edilmesi ve taahhüt edilen açılımların gerektiği şekilde yerine getirilmemesi,

---

⁵⁹⁹ *Age*, s. 105.

⁶⁰⁰ Ahmet Gazioğlu, “Kıbrıs’ın AB üyeliği, Enosis hayalleri ve Gerçekler,” *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)* içinde, derl., İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil (Ankara: HD Yayıncılık, 2001), s. 83.

AB'ye karşı güvensizliği derinleştirmiştir. KKTC'de AB'ye güven oranı 2006 yılında % 61 olarak saptanırken, 2009 yılında ise bu oran % 43'e düşmüştür.⁶⁰¹

Sonuç olarak, GKRY'nin katılım sürecinde izlenen politika bağlamında adadaki tarafların AB'nin pozisyonuna yönelik algılamaları, Birliğin etkin bir dayanak olma kapasitesinin ölçütüdür. AB'nin Kıbrıs uzlaşmazlığına ilişkin izlediği siyasetten ötürü GKRY, Birliği kendi politikalarına ve eylemlerine destek veren bir yandaş olarak görmüştür. Bu da GKRY'nin AB'ye katılım sürecini çözüme ulaştırmak için bir amaç değil, kendi politikalarını sağlamlaştırmak için bir araç olarak kullandığını göstermektedir. KKTC'de ise AB daha çok finansal boyutuyla ön plana çıkmıştır. Çünkü toplumda ekonomik yardımların barış, refah ve huzur getireceği inancı oluşmuş ve AB üyeliğinin getireceği avantajlar bu şekilde lanse edilmiştir. Bu bağlamda AB birleştirici bir dayanak olmadığından, taraflar AB'ye yönelik tamamen zıt yönde bir düşünce yapısı geliştirmişlerdir. Bu durum, AB'nin genişleme politikasını kullanarak etkin bir dış politika geliştiremediğini göstermektedir.

4.2.2.1.2. Karşılaştırmalı Olarak Türkiye ve Yunanistan'ın AB'ye Yaklaşımları

Yunanistan'nın politikalarını inceleyen bölümlerde de vurgulandığı üzere, Yunanistan AB üyeliği avantajını Türkiye-AB ilişkilerini engellemek ve bu bağlamda

---

⁶⁰¹ 2009 yılı için bkz. European Council, "Eurobarometer-72 Public Opinion in the European Union Autumn 2009 Executive Summary Turkish Cypriot Community," (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_cytcc_cytcc_nat.pdf). 2006 yılı için bkz. European Council, "Eurobarometer-65 Public Opinion in the European Union Spring 2006 National Report Executive Summary Turkish Cypriot Community," (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/.../eb65_cytcc_exec.pdf), Erişim: 1 Şubat 2011.

da Kıbrıs uzlaşmazlığının kendi politikaları çerçevesinde çözümlenmesi sağlamak yönünde kullanmıştır. AB'nin Kıbrıs üzerinde stratejik bağlamdaki hedeflerinin Yunanistan ve GKRY'nin politikalarıyla örtüşmesi, Yunanistan'ın tezlerini ilerletmek için AB'yi bir araç olarak kullanmasını olanaklı kılmıştır. Yunanistan'ın geleneksel tarihi reflekslerine uygun olarak, GKRY'nin AB üyeliği aracılığıyla Türkiye'nin adadaki askeri varlığını ortadan kaldırmayı da hedeflemesi⁶⁰² ve bu bağlamda GKRY'nin üyeliği sonrasında da Türkiye'nin adadaki askeri varlığının AB ile ilişkilerini etkilediğine ilişkin söylemlerin sık sık gündeme getirilmesi de Yunanistan'ın AB'yi kendi politikalarına destek veren etkin bir dayanak olarak görmeye devam ettiğini göstermektedir. Aslında, Atina Katılım Antlaşması imzalanmasının ardından Yunanistan Başbakanı Simitis'in “*Enosis*'i başardık” şeklinde yaptığı açıklama, Yunanistan'ın AB'yi nasıl algıladığını en iyi şekilde özetlemektedir.⁶⁰³

Dolayısıyla, söz konusu politikaya uygun olarak GKRY'nin katılım sürecinde AB, Kıbrıs konusu bağlamında tek taraflı olarak Türkiye'ye uygulanan “sopa” politikasının Türkiye'yi çözüme daha iyi teşvik edeceğini savunmuştur.⁶⁰⁴ Ancak AB tam tersine Türkiye'ye ilişkin sadece negatif koşulluk politikası izleyerek, Türkiye'nin vereceği tavizlere oranla AB ile ilişkilerinin ilerleyebileceği bir süreç yaratmıştır. GKRY'nin katılım sürecinde Kıbrıs anlaşmazlığı Türkiye-AB ilişkilerinin seyrini

---

⁶⁰² Peter Zervakis, “The Accession of Cyprus to the EU: The Greek Viewpoint,” *Cyprus and the European Union: New Chances for Solving an Old Conflict*, içinde, derl., Heinz- Jürgen Axt ve Hansjörg Brey (Münih: Südosteuropa Gessellschaft, 1997), ss. 147-148.

⁶⁰³ Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis, GKRY'nin Katılım Antlaşması'nı imzalaması ile ilgili olarak “*Enosis*”i başardık” ifadesini kullanmıştır. “Türk Tarafına Baskı Artacak,” *Milliyet*, 20 Nisan 2003.

(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/vSgwcA05pkIKceGnvosFCQ_x3D_x3D), Erişim: 14 Ağustos 2010.

⁶⁰⁴ Tocci, “Cyprus and the European Union...,” ss. 106-107.

etkileyen bir faktör iken, GKRY'nin üyeliği sonrasında izlenen politika bir ileri aşamaya taşınarak Kıbrıs konusu sadece belirleyici değil aynı zamanda engelleyici bir etmen haline getirilmiştir. AB Belgelerinde Türkiye'nin Kıbrıs'taki uzlaşma çabalarına ilişkin daha yapıcı politikalar ortaya koyması gerektiğinin sürekli vurgulanması ve Türkiye'nin AB üyeliğine başka nedenlerle karşı çıkan Fransa ve Almanya gibi ülkelerin GKRY'nin politikalarını bir kılıf olarak kullanmasının,⁶⁰⁵ Türkiye'de AB'ye karşı olumsuz bir bakış açısının gelişmesinde ve AB'nin tutarsız bir aktör olarak algılanmasında etkili olan etmenlerden bir tanesi olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle, AB'nin Türkiye'yi çözüme teşvik etmek adına gerekli dönüşümsel etkiyi yaratmadığı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, adadaki tarafların politikalarını birebir etkileyen Türkiye ve Yunanistan'ın AB'nin Kıbrıs uzlaşmazlığındaki rolüne ilişkin yaklaşımı, Birliğin uyumsuzluğun çözümünde ivme kazandıracak bir aktör olmaktan ne kadar uzak olduğunu göstermiştir.

4.3. AB'nin Akdeniz Politikası Çerçevesinde Kıbrıs Uyuşmazlığı

Akdeniz havzası sahip olduğu doğal kaynakların yanı sıra, özellikle stratejik konumu itibariyle de ciddi bir potansiyeli barındıran bir alan olması bakımından Avrupa Birliği'nin her zaman hassasiyet gösterdiği bir bölge olmuştur. Ayrıca Avrupa ile komşu olan Akdeniz'in çatışmaları barındıran bir bölge olması ve bu bölgede yaşanacak

---

⁶⁰⁵ Sezer, "Kıbrıs'ta Çözüm Kaf Dağı'nın Ardında," ss. 25-26.

istikrarsızlıkların Avrupa'ya yansiyabileceği varsayımı, AB'nin Akdeniz'e odaklanmasında etkili olan diğer bir faktördür. Akdeniz'i AB açısından önemli kılan daha da önemli bir etmen; AB'nin Akdeniz ve Orta Doğu'da var olan doğal gaz ve petrol kaynaklarına bağımlı bir konumda olması ve bu bağlamda enerjinin güvenli bir şekilde tedarik edilebilmesi için bu bölgede istikrarın sağlanmasının gerekliliğidir. Bu açıdan yaklaşıldığında Akdeniz'de güvenliğin sağlanması, Birliğin hem ekonomik hem de siyasi ve iç güvenliği bakımından çok önemlidir. Dolayısıyla Avrupa'nın Akdeniz politikasının, Birliğin güvenlik kaygılarıyla doğru orantılı olarak şekillendiği söylenebilir. Bu şartlar altında, Soğuk Savaş sonrasında enerji kaynaklarının belirleyici bir stratejik unsur olarak ön plana çıkmasını göz önünde tutan AB, ABD'nin Orta Doğu'da etkin olabilme çabalarına karşılık Akdeniz'de aktif bir politika izlemeye yönelmiştir.

AB'nin Akdeniz politikasına ilişkin ilk ciddi inisiyatifi olarak nitelendirilebilecek gelişme,⁶⁰⁶ 27-28 Kasım 1995 tarihlerinde Barselona Konferansı'nda imzalanan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Anlaşmasıdır. Bu ortaklık 15 AB üyesi ülke ile Mısır, Lübnan, Tunus, Malta, Fas, Filistin Otoritesi, Suriye, İsrail, Ürdün, GKRY ve Türkiye arasında başlatılmış ve 3 ana amaç üzerinde kurulmuştur. Bu hedefler; siyasi ve

---

⁶⁰⁶ 1960'lı yıllardan itibaren AT Akdeniz ülkelerinin birçoğu ile sanayi ürünlerinin serbest dolaşımını tanıyan ve belirli tarım ürünlerine özel imtiyazlar veren anlaşmalar yapmıştır. Ancak farklı içeriğe sahip olan anlaşmaları uyumlaştırmak adına 1970'lerin ortasında Global Akdeniz politikası kabul edilmiştir. 1982 yılında Yunanistan'ın, 1986 yılında da İspanya ve Portekiz'in üyeliği ile Topluluğu Akdeniz eğilimli bir genişleme süreci yaşaması, ardından Soğuk Savaş'ın sona ermesi, bazı Akdeniz ülkelerinde siyasi ve ekonomik krizlerin yaşanması, Körfez Savaşı, AT'yi yeni bir Akdeniz politikasına yönlendirmiştir. Bu doğrultuda, 1989 yılında Yenileştirilmiş Akdeniz Politikası benimsenmiştir. Ancak Yenileştirilmiş Akdeniz Politikasıyla başlayan süreç, ancak 1995 yılında Barselona Deklarasyonu ile somut bir temele oturtulabilmiştir. Avrupa-Akdeniz Ortaklığının bu tarihsel çerçevede gelişmiştir. Michelle Pace, "The Ugly Duckling of Europe: The Mediterranean in the Foreign Policy of the European Union," *Journal of Contemporary European Studies*, 10, 2, (2002), ss. 196-197.

güvenlik konularında işbirliğinin artırılması, ekonomik ve mali işbirliğinin güçlendirilmesi ve kültürel ve toplumsal konularda ortaklık kurulması şeklinde özetlenebilir.⁶⁰⁷ Bu noktadan hareketle, bu üç ana hedefin ortak paydasının Birliğin ekonomik, siyasi ve sosyal güvenliğini sağlamak olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, enerji yollarının güvenliğinin sağlanmasının, Avrupa-Akdeniz ortaklığının temelini oluşturan bir unsur olduğu dikkate alındığı zaman, Kıbrıs'ın stratejik konumu ön plana çıkmaktadır. AB'nin Akdeniz politikası çerçevesinde Kıbrıs anlaşmazlığına yaklaşımını anlayabilmek açısından, Kıbrıs adasının genelde Akdeniz özelde de Doğu Akdeniz'deki stratejik dengeleri belirleyici bir parametrede yer aldığı saklı tutularak, Doğu Akdeniz'e yönelik güvenlik hesapları ve Kıbrıs'a ilişkin konumlandırma stratejilerinin birbirinden ayrı olarak düşünülmemeyeceği bir kez daha vurgulanmalıdır. Bu noktadan hareketle, Kıbrıs'ın AB'nin Akdeniz politikasındaki tartışılmaz önemi, Birliğin ekonomik anlamda güvelliğinin sağlanması, diğer bir deyişle bölgedeki enerji kaynaklarına güvenli erişimin sağlanması ve bölge pazarında daha kolay ulaşım noktasında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla AB'nin Doğu Akdeniz'de etkinlik kazanma hedefinin GKRY'nin üyeliğe kabul edilmesinde etkili olan dinamik olduğu savunulabilir.⁶⁰⁸ AB'nin Akdeniz politikası kapsamında Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin yaklaşımı Kıbrıs'ın stratejik önemiyle bağdaştırılarak değerlendirilmelidir.

---

⁶⁰⁷ Daha geniş bilgi için bkz. European Council, "Barcelona Declaration adopted at the Euro-Mediterranean Conference 27/28-11/95,"

(http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2005/july/tradoc_124236.pdf), Erişim: 26 Ocak 2011.

⁶⁰⁸ GKRY'nin üyeliğinin AB'nin Doğu Akdeniz'deki etkinliğini artıracığına ilişkin AP kararı için bkz. EUROPARL, "Report on Cyprus 's application for membership of the European Union and state of negotiations (COM(1999) 502 – C5-0025/2000 – 1997/2171(COS)),"

(<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2000-0249+0+DOC+PDF+V0/EN>), Erişim: 28 Ocak 2011.

Avrupa-Akdeniz ortaklığı sürecinde Fransa'nın politikalarına kısaca değinmek, AB'nin Akdeniz politikası çerçevesinde Kıbrıs uyuşmazlığını nasıl değerlendirdiğini anlamak açısından gereklidir. Fransa her zaman Akdeniz'e ilgi duyan bir devlet olmuştur. Özellikle Fransa Cumhurbaşkanlığına Nicholas Sarkozy'nin seçilmesinden sonra Fransa, Akdeniz ve Kuzey Afrika bölgelerine yönelik girişimlerini artırmıştır.⁶⁰⁹ Bu bağlamda Fransa'nın AB içerisindeki lokomotif gücünü daha da ön plana çıkarmak adına Sarkozy'nin girişimiyle,⁶¹⁰ Barselona sürecini bir ileri aşamaya taşımayı hedefleyen ve Akdeniz için Birlik projesi Temmuz 2008 yılında hayata geçirilmiştir.⁶¹¹ Dolayısıyla Fransa'nın Akdeniz'deki etkinliğinde Kıbrıs çok önemli bir konumdadır. Akdeniz için Birlik projesinin tasarıda olduğu dönemde GKRY'nin Fransa ile imzaladığı askeri anlaşma bu çerçevede değerlendirilebilir. GKRY, AB'nin güçlü bir ülkesinin desteğini alırken, Fransa da bölgede etkinliğini artırma şansı elde etmiş ve bu bağlamda Akdeniz için Birlik Projesi'nin zeminini hazırlamıştır.

Yukarıdaki çıkarımın yanı sıra, GKRY'nin üyeliğinin Avrupa-Akdeniz ortaklığının işlevselliğini ispat edebilmesinde etkili olacağını savunan görüşler vardır. Bu görüş; Kıbrıs'ın stratejik konumunun AB'nin Orta Doğu, Rusya ve Orta Asya Cumhuriyetlerindeki pazarlara açılımını kolaylaştıracağını savunmakla birlikte, GKRY'nin üyeliğe kabul edilmesinde tek belirleyici faktörün bu olmadığını, AB'nin

---

⁶⁰⁹ Hüseyin Bağcı, "Sarkozy'nin 'İlk Siyasi Bebeği: Akdeniz Birliği,'" *Stratejik Boyut*, 17 Mart 2008. (<http://www.stratejikboyut.com/yazi/sarkozy8217nin-ilk-siyasi-bebegi-akdeniz-birligi-323.html>), Erişim: 27 Ocak 2011.

⁶¹⁰ *Age*.

⁶¹¹ Daha geniş bilgi için bkz. "Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean Paris, 13 July 2008," (http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/07/0713_declaration_de_paris/Joint_declaration_of_the_Paris_summit_for_the_Mediterranean), Erişim: 28 Ocak 2011.

Avrupa-Akdeniz ortaklığı sürecini yumuşak politikalar zemininde sürdürdüğünü, dolayısıyla GKRY'nin AB'ye katılımının Akdeniz ortaklığı sürecine ivme kazandıracağını ve ortaklık sürecinde hedeflenen istikrar ve refahın sağlanmasına katkıda bulunacağını öne sürmüştür.⁶¹² Ancak bu yaklaşımın göz ardı ettiği husus, GKRY'nin Birliğin ekonomik ve stratejik çıkarlarını karşılamak amaçlı üyeliğe kabul edildiği ve maddi çıkarların AB'nin Kıbrıs politikasında en belirleyici unsur olduğu gerçeğidir. GKRY'nin üyeliğinin Akdeniz'de istikrarı artırmak amacıyla kabul edilmediğine ilişkin somut bir dayanak olarak, uyuşmazlığın objektif kriterlere dayanmaktan ziyade GKRY'nin iradesi ekseninde değerlendirilmesi ve bu bağlamda da GKRY'nin çözüm şartı olmaksızın üyeliğe kabul edilmesi gösterilebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dördüncü bölüm kapsamında, GKRY'nin katılım sürecinde AB'nin yaptığı strateji değişikliklerini etkileyen dinamikler ele alınmıştır. AB'nin Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'deki belirleyici konumundan yarar sağlayarak hem askeri hem de ekonomik ve siyasi anlamda Orta Doğu ve Hazar Bölgesinde etkin olabilme avantajı elde etmek istemesi ve bu bağlamda bölgesel ve küresel ölçekte etkin bir aktör olabilmeyi hedeflemesi, GKRY'nin çözüm koşulu olmadan üyeliğe kabul edilmesinde etkili olan en belirleyici etmen olarak saptanmıştır. Bu durum, AB'nin Kıbrıs anlaşmazlığını çözüme kavuşturmak yerine süreci kendi stratejik hedefleri doğrultusunda yönlendirmeyi tercih ettiğine ilişkin yargıya ulaşmamıza yardımcı olmuştur. Ayrıca

---

⁶¹² Costas Melakopides, "On the Mediterranean "Fuzzy Edge" of the EU: The Candidacies of Malta, Cyprus and Turkey," *Journal of European Integration*, 22, 3, (Kış 2000), s. 318.

ODGP ve genişleme politikası kapsamında belirlenen Kıbrıs siyasetinin söz konusu yaklaşım ekseninde değerlendirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca AB'nin Akdeniz politikası kapsamında Kıbrıs uyuşmazlığına yaklaşımı da Kıbrıs'ın stratejik önemiyle bağdaştırılarak değerlendirilmesi gerekliliği, yukarıdaki savımızı kuvvetlendirir niteliktedir.

AB'nin Kıbrıs politikasının stratejik getirilerini ön plan tutan bir yaklaşımla şekillenmesi, Birliğin kendi politikalarının da işlevsel olabilmesinin önünü tıkamıştır. AB'nin GKRY'nin taleplerine öncülük tanıyan yaklaşımı, Birliğin NATO ile işbirliği içinde ortak güvenlik ve savunma politikası geliştirebilmesini engellemektedir. Ayrıca AB genişleme politikası bağlamında Kıbrıs uyuşmazlığına yaklaşırken, çözüme katkı koymak yerine Türkiye'ye tek taraflı olarak baskı uygulaması ve havuçtan çok sopa politikasını kullanarak sürece zarar verici bir siyaset izlemesi, Birliğin uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayıcı etkin bir dış politika geliştiremediğini göstermiştir. Bu doğrultuda, Kıbrıs uzlaşmazlığı, AB'nin uyuşmazlıkları çözme kapasitesinin kısıtlı olduğunu gösteren bir örneklem olarak literatüre girmiştir.

Sonuç olarak, AB diğer aday ülkeler için sınır uyuşmazlıklarının çözümünü üyelik için bir koşul olarak dayatırken, mevcut uluslararası antlaşmaları göz ardı ederek GKRY'yi çözüm koşulu olmaksızın üyeliğe kabul edilmiştir. AB'nin bu politikaya yönlendiren en temel dinamiğin Kıbrıs'ın stratejik pozisyonunun AB'ye getirileri olduğu saptanmıştır.

SONUÇ

Bu tezde, GKRY'nin tam üyelik başvurusuyla Kıbrıs uyuşmazlığının gidişatında belirleyici bir konuma gelen AB'nin GKRY'nin katılımı için çözümü ön koşul olmaktan çıkarmasının nedenleri, bu bağlamda yapılan strateji değişiklikleri ve bu değişikliklerin GKRY'nin üyeliği sonrası çözüm sürecine etkileri araştırılmıştır. AB'nin Kıbrıs meselesinin çözümünde yeni bir dinamizm yaratmadığı aksine izlenen politikanın uyuşmazlığı daha da derinleştirdiği saptanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmada, AB'nin Kıbrıs anlaşmazlığının çözümünde neden etkin bir rol üstlenmediği de sorgulanmıştır.

Yukarıdaki saptamayı ortaya koyabilmek adına AB'nin Kıbrıs politikasını inceleyen bu tezin birinci bölümünde, Birliğin Kıbrıs uyuşmazlığına yaklaşımının yanlış temeller üzerine kurulduğunu ortaya koyabilmek amacıyla, genel bir tarihsel çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde ise AB'nin Kıbrıs siyaseti bir süreç analizi bağlamında incelenmiştir. Özellikle, GKRY'nin üyelik başvurusuyla ilgili Komisyon görüşünde çözümün üyelik için bir koşul olduğu vurgulanırken, 1994 Korfu Zirvesiyle başlayan bir gidişatın sonucu olarak 1999 Helsinki Zirvesiyle birlikte çözümün koşul olmaktan çıkmasına giden süreç irdelenmiştir. Bu süreçte AB'nin Kıbrıs politikasıyla Türkiye-AB ilişkilerinin birbirinden bağımsız değerlendirilemeyeceği saptanmıştır. 1990 Dublin Zirvesiyle Kıbrıs anlaşmazlığının Türkiye-AB ilişkilerini etkileyici bir faktör olarak konumlandırılmasıyla birlikte esasen 6 Mart 1995'te Türkiye'nin Gümrük Birliğine katılımının onaylanması sonrasında birbiriyle bağlantılı ilerleyen iki süreç yaratılmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin AB üyeliği için her türlü tavizi verebileceği görüntüsünü

yaratması, ayrıca Yunanistan'da iktidara gelen hükümetin AB ile uyumlu bir dış politika izlemeye başlaması, Birliğin Yunanistan ile paralel bir siyaset izlemesini kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla bu koşullar çerçevesinde yaratılan zemin, 1999 Helsinki Zirvesiyle somutlaştırılmıştır. GKRY'nin katılım müzakerelerinde tek engel olarak gördüğü çözüm koşulunun kalkması, Kıbrıs uyuşmazlığında dönüm noktasıdır. GKRY için çözüm koşulunun etkin bir baskı aracı olarak kullanılmaması, izleyen dönemde sürdürülen çözüm çabalarının çıkmaza girmesinde en etkili faktördür. Üçüncü bölüm kapsamında ise 2004 yılından sonra AB'nin Kıbrıs politikasından bir irade değişikliği yaşanıp yaşanmadığı araştırılmıştır. Ancak yapılan çıkarımlar, AB'nin Kıbrıs siyasetinin aynı temeller üzerinden devam ettiğini, sadece izlenen stratejinin farklı bir boyuta taşındığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. GKRY'nin üyeliğinden sonra AB'nin Kıbrıs politikasında birbiriyle paralel olarak sürdürülen iki stratejinin devam ettiği ortaya çıkmıştır. Kıbrıs meselesini Türkiye-AB müzakere sürecinde çözmeye öngören politikayla birlikte 2008 yılından itibaren "Kıbrıslılarca" çözüm formülü adı altında Türkiye'yi süreçten ekarte etmeye yönelik bir politikanın da devreye girdiği saptanmıştır.

İkinci ve üçüncü bölüm kapsamında yapılan süreç analizlerinden elde edilen bulgular ışığında, Yunanistan ve İngiltere'nin Kıbrıs siyasetinin ve Türkiye-AB ilişkilerinin, AB'nin Kıbrıs politikasında yaptığı strateji değişikliklerini etkileyen faktörler olduğu ortaya koyulmuştur. Özellikle Kıbrıs meselesinin çok önemli bir öznesi olan İngiltere'nin politikasının incelenmesi, GKRY'nin üyelik sürecinde hızlı bir şekilde ilerlemesinin nedenlerini anlamamıza yardımcı olmuştur. Ancak söz konusu faktörlerin yanı sıra bu strateji değişikliklerini etkileyen başka etmenler de olduğu

saptanmıştır. Bunlar dördüncü bölüm kapsamında ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Kıbrıs'ın jeopolitik konumunun AB'nin Kıbrıs politikasını etkileyen en önemli dinamik olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu bölümde AB'nin kendi içsel dönüşümlerinin de Birliğin Kıbrıs politikasına etkileri olduğu ortaya konulmuştur. Bu açıdan ODGP ve genişleme politikası kapsamında Kıbrıs uyuşmazlığının nasıl konumlandırıldığı yanı sıra AB'nin Akdeniz politikasının Birliğin Kıbrıs anlaşmazlığına ilişkin politikasına yansımaları ele alınmıştır. AB'nin Kıbrıs'ın stratejik konumunu ön planda tutarak bir yaklaşım geliştirmesi, etkin bir dış politika ve güvenlik politikası geliştirebilmesini önlemiştir. Ayrıca Birliğin bu eksen üzerinden belirlediği Kıbrıs siyaseti, Akdeniz politikası çerçevesinde bu bölgede refah ve istikrar yaratma hedefine ters düşmektedir. Dolayısıyla “demokrasi şampiyonu” olarak anılan AB, kendi kurucu felsefesiyle çelişen bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Yukarıdaki veriler doğrultusunda, bu çalışmada AB'nin Kıbrıs anlaşmazlığına her zaman konjonktürel olarak ön planda olan çıkarları doğrultusunda yaklaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu yargı araştırma sorumuza da yanıt verir niteliktedir. Çünkü Kıbrıs'ın jeopolitik konumunun AB'ye sağlayacağı getiriler, GKRY'nin çözüm koşulu olmaksızın tam üyeliğe kabul edilmesinde en belirleyici etmen olarak saptanmıştır. Dolayısıyla Birlik, objektif bir politika geliştirmek yerine jeopolitik kaygıları merkeze alarak geliştirdiği siyaset gereği GKRY'yi “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak tanınmakta ve Türkiye'yi de “işgalci” olarak kabul etmektedir. Aslında temel sorun, AB'nin Kıbrıs anlaşmazlığının esas parametrelerini objektif bir şekilde değerlendirmeden tek taraflı bir politika izlemesidir. Bu bağlamda GKRY'nin adanın tümünde egemenlik kurma

siyasetine paralel olarak belirlenen politikanın bir sonucu olarak, Kıbrıs anlaşmazlığı daha da karmaşık bir hal almıştır.

Dolayısıyla AB'nin Kıbrıs anlaşmazlığını olumlu yönde dönüştürücü bir irade değişikliği gösterip göstermediğini irdelemek amacıyla hazırlanan bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda; Birliğin Kıbrıs siyasetinin gerek GKRY'nin başvurusu öncesinde, gerek katılım sürecinde gerekse günümüzde izlediği siyasetin özü itibariyle aynı olduğu ve bir sürekliliğin var olduğu ortaya konmuştur. Bu bağlamda belirli dönemlerde yapılan strateji değişikliklerinin de izlenen politikadaki sürekliliği korumaya yönelik olarak yapıldığı saptanmıştır.

AB'nin GKRY'nin üyeliği için çözümü koşul olmaktan çıkartarak bu bağlamda yaptığı strateji değişikliğine farklı bir bakış açısı getiren bir yaklaşım da mevcuttur. Bu yaklaşım, GKRY'nin çözüme yönelik daha yapıcı bir rol üstlenmeyi taahhüt ettiği için 1999 Helsinki Zirvesinde çözümün koşul olmaktan çıkarıldığını savunmakta; Annan Belgesi'nin GKRY tarafından reddedilmesini AB'nin "aldanmışlığı"nın bir sonucu olarak görmektedir.⁶¹³ Ayrıca bu yaklaşıma paralel olarak Füsun Arasava'nın aktardığına göre GKRY ile katılım müzakerelerini sürdüren AB müzakerecisi Leopold Maurer, "Helsinki Zirvesine kadar AB'nin stratejisinin çok farklı olduğunu, AB'nin diplomatik gücünün sürece katalizör etkisi yaratacağına GKRY tarafından ikna edildiklerini" açıklamıştır. Ayrıca Maurer, GKRY'nin üyeliği sayesinde Türkiye'nin çözüme daha kolay ikna edilebileceğine AB'nin inandırıldığını açıklamıştır. Maurer

---

⁶¹³ USAK Raporu, Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar, ss. 8-9.

açıkça GKRY'nin üyeliğinin Türkiye'ye baskı yapabilme imkanını artıracığını deyim yerinde ise itiraf etmiştir.⁶¹⁴ Ancak AB'nin GKRY tarafından saptırıldığına ilişkin yorumlar, AB'nin Kıbrıs politikasını doğru okunması bakımından bazı noktaları göz ardı etmektedir. Bu yargıya somut bir dayanak olarak, izleyen dönemde AB'nin GKRY tarafından “aldatıldığını” vurgulayan AB bürokratlarının sürece ivme kazandırıcı hiç bir olumlu girişimde bulunmaması gösterilebilir. Eğer iddia edildiği gibi AB'nin bu yönde bir iradesi olmuş olsaydı, AB hem kendi iç dinamiklerini hem de dış dinamikleri kullanarak GKRY'nin üyeliği sonrası dönemde GKRY'yi çözüme ikna edici baskı araçlarını devreye sokmuş olurdu. Dolayısıyla AB'nin söylem düzeyinde var olan eşitlik ve adalet prensibi fiiliyata geçirmede başarısız olduğu görülmüştür. Buradaki temel sorun; AB'nin Kıbrıs politikasının temelinde kendi çıkarlarının yol haritası olması ve bu ekseninde izlenen politikanın Birliğin uyuşmazlığa ilişkin gerçek anlamda bir perspektif geliştirmesini önlemesidir.

Bu tezde vurgulandığı üzere, AB'nin Kıbrıs anlaşmazlığına ilişkin politikasında en belirleyici faktör, Birliğin stratejik hedefleridir. Bu bağlamda AB, Doğu Akdeniz'de ve Ortadoğu'da kazanacağı etkinliğe paralel olarak küresel bir aktör olmayı hedeflemiştir. Ancak AB'nin izlediği Kıbrıs siyaseti Birliğin inandırıcılığını ve güvenilirliğini ve bu anlamda küresel bir aktör olma hedefini zedelemiştir. Çünkü uluslararası alanda etkin olabilmenin ölçütü sadece belirli bir coğrafyada etkinlik kazanmaktan geçmemektedir. Roy H. Ginsberg'in tanımladığı üzere uluslararası alanda etkinlik kazanmak; politikaların uygulanan taraf tarafından kabul edilmesini, diğer

---

⁶¹⁴ Aktaran Füsün Arsava ile görüşme, Ankara, 12 Haziran 2010.

aktörlerden özerk hareket edebilme yeteneğinin olmasını, izlenen politikaların tutarlı olmasını ve etkinliği sağlayıcı bir otoriteye sahip olunmasını gerektirmektedir.⁶¹⁵ AB'nin Kıbrıs uzlaşmazlığına yaklaşımı bağlamında uluslararası etkinlik kriterlerini ne derece karşıladığını kısaca incelemek, yukarıdaki savımızı doğrulamaya yardımcı olacaktır.

İlk önce uluslararası alanda etkin olabilmenin kriterleri dikkate alındığı zaman, dördüncü bölümde de analiz edildiği üzere AB'nin izlediği Kıbrıs siyasetinin tarafları birleştirici ve tutumlarını olumlu yönde dönüştürücü bir etki yaratmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Birliğin politikaları taraflar tarafından kabul görmemiştir. Ayrıca AB'nin objektif bir tutum benimsemek yerine Yunanistan ve GKRY'nin iradesi ekseninde politikalar belirlemesi, diğer aktörlerden bağımsız hareket edebilme kriterini karşılamamış olduğunu göstermektedir.

AB'nin Kıbrıs politikası etkinlik ölçütleri bağlamında değerlendirildiği zaman bütünlüğü sağlayıcı hukuki bir altyapının zayıflığının olduğu da görülmüştür. AB Konseyi ve Komisyon'unda alınan kararlara ve hazırlanan raporlara nazaran AP'den alınan kararların ve ilgili raporların daha sert bir üslup taşıması, ayrıca özellikle Yunanistan'ın dönem başkanlığı sürecini kendi tezlerini ilerletmek için bir araç olarak kullanmasının engellenmemesi, AB'nin hukuki iç bütünlüğü sağlaması gerekliliğine işaret eden kriteri Kıbrıs uyuşmazlığı bağlamında karşılayamadığını göstermiştir.

---

⁶¹⁵ Roy H. Ginsberg, *The European Union in International Politics*, (Oxford: Rowman and Littlefield Publishers, 2001), s. 47.

AB'nin özellikle tutarlılık ilkesini karşılayamaması, konumuz bağlamında ortaya konulan tezleri sağlamlaştırmak adına önemlidir. AB'nin GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında adanın tek egemen devleti olduğu iddiasına dayanarak, politikasını bu zemin üzerinden devam ettirmesi, "tek sesli" bir dış politika geliştirdiğini gösterse de bu durum AB'nin Kıbrıs konusu bağlamında tutarlılık ilkesini karşıladığı anlamına gelmemektedir. Çünkü AB'nin kurucu felsefesinin dayandığı ve AB ülkelerinin ortak bir paydada paylaşılan değerler olarak tanımladığı; insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, uluslararası hukuka bağlılık gibi temel unsurlara sadık kalınarak politikalar geliştirilmesi de tutarlılığın bir göstergesidir. Bu bağlamda, AB'nin uluslararası hukuku göz ardı ederek GKRY'yi üyeliğe kabul etmesi tutarlılık kriteriyle birebir çelişmektedir. Ayrıca uyuşmazlığın dayandığı tarihsel kökeni objektif bir şekilde değerlendirmeden sadece Türkiye'nin 1974 yılındaki müdahalesinden sonraki sürece odaklanması; Yunanistan'ın da adada askeri varken hatta Fransa bile Kıbrıs'ta üs edinmek isterken, Türkiye'nin adadaki askeri varlığının sorgulanması; AB'nin eşitlik prensibini karşılayamadığını açıkça göstermektedir.

Uluslararası alanda etkinlik ölçütlerini dikkate alarak, Kıbrıs uyuşmazlığı ve İsrail-Filistin çatışması örnekleminin karşılaştırılması AB'nin ne derece etkili bir aktör olma kapasitesine sahip olduğunu incelemek açısından araştırmaya zenginlik kazandıracaktır. Karşılaştırma yapmak tez konumuzun dışında olduğundan sadece konumuz bağlamında önemli olan noktalar analiz edilmiştir.

AB, ASİ'nin oluşumundan itibaren İsrail-Filistin çatışmasına yönelik tutarlı bir politika izlemiştir. AT, 1973 yılında Filistinlilerin meşru haklarının tanındığını

savunmuş, 1980 yılında yayınlanan Venedik Deklarasyonu ile ilk kez Filistin halkının kendi kaderini tayin etme hakkı olduğu kabul edilmiştir. Venedik Deklarasyonu ile başlayan süreç sonrasında AB, Filistinlilerin bağımsız, egemen, demokratik ve yaşayabilir bir devlet kurma hakkı olduğu tezini savunmaya devam etmiştir.⁶¹⁶ Hatta Filistin halkına en çok yardım AB'den gelmektedir.⁶¹⁷ Ayrıca AB İsrail-Filistin çatışmasına ilişkin politikasındaki istikrarı koruyarak, Orta Doğu barış sürecine sağlayacağı katkı oranında İsrail ile ekonomik ve siyasi ilişkileri geliştirmeyi şart olarak koymuştur.⁶¹⁸ Dolayısıyla AB'nin İsrail-Filistin çatışması olayında insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü gibi atıfta bulunduğu paylaşılan ortak değerleri referans alması,⁶¹⁹ AB'nin bu anlamda tutarlı bir politika izlediğini göstermektedir. Ancak AB, İsrail-Filistin çatışmasına ilişkin tutarlı bir siyaset izlemesine rağmen, çatışmayı olumlu yönde dönüştürücü bir etki yaratamamıştır.

AB'nin İsrail-Filistin çatışması olayında etkili bir rol üstlenmemesinin nedenleri başka bir araştırmanın konusudur. Ancak AB'nin İsrail'in tutumunu olumlu yönde dönüştürecek bir etki yaratamamasının nedenlerinden bir tanesinin de AB-İsrail arasındaki sıkı ticari ilişkiler olması, konumuz bağlamında yapılan karşılaştırma açısından üzerinde durulması gereken bir noktadır. İsrail, Orta Doğu'da tartışılmaz bir ekonomik güce sahiptir. İsrail'in eylemleri uluslararası hukuka ve insan haklarına aykırı

---

⁶¹⁶ Daha geniş bilgi için bkz. Nathalie Tocci, "The Widening Gap between Rhetoric and Reality in EU Policy towards the Israeli-Palestinian Conflict," *CEPS Working Document*, 217, (2005), ss. 1-3. (<http://www.ceps.eu/book/widening-gap-between-rhetoric-and-reality-eu-policy-towards-israeli-palestinian-conflict>)

⁶¹⁷ *Age*, s. 7.

⁶¹⁸ Ginsberg, *The European Union in International Politics*, ss. 125-128.

⁶¹⁹ Tocci, "The Widening Gap...", s. 2.

olsa dahi, AB, İsrail ile ilişkilerini korumaya özen göstermektedir.⁶²⁰ Dolayısıyla AB'nin İsrail-Filistin çatışması olayında İsrail'in tutumunu yapıcı yönde değiştirememesinin önemli nedenlerinden bir tanesi de söz konusu ticari ilişkilerin korunmasına öncelik tanınmasıdır. Her ne kadar da beklenen etkiyi yaratmasa da Kıbrıs uyuşmazlığına nazaran İsrail-Filistin çatışması olayında kısmi olarak daha başarılı olduğu söylenebilir. AB Filistin halkının kendi kaderini belirleme hakkı olduğunu kabul ederken, KKTC için bu hakkı kabul etmemektedir. Ayrıca her ne kadar söylem düzeyinde kalsa da AB İsrail'in eylemlerinin uluslararası hukuka aykırı aykırı olduğunu, Filistin halkının da hakları olduğunu savunmuştur. Kıbrıs uyuşmazlığında ise her zaman GKRY iradesi ekseninde hareket ederek objektif bir politika geliştirememiştir. Bu iki örnek olaya üzerinden yapılan kısa karşılaştırmadan çıkan en önemli sonuç; AB'nin maddi çıkarlarını ön planda tutarak bölgesel ihtilafların ve uyuşmazlıkların çözümüne yönelik politika geliştirememesinin, Birliğin etkin olma kapasitesini olumsuz yönde etkilediği gerçeğidir.

Son olarak vurgulamak gerekirse, AB'nin stratejik hedefleri doğrultusunda belirlediği Kıbrıs politikası ve bu bağlamda değişimden çok süreklilik arz eden bir siyaset izlemesi, tutarlı ve kapsamlı bir stratejinin bir ürünüdür. Daha önce AB'nin tutarlılık kriterini karşılamadığı vurgulanmıştı. Ancak bu tutarsızlığın tutarlı bir politikaya hizmet ettiği ve yapılan strateji değişikliklerinin sürecin kendi politikaları lehine devam etmesini öngören süreklilik politikasını koruma amaçlı yapıldığı savunulabilir. Dolayısıyla AB'nin öncelikli çıkarları çerçevesinde belirlenen politikalar, uyuşmazlıklar

---

⁶²⁰ *Age*, s. 23.

üzerinde doğrudan olumsuz etki yaratırken, dolaylı olarak da Birliğin gerçek anlamda bir Birlik olabilme idealini zedelemektedir.

AB uluslararası ihtilafların çözümünde etkili olma potansiyeline sahiptir. Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin belirlediği politikalar bu potansiyeline ciddi bir şekilde zarar vermiştir. AB sadece Türkiye'ye yönelik değil GKRY'ye yönelik de çözüme zorlayıcı baskı araçlarını devreye soktuğu zaman uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayabilir. Ancak AB'nin değişim yerine sürekliliğin kısıkacına takılıp kalması, gelecekte bu yönde bir siyaset izleme olasılığının neredeyse imkansız olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ABANALİZ, (2010) “Yunanistan ve Rumlar: Türkiye için Yeni bir Yol Haritası Sunmaya Hazırlanıyorlar,” 22 Ekim.
(<http://www.abanaliz.com/haberdetay.asp?ID=16>), Erişim: 14 Aralık 2010.
- ABGS, “Katılım Müzakerelerinde Mevcut Durum,”
(<http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=65&l=1>.), Erişim: 8 Aralık 2010.
- ABHABER, (2007) “Rum Yönetimi ve Fransa arasında Savunma Anlaşması,” 1 Mart. (<http://www.abhaber.com/haber.php?id=16209>), Erişim: 25 Kasım 2010.
- ABHABER, (2006) “Ankara’dan AB’ye Sürpriz Öneri: Ercan açılınsın, bir Limanımızı Rumlara Açalım,” 7 Aralık.
(<http://www.abhaber.com/haber.php?id=14963>), Erişim: 6 Aralık 2010.
- ABHABER, (2006) “Rumlar Fransa’ya Kıbrıs’ta Üs Veriyor,” 8 Ağustos.
(<http://www.abhaber.com/haber.php?id=12871>), Erişim: 2 Ekim 2010.
- ABHABER, (2006) “Kıbrıs’ta Anlaşma umudu belirdi,” 9 Temmuz.
(<http://www.abhaber.com/haber.php?id=12565>), Erişim: 2 Aralık 2010.
- ABHABER, (2006) “Türkiye’ye Yunan-Rum Markajı,” 6 Nisan.
(<http://www.abhaber.com/haber.php?id=10966>), Erişim: 14 Aralık 2010.
- ABHABER, (2006) “Papadopoulos Annan ile Paris’te görüştü,” 28 Şubat.
(<http://www.abhaber.com/haber.php?id=10332>), Erişim: 15 Kasım 2010.
- Acer, Yücel, (2007) “Rum Kesimi’nin Doğu Akdeniz’deki Girişimleri: Türkiye İçin Yeni bir Hukuki Mücadele Alanı,” *Usak Stratejik Gündem*, 1 Şubat.
(<http://www.usakgundem.com/yazar/594/rum-kesimi%E2%80%99nin-dogu-akdeniz%E2%80%99deki-girisimleri-t%C3%BCrkiye-i%C3%A7in-yeni-bir-hukuki-m%C3%BCcadele-alani.html>), Erişim: 25 Kasım 2010.
- Açıkmeşe, Sinem Akgül, (2008) “Avrupa Birliği’nde “Koşullu” Genişleme,” *Avrupa Birliği’nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler* içinde, derl., Sevilay Kahraman, Sanem Baykal ve Belgin Akçay (Ankara: Seçkin Yayıncılık).
- Adaoğlu, Hacer Soykan, (Güz 2005) “AB ve KKTC Hukuku Açısından Yeşil Hat Tüzüğü,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5, 1, ss. 15-28.

- AKP, (2003) “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Tarafından TBMM’ne Sunulan 59. Hükümet Programı 18 Mart 2003,”
(www.akparti.org.tr/tbmm/tbmmgrup/59hükümet%20programi.doc),
Erişim: 16 Eylül 2010.
- Aksu, Fuat, (Şubat 2004) “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliğinin Tutumu,” *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, 3, ss. 103-132.
- Alasya, H. Fikret, (1988) *Tarihte Kıbrıs*, (Ankara: Türk Kültür Derneği).
- Alemdar, Şakir, (1993) “International Aspects of Cyprus Problem,” *The Political, Social and Economic Development of Northern Cyprus* içinde, derl., Clement Dodd (Huntingdon: The Eothen Press).
- Anonim, (1990), *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşler*, (İstanbul: SİSAV).
- Arsava, Füsün, (2010) ile görüşme, Ankara, 12 Haziran.
- Aydoğdu, Ahmet, (2005) *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları “Annan Planı ve Referandum Süreci”* (Ankara: BRC Basım ve Matbaacılık).
- Aykan, Mahmut Bali, (2005) “Turkey and European Security and Defense Identity/Policy (ESDI/P), *Journal of Contemporary European Studies*, 13, 3, ss. 335-359.
- Bağcı, Hüseyin, (2008) “Sarkozy’ nin ‘İlk Siyasi Bebeği: Akdeniz Birliği,” *Stratejik Boyut*, 17 Mart.
(<http://www.stratejikboyut.com/yazi/sarkozy8217nin-ilk-siyasi-bebegi-akdeniz-birligi-323.html>), Erişim: 27 Ocak 2011.
- Barutçu, Ecmel, (Ekim 1999) *Hariciye Koridoru: Hatıralar*, (Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları).
- Belgenet, (2004) “AB Brüksel Zirvesi Zirve Sonuç Bildiri Metni 16-17 Aralık 2004,”
(http://www.belgenet.com/arsiv/ab/brukselzirve_122004.html), Erişim: 17 Eylül 2010.
- Belgenet, (2000) “Katılım Ortaklığı Belgesi, 4 Aralık 2000,”
(http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kob_2000.html), Erişim: 16 Aralık 2010.
- Belgenet, (1959) “Kıbrıs Belgeleri: Londra Antlaşmaları,”
(http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html), Erişim: 6 Haziran 2010.
- Bıçak, Hasan Ali, (1997) “Recent Developments in Cyprus-EU Relations,”

Proceedings of the First International Congress on Cypriot Studies, 20-23 November 1996 içinde, derl., Emel Doğramacı, William Haney ve Güray König (Gazimağusa: Eastern Mediteranean University Press).

- Bila, Fikret, (2002) “Erdoğan Kıbrıs Planı’na Sıcak,” *Milliyet*, 17 Kasım. (http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/TpnqWkCh1wjelPVLd5sK8g_x3D_x3D .), Erişim: 20 Ağustos 2010.
- Bohlen, Celestine, (1997) “On Divided Isle of Cyprus, Missile Deal Widens Rift,” *New York Times*, 18 Ocak. (<http://www.nytimes.com/1997/01/18/world/on-divided-isle-of-cyprus-missile-deal-widens-rift.html>), Erişim: 20 Temmuz 2010.
- Bostan, Nurgül, (2009) “Adalet Divani Orams Davası ile ilgili kararımı açıkladı,” *TURKSAM*, 29 Nisan. (<http://www.turksam.org/tr/a1645.html>), Erişim: 3 Aralık 2010.
- Bretherton, Charlotte ve John, Vogler, (2006) *European Union as a Global Actor*, (London: Routledge).
- British Foreign and Commonwealth Office, (<http://www.fco.gov.uk/en/travel-and-living-abroad/travel-advice-by-country/country-profile/europe/cyprus?profile=today>), Erişim: 4 Ekim 2010.
- Ahmet Zeki Bulunç, ile görüşme, Ankara, 10 Haziran 2010.
- Bulunç, Ahmet Zeki, (Kış 2007) “Kıbrıs Politikasının Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları,” *Gazi Akademik Bakış*, 1, 1, ss. 73-112.
- Bulunç, Ahmet Zeki, (Temmuz 2006) “AB Sürecinde Değiştirilen Ulusal Kıbrıs Politikası ve Sonuçları,” *Stratejik Araştırmalar Dergisi Kıbrıs Özel Sayısı*, ss. 33-48.
- Bulunç, Ahmet Zeki, (Sonbahar 2004) “Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu,” *Avrasya Dosyası*, 10, 3, ss. 140-206.
- BYEGM, “Temmuz 1990”, (<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/1990/temmuz1990.htm>), Erişim: 10 Temmuz 2010.
- Butt, Gerald, (2004) “Analysis: Cyprus result adds to EU woes,” 24 Nisan. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3656553.stm>), BBC News, Erişim: 24 Kasım 2010.
- Çalış, Şaban H., (Ocak 2008) *Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, (Ankara: Nobel Yayıncılık).

- Çelenk, Ayşe Aslıhan, (Eylül 2007) “The Restructuring of Turkey’s Policy towards Cyprus: The Justice and Development Party’s Struggle for Power,” *Turkish Studies*, 8, 3, ss. 349-363.
- Christou, George, (2004) *The European Union and Enlargement: The Case of Cyprus*, (London: Palgrave Macmillan).
- Cyprus News Agency, (1996) “Cyprus to be included to the next EU Enlargement,” 22 Kasım. (<http://www.hri.org/news/cyprus/cna/1996/96-11-22.cna.html#01>), Erişim: 21 Temmuz 2010.
- Davutoğlu, Ahmet, (2001) *Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu*, (İstanbul: Küre Yayınları).
- Demirtaş, Birgül Coşkun, (2009) “Reconsidering Cyprus Issue: An Anatomy of Failure of European Catalyst (1995-2002),” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 5, 18, ss.105-132.
- Demirtaş, Birgül Coşkun, (Ocak 2002) “Kıbrıs’ta Yeni Süreç: “Dostlar Masa Başında Görsün” Taktiği mi Çözüm için Yeni bir Strateji mi?,” *Stratejik Analiz*, 2, 21, s. 46-54.
- Demirtaş, Birgül Coşkun, (2002) “Ankara-Atina İlişkilerinde Son Dönem: Değişenler ve Değişmeyenler,” *Türkiye-Yunanistan Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar* içinde, derl., Birgül Demirtaş Coşkun (Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları).
- Denktaş, Rauf Raif, (2011) ile görüşme, Lefkoşa, 25 Ocak.
- Denktaş, Rauf Raif, (2010) ile görüşme, Lefkoşa, 16 Temmuz.
- Denktaş, Rauf Raif, (2008) “Dostlarımızı Bilelim,” *Kıbrıs Postası*, 14 Mart. <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/18/col/95/art/1944/PageName/banner.html>), Erişim: 4 Ekim 2010.
- Denktaş, Rauf Raif, (Kasım 2004) *Kıbrıs Girit Olmasın*, (İstanbul: Remzi Kitabevi).
- Denktaş, Rauf Raif, (1982) *The Cyprus Triangle*, (Londra: George Allen&Unwin Publishers).
- Denktaş, Rauf Raif, (Eylül-Kasım 1999) “The Crux of the Cyprus Problem” *Perceptions*, 4, 3, ss. 5-22.
- Diplomatik Gözlem, “Rumlar Hiç Değişmiyor,” *Diplomatik Gözlem*,

(http://www.diplomatikgozlem.com/haber_oku.asp?id=4004), Erişim: 14 Ağustos 2010.

DPT, “Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararları,” (www.dpt.gov.tr/DocObjects/.../TATOKK%20 Cilt1_1964-2000.pdf), Erişim: 20 Temmuz 2010.

Dodd, Clement, (Mart 2005) “Constitutional Features of the UN Plan for Cyprus and its Antecedents,” *Turkish Studies*, 6, 1, ss. 39-51.

Dodd, Clement, (1999) *Cyprus: The Need For New Perspectives*, (Huntingdon: Eothen Press).

Dodd, Clement, (1998) *The Cyprus Imbroglia*, (Huntington: Eothen Press).

Dodd, Clement, (2004) *Disaccord on Cyprus: The UN Plan and After*, (Huntington: Eothen Press).

Dombey, Daniel, (2005) “EU Shelves aid for Cyprus,” *Financial Times*, 28 Aralık. (<http://www.ft.com/cms/s/0/49aa28aa-763c-11da-a8a9-0000779e2340.html>), Erişim: 28 Ağustos 2010.

Efegil, Ertan ve Özgen, Görgüner, (2001) “A Survey on the Public Opinion’s Concerns About the Proposals of TRNC, South Cyprus, the UN and the EU,” *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)* içinde, derl., İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efegil, (Ankara: HD Yayıncılık).

Ekşi, Oktay, (2003) “İşte Bay Verheugen Bu,” *Hürriyet*, 4 Aralık. (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=187431>), Erişim: 15 Ağustos 2010.

Eminer, Çiler ve Gülden, İlkman, (1998) derl., “Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC,” (Lefkoşa: KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı).

Eralp, Doğa Ulaş ve Nimet, Beriker, (2005) “Assesing the the Conflict Resolution Potential of the EU: The Cyprus Conflict and Accession Negotiations,” *Security Dialogue*, 36, 175, ss. 175-192.

Erdemir, Halil, (Aralık 2001-Şubat 2002) “The Origin of Cyprus Question: British Policy on the Creation of Cyprus Republic,” *Perceptions*, 6, 4, ss. 107-121.

Erginel, Taner, (2010) “Ercan’a Doğrudan hava ulaşım davası,” *Kıbrıs*, 19 Mayıs. (http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/93785/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 15 Aralık 2010.

- Erhan, Çağrı, (2001) “ABD ve NATO’yla İlişkiler,” *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve Yorumlar Cilt I:1919-1980* içinde, derl., Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Ertekün, Necati Münir, (1997) *The Status of Two Peoples in Cyprus*, (Lefkoşa: Turkish Republic of Northern Cyprus Ministry of Foreign Affairs and Defense Public Relations Department).
- Ertekün, Necati Münir, (1981) *In Search of a Negotiated Cyprus Settlement*, (Lefkoşa: Ulus Matbaacılık).
- Ertekün, Necati Münir, (1981) *The Cyprus Dispute and Birth of the Turkish Republic of Northern Cyprus*, (İngiltere: Oxford University Press).
- Esenbel, Melih, (1993) *Kıbrıs-1 Ayağa Kalkan Adam*, (Ankara: Bilgi Yayınevi).
- EUR-LEX, (2006) “Council Regulation (EC) no 389/2006 of 26 February 2006 establishing an instrument of financial support for encouraging the economic development of the Turkish Cypriot Community and amending Council Regulation (EC) No 2667/2000 on the European Agency for Reconstruction,” (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:065:0005:0008:EN:PDF>), Erişim: 28 Ağustos 2010.
- EUR-LEX, (2004) “Corrigendum to Council Regulation (EC) no 866/2004 of 29 April 2004 on a regime under Article 2 of Protocol 10 to the Act of Accession,” (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=304R0866R%2801%29), Erişim: 26 Ağustos 2010.
- EUR-LEX, (2002) “Towards the Enlarged Union Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries,” (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0700:FIN:EN:PDF>), Erişim: 30 Temmuz 2010.
- EUR-LEX, (1994) “Judgment of the Court of 5 July 1994,” (http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61992J0432&lg=en), Erişim: 15 Temmuz 2010.
- EUR-LEX, (1992) “Treaty on European Union,” (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>), Erişim: 11 Ocak 2011.

- EUROPA, (2006) “Commission presents its recommendation about on the continuation of Turkey’s accession negotiations,” (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/1652>.), Erişim: 6 Aralık 2010.
- EUROPA, (2004) “Commission proposes comprehensive measures to end isolation of Turkish Cypriot Community,” (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/857&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>), Erişim: 28 Ağustos 2010.
- EUROPARL, (2010) “European Parliament Resolution of 10 February 2010 on Turkey’s progress report 2009,” (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0025+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>), Erişim: 11 Aralık 2010.
- EUROPARL, (2006) “European Parliament Resolution on Turkey’s progress towards accession,” (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0381+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>), Erişim: 7 Aralık 2010.
- EUROPARL, (2005) “Parliament Resolution on the opening of negotiations with Turkey,” (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>”European), Erişim: 7 Aralık 2010.
- EUROPARL, (2003) “Treaty of Accession: Final Act Declarations and Exchange of Letters,” (http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/treaty/default_en.htm), Erişim: 14 Ağustos 2010.
- EUROPARL, (2003) “Protocol no 3 on the Sovereign Base Areas of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland in Cyprus,” (http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/treaty/default_en.htm), Erişim: 1 Ekim 2010.
- EUROPARL, (2001) “European Parliament Resolution on Cyprus’ Membership application to the European Union and state of Negotiations (COM(2000) 702- C50602/2000 -1997/2171(COS)),” (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2001->

[0438+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN](#)), Erişim: 24 Temmuz 2010.

EUROPARL, (2000) “Report on Cyprus’ application for membership of the European Union and state of negotiations (COM(1999) 502 – C5-0025/2000 – 1997/2171(COS)),”
(<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2000-0249+0+DOC+PDF+V0//EN>), Erişim: 28 Ocak 2011.

EUROPARL, (1999) “Helsinki European Council 10 and 11 December 1999 Presidency Conclusions,”
(http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm), Erişim: 25 Temmuz 2010.

EUROPARL, (1998) “Resolution on the Regular Report from the Commission on Cyprus’ Towards Accession (COM (98)0710-C4-0108/99),”
(http://www.europarl.europa.eu/enlargement/positionep/resolutions/a4015999_en.htm), Erişim: 24 Temmuz 2010.

EUROPARL, (1996) “Resolution on the murder of Greek Cypriots in Cyprus,”
(<http://www.europarl.europa.eu/calendar/calendar?APP=PDF&TYPE=P V2&FILE=19961024EN.pdf&LANGUE=EN>), Erişim: 17 Eylül 2010.

EUROPARL, (1996) “Resolution on the Political Situation in Turkey,”
(<http://www.europarl.europa.eu/calendar/calendar?APP=PDF&TYPE=P V2&FILE=19960919EN.pdf&LANGUE=EN>), Erişim: 20 Temmuz 2010.

EUROPARL, (1995) “Resolution on Cyprus application for membership of the European Union,”
(<http://www.europarl.europa.eu/calendar/calendar?APP=PDF&TYPE=P V2&FILE=19950712EN.pdf&LANGUE=EN>), Erişim: 12 Temmuz 2010.

EUROPARL, (1992) “Lisbon, 26-27 June 1992 Presidency Conclusions,”
(http://www.europarl.europa.eu/summits/lisbon/li1_en.pdf), Erişim: 15 Temmuz 2010.

EUROPARL, (1990) “European Council in Dublin,”
(http://www.europarl.europa.eu/summits/dublin/du2_en.pdf), Erişim: 7 Temmuz 2010.

European Commission, (2004) “2004 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession,”
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2004/rr_tr_2004_en.pdf), Erişim: 16 Eylül 2010.

- European Commission, (2004) “Proposal for a Council regulation on special conditions for trade with those areas of the Republic of Cyprus in which the Government of the Republic of Cyprus does not exercise effective control,”
(http://ec.europa.eu/cyprus/documents/turkish_community/com2004_0466en01.pdf), Erişim: 28 Ağustos 2010.
- European Commission, (2002) “2002 Regular Report on Cyprus’ Toward Accession,”
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/cy_en.pdf),
Erişim: 16 Eylül 2010.
- European Commission, (2002) “2002 Regular Report on Turkey’s Progress Towards Accession,”
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/tu_en.pdf),
Erişim: 16 Eylül 2010.
- European Commission, (2001) “Presidency Conclusions European Council Meeting in Laeken 14-15 December 2001,”
(http://ec.europa.eu/governance/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf), Erişim: 24 Temmuz 2010.
- European Commission, (2001) “2001 Regular Report about Turkey’s Progress Towards Accession,”
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/tu_en.pdf), Erişim: 16 Eylül 2010.
- European Commission, (2001) “2001 Regular Report on Cyprus Towards Accession,”(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2001/cy_en.pdf), Erişim: 22 Temmuz 2010.
- European Commission, (1998) “Regular Report From the Commission on Turkey’s Progress Towards Accession,”
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/turkey_en.pdf), Erişim: 17 Eylül 2010.
- European Commission, (1998) “Regular Report From the Commission on Cyprus’ Towards Accession,”
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/cyprus_en.pdf), Erişim: 15 Eylül 2010.
- European Commission, (1997) “Agenda 2000 (15.7.1997),”

(http://ec.europa.eu/agenda2000/public_en.pdf), Erişim: 22 Temmuz 2010.

European Commission, (1993) “Commission opinion about the application by the Republic of Cyprus for membership,” (http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/dwn/opinions/cyprus/com93-313_en.pdf), Erişim: 15 Temmuz 2010.

European Council, (2009) “Eurobarometer-72 Public Opinion in the European Union Autumn 2009 Executive Summary Turkish Cypriot Community,” (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_cytcc_cytcc_nat.pdf), Erişim: 1 Şubat 2011.

European Council, (2008) “Communication from the Commission to the Council and European Parliament Enlargement Strategy and Main Challenges 2008-2009,” (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/strategy_paper_incl_country_conclu_en.pdf), Erişim: 12 Ocak 2011.

European Council, (2006) “Brussel European Council 14/15 December 2006,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/92202.pdf), Erişim: 7 Aralık 2010.

European Council, (2006) “General Affairs and External Relations General Affairs 11 December 2006,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/gena/92122.pdf), Erişim: 7 Aralık 2010.

European Council, (2006) “Eurobarometer-65 Public Opinion in the European Union Spring 2006 National Report Executive Summary Turkish Cypriot Community,” (http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/.../eb65_cytcc_exec.pdf), Erişim: 1 Şubat 2011.

European Council, (2005) “Enlargement: Turkey: Declaration by the European Community and its member States,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/86300.pdf), Erişim: 2 Aralık 2010.

European Council, (2005) “Negotiating Framework Luxembourg 3 October 2005,” (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf), Erişim: 6 Aralık 2010.

European Council, (2003) “Brussels European Council 12 and 13 December 2003,”

(http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/78364.pdf), Erişim: 17 Eylül 2010.

European Council, (2003) “Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf), Erişim: 17 Eylül 2010.

European Council, (2003) “Brussels European Council 20 and 21 March 2003 Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/75136.pdf), Erişim: 14 Ağustos 2010.

European Council, (2002) “Seville European Council 21 and 22 June 2002 Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf), Erişim: 30 Temmuz 2010.

European Council, (2002) “Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/73842.pdf), Erişim: 22 Ağustos 2010.

European Council, (1998) “Cardiff European Council 15 and 16 June 1998,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/54315.pdf), Erişim: 18 Eylül 2010.

European Council, (1998) “Vienna European Council 11 and 12 December 1998, Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-R1.EN8.htm), Erişim: 18 Eylül 2010.

European Council, (1997) “Luxemburg Summit Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a0008.htm), Erişim: 22 Temmuz 2010.

European Council, (1996) “13 and 14 December 1996 Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/032a0003.htm), Erişim: 17 Eylül 2010.

European Council, (1994) “European Council Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen Presidency Conclusions,” (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-1.EN4.htm), Erişim: 15 Temmuz 2010.

European Council, (1994) “European Council at Corfu 24-25 June 1994 Presidency Conclusions,”

(<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/EUROPEAN%20COUNCIL%20AT%20CORFU%20-%20Presidency%20conclusions.pdf>), Erişim: 13 Temmuz 2010.

European Court of Justice, (2009) “28 April 2009 Judgment of the Court of Justice in Case C-420/07 Meletis Apostolides v. David Charles Orams & Linda Elizabeth Orams ,” (<http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-04/cp090039en.pdf>), Erişim: 3 Aralık 2010.

European Union at United Nations, “EU HR Solana’s Statement on Cyprus,” (http://eu-un.europa.eu/articles/en/article_1762_en.htm), Erişim: 3 Ağustos 2010.

Fırat, Melek, (2001) “Yunanistan’la İlişkiler,” *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt I* içinde, derl., Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları).

Fırat, Melek, (Kasım 1998) “AB-Kıbrıs İlişkileri ve Türkiye’nin Politikaları” *Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar: En Uzun On Yıl* içinde, derl., Gencer Özcan ve Şule Kut, (İstanbul: Boyut Kitapları).

Fırat, Melek, (Şubat 1997) *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*, (Ankara: Siyasal Kitabevi).

Gazioğlu, Ahmet, (2001) “Kıbrıs’ın AB üyeliği, Enosis hayalleri ve Gerçekler,” *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi (Bugünü ve Yarını)* içinde, derl., İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil (Ankara: HD Yayıncılık).

Gazioğlu, Ahmet, (Mart-Mayıs 2001) “Security Council Resolution 186 and United Nations Force in Cyprus (UNFICYP),” *Perceptions*, 6, 1, ss. 39-60.

Gazioğlu, Ahmet, (Nisan 1998) *Kıbrıs Tarihi İngiliz Dönemi (1878- 1960)*, (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP)).

Gazioğlu, Ahmet, (1998) *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs III (1951- 1959) Enosis’e Karşı Taksim ve Eşit Egemenlik: Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı(2)*, (Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP)).

Ginsberg, Roy H., (2001) *The European Union in International Politics*, (Oxford: Rowman and Littlefield Publishers).

Gorvett, Jon, (Haziran2004) “Vote on Annan Plan Results in Reversal of Fortune for Turkish, Greek Cypriots,” Washington Report on Middle East

Affairs, (<http://www.wrmea.org/component/content/article/262/5273-vote-on-annan-plan-results-in-reversal-of-fortune-for-turkish-greek-cypriots.html>), Erişim: 1 Mayıs 2011.

- Göktepe, Cihat, (2005) “The Cyprus Crisis of 1967 and Its Effects on Turkey’s Foreign Relations,” *Middle Eastern Studies*, 41, 3, ss. 431-444.
- Gürel, Şükrü Sina, (1984) *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Koloniyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika 1-2*, (İstanbul: Kaynak Yayınları).
- Güvenç, Nazım, (Şubat 1984) *Kıbrıs Sorunu, Yunanistan ve Türkiye*, (İstanbul: Çağdaş Politika Yayınları).
- Hasgüler, Mehmet ve Çiğdem, Şahin, (2007) “İngiltere’nin Kıbrıs’ı Askeri Üs Olarak Yapılandırma Stratejisi,” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 11, 3, ss. 1-16.
- Hasgüler, Mehmet, (2000) *Kıbrıs’ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Hatipoğlu, Murat, (1988) *Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında Türk – Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları).
- Hürriyet, (2009) “Rum liderin Türkiye ile ilgili planları” *Hürriyet*, 24 Mart. (http://www.hurriyet.com.tr/dunya/11270706_p.asp), Erişim: 30 Kasım 2010.
- Hürriyet, (2006) “Dora’nın Valizinde Maraş ve Magosa var,” *Hürriyet*, 10 Mart. (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4054255&tarikh=2006-03-10>), Erişim: 14 Aralık 2010.
- Hürriyet, (2004) Verheugen Mesajı Verdi: Ambargo Kalkar,” *Hürriyet*, 16 Nisan. (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=218060>), Erişim: 23 Ağustos 2010.
- Hürriyet, (2003) “2003 Kıbrıs ve İlişkiler,” *Hürriyet*, (http://dosyalar.hurriyet.com.tr/almanak2003/news_detail.asp?nid=179&fsid=5), Erişim: 14 Ağustos 2010.
- International Crisis Group Report, (2008) *Cyprus, Reversing the Drift to Partition, Europe*, Report no: 190, 10 Ocak. ss. 1-32. (http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/190_cyprus_reversing_the_drift_to_partition.ashx), Erişim: 8 Temmuz 2010.
- International Crisis Group Report, (2006) *The Cyprus Stalemate: What Next?*,

Europe Report no: 171, 8 Mart. ss. 1-34.
http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/171_the_cyprus_stale_mate_what_next.ashx), Erişim: 3 Ağustos 2010.

İlkman, Gül den, (1998) “KKTC’yi Yok Farzederek bir Anlaşma Yapılabilir mi?,” *Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC* içinde, derl., Gül den İlkman ve Çiler Eminer, (Lefkoşa: Dışışleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi).

İsmail, Sabahattin, (2000) *Kıbrıs’ta Yunan Sorunu (1821-2000)*, (İstanbul: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları).

İsmail, Sabahattin, (1998) *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, (İstanbul: Kastaş Yayınevi).

İsmail, Sabahattin, (1998) “Kıbrıs’ın AB Üyeliği ve Uluslararası Hukuk,” *Egemenlik, Avrupa Birliği ve KKTC* içinde, derl., Çiler Eminer ve Gül den İlkman (Lefkoşa: KKTC Dışışleri Bakanlığı ve Tanıtma Dairesi).

İsmail, Sabahattin, (1993) *İtiraf lar Cilt 1*, (Lefkoşa).

Kahraman, Sevilay, (2007) “Avrupa Birliği’nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası,” *Avrupa Birliği Politikaları* içinde, derl., Çağrı Erhan ve Deniz Senemoğlu (Ankara: İmaj Yayınevi).

Karaosmanoğlu, Ali L., (Temmuz 2002) “UNFICYP and the Problem of Consent,” *Cyprus and International Law* içinde, derl., Reşat Arım, (Ankara: Dış Politika Enstitüsü).

Karluk, Rıdvan, (Kış 2006) “Güney Kıbrıs’ın Gümrük Birliği’ne Katılım Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar,” *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5, 2, ss. 69-89.

Kathimerini, (2001) “EU Enlargement with Cyprus or “not at all,” *Kathimerini*, 22 Ekim.
http://www.ekathimerini.com/4dcgi/w_articles_politics_2_22/10/2001_10348), Erişim: 24 Temmuz 2010.

Katsineris, Steven, (2004) “Washington seeks Military Bases in Cyprus,” *Green Left Weekly*, 9 Haziran. (<http://www.greenleft.org.au/node/29885>), Erişim: 1 Ekim 2010.

Kıbrıs, (2008) “Bakoyanni’nin Çalışma ziyareti güçlü mesaj,” *Kıbrıs*, 13 Haziran.
http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/3/news/55152/PageName/Guney_Kibris), Erişim: 11 Aralık 2010.

- Kıbrıs, (2006) “Annan Planı Tarih Oldu,” *Kıbrıs*, 3 Nisan.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/27532/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 14 Aralık 2010.
- Kıbrıs, (2004) “Mülkiyet ve Derogasyonlar,” *Kıbrıs*, 31 Mart.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/7378/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 20 Ağustos 2010.
- Kıbrıs, (2004) “Planının son şekli Güneyde huzursuzluk yarattı,” *Kıbrıs*, 31 Mart.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/7345/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 22 Ağustos 2010.
- Kıbrıs, (2004) “Denktaş İsviçre’ye Gitmiyor,” *Kıbrıs*, 18 Mart.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/6800/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 20 Ağustos 2010.
- Kıbrıs, (2004) “Yeni Hükümet, CTP-DP’nin 4’üncü, ülkenin 11’inci koalisyon hükümeti,” *Kıbrıs*, 14 Ocak.
(http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/2/news/3955/PageName/Ic_Haberler), Erişim: 15 Ağustos 2010.
- Kınacıoğlu, Müge ve Oktay, Emel, (Haziran 2006) “Domestic Dynamics of Turkey’s Cyprus Policy,” *Turkish Studies*, 7,2, ss. 261-273.
- KKTC Mahkemeleri, “1960 Anayasası,” (<http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx>), Erişim: 3 Haziran 2010.
- KKTC Cumhuriyet Meclisi, “Kıbrıs Türk Federe Meclisi’nin 15 Kasım 1983 tarihli Kuruluş Kararı ve Bağımsızlık Bildirgesi,”
(<http://www.cm.gov.nc.tr/Bildirge.aspx>), Erişim: 18 Haziran 2010.
- Kohen, Sami, (1983) “Kıbrıs’ta Diplomatik Trafik Hızlandı: Tarafları Masaya Oturtmak için Yeni Formül Aranıyor,” *Milliyet*, 18 Kasım.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/opFm_x2B_B9rQ2gJo7CcaMIWZQ_x3D_x3D_18.11.), Erişim: 15 Haziran 2010.
- Kuloğlu, Armağan, (Temmuz 2001) “Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye,” *Stratejik Analiz*, 15, 2, ss. 73-79.
- Laçınok, Nevra Yaraç, (Mayıs 2007) “Turgut Özal,” *Türk Dış Politikasında Liderler* içinde, derl., Ali Faik Demir, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık).
- Lindsay, James-Ker, (2007) “Greek-Turkish Rapprochement Under New Democracy,” *International Spectator*, 42, 2, ss. 237-247.
- Mallinson, William, (2005) “*Cyprus: A Modern History*,” (London: I.B.Tauris).

- Manisalı, Erol, (2002) *Dünden Bugüne Kıbrıs*, (İstanbul: Gündoğan Yayınları).
- Manners, Ian ve Whitman, Richard G., (Haziran 2003), “The “difference Engine”: Constructing and Representing the International Identity of the European Union,” *Journal of European Public Policy*, 10, 3, ss. 380-404.
- Melakopides, Costas, (Kış 2000) “On the Mediterranean “Fuzzy Edge” of the EU: The Candidancies of Malta, Cyprus and Turkey,” *Journal of European Integration*, 22, 3, ss. 299-333.
- Mendelson, Maurice, (Ekim 2001) *Kıbrıs’ın Avrupa Birliği’ne Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacaktır: Hukuki Mütalaa*, (Ankara: KKTC Büyükelçiliği).
- Meray, Seha L., (1973) *Yakın Doğu Sorunları Üzerine Lausanne Konferansı (1922-1923):Konferanstaki Görüşmelerin Tutanakları ve Belgeler Cilt II*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi).
- Ministry of Foreign Affairs of Greek Cypriot Government, (1972) Agreement establishing an Association between the European Economic Community and the Republic of Cyprus,” ([http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/A90A33D23AD7171AC22571E1001FDE11/\\$file/EC_EU.pdf?OpenElement](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/A90A33D23AD7171AC22571E1001FDE11/$file/EC_EU.pdf?OpenElement)), Erişim: 5 Temmuz 2010.
- Ministry of Foreign Affairs of Turkey (MFA), (2009) “Türkiye 2009 İlerleme Raporu,” (http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2009_Ilerleme_Raporu_Gayiresmi_Turkce_Tercume.pdf), Erişim: 8 Aralık 2010.
- MFA, (2008) “Memorandum of Understanding between Republic of Cyprus and United Kingdom,”(www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/MOU%20METNI.doc), Erişim: 19 Aralık 2010.
- MFA, (2006) “Kıbrıs Konusunda Türkiye’nin Yeni Açılımı,” (http://www.mfa.gov.tr/kibris-konusunda-turkiye_nin-yeni-acilimi-tr.mfa), Erişim: 3 Aralık 2010.
- MFA, (2005) “Türkiye 2005 İlerleme Raporu,” (http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf), Erişim: 4 Aralık 2010.
- MFA, (2005) “Ek Protokol ve Deklarasyon Metni,” (<http://www.mfa.gov.tr/ek-protokol-ve-deklarasyon-metni.tr.mfa>.) Erişim: 2 Aralık 2010.

- MFA, (2005) “Türkiye ile Katılım Ortaklığı’nın Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara dair bir Konsey kararı için öneri,”
(<http://www.mfa.gov.tr/data/AB/KOB.pdf>), Erişim: 4 Aralık 2010.
- MFA, (1998) “Call for Peace from the Turkish side Rauf Denktaş Proposes Confederation In Cyprus 31 August 1998,”
(http://www.mfa.gov.tr/_p_call-for-peace-from-the-turkish-side_br_rauf-denktas-proposes-confederation-in-cyprus_br_31-august-1998_p_.en.mfa), Erişim: 24 Temmuz 2010.
- MFA, (1998) “Declaration by the Association Council Between Turkey and TRNC March 31, 1998,” (http://www.mfa.gov.tr/declaration-by-the-association-council-between-turkey-and-the-trnc_br_march-31_-1998-.en.mfa), Erişim: 24 Temmuz 2010.
- MFA, (1998) “Statement by President Denktaş Response to the Call Made by Greek Cypriot Leader Clerides for Turkish Cypriot in Participation EU Membership Talks 14 March 1998,”
(<http://www.mfa.gov.tr/statement-by-president-denktas-in-response-to-the-call-made-by-greek-cypriot-leader-clerides-for-turkish-cypriot-participation.en.mfa>), Erişim: 22 Temmuz 2010.
- MFA, (1989) “Türkiye’nin Topluluğa Katılım Talebiyle İlgili Olarak Komisyon Tarafından Verilen Görüş (20 Aralık 1989),”
(http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-topluluga-katirim-talebiyle-ilgili-olarak-komisyon-tarafindan-verilen-gorus-_20-aralik-1989_.tr.mfa), Erişim: 1 Eylül 2010.
- Milliyet, (2004) “Simitis Uyuyor diye herkes uykusuz kaldı,” *Milliyet*, 20 Şubat.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/FWwARnTJoe_x2B_zM0ds_x2B_rjpDg_x3D_x3D), Erişim: 17 Ağustos 2010.
- Milliyet, (2003) “Türk Tarafına Baskı Artacak,” *Milliyet*, 20 Nisan.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/vSgwcA05pkIKceGn_vosFCQ_x3D_x3D), Erişim: 14 Ağustos 2010.
- Milliyet, (2002) “Denktaş Direniyor,” *Milliyet*, 16 Kasım.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/on2B9zHWSI4tNCxz_bV2ccA_x3D_x3D), Erişim: 15 Ağustos 2010.
- Milliyet, (1988) “Denktaş Rum Lideri Köşeye Sıkıştırdı: Vasiliu Şaşkın,” *Milliyet*, 24 Kasım.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/wlfKGH4KmquQZb_sBbqzAeQ_x3D_x3D), Erişim: 10 Haziran 2010.
- Milliyet, (1988) “Ledra Palace’da Umutlu buluşma: Kıbrıs’ta iyi Günlere Doğru,”

Milliyet, 16 Eylül.

Milliyet, (1988) “Uzlaşmaz Kipriyanu artık yok: Kıbrıs’ta Dönüm Noktası,”
Milliyet, 16 Şubat.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/OS1UZ67dfuHBTb0ocBJMQ_x3D__x3D_), Erişim: 10 Haziran 2010.

Milliyet, (1984) “BM Gökdelende Oda Diplomasisi Başladı,” *Milliyet*, 11 Eylül.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/WUR0Xdy5GfnORB3y2XRzdA_x3D_x3D_11.09.) Erişim: 15 Haziran 2010.

Milliyet, (1983) “Kipriyanu: Bu Girişimi hiç bir zaman Kabul Etmeyeceğiz,”
Milliyet, 16 Kasım.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/VVziAvE8WVS_x2F_dsgXtGJ9Fw_x3D_x3D_16.11.1983), Erişim: 15 Haziran 2010.

Milliyet, (1982) “Papandreou: Kıbrıs Sorunu toplumlararası görüşmelerle halledilemez,” *Milliyet*, 28 Şubat.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/iyP1KK61rDEsc0E9xt_x2F_fvA_x3D_x3D_), Erişim: 17 Haziran 2010.

Milliyet, (1974) “Müdahaleyi zorunlu kıldılar, bari barışçı hedefine ulaşmasına yardım etseler,” *Milliyet*, 15 Ağustos.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/dQhdfi06V75PPHvdgRkU4g_x3D_x3D_), Erişim: 5 Haziran 2010.

Milliyet, (1974) “Kıbrıs’ta Darbe,” *Milliyet*, 16 Temmuz.
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/gfNOi_x2B_daLvuj5ET_x2F_y2fDdQ_x3D_x3D_), Erişim: 4 Haziran 2010.

Milliyet, (1967) “Türkiye toprak istemiyor, *Enosis*’e karşı,” *Milliyet*, 12 Eylül
(http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/7EolmReXg4Dn17dJZ7U4Aw_x3D_x3D_), Erişim: 4 Haziran 2010.

MOİ, (1993) “Luxemburg Council Conclusions on Comission’s Opinion on Cyprus’ request for Accession, (10.4.1993)”
(<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/2BCFA3F22608A77AC2256D6E002B678A?OpenDocument>), Erişim: 12 Temmuz 2010.

MOİ, (1993) “Resolution 21.1.1993,”
(<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/D1941B95EED9D560C2256D6E002B7FDD?OpenDocument>), Erişim: 12 Temmuz 2010.

MOİ, (1986) “Resolution 10.7.1986 on the escalation of tensions in Cyprus,”
(<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/D1941B95EED9D560C2256D6E002B7FDD?OpenDocument>), Erişim: 7 Temmuz 2010.

- MOİ, (1983) “Resolution 17.11.1983 on the declaration of the independence by the Turkish Cypriot Sector of Cyprus,”
(<http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/D1941B95EED9D560C2256D6E002B7FDD?OpenDocument>), Erişim: 7 Temmuz 2010.
- Müftüler, Meltem Baç ve Güney, Aylin, (Mart 2005) “The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003,” *Middle Eastern Studies*, 41, 2, ss. 281-293.
- Müftüler Baç, Meltem, (1999) “The Cyprus Debacle: What the Future Holds,” *Futures*, 31, 6, ss. 559-575.
- Necatigil, Zaim M., (1993) *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, (London: Oxford Univesity Press).
- Necatigil, Zaim M., (1985) *The Turkish Republic of Northern Cyprus in Perspective*, (Lefkoşa: Tezel Offset).
- Nugent, Neill, (March 2000) “EU Enlargement and ‘the Cyprus Problem’,” *Journal of Common Market Studies*, 38, 1, ss. 131-150.
- Oberling, Pierre, (2001) *The Double Representation Conspiracy: How the Greek and Greek Cypriot Governments are Precipitating a New Crisis in Cyprus by Using The European Union*, (Cyprus Research and Publishing Center).
- Oktay, Emel Osmançavuşoğlu, (Haziran 2003), “Atina Zirvesi’nin Ardından Türkiye’nin AB ve Kıbrıs Politikası,” *Stradigma Dergisi*, 5, 5, (http://www.stradigma.com/turkce/haziran2003/print_08.html), Erişim: 11 Ağustos 2010.
- Özersay, Kudret, (2009) *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi).
- Öztürk, Osman Metin, (2003) *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, (Ankara: Altinküre Yayınları).
- Özveren, Eyüp, (Aralık 2002-Şubat 2003) “Geo-strategic Importance Significance of Cyprus:Long-Term Trends and Prospects,” *Perceptions*, 7, 4, ss. 35-50.
- Pace, Michelle, (2002) “The Ugly Duckling of Europe: The Mediterranean in the Foreign Policy of the European Union,” *Journal of Contemporary European Studies*, 10, 2, ss. 189-210.
- Radikal, (2006) “Gül: Başka Adım Atmayız,” *Radikal*, 27 Ocak.

(<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=176847>), Erişim: 15 Aralık 2010

- Radikal, (2002) “Statükonun Yanında Değiliz,” *Radikal*, 10 Aralık.
(<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=692913&Date=12.09.2010&CategoryID=100>), Erişim: 16 Eylül 2010.
- Redmond, John, (1997) “From Association towards the Application for Full Membership: Cyprus Relations with the European Union,” *Cyprus and the European Union: New Chances for Solving an Old Conflict*, içinde, derl., Heinz-Jürgen Axt ve Hans Jrörg Brey (Münih: Südosteuroopa Gesellschaft).
- Rumelili, Bahar, (Kış 2007-2008) “Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü,” *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4, 15, ss. 51-78.
- Sezer, Sema, (Ekim 2007) “Kıbrıs’ta 5 Eylül ve Sonrası,” *Stratejik Analiz*, 8, 90, ss. 83-90.
- Sezer, Sema, (Mayıs 2007) “KKTC’de Neler Oluyor?,” *Stratejik Analiz*, 85, 8, ss. 62-69.
- Sezer, Sema, (Ocak 2007) “Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeninde “Şizofrenik İlişkiler,” *Stratejik Analiz*, 81, 8, ss. 33-42.
- Sezer, Sema, (Temmuz 2006) “Kıbrıs’ta Çözüm Kaf Dağı’nın Ardında,” *Stratejik Analiz*, 75,7, ss. 22-30.
- Sezer, Sema, (Şubat 2006) “Kıbrıs’ta Saatli Bomba: Mülkiyet Sorunu,” *Stratejik Analiz*, 27, 6, ss. 32-42.
- Sjovaag, Marit, (1998) “Single European Act,” *Foreign and Security Policy in the European Union* içinde, derl., Kjell A. Eliassen (London: Sage Publications).
- Smith, Karen E., (2003) “The Evolution and Application of EU Membership Conditionality,” *The Enlargement of the European Union* içinde, derl., Marise Cremona (London: Oxford University Press).
- Somuncuoğlu, Sadi, (2002) *Arka Kapımıza Dayandılar: Kıbrıs’taki Sirtaki*, (Ankara: Ümit Matbaacılık).
- Sönmezoğlu, Faruk, (1995) *Kıbrıs Sorunu Işığında Amerika Birleşik Devletleri’nin Türkiye Politikası (1964- 1980)*, (İstanbul: Der Yayınevi).
- Sözen, Ahmet, (2008) “The Cyprus Negotiations and the Basic Parameters: An

Overview of the Inter-communal Negotiations,” *The Cyprus Conflict: Looking Ahead* içinde, derl., Ahmet Sözen (Gazimagusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları).

Sözen, Ahmet ve Kudret, Özersay, (2004) “A Model of Power-Sharing in Cyprus: From the 1959 London-Zurich Agreements to the Annan Plan,” *Turkish Studies*, 5, 1, ss. 61-77.

Stavridis, Stelios, (Ağustos 2002) “The Cyprus Problem and Cyprus’ Accession to the EU: The Role of the Cypriot House Representative (Vouli),” ELIAMEP Occasional Paper, Hellenic Foundation for European & Foreign Policy, (http://www.eliamep.gr/old-site/eliamep-old/eliamep/www.eliamep.gr/eliamep/content/home/publications/occasional_papers/en/index.html), Erişim: 23 Şubat 2011.

Şimşir, Bilal N., (2004) *AB, AKP ve Kıbrıs*, (Ankara: Bilgi Yayınevi).

Tamçelik, Soyalp, (2003) “Kıbrıs ve Avrupa Birliği İlişkileri-I,” *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 5, ss. 165-187.

Tamçelik, Soyalp, (2003) “Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri-II,” *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 6, ss. 187-215.

Terzi, Özlem, (Haziran 2002) “New Capabilities, Old Relationships: Emergent ESDP and EU-Turkey Relations,” *Southeast European Politics*, 3, 1, ss. 43-61.

Teziç, Erdoğan v.d., (1975) *Kıbrıs Sorunu*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları).

TRNCİFO, (1983) “Kıbrıs Türk Federe Meclisi’nin Kıbrıs Sorunuyla İlgili Kararları,” (www.trncinfo.com/_.../1983.%2006.%2017%20Tarihli%20Self-Determinasyon%20Hakkı%20Kararı.doc), Erişim: 5 Haziran 2010.

TRNCİFO, “Kıbrıs Tarihi,” (<http://www.trncinfo.com/tanitma/tr/index.asp?sayfa=cms&dmid=0&cmsid=223&ssid=174744325>), Erişim: 10 Temmuz 2010.

TRNCİFO, “Kıbrıs’ın Tarihçesi, Kıbrıs Sorunu ve Müzakere Süreci,” (<http://www.trncinfo.com/index.asp?page=345>), Erişim: 23 Ağustos 2010.

TRNCİFO, “Talat-Papadopoulos Meeting,” (<http://www.trncinfo.com/tanitmadairesi/ARSIV2006/ENGLISHarcive/JULY/100706.htm>), Erişim: 24 Kasım 2010.

- TRNCPIO, "Kıbrıs Siyasi Tarihi,"
<http://www.trncpio.org/tr/index.asp?sayfa=cms&dmid=0&cmsid=165&ssid=88057656>, Erişim: 24 Temmuz 2010.
- Tocci, Nathalie, (2004) *EU Accession Dynamics and Conflict Resolution: Catalysing Peace or Consolidating Partition in Cyprus*, (Hampshire: Ashgate Publishing).
- Tocci, Nathalie, (Kış 2002) "Cyprus and the European Union Accession Process: Inspiration for Peace or Incentive for Crisis," *Turkish Studies*, 3, 2, ss. 104-138.
- Toluner, Sevin, (Eylül 2004) *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, (İstanbul: Beta Yayınları).
- Toluner, Sevin, (1977) *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları).
- Tuncer, Hüner, (Şubat 2005) *Kıbrıs Sarmalı: Nasıl bir Çözüm?*, (Ankara: Ümit Yayıncılık).
- Uçarol, Rifat, (1978) *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları).
- Uluçevik, Tugay, (2010) "Orams Kararı Hukukun Kötüye Kullanılmasıdır," Avrasya İncelemeleri Merkezi, 4 Şubat.
<http://www.avim.org.tr/degerlendirmetekli.php?makaleid=344>, Erişim: 2 Ekim 2010.
- Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Raporu, (Şubat 2008) Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar: "Çok Bileşenli Adım Modeli," USAK Yayınları.
- Ulusoy, Kıvanç, (Aralık 2008) "The Europeanization of Turkey and its impact on the Cyprus Problem," *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 10, 3, ss. 309-329.
- UN, (2008) "Joint Statement Greek Cypriot leader Demetris Christofias and Mehmet Ali Talat," 1 July 2008.
http://www.uncyprustalks.org/nqcontent.cfm?a_id=2575&tt=graphic&lang=11, Erişim: 2 Aralık 2010.
- UN, (2008) "Joint Statement by Leaders 23 May 2008,"
http://www.uncyprustalks.org/nqcontent.cfm?a_id=2831, Erişim: 29 Kasım 2010

- UN, (2008) “Joint Statement by Leaders, 21 March 2008,” (http://www.uncyprustalks.org/nqcontent.cfm?a_id=2828), Erişim: 29 Kasım 2010.
- UN, (2004) “Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus 28 May 2004,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/361/53/PDF/N0436153.pdf?OpenElement>), Erişim: 22 Ağustos 2010.
- UN, (2003) “Report of the Secretary General on his Mission of Good Offices in Cyprus 1 April 2003,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/305/59/PDF/N0330559.pdf?OpenElement>), Erişim: 14 Ağustos 2010.
- UN, (1992) “Resolution 774(1992) Adopted by the Security Council on 26 August 1992,” (www.un.int/cyprus/scr774.htm), Erişim: 10 Temmuz 2010.
- UN, (1984) “Resolution 550 Adopted by the Security Council on 11 May 1984,” (<http://www.un.int/cyprus/scr550.htm>), Erişim: 19 Haziran 2010.
- UN, (1983) “Resolution 541 (1983) Adopted by the Security Council on 18 November 1983,” (<http://www.un.int/cyprus/scr541.htm>), Erişim: 19 Haziran 2010.
- UN, (1983) “Resolution 37/253 (1983),” (<http://www.un.int/cyprus/Res37253GA.htm>), Erişim: 5 Haziran 2010.
- UN, (1975) “Resolutions adopted and Decisions taken by the Security Council in 1975,” (<http://www.un.org/documents/sc/res/1975/res367e.pdf>), Erişim: 5 Haziran 2010.
- UN, (1974) “Resolution 353 (1974) adopted by the Security Council at its 1771st meeting on 20 July 1974,” ([http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/353%20\(1974\)&Lang=E&Area=RESOLUTION.](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=S/RES/353%20(1974)&Lang=E&Area=RESOLUTION.)), Erişim: 3 Haziran 2010.
- UN, (1964) “Security Council Resolutions-1964,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/211/44/IMG/NR021144.pdf?OpenElement>), Erişim: 3 Haziran 2010.
- UN, (1957) “General Assembly Eleventh Session 1013 (XI). Question of Cyprus,” (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/340/17/IMG/NR034017.pdf?OpenElement>), Erişim: 27 Haziran 2010.

- UNHCR, (1993) “*Loizidou v. Turkey*, 40/1993/435/514,”
<http://www.unhcr.org/refworld/country,,ECHR,,CYP,,402a07c94,0.html>,
 Erişim: 8 Aralık 2010.
- Ülgen, Sinan, (2008) “The Evolving EU, NATO and Turkey Relationship: Implications for Transatlantic Security,” Centre for Economics and Foreign Policy Studies, Discussion paper series 2008/02,
<http://www.edam.org.tr/images/PDF/yayinlar/makaleler/edam-discussion%20paper2%202008.pdf>, Erişim: 15 Ocak 2011.
- Ünal, Hasan ve Birgül Demirtaş Coşkun, (Nisan 2001) “Kıbrıs Meselesi: Kısa Tarihçe, Mevcut Durum Analizi ve Muhtemel Senaryolar, *Stratejik Analiz*, 1, 12, ss. 40-51.
- Washington Times, “Greek Cypriots threaten British Bases Closures,” *Washington Times*, 27 Ekim 2007.
<http://www.washingtontimes.com/news/2007/oct/26/greek-cypriots-threaten-british-base-closures/>, Erişim: 12 Aralık 2010.
- Yaşın, Gözde Kılıç, (2009) “Müzakere Sürecinde KKTC’de Mülkiyet Davaları,” *TÜRKSAM*, 1 Ağustos. (<http://www.turksam.org/tr/yazdir1740.html>),
 Erişim: 8 Aralık 2010.
- Yakynthou, Christalla, (September- November 2009) “The EU’s Role in the Cyprus Conflict: System Failure or Structural Metamorphosis,” *Ethnopolitics*, 8, 3-4, ss. 307-323.
- Yavuz, Celalettin, (2010) “Petrol Sahaları Sebebiyle Kıbrıs’ın Artan Stratejik Önemi,” *TÜRKSAM*, 11 Mart.
<http://www.turksam.org/tr/yazdir1943.html>,
 Erişim: 25 Kasım 2010.
- Yücel, Zeynep, (2008) “Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikasının Güvenlik Boyutu,” *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 4, 13, ss. 37-54.
- Zervakis, Peter, (1997) “The Accession of Cyprus to the EU: The Greek Viewpoint,” *Cyprus and the European Union: New Chances for Solving an Old Conflict*, içinde, derl., Heinz-Jürgen Axt ve Hansjörg Brey (Münih: Südosteuropa Gessellschaft).